A Marxizmus-Leninizmus Klasszikusainak Kiskönyvtára

LENIN

Egy lépés előre, két lépés hátra

31

LENIN

EGY LÉPÉS ELŐRE, KÉT LÉPÉS HÁTRA

A MARXIZMUS–LENINIZMUS KLASSZIKUSAINAK KISKÖNYVTÁRA

31.

LENIN

EGY LÉPÉS ELŐRE, KÉT LÉPÉS HÁTRA

(PÁRTUNK VÁLSÁGA)

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ
1978

JELEN KIADÁS
A „LENIN ÖSSZES MŰVEI"-BEN MEGJELENT
FORDÍTÁST KÖVETI

ISBN 963 09 1109 6
ISSN 0324-7090

EZ A KÖNYV A BOLSEVIK PÁRT
FENNÁLLÁSÁNAK 75. ÉVFORDULÓJÁRA
JELENT MEG

Amikor hosszan tartó, konok, heves harc folyik, bizonyos idő elteltével rendszerint kezdenek kikristályosodni azok a központi, alapvető vitás kérdések, amelyek eldöntésétől a küzdelem végső kimenetele függ, s amelyekhez képest a harc különféle apró és jelentéktelen epizódjai mindinkább háttérbe szorulnak.

Így van ez a mi belső pártharcunkkal is, amely immár egy fél év óta leköti valamennyi párttag figyelmét. És mivel ebben az egész harcot tárgyaló ismertetésemben sok elenyésző jelentőségű apróságot, sok, lényegében semmi jelentőséggel nem bíró civódást kellett érintenem, szeretném az olvasó figyelmét mindjárt a legelején felhívni két valóban központi, alapvető kérdésre, amelyek roppant fontosak, amelyeknek kétségtelenül történelmi jelentőségük van, és amelyek a legégetőbbek pártunk aktuális politikai kérdései közül.

Az első ilyen kérdés az, hogy mi a politikai jelentősége pártunk „többségre" és „kisebbségre" oszlásának, amely a II. pártkongresszuson ment végbe és teljesen háttérbe szorította az orosz szociáldemokraták minden előző megoszlását.

A második kérdés az, hogy mi az elvi jelentősége az új „Iszkra"[1] szervezeti kérdésekben elfoglalt álláspontjának, amennyiben ez valóban elvi állásfoglalás.

Az első kérdés pártharcunk kiindulópontjára, forrására, okaira, alapvető politikai jellegére vonatkozik. A második kérdés ennek a harcnak végső eredményeit,

kimenetelét, azt az elvi végeredményt illeti, amelyet akkor kapunk, ha összegezzük mindazt, ami az elvek területére tartozik, és levonjuk mindazt, ami a civakodás területére tartozik. Az első kérdésre a pártkongresszuson végbement harc elemzésével, a másodikra az új „Iszkra" új elvi tartalmának elemzésével adjuk meg a választ. Ebből a két elemzésből, amely brosúrám tartalmának kilenctized részét alkotja, az következik, hogy a „többség" pártunk forradalmi, a „kisebbség" pedig opportunista szárnya; azok a nézeteltérések, amelyek e két szárnyat jelenleg egymástól elválasztják, főként nem programbeli és nem taktikai, hanem csupán szervezeti kérdésekre vonatkoznak; a nézeteknek az az új rendszere, amely az új „Iszkrá"-ban annál világosabban bontakozik ki, minél inkább igyekszik álláspontját elmélyíteni és minél inkább megtisztul ez az álláspont a kooptálás körüli civakodásoktól, nem más, mint szervezeti kérdésekben megnyilvánuló opportunizmus.

A pártválságunkkal foglalkozó irodalom fő fogyatékossága a tények tanulmányozása és megvilágítása terén az, hogy majdnem teljesen hiányzik belőle a pártkongresszus jegyzőkönyvének elemzése, a szervezeti kérdés alapelveinek tisztázása terén pedig az, hogy hiányzik annak a kapcsolatnak az elemzése, amely kétségtelenül megvan egyfelől Martov elvtársnak és Akszelrod elvtársnak a szervezeti szabályzat első pontja megfogalmazásában és e fogalmazás védelmében elkövetett alapvető hibája, másfelől pedig az „Iszkra" által a szervezeti kérdésben vallott jelenlegi elvi nézetek egész „rendszere" között (amennyiben itt rendszerről egyáltalán szó lehet). Az „Iszkra" jelenlegi szerkesztősége, úgy látszik, még csak észre sem veszi ezt a kapcsolatot, bár a „többség" irodalmában igen sok utalást találunk már az első pont körüli viták jelentőségére. Akszelrod

elvtárs és Martov elvtárs most tulajdonképpen csak mélyíti, tovább fejleszti és bővíti az első ponttal kapcsolatban eredetileg elkövetett hibáját. Tulajdonképpen már az első pont körüli vitákban világosan kibontakozott az opportunistáknak a szervezeti kérdésben elfoglalt egész álláspontja: az, hogy egy szétfolyó, nem szorosan összeforrott pártszervezet mellett szállnak síkra; hogy ellenségesen állnak szemben a párt felülről lefelé haladó, a pártkongresszusból és az általa létesített intézményekből kiinduló felépítésének eszméjével („bürokratikus" eszméjével); hogy igyekeznek alulról felfelé haladni, lehetővé téve, hogy bármely professzor, bármely gimnazista és „minden sztrájkoló" párttagnak tekintse magát; hogy ellenségesen állnak szemben azzal a „formalizmussal", amely a párttagtól megköveteli, hogy valamely, a párt által elismert szervezetek valamelyikéhez tartozzon; hogy hajlanak a polgári intellektuel gondolkodásmódja felé, aki csupán „plátói alapon" kész „elismerni a szervezeti kapcsolatokat"; hogy könnyen kerülnek az opportunista agyafúrtság és az anarchista frázisok befolyása alá; hogy autonomizmusra törekszenek a centralizmussal szemben – egyszóval mindaz, ami most az új „Iszkrá"-ban buja színpompával virágzik, egyre jobban elősegítve az eredetileg elkövetett hiba teljes és szemléltető tisztázását.

Ami a pártkongresszus jegyzőkönyvét illeti, igazán meg nem érdemelt elhanyagolása csak azzal magyarázható, hogy vitáink tele vannak civakodással, de meg alkalmasint azzal is, hogy ebben a jegyzőkönyvben túl sok a túl keserű igazság. A pártkongresszus jegyzőkönyve a maga nemében páratlan, pontosság, teljesség, sokoldalúság, gazdagság és hitelesség tekintetében pótolhatatlan képet ad a pártunkban kialakult tényleges helyzetről, a nézetekről, a hangulatokról és a tervekről, s ezt maguk a mozgalom résztvevői rajzolták meg;

olyan képet ad a párton belül jelentkező politikai árnyalatokról, amely megmutatja ezeknek az árnyalatoknak az erőviszonyait, kölcsönös kapcsolatukat és harcukat. Éppen a pártkongresszus jegyzőkönyve és csakis ez mutatja meg, mennyire sikerült a régi, merőben körösdi jellegű kapcsolatok minden maradványát valóban elsepernünk és egységes, nagyszabású pártkapcsolatokkal helyettesítenünk. Minden párttag, ha tudatosan akar részt venni pártja ügyeiben, köteles behatóan tanulmányozni pártkongresszusunkat, – igenis tanulmányozni, mert puszta olvasásra a jegyzőkönyv nyers anyaghalmaza még nem ad képet a kongresszusról. Csak beható és önálló tanulmányozás útján érhetjük el (és kell elérnünk), hogy a beszédek rövid összefoglalásai, a viták száraz kivonatai, az apró (látszólag apró) kérdések körüli apró csatározások egységes egésszé olvadjanak egybe, hogy a párttagok előtt megelevenedjék a pártkongresszus minden jelentősebb szónokának alakja, hogy tisztán lássák a kongresszusi küldöttek minden egyes csoportjának politikai arculatát. E sorok írója úgy fogja érezni, hogy munkája nem veszett kárba, ha sikerül legalább ösztönzést adnia a pártkongresszus jegyzőkönyvének átfogó és önálló tanulmányozásához.

Még egy szót a szociáldemokrácia ellenfelei címére. Ezek kárörömmel és kaján ujjongással figyelik vitáinkat; ők persze rajta lesznek, hogy pártunk hibáival és fogyatékosságaival foglalkozó brosúrámból egyes helyeket saját céljaikra ráncigáljanak elő. Az orosz szociáldemokraták már elég puskaport szagoltak a csatákban, hogy rá se hederítsenek ezekre a csipkelődésekre, hogy ezek ellenére folytassák munkájukat az önbírálat terén és saját fogyatékosságaik kíméletlen leleplezése terén, amelyeket az egyre növekvő munkásmozgalom okvetlenül és szükségképpen le fog gyűrni. Az ellenfél tábo-

rába tartozó urak pedig próbálják meg elénk tárni az ő „pártjukban" uralkodó *tényleges* helyzet képét, akár csak megközelítően is olyat, amilyet második kongresszusunk jegyzőkönyve mutat!

N. Lenin

1904. május.

Van egy mondás, amely szerint mindenkinek joga van 24 órán át átkozni bíráit. A mi pártkongresszusunk[2], mint minden párt minden kongresszusa, szintén bírája volt némelyeknek, akik vezető pozícióra tartottak igényt és kudarcot vallottak. Most a „kisebbség" e képviselői szinte megindító naivitással „átkozzák bíráikat" és minden lehető módon próbálják diszkreditálni a kongresszust, kisebbíteni jelentőségét és tekintélyét. Ez a törekvés a legszembeötlőbben talán az „Iszkra" 57. számában Praktyik cikkében nyilvánult meg, aki felháborodik a kongresszus szuverén „istenségének" eszméjén. Oly jellegzetes vonása ez az új „Iszkrá"-nak, hogy nem lehet szó nélkül elsiklani felette. A szerkesztőség, amely többségében a kongresszus által *elvetett* személyekből áll, egyrészt továbbra is „párt"-szerkesztőségnek nevezi magát, másrészt viszont kitárt karokkal fogadja az olyan személyeket, akik azt állítják, hogy a kongresszus nem istenség. Kedves, nemde? Hát igen, uraim, a kongresszus csakugyan nem istenség, de mit gondoljunk az olyan emberekről, akik a kongresszuson szenvedett vereség *után* kezdik „ízekre szedni" a kongresszust?

Idézzük csak emlékezetünkbe a főbb tényeket a kongresszus előkészítésének történetéből.

Az „Iszkra" kezdettől fogva, már az 1900-ban, a lap megjelenését bejelentő nyilatkozatában* leszögezte,

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 4. köt. Budapest 1964. 331–336. old. – *Szerk.*

hogy mielőtt egyesülnénk, el kell határolnunk magunkat. Az „Iszkra" azon volt, hogy az 1902. évi konferencia[3] különtanácskozás legyen, nem pedig pártkongresszus.* Az „Iszkra" 1902 nyarán és őszén rendkívül óvatosan járt el, amikor felélesztette az ezen a konferencián választott Szervező Bizottságot. Végül is az elhatárolódás befejeződött – s ezt mindannyian elismertük. A Szervező Bizottság 1902 legvégén megalakult. Az „Iszkra" üdvözli megszilárdulását és – a 32. szám *szerkesztőségi* cikkében – kijelenti, hogy a pártkongresszus összehívására a *legsürgősebb*, halaszthatatlan szükség mutatkozik.** Így tehát bennünket lehet igazán a legkevésbé vádolni azzal, hogy elhamarkodtuk a II. kongresszus összehívását. Éppen azt a szabályt követtük, hogy: hétszer mérj, egyszer vágj; teljes morális jogunk volt az elvtársaktól elvárni, hogy miután vágtak, nem fognak siránkozni és újból méricskélni.

A Szervező Bizottság a II. kongresszus számára rendkívül gondos (formalista és bürokratikus, mondanák azok, akik most efféle szavakkal leplezik politikai gerinctelenségüket) ügyrendi szabályzatot dolgozott ki, ezt a szabályzatot valamennyi bizottsággal elfogadtatta, végül pedig jóváhagyta, és egyebek közt a 18. pontban kimondta: „A kongresszus valamennyi határozata és a kongresszuson megejtett valamennyi választás a párt döntésének tekintendő, amely valamennyi pártszervezetre nézve kötelező. Ezeket senki semmiféle ürüggyel nem támadhatja meg, és csak a következő pártkongresszus helyezheti hatályon kívül, illetve módosíthatja őket."*** Ugye, milyen ártatlanok önmagukban véve

* Lásd a második kongresszus jegyzőkönyvét, 20. old.

** Lásd *Lenin* Összes Művei. 7. köt. Budapest 1965. 86–88. old. – *Szerk.*

*** Lásd a második kongresszus jegyzőkönyvét, 22–23. és 380. old.

ezek a szavak, amelyeket annak idején mint magától értetődő valamit szó nélkül elfogadtak, és milyen különösen hangzanak most – akárcsak a „kisebbség" felett kimondott ítélet! Milyen céllal fogalmaztak meg egy ilyen pontot? Pusztán a formák megtartása végett? Dehogyis. Ez a határozat szükségesnek látszott és csakugyan szükséges volt, mert a párt szétforgácsolt és önálló csoportokból állott, és számítani lehetett arra, hogy ezek a csoportok nem fogják elismerni a kongresszust. Ez a határozat éppen minden forradalmár *szabad akaratát* fejezi ki (amelyről most olyan gyakran és olyan helytelenül beszélnek, eufemisztikusan a „szabad" kifejezéssel jellemezve azt, ami inkább a „szeszélyes" jelzőt érdemli meg). Ez egyértelmű volt az összes orosz szociáldemokraták által egymásnak adott *becsületszóval*. Ennek a határozatnak biztosítania kellett, hogy a kongresszusért vállalt óriási munka, kockázat, költség nem vész kárba, hogy a kongresszus nem fajul komédiává. A kongresszus határozatainak és *választásainak* bármilyen el nem ismerését már eleve a *bizalom eljátszásának* minősítette.

Kin nevet hát az új „Iszkra", amely azt az új felfedezést tette, hogy a kongresszus nem istenség és döntései nem szentségek? „Új szervezeti nézeteket" tartalmaz-e felfedezése, vagy pedig csak újabb kísérleteket a régi nyomok eltüntetésére?

b) A KONGRESSZUSON KIALAKULT CSOPORTOSULÁSOK JELENTŐSÉGE

A kongresszust tehát a leggondosabb előkészítés után, a legnagyobb mértékben teljes képviselet elvei szerint hívták össze. A kongresszus helyes összetételének és döntései *feltétlenül* kötelező voltának általános elisme-

rése kifejezésre jutott az elnöknek a kongresszus megalakulása után tett nyilatkozatában is (jegyzőkönyv, 54. old.).

Mi is volt a kongresszus fő feladata? Az, hogy az „Iszkra" által felvetett és kidolgozott elvi és szervezeti szempontok szerint egy *valóságos* pártot hozzon létre. Hogy a kongresszusnak éppen ebben az irányban kellett dolgoznia, azt eleve eldöntötte az „Iszkra" hároméves tevékenysége és az, hogy az „Iszkrá"-t a pártbizottságok többsége elismerte. Az iszkrás programnak és irányzatnak a párt programjává és irányzatává kellett válnia, az iszkrás szervezeti terveket rögzíteni kellett a párt szervezeti szabályzatában. De magától értetődik, hogy ezt az eredményt nem lehetett harc nélkül elérni: a kongresszusi képviselet teljessége biztosította, hogy olyan szervezetek is részt vehettek a kongresszuson, amelyek elszánt harcot folytattak az „Iszkra" ellen (a Bund[4] és a „Rabocseje Gyelo"[5]), valamint olyanok is, amelyek szavakban elismerték ugyan vezető pártlapnak az „Iszkrá"-t, valójában azonban a maguk külön terveit követték és elvi kérdésekben ingadozással tűntek ki (a „Juzsnij Rabocsij"[6] csoportja és néhány pártbizottságnak hozzá csatlakozó küldöttei). Ilyen körülmények közt a kongresszusnak szükségképpen *az iszkrás irányzat győzelméért folytatott harc küzdőterévé* kellett válnia. Hogy a kongresszus csakugyan ilyen harc volt, az azonnal világossá válik bárki előtt, amint csak valamennyire is figyelmesen elolvassa a kongresszus jegyzőkönyvét. Nekünk most az a feladatunk, hogy részletesen megvizsgáljuk azokat a legfontosabb csoportosulásokat, amelyek a kongresszuson a különféle kérdésekkel kapcsolatban kialakultak, és hogy a jegyzőkönyvek pontos adatai nyomán rekonstruáljuk a kongresszus valamennyi főbb csoportjának politikai arculatát. Milyenek is voltak tulajdonképpen azok a csoportok, azok az

irányzatok és azok az árnyalatok, amelyeknek a kongresszuson az „Iszkra" vezetésével egységes párttá kellett volna összeolvadniuk? – ezt kell megmutatnunk a viták és a szavazások elemzése alapján. Ennek a körülménynek a tisztázása döntő fontosságú ahhoz is, hogy tanulmányozhassuk, kik is voltaképpen szociáldemokratáink, ahhoz is, hogy megértsük a viszály okait. Ezért helyeztem előtérbe a Liga[7] kongresszusán mondott beszédemben és az új „Iszkra" szerkesztőségének írt levelemben éppen a különböző csoportosulások elemzését.* A „kisebbség" képviselői közül való ellenlábasaim (élükön Martovval) egyáltalán nem értették meg a kérdés lényegét. A Liga kongresszusán részleges módosító javaslatokra szorítkoztak, igyekezve „tisztázni" magukat azzal a váddal szemben, hogy az opportunizmus felé fordultak, s még csak meg sem kísérelve, hogy – ellensúlyozásomra – a kongresszusi csoportosulásokról *csak valamennyire is eltérő* képet rajzoljanak. Most az „Iszkrá"-ban (56. sz.) Martov igyekszik a kongresszus különféle politikai csoportjainak pontos elhatárolására irányuló kísérleteket egyszerű „körösdi zugpolitikának" feltüntetni. Erős kifejezés ez, Martov elvtárs! De az új „Iszkra" erős kifejezéseinek van egy eredeti sajátosságuk: mihelyt pontosan rekonstruáljuk a viszály valamennyi főbb mozzanatát, a kongresszustól kezdve, mindezek az erős kifejezések is *teljességgel és mindenekelőtt* a mostani szerkesztőség ellen fordulnak. Nézzenek csak a tükörbe, úgynevezett párt-szerkesztő urak, akik felvetik a körösdi zugpolitika kérdését!

Martovnak most annyira kellemetlenek kongresszusi harcunk tényei, hogy igyekszik őket teljesen elkenni. „Iszkrás az – mondja Martov –, aki a pártkongresszu-

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 8. köt. Budapest 1965. 41–51., 94–100. old. – *Szerk.*

son és a pártkongresszus előtt kifejezésre juttatta az »Iszkrá«-val való teljes szolidaritását, síkraszállt az »Iszkra« programja és szervezeti nézetei mellett és támogatta szervezeti politikáját. A kongresszuson több mint 40 ilyen iszkrás volt – ennyien szavaztak az »Iszkra« programjára és az »Iszkrá«-t a párt Központi Lapjának elismerő határozati javaslatra." Lapozzuk fel a kongresszus jegyzőkönyvét és látni fogjuk, hogy a programot *valamennyien* elfogadták (233. old.), Akimovot kivéve, aki tartózkodott a szavazástól. Martov elvtárs tehát azt akarja velünk elhitetni, hogy a bundisták is, Bruker is, Martinov is *bebizonyították* az „Iszkrá"-val való „teljes szolidaritásukat" és *síkraszálltak* az „Iszkra" szervezeti nézetei mellett! Ez nevetséges. Azt a körülményt, hogy a kongresszus *után* annak *valamennyi* résztvevője a párt egyenjogú tagjává vált (és még csak nem is valamennyi, mert a bundisták eltávoztak), összetévesztik azzal a csoportosulással, amely a kongresszus *során* harcot idézett elő. Annak tanulmányozását, hogy *milyen elemekből* tevődött össze a kongresszus után a „többség" és a „kisebbség", ezzel a hivatalos frázissal helyettesítik: elismerték a programot!

Nézzük az „Iszkra" Központi Lapként való elismerése tárgyában rendezett szavazást. Látni fogjuk, hogy éppen Martinov – akiről Martov elvtárs jobb ügyhöz méltó merészséggel most azt állítja, hogy síkraszállt az „Iszkra" szervezeti nézetei és szervezeti politikája mellett – követeli, hogy a határozati javaslat két részét: az „Iszkra" Központi Lapként való puszta elismerését és érdemei elismerését különválasszák. Amikor szavazásra bocsátották a határozati javaslat első részét (az „Iszkra" érdemeinek elismerését, a vele való *szolidaritás* kifejezését), *csak 35-en szavaztak* a javaslat mellett, ketten pedig ellene (Akimov és Bruker), tizenegyen pedig tartózkodtak a szavazástól (Martinov, öt bundista és a

szerkesztőség öt szavazata: nekem és Martovnak két-két szavazatunk, Plehanovnak egy szavazata volt). Az iszkraellenesek csoportja (öt bundista és három rabocsejegyelős) tehát egész világosan megmutatkozik ezen a példán is, amely Martov mostani nézetei szempontjából a legelőnyösebb, s amelyet maga Martov választott. Nézzük meg, hogyan alakult a szavazás a határozati javaslat második részénél, amely minden indokolás és minden szolidaritásnyilvánítás nélkül ismerte el az „Iszkrá"-t Központi Lapnak (jegyzőkönyv, 147. old.): 44-en szavaztak a javaslat *mellett*, és ezeket sorolja a mai Martov az iszkrásokhoz. Összesen 51 szavazat volt; a szavazástól tartózkodó szerkesztők öt szavazatának leszámítása után marad 46; ketten szavaztak a javaslat *ellen* (Akimov és Bruker); a megmaradt 44-hez tartozik tehát *mind az öt bundista*. Eszerint a bundisták a kongresszuson „kifejezésre juttatták az »Iszkrá«-val való teljes szolidaritásukat" – így írja a hivatalos történelmet a hivatalos „Iszkra"! Elébe vágva a dolgoknak, megmagyarázzuk olvasóinknak, melyek e hivatalos igazság igazi indítékai: az „Iszkra" mostani szerkesztősége valójában pártszerkesztőség lehetett volna és az is lett volna (nem pedig quasi-pártszerkesztőség, mint most), *ha a bundisták és a rabocsejegyelősök nem hagyták volna ott a kongresszust;* ezért kellett a mostani úgynevezett pártszerkesztőség e leghűségesebb oltalmazóit „iszkrásokká" előléptetni. De erről majd később részletesen beszélek.

Kérdezzük továbbá: ha a kongresszus az iszkrás és iszkraellenes elemek harca volt, vajon nem voltak-e közbülső, állhatatlan elemek, akik a két fél között ingadoztak? Mindenki, aki pártunkat és minden kongresszus szokásos arculatát valamennyire is ismeri, már a priori*

* – eleve. – *Szerk.*

hajlani fog arra, hogy e kérdésre igennel válaszoljon. Martov elvtársnak nem nagyon akarózik most visszaemlékezni ezekre az állhatatlan elemekre, s a „Juzsnij Rabocsij" csoportot a hozzá húzó küldöttekkel tipikus iszkrásoknak, a köztünk felmerült nézeteltéréseket pedig jelentékteleneknek és mellékeseknek tünteti fel. Szerencsénkre most előttünk van a jegyzőkönyv teljes szövege, és ezt a kérdést, amely persze ténykérdés, okmányszerű adatok alapján dönthetjük el. Az, amit az imént a kongresszuson kialakult általános csoportosulásról mondtunk, természetesen nem e kérdés megoldására, hanem csupán helyes felvetésére tart igényt.

Ha a politikai csoportosulásokat nem elemezzük, ha nincsen tiszta képünk a kongresszusról mint bizonyos árnyalatok harcáról, egyáltalán nem érthetjük meg nézeteltéréseinket. Martovnak az a kísérlete, hogy az árnyalatok közötti különbséget oly módon leplezze el, hogy még a bundistákat is az iszkrásokhoz számítja, egyszerűen kitérés a kérdés elől. Már a priori, az oroszországi szociáldemokrácia kongresszus előtti története alapján három főcsoportot különböztethetünk meg (további vizsgálódás és tüzetes tanulmányozás céljából): az iszkrásokat, az iszkraelleneseket és az állhatatlan, ingadozó, bizonytalan elemeket.

c) A KONGRESSZUS KEZDETE. — INCIDENS A SZERVEZŐ BIZOTTSÁGGAL

A legjobb, ha a kongresszusi vitákat és szavazásokat a kongresszusi ülések sorrendjében elemezzük, hogy nyomon kövessük a mind világosabban kibontakozó politikai árnyalatokat. Csak akkor térünk el az időrendtől, amikor erre feltétlenül szükség lesz, hogy az egymással szorosan összefüggő kérdéseket vagy egynemű csopor-

tosulásokat együtt vizsgálhassuk. Nehogy részrehajlók lehessünk, igyekszünk majd kitérni *minden* fontosabb szavazásra, mellőzve persze azt a jelentéktelen kérdésekben tartott temérdek sok szavazást, amelyek kongresszusunkon mérhetetlenül sok időt vettek igénybe (részben tapasztalatlanságunk folytán és mert nem tudtuk felosztani az anyagot a bizottsági és a teljes ülések között, részben az obstrukcióval határos huzavona miatt).

Az első olyan kérdés, amelyben viták támadtak és a viták során már mutatkoztak árnyalati különbségek, az volt, vajon első pontként szerepeljen-e (a kongresszus „napirendjén") a „Bund helyzete a pártban" (jegyzőkönyv, 29–33. old.). Az iszkrás álláspont szerint, amelyet Plehanov, Martov, Trockij és én képviseltünk, ehhez nem férhetett semmi kétség. A Bundnak a pártból való távozása szemléltetően megmutatta, hogy meggondolásaink helyesek voltak: ha a Bund nem akart velünk együtt haladni és nem akarta elismerni azokat a szervezeti alapelveket, amelyeket az „Iszkrá"-val együtt a párt többsége vallott – akkor szükségtelen és értelmetlen volt „úgy tenni", mintha együtt haladnánk, és csak elnyújtani a kongresszust (mint ahogy a bundisták elnyújtották). A kérdés már teljesen tisztázódott az irodalomban, és minden csak valamelyest is gondolkodó párttag előtt világos volt, hogy már csak nyíltan fel kell tennünk a kérdést és egyenesen, becsületesen választanunk kell: autonómia (együtt haladunk) vagy föderáció (szétválunk).

A bundisták, akik egészében véve kitérő politikát folytatnak, itt is ki akartak térni, halogatva a kérdést. Hozzájuk csatlakozik Akimov elvtárs, aki azonnal, nyilván a „Rabocseje Gyelo" valamennyi híve nevében, rámutatott az „Iszkra" és a „Rabocseje Gyelo" közt felmerült szervezeti nézeteltérésekre (jegyzőkönyv, 31.

old.). A Bund és a „Rabocseje Gyelo" oldalára áll Mahov elvtárs (két szavazat a Nyikolajevi Bizottság részéről, amely nem sokkal előbb fejezte ki az „Iszkrá"-val való szolidaritását!). Mahov elvtárs előtt a kérdés egyáltalán nem világos, s „fájó pontnak" tekinti a „demokratikus felépítés kérdését vagy, megfordítva (ezt jegyezzük meg!), a centralizmus kérdését" is – pontosan úgy, mint jelenlegi „párt"-szerkesztőségünk többsége, amely a kongresszuson még nem vette észre ezt a „fájó pontot"!

Az iszkrások ellen tehát harcba száll a Bund, a „Rabocseje Gyelo" és Mahov elvtárs, s együtt éppen megvolt az a tíz szavazatuk, amelyeket ellenünk leadtak (33. old.). *30-an* szavaztak *mellettünk* – az iszkrásokra leadott szavazatok, mint látni fogjuk, gyakran ingadoznak éppen e körül a szám körül. Tizenegyen, mint kiderült, tartózkodtak a szavazástól – nyilvánvalóan nem álltak sem az egyik, sem a másik harcoló „párt" mellé. Érdekes, hogy amikor a Bund szervezeti szabályzatának 2. pontja felett szavaztak (a 2. pont elvetése miatt vált ki a pártból a Bund), a 2. pontra szavazók és a szavazástól tartózkodók száma szintén tíz volt (jegyzőkönyv, 289. old.); a szavazástól éppen három rabocsejegyelós (Bruker, Martinov és Akimov) és Mahov elvtárs tartózkodott. Nyilvánvaló, hogy a Bund kérdésének *napirendi helye* feletti szavazás *nem véletlen* csoportosulást hozott létre. Nyilvánvaló, hogy mindezek az elvtársak, nemcsak a tárgyalási sorrend technikai kérdésében, hanem a *lényegben* sem értettek egyet az „Iszkrá"-val. A „Rabocseje Gyelo" részéről ez a nézeteltérés lényegében világos mindenki előtt, és Mahov elvtárs a Bund távozásával kapcsolatban mondott beszédében felülmúlhatatlanul jellemezte álláspontját (jegyzőkönyv, 289–290. old.). Erre a beszédre érdemes kitérni. Mahov elvtárs azt mondja, hogy a föderációt elvető határozat után „az a

kérdés, hogy milyen legyen a Bund helyzete az OSZDMP-ben, a Bund számára elvi kérdésből egy történelmileg kialakult nemzeti szervezettel szemben követendő reálpolitika kérdésévé vált; itt – folytatja a szónok – feltétlenül számolnom kellett mindazokkal a következményekkel, amelyek szavazásunkból származhatnak, és ezért megszavaztam volna az egész 2. pontot". Mahov elvtárs kiválóan elsajátította a „reálpolitika" szellemét: elvben *már* elvetette a föderációt s *azért* a gyakorlatban a szervezeti szabályzat olyan pontja mellett *szavazott volna,* amely ezt a föderációt megvalósítja! És ez a „gyakorlatias" elvtárs a maga mélységesen elvi álláspontját a következő szavakkal magyarázza: „De (a híres scsedrini „de"!) mivel az ellene vagy mellette való szavazásomnak csak elvi jellege (!!) volt, és minthogy a kongresszus valamennyi többi résztvevője majdnem egyhangúlag szavazott, nem is lehetett gyakorlati jellege, inkább tartózkodtam a szavazástól, hogy elvileg" ...(ments meg uram bennünket az ilyen elviségtől!)... „hangsúlyozzam az adott esetben elfoglalt álláspontom és a Bund e pont mellett szavazó küldötteinek álláspontja közötti különbséget. Ezzel szemben e pont mellett szavaztam volna, ha a Bund küldöttei tartózkodtak volna a szavazástól, amint ehhez eredetileg ragaszkodtak." Értse meg, aki tudja. Elvhű ember óvakodik attól, hogy hangosan azt mondja: igen, mert amikor mindenki azt mondja, hogy nem, akkor ennek nincs gyakorlati haszna.

Miután a Bund kérdésének napirendi helyét illetően megtörtént a szavazás, a kongresszuson felmerült a „Borba" csoport[8] kérdése, amely szintén rendkívül érdekes csoportosulásra vezetett és szorosan összefügg a kongresszus „legfájóbb" kérdésével, a központi szervek személyi összetételének kérdésével. A kongresszus mandátumvizsgáló bizottsága – a Szervező Bizottság *két-*

szeri határozatának (lásd jegyzőkönyv, 383. és 375. old.) és a mandátumvizsgáló *bizottságba beküldött képviselői* jelentésének megfelelően (35. old.) – a „Borba" csoport meghívása ellen foglal állást.

Jegorov elvtárs, *a Szervező Bizottság tagja*, kijelenti, hogy „a »Borba« kérdése (jegyezzük meg, a „Borbá"-nak, nem pedig a „Borba" egyik vagy másik tagjának a kérdése) az ő számára új kérdés", és szünetet kért. Hogy a Szervező Bizottság tagja számára miképpen lehetett új egy olyan kérdés, amelyben a Szervező Bizottság kétszer is határozatot hozott, azt homály fedi. A szünetben a Szervező Bizottság ülést tart (jegyzőkönyv, 40. old.) a kongresszuson véletlenül jelenlevő tagjai részvételével (a Szervező Bizottság néhány tagja az „Iszkra" szervezet régi tagjai közül nem volt jelen a kongresszuson).* Megkezdődik a vita a „Borbá"-ról. A rabocsejegyelősök a „Borba" meghívása mellett foglalnak állást (Martinov, Akimov és Bruker, 36–38. old.). Az iszkrások (Pavlovics, Szorokin, Lange, Trockij, Martov és mások) – ellene. A kongresszus újból a már ismert csoportosulás szerint oszlik meg. A „Borba" körül makacs harc bontakozik ki, és Martov elvtárs különösen alapos (38. old.) és „harcias" beszédében joggal mutat rá az oroszországi és a külföldi csoportok „képviseletének nem egyenlő arányára", arra, hogy aligha volna „helyes" egy külföldi csoportot „kiváltságban" részesíteni (aranyigazság ez, s különösen tanulságos most, a kongresszus után lezajlott események szempontjából!), hogy nem szabad elősegíteni „a pártban a szervezeti káoszt, melyet minden elvi megfontolást nélkülöző szétforgácsolódás jellemzett" (elevenére tapin-

* Erről az ülésről lásd Pavlovics „Levelét", aki a Szervező Bizottság tagja volt, és akit a kongresszus előtt *egyhangúlag* a szerkesztőség bizalmi emberének, hetedik tagjának választottak meg (lásd a Líga jegyzőkönyve, 44. old.).

tott pártkongresszusunk... – „kisebbségének"!). A „Rabocseje Gyelo" hívein kívül *senki* nem szólal fel nyíltan és indokokkal a „Borba" mellett egészen a szónokok jegyzékének lezárásáig (40. old.); el kell ismernünk, hogy Akimov elvtárs és barátai legalább nem kerteltek és nem titkolóztak, hanem nyíltan követték vonalukat, nyíltan megmondták, mit akarnak.

A szónokok jegyzékének lezárása *után*, amikor *a kérdés lényegéhez* már nem lehet hozzászólni, Jegorov elvtárs „nyomatékosan követeli, hogy a kongresszus hallgassa meg a Szervező Bizottság imént elfogadott határozatát". Nem csoda, hogy a kongresszus tagjait felháborítja ez az eljárás, és az elnöklő Plehanov elvtárs kijelenti, hogy „nem érti, hogyan ragaszkodhat Jegorov elvtárs ehhez a követeléshez". Azt hinné az ember, hogy csak két eset lehetséges: vagy nyíltan és határozottan hozzászól valaki az egész kongresszus előtt a kérdés lényegéhez, vagy egyáltalán nem szól hozzá. De megvárni, amíg lezárják a szónokok jegyzékét és azután „zárszó" gyanánt a kongresszusnak előhozakodni a Szervező Bizottság *új* határozatával – éppen a megvitatott kérdésben –, ez közönséges orvtámadás!

Az ülést ebéd után nyitják meg újra, és az iroda, mely még mindig nem érti a dolgot, elhatározza, hogy nem ragaszkodik a „formalitásokhoz" és az „elvtársi magyarázat" utolsó, és kongresszusokon csak végső esetekben alkalmazott eszközéhez folyamodik. Popov, a Szervező Bizottság képviselője, ismerteti a Szervező Bizottság határozatát, amelyet a bizottság valamennyi tagja egyetlen tag, Pavlovics ellenében elfogadott (43. old.), s amely javasolja a kongresszusnak Rjazanov meghívását.

Pavlovics kijelenti, hogy tagadta és tagadja a Szervező Bizottság ülésének jogosságát, hogy a Szervező Bizottság új határozata „*ellentmond előbbi határozatá-*

nak". Erre a kijelentésre vihar támad. Jegorov elvtárs, aki ugyancsak tagja a Szervező Bizottságnak és tagja a „Juzsnij Rabocsij" csoportnak, kitér az érdembeli válasz elől és a súlypontot a fegyelem kérdésére akarja áthelyezni. Pavlovics elvtárs, az ő véleménye szerint, megsértette a pártfegyelmet (!), mert a Szervező Bizottság Pavlovics tiltakozásának megtárgyalása után elhatározta, hogy „Pavlovics különvéleményét nem fogja a kongresszus tudomására hozni". A vita a pártfegyelem kérdésére terelődik, és Plehanov a kongresszus viharos tapsa közepette kioktatja Jegorov elvtársat arról, hogy „*nálunk nincsenek kötött mandátumok*" (42. old., vö. 379. old., a kongresszus szabályzatának 7. pontja: „A küldötteket nem szabad kötött mandátumokkal korlátozni. Meghatalmazásukat teljesen szabadon és függetlenül érvényesítik"). „A párt legfelsőbb szerve a pártkongresszus", a pártfegyelmet és a kongresszus szabályzatát tehát éppen az sérti meg, aki bármiképpen is gátolja, hogy bármely küldött kivétel és megszorítás nélkül a pártélet *minden* kérdésében *közvetlenül* a kongresszushoz forduljon. A vitás kérdés tehát a következő dilemmában kristályosodik ki: körösdi vagy pártelv? A kongresszusi küldöttek jogainak korlátozása a különféle testületek és körök vélt jogaira vagy szabályzataira való hivatkozással, vagy pedig az *összes* alsóbb szerveknek és régi csoportocskáknak a kongresszus előtt nemcsak szavakban, hanem valójában végbemenő *teljes* feloszlatása az igazi párttestületek megalakításáig. Az olvasó már ebből is láthatja, milyen roppant elvi fontossága volt ennek a vitának a párt tényleges újjáépítését céljául kitűző kongresszus legelején (harmadik ülés). Ebben a vitában úgyszólván összpontosult a régi körök és csoportocskák (amilyen például a „Juzsnij Rabocsij") összeütközése az újjászülető párttal. És az iszkraellenes csoportok azonnal megmutatkoznak: a bundista Ab-

ramszon is, Martinov elvtárs, az „Iszkra" mostani szerkesztőségének buzgó szövetségese is, régi ismerősünk, Mahov elvtárs is – valamennyien Jegorov és a „Juzsnij Rabocsij" csoport mellett, Pavlovics ellen foglalnak állást. Martinov elvtárs, aki most Martovval és Akszelroddal vetélkedve szervezeti „demokratizmusát" fitogtatja, megemlíti még a... hadsereget is, ahol csak az alsóbb fórum útján lehet a felsőbb fórumhoz fordulni!! E „kompakt" iszkraellenes ellenzék valódi értelme tökéletesen világos volt mindenki előtt, aki részt vett a kongresszuson vagy figyelemmel kísérte pártunk belső történetét a kongresszusig. Az ellenzék feladata (melyet talán nem is ismernek fel mindig összes képviselői, hanem olykor csak tehetetlenségből védenek) az volt, hogy a kis csoportocskák függetlenségét, különállását, klikk-érdekeit megóvják a létüket fenyegető, iszkrás elvek szerint felépülő széles körű párttal szemben.

Éppen ebből a szempontból nyúlt a kérdéshez Martov elvtárs is, aki akkor még nem egyesült Martinovval. Martov elvtárs erélyesen harcba száll, mégpedig jogosan száll harcba azokkal, akik „a pártfegyelemről alkotott elképzelésükben csak odáig mennek, hogy elismerik a forradalmár kötelezettségeit azon *alsóbb* fokú csoporttal szemben, amelyhez tartozik". „Az egységes párton belül bármiféle *kényszer*csoportosulás (Martov kiemelése) megengedhetetlen", – magyarázza Martov a körösdi bajnokainak, nem is sejtve, hogy e szavakkal olyan politikai magatartást ostoroz, amilyet a kongresszus végén és a kongresszus után maga is tanúsít majd... A kényszercsoportosulást nem engedhetjük meg a Szervező Bizottságnak, de feltétlenül megengedhetjük a szerkesztőségnek. A kényszercsoportosulást Martov elítéli, amikor a központból szemléli a dolgot, de védelmezi attól a pillanattól kezdve, amikor elégedetlen a központ összetételével...

Említésre méltó az a tény, hogy Martov elvtárs beszédében Jegorov elvtárs „óriási hibáján" kívül különös nyomatékkal hangsúlyozta a Szervező Bizottság politikai állhatatlanságát. „A Szervező Bizottság nevében – mondotta Martov jogos felháborodásában – javaslatot terjesztettek elő, amely *szöges ellentétben áll* a bizottság jelentésével (amely, tegyük hozzá, a Szervező Bizottság tagjainak jelentésén alapszik: 43. old., Kolcov szavai) és a *Szervező Bizottság előbbi javaslataival*" (az én kiemelésem). Amint látjuk, Martov *akkor*, „pálfordulása" előtt, világosan megértette, hogy a „Borbá"-nak Rjazanovval való helyettesítése a legcsekélyebb mértékben sem küszöböli ki a Szervező Bizottság tényked ésének erősen ellentmondásos jellegét és ingatagságát (a Liga kongresszusának jegyzőkönyvéből, 57. old., a párttagok megtudhatják, miképpen látta Martov a dolgot pálfordulása után). Martov akkor nem szorítkozott a fegyelem kérdésének taglalására; nyíltan megkérdezte a Szervező Bizottságtól is: „mi új történt, hogy *változtatás* válik szükségessé?" (az én kiemelésem). Valóban, a Szervező Bizottságnak, amikor javaslatát megtette, még ahhoz sem volt elegendő bátorsága, hogy véleményét nyíltan védelmezze, ahogy ezt Akimov és mások tették. Martov ezt cáfolja (lásd a Liga jegyzőkönyve, 56. old.), de a kongresszus jegyzőkönyvének olvasói látni fogják, hogy Martov téved. Popov, aki a Szervező Bizottság nevében a javaslatot előterjesztette, *egy szót sem* szól az indokokról (a pártkongresszus jegyzőkönyvének 41. oldala). Jegorov a fegyelemről szóló pontot helyezi előtérbe, a dolog lényegéről pedig csak ennyit mond: „a Szervező Bizottságban új szempontok merülhettek fel" ...(de hogy csakugyan felmerültek-e ilyenek és mik voltak ezek, azt nem tudni)... „megtörténhetett, hogy elfelejtett valakit felvenni stb.". (Ez a „stb." a szónak egyetlen mentsvára, mert a Szervező Bizottság nem

feledkezhetett meg a „Borba" kérdéséről, amelyet két ízben tárgyalt meg a kongresszust megelőzően és egyszer a mandátumvizsgáló bizottság előtt.) „A Szervező Bizottság nem azért hozta ezt a határozatot, mert megváltoztatta álláspontját a »Borba« csoport tekintetében, hanem azért, mert a párt eljövendő központi szervezetének útjából már tevékenysége első lépéseinél el akarja távolítani a felesleges köveket." Ez nem indokolás, hanem éppen kitérés az indokolás elől. Minden őszinte szociáldemokrata (márpedig nem tűrjük, hogy a kongresszus bármely tagjának őszinteségét bárki is kétségbe vonja) arra törekszik, hogy eltávolítsák azt, amit *ő* víz alatti kőnek *tekint*, és *olyan eszközökkel* távolítsák el, amilyeneket *ő tart* célszerűnek. Indokolni annyi, mint megmagyarázni és pontosan kifejteni véleményünket a dolgokról, nem pedig egy közhellyel elintézni a dolgot. Indokolni pedig *lehetetlen* „a »Borba« kérdésében elfoglalt álláspont megváltoztatása" nélkül, mert a Szervező Bizottság előbbi, ellentétes döntései szintén a föld alatti kövek eltávolítására törekedtek, de ezeket a „köveket" éppen az ellenkezőjében látták. Martov elvtárs éppen ezért rendkívül éles és rendkívül jól megalapozott támadást intézett ez ellen az érv ellen, „*kicsinyesnek*" és a „*mentegetőzés*" vágyából fakadónak nevezte ezt, s azt tanácsolta a Szervező Bizottságnak, „*ne féljen az emberek véleményétől*". Ezekkel a szavakkal Martov elvtárs kitűnően jellemezte annak a politikai árnyalatnak lényegét és értelmét, amely óriási szerepet játszott a kongresszuson, és amelyet éppen az önállótlanság, a kicsinyesség, a saját vonalnak a hiánya, az emberek véleményétől való félelem, a két határozott fél közötti örökös ingadozás, a saját *credója** nyílt kifejtésétől való félelem –

* – hitvallása, programja. – *Szerk.*

egyszóval „mocsarasság"* jellemez. Az állhatatlan csoportnak ez a politikai gerinctelensége egyebek között arra vezetett, hogy a kongresszuson a bundista Jugyinon kívül (53. old.) *senki* nem is terjesztett elő olyan határozati javaslatot, amely a „Borba" csoport valamelyik tagjának meghívását ajánlotta volna. Jugyin határozati javaslatára öten szavaztak: – nyilván csupa bundista: az ingadozó elemek megint színt változtattak! Hogy hozzávetőleg mekkora volt a középső csoport szavazatainak száma, azt megmutatták a Kolcov és Jugyin által ebben a kérdésben előterjesztett határozati javaslatok feletti szavazások: az iszkrások 32 szavazatot kaptak (47. old.), a bundisták 16 szavazatot, vagyis a nyolc iszkraellenes szavazaton kívül Mahov elvtárs két szavazatát (46. old.), a „Juzsnij Rabocsij" csoport tagjainak négy szavazatát és még két szavazatot. Mindjárt kimutatjuk, hogy az ilyen megoszlást semmiképpen sem lehet véletlennek tekinteni, de előbb röviden ismertetjük Martovnak erre a Szervező Bizottsággal történt incidensre vonatkozó *mostani* véleményét. Martov a Ligában azt állította, hogy „Pavlovics és mások szították a szenvedélyeket". Csak elő kell vennünk a kongresszus jegyzőkönyvét, s megállapíthatjuk, hogy a legrészletesebb, leghevesebb és legszenvedélyesebb beszédeket a „Borba" és a Szervező Bizottság ellen maga Martov mondotta. Azzal, hogy „vétkét"

* Akadnak most nálunk a pártban olyanok, akik e szó hallatára elszörnyednek és ordítozva tiltakoznak az elvtársiatlan polémia ellen. Milyen különös elfajulása ez a helyes ösztönnek a nem helyénvaló... hivatalos szellem hatására. Aligha van olyan politikai párt, amely a belső harcot ismerve, nélkülözhette volna ezt a terminust, amellyel mindig a harcosok között ingadozó, állhatatlan elemeket jelölik. S a németek, akik értenek ahhoz, hogy a belső harcot pontosan meghatározott korlátok közé szorítsák, nem sértődnek meg a „versumpft" („mocsaras". – *Szerk.*) szón, nem szörnyülködnek és nem tanúsítanak nevetséges hivatalos pruderie-t (finnyásságot. – *Szerk.*).

Pavlovicsra akarja hárítani, csak állhatatlanságáról tesz tanúságot: a kongresszus előtt éppen Pavlovicsot választotta hetediknek a szerkesztőségbe, a kongresszuson Jegorovval szemben Pavlovicshoz csatlakozott (44. old.), ezután pedig, amikor Pavlovicstól vereséget szenvedett, a „szenvedélyek szításával" vádolja őt. Ezen csak nevetni lehet.

Az „Iszkrá"-ban (56. sz.) Martov azon gúnyolódik, hogy komoly jelentőséget tulajdonítanak X vagy Y meghívásának. Ez a gúnyolódás megint csak Martov ellen fordul, mert éppen a Szervező Bizottsággal történt incidens indította meg a vitát egy olyan „jelentős" kérdésben, amilyen X vagy Y meghívása a Központi Bizottságba vagy a Központi Lapba. Helytelen dolog kétféle mértékkel mérni, aszerint, hogy *saját* „alsóbb fokú csoportunkról" van-e szó (a párthoz viszonyítva alsóbb fokú csoportról), vagy pedig egy *idegen* csoportról. Ez bizony nyárspolgáriasság és körösdi, nem pedig pártszerű magatartás. Ennek bizonyítására elegendő, ha egyszerűen összehasonlítjuk Martovnak a Ligában mondott beszédét (57. old.) a kongresszuson mondott beszédével (44. old.). „Érthetetlen számomra – mondta Martov egyebek közt a Ligában –, hogyan képesek egyesek arra, hogy mindenáron iszkrásoknak nevezzék magukat és ugyanakkor szégyelljenek iszkrások lenni." Különös módon nem érti a különbséget a „nevezni magát" és a „lenni", a szó és a tett között. Maga Martov a kongresszuson a kényszercsoportosulások ellenzőjének *nevezte magát*, a kongresszus után azonban híve *volt* az ilyen csoportosulásoknak...

d) A „JUZSNIJ RABOCSIJ" CSOPORT FELOSZLATÁSA

A küldöttek megoszlása a Szervező Bizottság kérdésében véletlennek tűnhetne. De az ilyen vélemény tévedés volna, és hogy elejét vegyük, eltérünk az időrendtől és nyomban megvizsgálunk egy olyan incidenst, amely a kongresszus végén zajlott le, de a legszorosabban összefügg az előbbivel. Ez az incidens a „Juzsnij Rabocsij" csoport feloszlatása. Az iszkrás szervezeti tendenciákkal, melyek a párt erőinek teljes tömörítésére és az erőket felőrlő zűrzavar megszüntetésére irányultak, szembekerültek az *egyik* csoportnak az érdekei, amely hasznos munkát végzett, amikor még valódi párt nem volt, de a munka centralizált megszervezése után feleslegessé vált. Egy kör érdekei nevében a „Juzsnij Rabocsij" csoport ugyanannyi joggal követelhette a „folytonosság" megőrzését és a maga sérthetetlenségét, mint az „Iszkra" régi szerkesztősége. A párt érdekei nevében ennek a csoportnak bele kellett nyugodnia abba, hogy erőit áthelyezik a „megfelelő pártszervezetekbe" (313. old., a pártkongresszus által elfogadott határozat vége). A kör és a „nyárspolgáriasság" érdekei szempontjából természetesen „kényesnek" (Ruszov elvtárs és Deutsch elvtárs kifejezése) látszott egy hasznos csoport feloszlatása, amikor ez a csoport ezt éppúgy nem akarta, mint ahogy nem akarta az „Iszkra" régi szerkesztősége sem. A párt érdekei szempontjából szükség volt a feloszlatásra, a pártban való „feloldódásra" (Guszev kifejezése). A „Juzsnij Rabocsij" csoport kereken kijelentette, hogy „nem tartja szükségesnek" önnön feloszlatását és követeli „a pártkongresszus határozott állásfoglalását" mégpedig „azonnal: igen vagy nem". A „Juzsnij Rabocsij" csoport nyíltan hivatkozott ugyanarra a „folytonosságra", melyre az „Iszkra" régi szerkesztősége kezdett hivatkozni... feloszlatása után! „Bár valamennyien

egyenként alkotjuk az egységes pártot – mondotta Jegorov elvtárs –, a párt mégis szervezetek egész sorából áll, amelyekkel számolni kell *mint történelmi tényezőkkel*... Ha egy ilyen szervezet *a pártra nézve nem ártalmas, akkor nincs miért feloszlatni.*"

Ily módon a fontos *elvi* kérdést teljesen világosan vetették fel, és az összes iszkrások – amíg nem nyomultak előtérbe saját csoportérdekeik – határozottan az állhatatlan elemek ellen fordultak (a bundisták és két rabocsejegyelós ebben az időben már nem voltak a kongresszuson; kétségtelen, hogy ők teljes erejükkel támogatták volna azt a felfogást, amely szerint „számolni kell a történelmi tényezőkkel"). A szavazás eredménye: *31 szavazat a feloszlatás mellett*, öt ellene, öten tartózkodtak a szavazástól (a „Juzsnij Rabocsij" csoport tagjainak négy szavazata és még egy, valószínűleg Belov, régebbi kijelentései után ítélve, 308. old.). Teljesen világosan kirajzolódott egy *tíz szavazatból* álló csoport, amely az „Iszkra" következetes szervezeti tervével szemben mereven elutasító magatartást tanúsít és a párttal szemben a körösdit védelmezi. A vita során az iszkrások ezt a kérdést teljesen elvi alapon vetik fel (lásd Lange beszédét, 315. old.), fellépnek a kisipari módszerek és a ziláltság ellen, nem hajlandók az egyes szervezetek „szimpátiáira" tekintettel lenni és nyíltan megmondják, hogy „ha a »Juzsnij Rabocsij«-hoz tartozó elvtársak már egy vagy két évvel ezelőtt elvibb álláspontot képviseltek volna, hamarabb el lehetett volna érni a párt egyesülését és a program azon alapelveinek diadalát, amelyeket itt jóváhagytunk". Ebben az értelemben szólal fel Orlov, Guszev, Ljadov, Muravjov, Ruszov, Pavlovics, Glebov, Gorin. A „kisebbséghez" tartozó iszkrások nemcsak hogy nem tiltakoznak ezek ellen a pártkongresszuson ismételten elhangzó határozott figyelmeztetések ellen, amelyek arra utalnak, hogy a „Juzsnij Rabocsij", Mahov

és mások politikája és „vonala" nem eléggé elvhű, nemcsak hogy nem élnek e tekintetben semmiféle fenntartással, hanem ellenkezőleg – Deutsch személyében – határozottan csatlakoznak hozzájuk, elítélik a „káoszt" és üdvözlik Ruszov elvtárs „nyílt kérdésfelvetését" (315. old.), aki *ugyanazon a gyűlésen* – ó borzalom! – volt olyan merész, hogy a régi szerkesztőség kérdését is merőben pártszempontból „nyíltan felvesse" (325. old.).

A „Juzsnij Rabocsij" csoportban a csoport feloszlatásának kérdése szörnyű felháborodást keltett, s ennek nyomait a jegyzőkönyvben is megtaláljuk (ne felejtsük el, hogy a jegyzőkönyv csak halvány képet ad a vitákról, mert a beszédek teljes szövege helyett csak igen tömör összefoglalásokat és kivonatokat tartalmaz). Jegorov elvtárs még a „Rabocsaja Miszl" csoport[9] nevének a „Juzsnij Rabocsij" mellett való puszta említését is „hazugságnak" nevezte, ami jellemző példa arra, hogy a kongresszus hogyan ítélte meg a következetes ökonomizmust. Jegorov még sokkal később, a 37. ülésen is rendkívül ingerült hangon beszél a „Juzsnij Rabocsij" feloszlatásáról (356. old.) és kéri, vegyék jegyzőkönyvbe, hogy amikor a „Juzsnij Rabocsij" kérdését tárgyalták, e csoport tagjainál nem érdeklődtek sem az újság anyagi eszközei, sem a Központi Lap és a Központi Bizottság ellenőrzése felől. Popov elvtárs a „Juzsnij Rabocsij" kérdésében folytatott viták során célzásokat tesz a kompakt többségre, mely úgyszólván előre eldöntötte ennek a csoportnak a kérdését. „*Most* – mondja Popov elvtárs (316. old.) –, *Guszev és Orlov elvtársak beszéde után minden világos.*" E szavak értelme nyilvánvaló: most, amikor az iszkrások nyilatkoztak és benyújtottak egy határozati javaslatot, minden világos, azaz világos, hogy a „Juzsnij Rabocsij"-t akarata ellenére feloszlatják. A „Juzsnij Rabocsij" képviselője maga választja itt külön az iszkrásokat (mégpedig az olyanokat, mint

Guszev és Orlov) és a maga híveit mint a szervezeti politika különböző „vonalainak" képviselőit. S amikor a mostani „Iszkra" a „Juzsnij Rabocsij" csoportot (és valószínűleg Mahovot is?) „tipikus iszkrásoknak" tünteti fel, akkor ez csak szemléltetően mutatja, hogy megfeledkeztek a kongresszus legfontosabb (e csoport szempontjából a legfontosabb) eseményeiről, és hogy az új szerkesztőség el akarja tüntetni azokat a nyomokat, amelyek elárulják, milyen elemekből alakult az úgynevezett „kisebbség".

Sajnos, a kongresszuson nem vetették fel a népszerű lap kérdését. Valamennyi iszkrás rendkívüli érdeklődéssel vitatta meg ezt a kérdést mind a kongresszus előtt, mind a kongresszus idején az üléseken kívül, s egyetértettek abban, hogy a pártélet jelenlegi helyzetében ilyen lapot életre hívni, vagy pedig a meglevő lapok egyikét ilyen lappá változtatni, rendkívül ésszerűtlen volna. Az iszkraellenesek a kongresszuson ellenkező értelemben nyilatkoztak, a „Juzsnij Rabocsij" csoport a jelentésében szintén, és hogy tíz ember aláírásával nem terjesztettek elő megfelelő határozati javaslatot, ez csak a véletlennel vagy azzal magyarázható, hogy nem óhajtottak felvetni egy „reménytelen" kérdést.

e) A NYELVEK EGYENJOGÚSÁGA KÖRÜL LEZAJLOTT INCIDENS

Térjünk vissza a kongresszus üléseinek napirendjéhez.

Most meggyőződtünk arról, hogy a kongresszuson még a kérdések érdemi tárgyalása előtt világosan kialakult nemcsak egy egészen határozott iszkraellenes csoport (8 szavazat), hanem az olyan közbülső, ingadozó elemek csoportja is, akik készek voltak támogatni ezt a

nyolcas csoportot és szavazatainak a számát mintegy 16—18-ra növelni.

A Bund pártbeli helyének kérdését, amelyet a kongresszus rendkívül részletesen, túlságosan részletesen vitatott meg, egy elvi tétel leszögezésére korlátozták, a gyakorlati döntést pedig elhalasztották a szervezeti kapcsolatok megvitatásáig. Minthogy a kongresszust megelőzően az idevágó témák megvilágításával az irodalomban meglehetősen sokat foglalkoztak, a kongresszusi vita viszonylag nem sok újat hozott. Csak azt kell megjegyeznünk, hogy a „Rabocseje Gyelo" hívei (Martinov, Akimov és Bruker), bár egyetértettek Martov határozati javaslatával, azzal a fenntartással éltek, hogy azt elégtelennek tartják, és más következtetéseket vonnak le belőle (69., 73., 83. és 86. old.).

A Bund helyének kérdéséről a kongresszus áttért a programra. A vita itt jórészt csekély jelentőségű részletmódosítások körül forgott. Elvileg az iszkraellenesek oppozíciója csak abban a hadjáratban nyilatkozott meg, amelyet Martinov elvtárs indított a spontaneitás és tudatosság kérdésének hírhedt felvetésével. A bundisták és a „Rabocseje Gyelo" hívei persze mind egy szálig Martinov mellé álltak. Martinov ellenvetéseinek alaptalanságát többek között Martov és Plehanov mutatta ki. Mint érdekességre rá kell mutatnunk arra, hogy az „Iszkra" szerkesztősége (valószínűleg bizonyos megfontolások után) most átpártolt Martinovhoz és az ellenkezőjét mondja annak, amit a kongresszuson mondott![10] Úgy látszik, ez felel meg a „folytonosság" híres elvének... Nem tehetünk egyebet, mint hogy megvárjuk, amíg a szerkesztőség teljesen tisztán látja és nekünk is megmagyarázza, milyen mértékben, miben és mióta ért egyet Martinovval. Egyelőre csak azt kérdezzük, vajon volt-e valaha is olyan *párt*lap, melynek szerkesztősége a kong-

resszus után éppen az ellenkezőjét állította annak, amit a kongresszuson mondott?

Mellőzve az „Iszkrá"-nak Központi Lapként való elismeréséről folytatott vitát (ezt fentebb már érintettük), és a szervezeti szabályzatról folytatott viták elejét (célszerűbb lesz ezeket a szervezeti szabályzat egész vitájával kapcsolatban tárgyalni), áttérünk azokra az elvi árnyalatokra, melyek a program megvitatása során megnyilvánultak. Mindenekelőtt egy rendkívül jellemző részletet szeretnénk kiemelni: az arányos képviseletről folytatott vitát. A „Juzsnij Rabocsij" csoporthoz tartozó Jegorov elvtárs amellett kardoskodott, hogy ezt vegyük be a programba, és úgy lépett fel, hogy Poszadovszkij (kisebbségi iszkrás) joggal megjegyezte, hogy itt „komoly nézeteltérésről" van szó. „Kétségtelen – mondotta Poszadovszkij elvtárs –, hogy nem vagyunk egy véleményen a következő alapvető kérdésben: *alá kell-e rendelnünk jövendő politikánkat ezeknek vagy azoknak a demokratikus alapelveknek, abszolút értéket tulajdonítva nekik,* vagy pedig az összes demokratikus elveket kizárólag pártunk érdekeinek kell alárendelnünk? Én határozottan az utóbbi mellett foglalok állást." Plehanov „fenntartás nélkül csatlakozik" Poszadovszkijhoz és még határozottabb és erélyesebb kifejezésekkel ellenzi „a demokratikus elvek abszolút értékét", ezek „elvont" vizsgálatát. „Hipotetikusan – mondja – elképzelhető olyan eset, amikor mi, szociáldemokraták, az általános választójog ellen foglalunk állást. Az olasz köztársaságok burzsoáziája valamikor megfosztotta politikai jogaiktól a nemesség tagjait. A forradalmi proletariátus éppúgy korlátozhatná a felsőbb osztályok politikai jogait, ahogy valamikor a felsőbb osztályok az ő politikai jogait korlátozták." Plehanov beszédét tapssal és *pisszegéssel* fogadták, és amikor Plehanov tiltakozik a „ne pisszegjünk"

Zwischenruf* ellen és kéri az elvtársakat, hogy ne feszélyeztessék magukat, Jegorov elvtárs feláll és azt mondja: „ha az ilyen beszédeket tapssal fogadják, kötelességemnek tartom, hogy pisszegjek". Goldblat elvtárssal (a Bund küldöttjével) együtt Jegorov elvtárs állást foglal Poszadovszkij és Plehanov nézetei ellen. A vitát sajnos berekesztették és az ezzel kapcsolatban felmerült probléma nyomban lekerült a porondról. De hiába igyekszik most Martov elvtárs a kérdés jelentőségét csökkenteni, sőt teljesen tagadni, ezt mondva a Liga kongresszusán: „Ezek a szavak (Plehanov szavai) a küldöttek egy részében megütközést keltettek, amit könnyű lett volna elkerülni, ha Plehanov elvtárs hozzátette volna, hogy természetesen el sem képzelhető olyan tragikus helyzet, amelyben a proletariátusnak győzelme megszilárdítása érdekében lábbal kellene tipornia olyan politikai jogokat, mint a sajtószabadság... (Plehanov: „merci"**)" (a Liga jegyzőkönyve, 58. old.). Ez a magyarázat *homlokegyenest* ellenkezik Poszadovszkij elvtársnak a *kongresszuson* tett teljesen kategorikus kijelentésével, amely szerint „alapvető kérdésben" „komoly nézeteltérés" és véleménykülönbség áll fenn. Ebben az alapvető kérdésben a kongresszuson az összes iszkrások az iszkraellenes „jobboldal" képviselője (Goldblat) és a kongresszusi „centrum" képviselője (Jegorov) *ellen* foglaltak állást. Ez tény, és bátran kezeskedhetünk azért, hogy ha a „centrum" (remélem, ez a szó kevésbé fogja megbotránkoztatni az engedékenység „hivatalos" híveit, mint bármely más...), ha a „centrum" (Jegorov vagy Mahov elvtárs személyében) *„fesztelenül"* nyilatkozott volna erről vagy hasonló kérdésekről, a komoly nézeteltérés nyomban megmutatkozott volna.

* – közbeszólás. – *Szerk.*
** – „köszönöm". – *Szerk.*

A nézeteltérés még szembeötlőbben mutatkozott meg a „nyelvek egyenjogúságának" kérdésében (jegyzőkönyv, 171. és köv. old.). Itt nem annyira a viták, mint inkább a szavazások ékesszólók; ha a szavazásokat összeszámláljuk, hihetetlen számot kapunk – *tizenhatot!* És miről volt szó? Arról, hogy elég-e, ha a program leszögezi az összes állampolgárok egyenjogúságát nemre stb. *és nyelvre* való tekintet nélkül, vagy pedig „a nyelv szabadságáról" vagy „a nyelvek egyenjogúságáról" kell beszélnie. Martov elvtárs a Liga kongresszusán elég találóan jellemezte ezt az epizódot, azt mondva, hogy „az egyik programpont megfogalmazása körül megindult jelentéktelen vita elvi jelentőségre tett szert, mert a kongresszus fele kész volt megbuktatni a programbizottságot". Csakugyan így van.* Az összeütközés közvetlen oka csakugyan jelentéktelen volt, de az összeütközés mégis valóban *elvi* jellegűvé vált és ennek folytán rendkívül elkeseredett formákat is öltött, annyira, hogy a programbizottságot is próbálták *„megdönteni"*, annyira,

* Martov hozzáfűzi: „Ebben az esetben sokat ártott nekünk Plehanov élcelődése a szamarakról" (amikor a nyelv szabadságáról beszéltek, valaki, azt hiszem az egyik bundista, az intézmények között megemlítette a méntelepeket, és Plehanov odavetette: „A lovak nem beszélnek, de a szamarak, úgy látszik, néha beszélgetnek"). Persze nem tudok ebben az élcelődésben különös enyheséget, engedékenységet, körültekintést és rugalmasságot látni. Mégis különösnek tartom, hogy Martov, bár elismerte a vita *elvi jelentőségét*, egyáltalán nem foglalkozik annak elemzésével, miben rejlik itt az elvi ség, és milyen árnyalatok mutatkoztak itt meg, hanem arra szorítkozik, hogy rámutat az élcelődések „ártalmas" voltára. Ez aztán már csakugyan bürokratikus és formalista álláspont! A maró élcelődések valóban „sokat ártottak a kongresszuson", mégpedig nemcsak akkor, amikor a bundisták ellen irányultak, hanem akkor is, amikor olyanok ellen irányultak, akiket a bundisták néha támogattak, sőt a vereségtől is megmentettek. De ha már elismerjük az incidens elvi jelentőségét, nem szabad a kérdést azzal a frázissal elintéznünk, hogy egyes élcek „megengedhetetlenek" voltak (lásd a Liga jegyzőkönyve, 58. old.).

hogy „*a kongresszus becsapásának*" gyanúja is felmerült (Jegorov gyanúsította meg ezzel Martovot!), annyira, hogy kölcsönös személyeskedésekre került sor... a legbecsmérlőbb hangon (178. old.). Még Popov elvtárs is „kifejezte sajnálkozását amiatt, hogy semmiségek körül *ilyen légkör* (az én kiemelésem, 182. old.) alakult ki", amely három ülésen át uralkodott (a 16., 17. és 18. ülésen).

Mindezek a kijelentések a leghatározottabban és a legkategorikusabban rámutatnak arra az igen fontos tényre, hogy a „gyanúsítások" és a rendkívül elkeseredett harci formák („megdöntés") légköre – amelynek előidézésével később a Liga kongresszusán az iszkrások többségét vádolták! – a valóságban *jóval előbb alakult ki, semmint mi többségre és kisebbségre szakadtunk*. Ismétlem, ez óriási fontosságú tény, döntő tény, amelynek meg nem értése következtében igen sokan azt az igen könnyelmű nézetet vallották, hogy a többség a kongresszus végén mesterséges tákolmány volt. Martov elvtárs mostani szemszögéből, aki azt hajtogatja, hogy a kongresszus $^{9}/_{10}$ része iszkrásokból állott, teljesen megmagyarázhatatlan és érthetetlen az a tény, hogy „semmiségek" miatt, „jelentéktelen" okokból olyan összeütközésre kerülhetett sor, amely „elvi jellegűvé" vált, és majdhogynem a kongresszusi bizottság megbuktatásához vezetett. Nevetséges volna ezt a *tényt* az „ártalmas" élcelődés miatti sirámokkal és sajnálkozással elintézni. Az összeütközés semmiféle maró élc miatt sem válhatott *elvi* jelentőségűvé, ilyenné kizárólag a kongresszusi politikai csoportosulások jellege tehette. Nem gorombaságok és nem élcelődések idézték elő a konfliktust, ezek csak *tünetei* voltak annak, hogy a kongresszus politikai csoportosulásában magában „ellentmondás" van, hogy megvannak benne a konfliktus összes feltételei, hogy megvan benne a belső különneműség, amely minden

egyes, *még a leglényegtelenebb* alkalomból is immanens erővel tör a felszínre.

Ezzel szemben abból a szempontból, amelyből én vizsgálom a kongresszust, és amelyet, mint az események bizonyos politikai felfogását, kötelességemnek tartok védelmezni, még ha ezt a felfogást egyesek bántónak tartják is, – ebből a szempontból teljesen érthető és elkerülhetetlen ez a „jelentéktelen" okból származó elkeseredetten éles, *elvi* jelentőségű konfliktus. Minthogy kongresszusunkon *egész idő alatt* folyt az iszkrások és az iszkraellenesek harca, minthogy voltak köztük állhatatlan elemek, és minthogy az utóbbiak az iszkraellenesekkel együtt a szavazatok egyharmadát tették ki (51-ből 8+10 = 18, számításom szerint, persze csak megközelítőleg), teljesen érthető és természetes, hogy *minden egyes elszakadás az iszkrásoktól, még a legcsekélyebb kisebbségé is*, lehetőséget teremtett az iszkraellenes irányzat győzelmére, és ezért „ádáz" harchoz vezetett. Ez nem az indokolatlanul heves kirohanásoknak és támadásoknak, hanem politikai kombinációnak az eredménye. Nem a gorombaságok idézték elő a politikai konfliktust, hanem az a tény vonta maga után a gorombaságokat és a támadásokat, hogy a kongresszus csoportosulásában benne rejlett a politikai konfliktus – ebben a szembeállításban foglalható össze Martovval való alapvető elvi nézeteltérésünk a kongresszus politikai jelentőségének és eredményeinek megítélésében.

Az egész kongresszus folyamán három különösen fontos eset volt, amikor néhány iszkrás elszakadt az iszkrások többségétől – a nyelvek egyenjogúsága, a szervezeti szabályzat I. pontja és a választások –, s mindhárom esetben elkeseredett harc tört ki, amely végső soron a mostani súlyos pártválsághoz vezetett. Hogy ezt a válságot és ezt a harcot politikailag megértsük, nem szabad a megengedhetetlen élcelődésről hangoztatott frázisokra

szorítkoznunk, hanem meg kell vizsgálnunk azoknak az árnyalatoknak a politikai csoportosulásait, amelyek a kongresszuson összeütköztek. A „nyelvek egyenjogúsága" körüli incidens azért kétszeresen fontos a nézeteltérés okának tisztázása szempontjából, mert itt Martov még iszkrás volt (még az volt!) és alighanem mindenki másnál többet hadakozott az iszkraellenesek és a „centrum" ellen.

A háborúskodás Martov elvtársnak és a bundisták vezérének, Liber elvtársnak a vitájával kezdődött (171—172. old.). Martov azt bizonyítja, hogy elegendő a „polgárok egyenjogúságának" a követelése. „A nyelv szabadságát" elvetik, de azonnal felvetik a „nyelvek egyenjogúságának" követelését, és Liberrel együtt Jegorov elvtárs is harcba száll. Martov kijelenti, hogy *fetisizmus*, „ha a szónokok ragaszkodnak ahhoz a felfogásukhoz, hogy a nemzetiségek egyenjogúak, és jogegyenlőtlenség csak a nyelv terén áll fenn. Márpedig a kérdést éppen a másik oldaláról kell vizsgálni: a nemzetiségek nem egyenjogúak, ami többek közt abban is kifejezésre jut, hogy olyan emberek, akik egy bizonyos nemzethez tartoznak, meg vannak fosztva attól a joguktól, hogy anyanyelvüket használják." (172. old.) Martovnak akkor tökéletesen igaza volt. Csakugyan holmi fetisizmus volt Libernek és Jegorovnak az a teljesen indokolatlan kísérlete, hogy védelmezzék fogalmazásuk helyességét, és ránk bizonyítsák, hogy nem akarjuk vagy nem tudjuk érvényre juttatni a nemzetiségek egyenjogúságának elvét. A valóságban mint „fetisisták" csakis a szó, nem pedig az elv mellett szálltak síkra, nem úgy jártak el, mint aki valami elvi hibától fél, hanem mint aki attól fél, hogy mit mondanak majd az emberek. Éppen az állhatatlanságnak ezt a pszichológiáját (mi lesz majd, ha „mások" ezért vádolnak majd bennünket?) – amelyre a Szervező Bizottsággal történt incidens kapcsán utal-

tunk – mutatta itt teljesen félreérthetetlenül egész „centrumunk" is. A „centrumnak" egy másik képviselője, Lvov, a „Juzsnij Rabocsij"-hoz közelálló bányászküldött „a nyelvek elnyomásának kérdését, melyet a határvidékek vetettek fel, igen komolynak tartja. Fontos, hogy mi, akik a nyelv kérdését programunkba felvettük, elhárítsunk minden azonosítási szándékot, amellyel a szociáldemokratákat gyanúsíthatnák." Ez aztán nagyszerű indokolása a kérdés „komolyságának". A kérdés *azért* igen komoly, mert el kell hárítani a határvidékek esetleges gyanúsítását! A szónok semmit a világon nem mond a dolog lényegére vonatkozólag, nem felel a fetisizmus vádjára, hanem teljes mértékben megerősíti, hiszen semmiféle érvet sem hoz fel és csak arra hivatkozik, hogy mit mondanak majd a határvidékek. Minden, amit azok *mondhatnának*, *helytelen*, – mondják neki. Ahelyett, hogy elemezné, helyes-e ez, avagy nem helyes, ezt feleli: „*gyanúsíthatnának*".

Az *ilyen* kérdésfeltevés, amely azt a benyomást akarja kelteni, hogy a kérdés komoly és fontos, már valóban elvi jelleget ölt, csakhogy egyáltalában nem olyan jelleget, amilyet a Liberek, Jegorovok, Lvovok akartak tulajdonítani neki. Elvi jelentőségűvé válik ez a kérdés: rábízhatjuk-e a párt szervezeteire és tagjaira, hogy a konkrét viszonyokra alkalmazva valóra váltsák a program általános és alapvető tételeit és ennek megfelelően tovább fejlesszék őket, – vagy pedig pusztán azért, mert félünk a gyanúsításoktól, apró részletekkel, részletes útmutatásokkal, ismétlésekkel, kazuisztikával kell megtöltenünk a programot? Elvi jelentőségűvé válik az a kérdés, hogy szociáldemokraták a kazuisztika elleni harcban miképpen láthatnak („gyaníthatnak") elemi demokratikus jogok és szabadságjogok korlátozására irányuló kísérleteket. Mikor fogunk már végre leszokni a kazuisztika fétisének erről az imádásáról? – ez a gondo-

lat villant át agyunkon a „nyelvek" körüli harc láttán.

A küldöttek csoportosulása ebben a harcban a sok név szerinti szavazás folyán különösen világos. Összesen három ilyen szavazás volt. Az iszkrás maggal egész idő alatt zárt sorokban állnak szemben az összes iszkraellenesek (8 szavazat) és egészen csekély ingadozásokkal az egész centrum (Mahov, Lvov, Jegorov, Popov, Medvegyev, Ivanov, Carjov, Belov – csak a két utóbbi ingadozott eleinte, hol tartózkodva a szavazástól, hol velünk szavazva, és csak a harmadik szavazáskor foglaltak el határozott álláspontot). Az iszkrások egy része átpártol, főképpen a kaukázusiak (hárman hat szavazattal), és így végül a „fetisizmus" irányzata kerekedik felül. A harmadik szavazásnál, amikor mindkét irányzat hívei a legvilágosabban kifejezésre juttatták álláspontjukat, a hat szavazattal bíró három kaukázusi az iszkrás többségtől átállt a másik oldalra; a kisebbségi iszkrásoktól leváltak ketten két szavazattal: Poszadovszkij és Kosztyics; az első két szavazásnál átálltak a másik oldalra, illetve tartózkodtak a szavazástól: Lenszkij, Sztyepanov és Gorszkij a többségi iszkrások és Deutsch a kisebbség közül. *A nyolc iszkrás szavazat különválása (a 33-ból) túlsúlyra juttatta az iszkraellenesek és az ingatag elemek koalícióját.* Éppen ez a kongresszusi csoportosulásnak az az *alapvető ténye*, mely a szervezeti szabályzat I. pontja feletti szavazáskor is, a választások során is megismétlődött (csak akkor *más* iszkrások váltak külön). Nem csoda, hogy azok, akik a választásokon vereséget szenvedtek, most semmiképpen sem akarnak tudomást venni e vereség *politikai okairól*, az árnyalatok azon harcának *kiindulópontjairól*, amely a párt előtt mind jobban feltárta és mind kíméletlenebbül leleplezte az állhatatlan és a politikailag gerinctelen elemeket. A nyelvek egyenjogúsága körüli incidens ezt a harcot különösen szemléletesen

mutatja azért, mert akkor Martov elvtárs sem érdemelte még ki Akimov és Mahov dicséretét és helyeslését.

f) AZ AGRÁRPROGRAM

Az iszkraellenesek és a „centrum" elvi következetlensége világosan megmutatkozott az agrárprogram vitája során is, amely meglehetősen sok időt vett igénybe a kongresszuson (lásd jegyzőkönyv, 190–226. old.) és sok rendkívül érdekes kérdést vetett fel. Amint várható is volt, a program elleni hadjáratot Martinov elvtárs indítja meg (Liber és Jegorov elvtárs apró megjegyzései után). Martinov azzal a régi érvvel hozakodik elő, hogy „ha éppen az adott történelmi igazságtalanságot" teszszük jóvá, ezzel közvetve, úgymond, „szentesítünk más történelmi igazságtalanságokat" stb. Az ő pártjára áll Jegorov elvtárs is, aki előtt még „az sem világos, mi ennek a programnak a jelentősége. Nekünk szól-e ez a program, azaz a mi követeléseinket határozza-e meg, vagy pedig ezt a programot népszerűvé akarjuk tenni" (!?!?). Liber elvtárs „ugyanarra kívánt volna rámutatni, amire Jegorov elvtárs is rámutatott". Mahov elvtárs szokásos határozottságával lép fel és kijelenti, hogy „a felszólalók többsége (?) egyáltalán nem érti, mit jelent az előterjesztett program és milyen célokat követ". A javasolt programot bizony „aligha lehet szociáldemokrata agrárprogramnak tekinteni"; ez a program... „kissé azt a látszatot kelti, mintha történelmi igazságtalanságok jóvátételével akarnánk játszadozni", „némi demagógia és kalandorság" érződik rajta. E mély értelmű gondolat elméleti igazolására szolgál a vulgáris marxizmus szokásos túlzása és leegyszerűsítése: az iszkrások, mondja, „úgy operálnak a parasztsággal, mintha az összetételében egységes volna; minthogy azonban a parasztság már

régóta (?) osztályokra tagozódik, egy egységes program felállítása elkerülhetetlenül oda vezet, hogy az egész program demagógiává válik és megvalósításakor kalanddá fajul" (202. old.). Mahov elvtárs itt „kifecsegi", mi az igazi oka annak, hogy agrárprogramunkkal szemben elutasító álláspontot foglal el sok olyan szociáldemokrata, aki hajlandó „elismerni" az „Iszkrá"-t (ahogy maga Mahov is elismerte), de egyáltalán nem gondolkozott az „Iszkra" irányzatán, elméleti és taktikai álláspontján. E program meg nem értésének oka nem a részletkérdésekben felmerülő véleménykülönbség, hanem – ma is úgy, mint azelőtt – éppen a marxizmus vulgarizálása egy olyan bonyolult és sokrétű jelenségre való alkalmazásában, mint az orosz parasztgazdaság mai rendszere. És ezen a vulgáris marxista álláspontón gyorsan egymásra találtak az iszkraellenes elemek vezérei (Liber és Martinov) és a „centrum" vezérei – Jegorov és Mahov. Jegorov elvtárs nyíltan kifejezte a „Juzsnij Rabocsij" és a hozzá közel álló csoportok és körök egyik jellegzetes vonását, nevezetesen azt, hogy nem értik a parasztmozgalom jelentőségét, nem értik, hogy nem a parasztmozgalom jelentőségének túlbecsülése, hanem ellenkezőleg, inkább lebecsülése (és az, hogy elegendő erő híján nem tudták a mozgalmat kihasználni) volt szociáldemokratáink gyenge oldala az első híres parasztfelkelések idején. „Korántsem lelkesedem úgy a parasztmozgalomért, mint a szerkesztőség – mondotta Jegorov elvtárs –, bár ez a lelkesedés a parasztzavargások után sok szociáldemokratát magával ragadott." Csakhogy Jegorov elvtárs, sajnos, nem vett magának annyi fáradságot, hogy csak valamennyire is pontosan ismertesse a kongresszussal, miben is fejeződött ki a *szerkesztőség* e lelkesedése, nem vett magának annyi fáradságot, hogy konkrétan utaljon az „Iszkrá"-ban megjelent irodalmi anyagra. Jegorov elvtárs azt is elfelejtette, hogy az „Iszkra" már

harmadik számában, azaz *jóval* a parasztzavargások előtt kifejtette agrárprogramunk *összes* alapvető pontjait.* Aki az „Iszkrá"-t nemcsak szavakban „ismerte el", annak nem ártana kissé több figyelmet fordítani az „Iszkra" elméleti és taktikai elveire!

„Nem, a parasztsággal nem sokra megyünk!" – kiált fel Jegorov elvtárs és a továbbiakban megmagyarázza, hogy ez a felkiáltás nem a „lelkesedés" egyes esetei elleni tiltakozás, hanem egész álláspontunk elutasítása: „Éppen azt jelenti, hogy a jelszavunk nem veheti fel a versenyt egy kalandor jelszóval." Rendkívül jellegzetes megfogalmazása ez a kérdésben tanúsított elvtelen magatartásnak, mely mindent a különböző pártok jelszavainak „konkurrenciájára" vezet vissza. És ezt a szónok azután mondja, miután kijelentette, hogy „meg van elégedve" azokkal az elméleti magyarázatokkal, amelyekben rámutattunk arra, hogy az agitációban tartós sikerre törekszünk, nem rettenve meg átmeneti kudarcoktól, és hogy tartós siker (a pillanatnyi... „konkurrensek" hangos kiáltozásai ellenére) lehetetlen, ha a program nem szilárd elméleti alapokra épül (196. old.). Milyen zűrzavart tár fel az a tény, hogy a szónok „megelégedését" hangoztatja és utána rögtön a régi ökonomizmustól örökölt vulgáris tételeket szajkózza, amely szerint a „jelszavak konkurrenciája" döntötte el nemcsak az agrárprogramnak, hanem a gazdasági és politikai harc egész programjának és taktikájának valamennyi kérdését. „A gazdasági cselédet nem fogjátok rábírni arra – mondotta Jegorov elvtárs –, hogy a gazdag paraszttal egy sorban harcoljon a lehasított földekért, amelyek elég nagy részükben már e gazdag paraszt kezén vannak."

Megint ugyanaz a leegyszerűsítés, amely kétségtelenül

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 4. köt. Budapest 1964. 400–408. old. – *Szerk.*

rokonságban van az opportunista ökonomizmusnak azzal az elvével, hogy nem lehet a proletárt „rábírni" a harcra olyasmiért, ami jórészt a burzsoázia kezében van és a jövőben még nagyobb részben kerül a burzsoázia kezébe. Megint ugyanaz a vulgarizálás, amely megfeledkezik a gazdasági cseléd és a gazdag paraszt között fennálló általános kapitalista viszony orosz sajátosságairól. A lehasított földek most is súlyos terhet jelentenek, terhet jelentenek a gazdasági cselédnek *is*, akit nincs miért „rábírni" a szolgaság lerázásáért való harcra. „Rábírni" egyes intellektueleket kell – rá kell bírni őket arra, hogy tágabb perspektívával tekintsenek feladataikra, hogy dobják félre a sablonokat, amikor konkrét kérdéseket vitatnak meg; rá kell őket bírni arra, hogy számoljanak a történelmi konjunktúrával, amely céljainkat bonyolultabbá teszi és módosítja. Csak az az előítélet, hogy a muzsik ostoba, az az előítélet, amely Martov elvtárs helyes megállapítása szerint (202. old.) Mahovnak és az agrárprogram más ellenfeleinek beszédéből ki-kiütközött, – csak ez magyarázza meg azt, hogy ezek az ellenfeleink megfeledkeznek a mi gazdasági cselédünk valóságos életfeltételeiről.

Miután a kérdést egy puszta szembeállítássá – munkás és tőkés – egyszerűsítették le, „centrumunk" képviselői szokásuk szerint igyekeztek saját szűklátókörűségüket a muzsikra hárítani. „Éppen mert én a muzsikot – mondotta Mahov elvtárs – szűk osztálykorlátain belül okosnak tartom, feltételezem, hogy a földfoglalás és -felosztás kispolgári eszménye mellé áll." Mahov elvtárs itt nyilván összekever két dolgot: a muzsik mint kispolgár osztályálláspontjának jellemzését és ennek az álláspontnak *leszűkítését, ennek* „szűk keretek" közé szorítását. Ebben a leszűkítésben rejlik a Jegorovok és Mahovok hibája (pontosan úgy, ahogy a Martinovék és Akimovék hibája a proletár álláspontnak „szűk keretek" közé szorí-

tásában rejlett). Pedig a logika is, a történelem is arra tanít, hogy a kispolgári osztályálláspont éppen a kispolgár helyzetének kettőssége folytán lehet szűkebb vagy kevésbé szűk, haladóbb vagy kevésbé haladó. Nekünk semmiképpen sem lehet az a feladatunk, hogy a muzsik szűklátókörűsége („ostobasága") miatt, vagy mert a muzsik „előítéletek" rabja, ölbe tett kézzel üljünk, hanem ellenkezőleg, az a feladatunk, hogy fáradhatatlanul tágítsuk a paraszt látókörét és segítsünk neki abban, hogy ítélete győzzön az előítéletén.

Az orosz agrárkérdésben a vulgáris „marxista" állásfoglalás annak az elvi beszédnek a zárószavaiban kulminált, amelyet Mahov elvtárs, az „Iszkra" régi szerkesztőségének hű védelmezője mondott. Nem ok nélkül fogadták tapssal e szavakat... igaz, gúnyos tapssal. „Én persze nem tudom, mit nevezzek bajnak" – mondja Mahov elvtárs, felháborodva Plehanovnak azon a megjegyzésén, hogy az általános földfelosztásért küzdő mozgalomtól egyáltalán nem ijedünk meg, és nem mi leszünk ennek a progresszív (polgári progresszív) mozgalomnak a kerékkötői. – „De ez a forradalom, ha lehet ennek nevezni, nem lesz forradalmi. Inkább azt mondhatnám, hogy ez reakció lesz, nem pedig revolúció (derültség), amolyan lázadás-féle forradalom... Az ilyen forradalom visszavet bennünket, és bizonyos időre lesz szükség, míg újra abba a helyzetbe kerülhetünk, amelyben most vagyunk. És most sokkal többünk van, mint a francia forradalom idején (gúnyos taps), van szociáldemokrata pártunk (derültség)"... Hát igen, az olyan szociáldemokrata párt, amely Mahov módjára gondolkodna, vagy amelynek Mahovokra támaszkodó központi intézményei volnának, valóban csak azt érdemelné, hogy kinevessék...

Látjuk tehát, hogy az agrárprogram által felvetett, merőben elvi kérdésekben is azonnal megnyilvánult

az előttünk már ismeretes csoportosulás. Az iszkraellenesek (8 szavazat) a vulgáris marxizmus nevében szállnak hadba, mögöttük kullognak a „centrum" vezérei, a Jegorovok és a Mahovok, akik állandóan összezavarodnak és vissza-visszatérnek ugyanarra a szűk látókörű álláspontra. Ezért egészen természetes, hogy az agrárprogram néhány pontja feletti szavazás során 30–35-en szavaznak e pontok mellett (225. és 226. old.), vagyis körülbelül annyian, mint a Bund kérdésének napirendi helye körüli vita során, vagy a Szervező Bizottsággal történt incidens esetében, vagy a „Juzsnij Rabocsij" feloszlatásának kérdésében. Mihelyt egy olyan kérdés merül fel, amely némileg túllépi a megszokott és meghatározott sablon kereteit, némileg megköveteli, hogy Marx elméletét önállóan alkalmazzuk a sajátos és új (a németek számára új) társadalmi-gazdasági viszonyokra, nyomban kiderül, hogy azok az iszkrások, akik feladatuk magaslatára tudnak emelkedni, csak a szavazatok $^3/_5$-ével rendelkeznek, az egész „centrum" pedig azonnal fordulatot tesz a Liberek és Martinovok felé. S Martov elvtárs még azon erőlködik, hogy elködösítse ezt a nyilvánvaló tényt, és félénken megkerüli azokat a szavazásokat, amelyeknél világosan megmutatkoztak az árnyalatok!

Az agrárprogram vitái világosan mutatják az iszkrások harcát a kongresszus jó kétötöde ellen. A kaukázusi küldöttek itt tökéletesen helyes álláspontot foglaltak el, jórészt valószínűleg azért, mert közelről ismerik a jobbágyság számos maradványának helyi formáit, s ez megóvta őket azoktól az absztrakt és iskolás üres szembeállításoktól, amelyekkel Mahovék megelégedtek. Martinov és Liber, Mahov és Jegorov ellen hadba szállt Plehanov is, Guszev is (aki megerősítette, hogy „falusi munkánk ilyen pesszimista megítélésével" ... amilyet Jegorov elvtárs kifejezésre juttat... „elég sokszor találkozott az Oroszországban dolgozó elvtársak között"), Kosztrov is,

Karszkij is, Trockij is. Ez utóbbi helyesen mutat rá arra, hogy az agrárprogram kritikusainak „jóindulatú tanácsai" „bűzlenek a *filiszterségtől*". A kongresszus politikai csoportosulásainak tanulmányozásával kapcsolatban csak azt kell még megjegyeznünk, hogy Trockijnak aligha volt igaza, amikor beszéde e helyén (208. old.) Jegorov és Mahov elvtárssal egy sorba helyezte Lange elvtársat. Aki figyelmesen elolvassa a jegyzőkönyvet, az látni fogja, hogy Lange és Gorin egészen más álláspontot képvisel, mint Jegorov és Mahov. Langénak és Gorinnak nem tetszik a lehasított földekre vonatkozó pont megfogalmazása, teljesen megértik agrárprogramunk alapgondolatát, csakhogy *más módon* próbálják megvalósítani, serényen dolgoznak azon, hogy az ő szempontjukból kifogástalanabb fogalmazást találjanak, határozati javaslatokat terjesztenek be azzal a céllal, hogy a program szerzőit meggyőzzék, vagy hogy melléjük álljanak az összes nem iszkrásokkal szemben. Elegendő például, ha Mahovnak az egész agrárprogram elvetésére (212. old., mellette *kilenc*, ellene 38 szavazat) és egyes pontjainak elvetésére (216. old. stb.) vonatkozó javaslatait összehasonlítjuk Lange álláspontjával, aki a lehasított földekre vonatkozó ponthoz *előterjesztett* egy önálló szövegezést (225. old.), s máris meggyőződhetünk róla, milyen alapvető különbség van közöttük. *

A továbbiakban Trockij elvtárs a „filiszterségtől" bűzlő érvekről szólva rámutatott arra, hogy a „közeledő forradalmi időszakban kapcsolatot kell teremtenünk a parasztsággal"... „Amikor ilyen feladat előtt állunk, Mahov és Jegorov szkepticizmusa és politikai »éleslátása« ártalmasabb minden rövidlátásnál." Kosztyics elvtárs, egy másik kisebbségi iszkrás igen találóan rámutatott arra, hogy Mahov elvtárs, „nem bízik ön-

* Vö. Gorin beszédével, 213. old.

magában, saját elvi szilárdságában" — s ez a jellemzés elevenére tapint „centrumunknak". „A pesszimizmusban Mahov és Jegorov elvtársak egymásra találtak, bár vannak köztük árnyalati különbségek – folytatta Kosztyics elvtárs. – Mahov elfelejti, hogy a szociáldemokraták már most is dolgoznak a parasztok között, már vezetik a parasztok mozgalmát, amennyire ez lehetséges. És ezzel a pesszimizmussal a két elvtárs korlátozza munkánk lendületét." (210. old.)

Hogy lezárhassuk a kongresszus programvitáinak kérdését, meg kell még említenünk az ellenzéki áramlatok támogatása körüli rövid vitát. Programunk világosan kimondja, hogy a szociáldemokrata párt támogat „minden *ellenzéki* és forradalmi mozgalmat, amely *Oroszország mai társadalmi és politikai rendszere ellen irányul*"[11]. Azt hinné az ember, hogy ez az utóbbi megszorítás eléggé pontosan megmutatja, *miféle* ellenzéki áramlatokat támogatunk *tulajdonképpen*. Mindamellett a pártunkban már rég kialakult árnyalatok közt *itt is* azonnal kifejezésre jutott a különbség, bármily nehéz volt is feltételezni, hogy még lehetséges „zavar és félreértés" egy ilyen jól megrágott kérdésben! Nyilván nem félreértésekről volt szó, hanem éppen *árnyalatokról*. Mahov, Liber és Martinov azonnal félreverték a harangokat és megint olyan „kompakt" kisebbségbe kerültek, hogy Martov elvtárs alkalmasint erre sem találna más magyarázatot, mint az intrikát, mesterkedést, diplomáciát és egyéb kedves dolgokat (lásd a Liga kongresszusán mondott beszédét) olyan emberek részéről, akik képtelenek felfogni, milyen politikai okok játszanak közre mind a kisebbség, mind a többség „kompakt" csoportjának kialakulásában.

Mahov ismét a marxizmus vulgáris leegyszerűsítésével kezdi. „Nálunk az egyetlen forradalmi osztály a proletariátus – jelenti ki, és ebből a helyes tételből nyomban

helytelen következtetést von le: – a többi osztály nem sokat ér, csak amolyan ötödik kerék (á l t a l á n o s d e r ü l t s é g)... Igen, ötödik kerék, és csak hasznot akarnak húzni. Ellenzem támogatásukat." (226. old.) Álláspontjának példátlan megfogalmazásával Mahov elvtárs sokakat zavarba hozott (hívei közül), de lényegében Liber is, Martinov is egyetértett vele, s azt javasolták, hogy az „ellenzéki" szót töröljék, vagy pedig szűkítsék a fogalmat azzal, hogy hozzáteszik: „demokratikus ellenzéki". Martinov e módosító javaslata ellen Plehanov joggal tiltakozott. „A liberálisokat bírálnunk kell – mondotta –, le kell lepleznünk határozatlanságukat. Ez igaz... De ugyanakkor, amikor kimutatjuk, hogy a szociáldemokrata mozgalom kivételével az összes többi mozgalom szűk körű és korlátolt, kötelességünk megmagyarázni a proletariátusnak, hogy az abszolutizmushoz képest még az alkotmány is, amely nem biztosítja az általános választójogot, egy lépés előre, és hogy ezért a proletariátusnak a fennálló rendet nem szabad ilyen alkotmánnyal szemben előnyben részesítenie." Martinov, Liber és Mahov elvtársak ezzel nem értenek egyet és ragaszkodnak álláspontjukhoz, amely ellen szót emel Akszelrod, Sztarover, Trockij és még egyszer Plehanov. Közben Mahov elvtársnak sikerült újból megcáfolnia önmagát. Először azt mondta, hogy a többi osztály (a proletariátuson kívül) „nem sokat ér" és ő „ellenzi támogatásukat". Aztán megkönyörült rajtuk és elismerte, hogy „a burzsoázia, bár lényegében reakciós, gyakran forradalmi – például amikor a feudalizmus és ennek maradványai elleni harcról van szó". „De vannak csoportok – folytatja Mahov, cseberből vederbe esve –, amelyek mindig (?) reakciósak, s ilyenek a kézművesek." Ilyen gyöngyszemekig jutottak el elvi téren „centrumunk" vezetői, akik később habzó szájjal védték a régi szerkesztőséget! Még Nyugat-Európában is,

ahol a céhrendszer olyan erős volt, éppen a kézművesek – mint a városi kispolgárok más rétegei is – különösen forradalmiak voltak az abszolutizmus bukásának korszakában. Éppen orosz szociáldemokraták részéről nagyon ostoba dolog, ha gondolkodás nélkül szajkózzák azt, amit a nyugati elvtársak a mai kézművesekről mondanak, egy olyan korszakban, amelyet egy század vagy egy fél század választ el az abszolutizmus bukásától. Az az állítás, hogy Oroszországban a kézművesek a politikai kérdések terén a burzsoáziához képest reakciósak, nem más, mint szajkó módjára betanult frázis.

Sajnos, a jegyzőkönyv semmiféle adatot nem tartalmaz arra vonatkozólag, hány szavazatot kapott Martinovnak, Mahovnak és Libernek a szóban forgó kérdésben elvetett módosító javaslata. Csak azt mondhatjuk, hogy az iszkraellenes elemek vezérei és a „centrum"* egyik vezére itt is az előttünk már ismert csoportosulásban tömörültek az iszkrások ellen. Ha a *programról* folytatott *összes* vitákat összefoglaljuk, feltétlenül arra a következtetésre kell jutnunk, hogy *egyetlenegyszer sem* alakult ki valamennyire is élénk, általános érdeklődést keltő vita, amelyben meg ne nyilvánultak volna azok az árnyalatok közti különbségek, amelyeket most Martov elvtárs és az „Iszkra" új szerkesztősége elhallgat.

* Ugyancsak a „centrum" csoportnak egy másik vezére, Jegorov elvtárs, más helyütt, Akszelrodnak a szociálforradalmárokra vonatkozó határozati javaslatával kapcsolatban (359. old.) nyilatkozott az ellenzéki áramlatok támogatásának kérdésében. Jegorov elvtárs „ellentmondást" látott a programnak minden ellenzéki és forradalmi mozgalom *támogatására* vonatkozó követelése és a szociálforradalmárokkal és liberálisokkal szemben tanúsított *elutasító* magatartás között. Jegorov elvtárs itt más formában és némileg más oldalról nyúlt a kérdéshez, de a marxizmusnak ugyanolyan korlátolt felfogásáról és az „Iszkra" (általa „elismert") álláspontjával szemben ugyanolyan állhatatlan, félig ellenséges magatartásról tett tanúságot, mint Mahov, Liber és Martinov elvtárs.

g) A PÁRT SZERVEZETI SZABÁLYZATA. MARTOV ELVTÁRS TERVEZETE

A programról a kongresszus áttért a párt szervezeti szabályzatára (figyelmen kívül hagyjuk a Központi Lap fentebb érintett kérdését és a küldöttek beszámolóit, melyeket a legtöbb küldött, sajnos, nem terjesztett elő kielégítő formában). Mondanunk sem kell, hogy a szervezeti szabályzat kérdése mindnyájunk számára roppant nagy jelentőségű volt, Tulajdonképpen az „Iszkra" már kezdettől fogva nemcsak mint sajtószervlépett fel, hanem mint *szervezeti* sejt is. Negyedik számának szerkesztőségi cikkében („Mivel kezdjük?") az „Iszkra" egy egész szervezeti tervet* fejtett ki, és *három éven* át rendszeresen, állhatatosan ennek a tervnek a megvalósításán dolgozott. Amikor a párt második kongresszusa elismerte az „Iszkrá"-t Központi Lapnak, az erre vonatkozó határozatban (147. old.) az indokolás három pontjából két pont *éppen ezzel a szervezeti tervvel és az „Iszkra" szervezeti eszméivel* foglalkozik: az „Iszkra" szerepével a *gyakorlati* pártmunka vezetésében és vezető szerepével az egyesítés munkájában. Egészen természetes tehát, hogy az „Iszkra" munkáját és a pártszervezés egész munkáját, a párt *tényleges* újjáépítésének egész munkáját *nem lehetett* befejezettnek tekinteni anélkül, hogy bizonyos szerve-

* Az „Iszkrá"-nak Központi Lapként való elismeréséről mondott beszédében Popov elvtárs egyebek közt ezt mondta: „Eszembe jut az »Iszkra« 3. vagy 4. számában közölt »Mivel kezdjük?« c. cikk. Az Oroszországban működő elvtársak közül sokan ezt a cikket tapintatlannak tartották; mások úgy vélték, hogy ez a terv fantasztikus, és a többség (? valószínűleg a Popov elvtársat körülvevő személyek többsége) egyszerűen becsvággyal magyarázta." (140. old.) Amint az olvasó látja, már megszokhattam, hogy politikai nézeteimet becsvággyal magyarázzák; ezt a magyarázatot most Akszelrod és Martov elvtárs melegítette fel.

zeti eszméket az egész párt el ne ismert és formailag is ne rögzített volna. Éppen erre volt hivatva a párt szervezeti szabályzata.

Az „Iszkra" lényegében a következő két fő gondolatot akarta a pártszervezés alapjává tenni. Az első, a centralizmus gondolata, elvben meghatározta az összes szervezeti részletkérdések megoldásának módszerét. A második – az eszmei vezető szervnek, a lapnak a különleges szerepe – éppen az orosz szociáldemokrata munkásmozgalom időleges és sajátos szükségleteit vette tekintetbe a politikai rabság viszonyai között, akkor, amikor külföldön létrejön a forradalmi előretörés *kezdeti* hadműveleti bázisa. Az első gondolatnak, mint az egyedüli elvi jellegű gondolatnak, át kellett hatnia az egész szervezeti szabályzatot; a második, részletekre vonatkozó gondolat, amely az akció helyének és módszerének időleges körülményeiből fakadt, a centralizmustól való *látszólagos* eltérésben, *két központnak: a Központi Lapnak és a Központi Bizottságnak* a létesítésében fejeződött ki. A párt iszkrás szervezetének mindkét alapgondolatát az „Iszkrá"-ban (4. szám) megjelent „Mivel kezdjük?"* című szerkesztőségi cikkben is, a „Mi a teendő?"-ben** is, s végül részletesen, csaknem szabályzat formájában, a „Levél egy elvtárshoz"*** című cikkben is kifejtettem. Lényegében csak a szerkesztés munkája volt hátra, már csak pontonként meg kellett fogalmazni a szervezeti szabályzatot, amelynek éppen ezeket a gondolatokat kellett valóra váltania, nehogy az „Iszkra" elismerése papíron maradjon, nehogy csak konvencionális frázis

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 5. köt. Budapest 1965. 1–12. old. – *Szerk.*

** Lásd *Lenin* Összes Művei. 6. köt. Budapest 1964. 1–176. old. – *Szerk.*

*** Lásd *Lenin* Összes Művei. 7. köt. Budapest 1965. 7–23. old. – *Szerk.*

legyen. Az újból kiadott „Levél egy elvtárshoz" című cikkhez írt előszavamban már rámutattam arra, hogy elegendő a párt szervezeti szabályzatát egyszerűen egybevetni ezzel a brosúrával, hogy megállapítsuk a szabályzatban és a cikkben foglalt szervezeti eszmék teljes azonosságát.*

Meg kell említenem, hogy az iszkrás szervezeti eszméknek a szabályzatban való megszövegezésével kapcsolatos szerkesztési munka során felmerült egy incidens, amelyet Martov elvtárs idézett elő: „...A ténybeli adatok meg fogják mutatni – mondotta Martov a Liga kongresszusán (58. old.) –, mennyire volt meglepő Lenin számára, hogy e ponttal (vagyis az 1. ponttal) kapcsolatban opportunista álláspontot képviseltem. 1½–2 hónappal a kongresszus előtt megmutattam Leninnek tervezetemet, amelyben az 1. pont éppen úgy volt megfogalmazva, ahogy azt a kongresszuson javasoltam. Lenin ellenezte tervezetemet, mert túlságosan részletesnek tartotta, és azt mondta, hogy csak az 1. pont eszméje – a párttagság meghatározása – tetszik neki, s hogy ezt módosításokkal fel fogja venni a maga szervezeti szabályzatába, mert az én fogalmazásomat nem tartja szerencsésnek. Lenin tehát már régóta ismerte az én fogalmazásomat, ismerte az ebben a kérdésben vallott nézeteimet. Látják tehát, hogy nyílt sisakkal mentem el a kongresszusra, nem titkoltam nézeteimet. Előre bejelentettem, hogy harcolni fogok a kölcsönös kooptálás ellen, a Központi Bizottságba és a Központi Lapba való kooptálásnál megkívánt egyhangú szavazásnak az elve ellen stb."

Ami azt az előzetes bejelentését illeti, hogy harcolni fog a kölcsönös kooptálás ellen, a megfelelő helyen meglátjuk majd, miképpen történt ez. Most álljunk meg

* Ugyanott, 6. old. – *Szerk.*

a martovi szervezeti szabályzatnak ennél a „nyílt sisakjánál". Amikor Martov a Ligában emlékezetből elmondta a félresikerült tervezetével kapcsolatos epizódot (ezt a tervezetet Martov a kongresszuson maga vonta vissza mint nem megfelelőt, de a kongresszus után az őt jellemző következetességgel megint előráncigálta), szokás szerint sok mindenről megfeledkezett és ezért megint sok mindent összezavart. Azt hihetnők, éppen elég olyan eset történt, amely óva int attól, hogy magánbeszélgetésekre és emlékezetünkre hivatkozzunk (az emberek önkéntelenül is csak arra emlékeznek, ami előnyös számukra!), de Martov elvtárs jobb híján mégis ilyen értéktelen anyagot használ. Most még Plehanov elvtárs is kezdi utánozni – úgy látszik a rossz példa ragadós.

Az 1. pont „eszméje" Martov tervezetében nem „tetszhetett" nekem, mert *semmiféle* olyan *eszme* nem volt az ő tervezetében, amely a kongresszuson felszínre került volna. Emlékezete cserbenhagyta. Az iratok között szerencsére megtaláltam Martov tervezetét, ahol „*az 1. pont éppen n e m úgy van megfogalmazva, ahogy a kongresszuson javasolta*"! Ezt nevezik „nyílt sisaknak"!

Az 1. pont Martov tervezetében: „Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárthoz tartozónak tekintendő mindenki, aki, elismerve a párt programját, a párt szerveinek (sic!*) ellenőrzése és vezetése alatt a párt feladatainak megvalósítása érdekében tevékeny munkát végez."

Az 1. pont az én tervezetemben: „A párt tagjának tekintendő mindenki, aki a párt programját elismeri és a pártot mind anyagilag, mind valamelyik pártszervezetben való személyes részvételével támogatja."

Az 1. pont Martov által a kongresszuson előterjesztett

* – így! – *Szerk.*

és a kongresszus által elfogadott fogalmazásban: „Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt tagjának számít mindenki, aki elfogadja a párt programját, anyagilag támogatja a pártot és valamelyik pártszervezete vezetése alatt rendszeres személyes támogatást nyújt a pártnak."

Ebből az egybevetésből világosan látható, hogy Martov tervezetében éppenséggel nincsen semmiféle *eszme*, hanem csak *üres frázis* van benne. Hogy a párt tagjai a párt *szerveinek* ellenőrzése és vezetése alatt dolgoznak, ez magától értetődik, *ez nem lehet másként*, erről csak olyan emberek beszélnek, akik azért szeretnek így beszélni, hogy semmit se mondjanak, akik szeretik a „szabályzatokat" üres szavak és bürokratikus (vagyis az ügy érdekében nem szükséges, de a parádé érdekében állítólag szükséges) formulák tömkelegével telezsúfolni. Az 1. pont *eszméje* csak annak a kérdésnek felvetésével jelenik meg, vajon megvalósíthatják-e *a párt szervei a valóságban* az olyan párttagok vezetését, *akik nem tartoznak* egyetlen *pártszervezethez* sem? Ennek az eszmének nyoma sincs Martov elvtárs tervezetében. Tehát *nem ismerhettem* Martov elvtárs „nézeteit" „ebben a kérdésben", mert hiszen *e kérdésre vonatkozóan* Martov elvtárs tervezetében *nincsenek semmiféle nézetek*. Martov elvtárs ténybeli adatai teljes *zűrzavarnak* bizonyulnak.

Ellenkezőleg, éppen Martov elvtársról kell azt mondani, hogy ő az én tervezetemből „ismerte az ebben a kérdésben vallott nézeteimet" és nem tiltakozott ellenük, nem cáfolta meg őket sem a szerkesztő bizottságban, bár tervezetemet két-három héttel a kongresszus előtt mindenkinek megmutatták, sem a küldöttek előtt, akik *csak* az én tervezetemet ismerték. Sőt. Még a *kongresszuson* is, amikor szervezeti szabályzat-tervezetemet

előterjesztettem* és azt még *a szervezeti szabályzat-bizottság megválasztásáig* védelmeztem, Martov elvtárs határozottan kijelentette: „csatlakozom Lenin elvtárs következtetéseihez. *Csak két kérdésben nem értek vele egyet*" (az én kiemelésem), a Párttanács összeállítási módjának és az egyhangú kooptálásnak a kérdésében (157. old.). Az 1. ponttal kapcsolatos *nézeteltérésről* itt *még egy szóval sem történik említés.*

Martov elvtárs az ostromállapotról szóló brosúrájában szükségesnek találta, hogy még egyszer és különösen részletesen emlékezetünkbe idézze a maga szervezeti szabályzatát. Ott azt bizonygatja, hogy szervezeti szabályzata, amelyet néhány másodrendű részlet kivételével most is (1904 februárjában, – hogy mi lesz három hónap múlva, azt nem tudni) kész aláírni, „eléggé világosan kifejezte a centralizmus túltengésével szemben tanúsított elutasító magatartását" (IV. old.). Martov elvtárs azt a tényt, hogy ezt a tervezetet a kongresszuson nem terjesztette elő, *most* azzal magyarázza, hogy először is „az iszkrás nevelés a szervezeti szabályzatok lenézését

* Mellesleg, a jegyzőkönyv-bizottság XI. mellékletként kinyomatta a *„Lenin által a kongresszuson benyújtott"* szervezeti szabályzat-tervezetet (393. old.). A jegyzőkönyv-bizottság itt is egy kis zavart okozott. Összetévesztette *eredeti* tervezetemet (lásd *Lenin* Összes Művei. 7. köt. Budapest 1965. 241–243. old. – *Szerk.*), amelyet valamennyi küldöttnek (igen soknak még a kongresszus előtt) megmutattunk, a *kongresszuson benyújtott* tervezettel, *az elsőt* a másodiknak tüntette fel és azt *nyomatta ki.* Természetesen semmi kifogásom azellen, hogy tervezeteimet *akár előkészítésük összes stádiumaiban is közzétegyék,* de zavart kelteni mégsem szabad. Márpedig zavar keletkezett, mert Popov és Martov (154. és 157. old.) a kongresszuson ténylegesen benyújtott tervezetemnek olyan megfogalmazásait bírálják, *amilyeneket* a jegyzőkönyv-bizottság által kinyomatott *tervezet nem tartalmaz* (vö. 394. old. 7. és 11. pont). Gondosabb munkával könnyű lett volna a hibát észrevenni az általam megjelölt oldalak egyszerű egybevetése alapján.

plántálta belé" (amikor Martov elvtársnak úgy tetszik, az iszkrás szó számára már nem a szűk körösdit jelenti, hanem a legkövetkezetesebb irányzatot! Csak az a kár, hogy az iszkrás nevelés három év alatt nem plántálta bele Martov elvtársba az anarchista frázis lenézését, amellyel az intellektuel állhatatlanság képes mentegetni a közösen elfogadott szervezeti szabályzat megszegését). Másodszor, ő, Martov elvtárs, ugyebár, kerülte azt, hogy „bármiféle disszonanciát vigyen egy olyan alapvető szervezeti mag taktikájába, amilyen az »Iszkra« volt". Remek, milyen logikusnak látszik ez! Az 1. pont opportunista megfogalmazásának vagy a centralizmus túltengésének *elvi* kérdésében Martov elvtárs annyira félt a (csak a legszűkebb körösdi szempontból félelmetes) disszonanciától, hogy nézeteltéréseit még egy olyan maggal sem ismertette, amilyen a szerkesztőség. A központi szervek összetételének *gyakorlati* kérdésében Martov elvtárs az „Iszkra" szervezet tagjai többségének (ennek az igazi *alapvető szervezeti magnak*) a döntése ellen a Bundhoz és a rabocsejegyelósokhoz apellált. Mennyire „disszonánsak" saját frázisai, amelyek a quasi-szerkesztőség védelmében becsempészik a körösdit azért, hogy elvessék a „körösdit" a kérdésnek a legilletékesebbek által való megítélésében – ezt Martov elvtárs nem veszi észre. Büntetésül idézzük szervezeti szabályzat-tervezete *teljes szövegét*, rámutatva arra, milyen *nézetek* és milyen *túltengések* nyilvánulnak meg benne:*

„A párt szervezeti szabályzatának tervezete. – I. A párthoz való tartozás. – 1) Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárthoz tartozónak tekintendő mindenki, aki elismerve a párt programját, a párt szerveinek ellenőrzése és vezetése alatt a párt feladatainak megvalósí-

* Meg kell jegyeznem, hogy sajnos nem találtam meg Martov tervezetének első változatát, amely mintegy 48 pontból állott és amelyben a haszontalan formalizmus még jobban „túltengett".

tása érdekében tevékeny munkát végez. – 2) A párttagnak a párt érdekeivel összeegyeztethetetlen cselekedetekért történő kizárásáról a Központi Bizottság dönt. [A megindokolt kizárási ítélet a párt archívumában őrizendő és minden pártbizottsággal kívánságára közlendő. A Központi Bizottság kizárási határozata ellen két vagy több bizottság követelésére a kongresszushoz lehet fellebbezni.]"... Zárójelbe teszem Martov tervezetének *nyilvánvalóan* tartalmatlan tételeit, amelyekben nemhogy semmiféle „eszme", de semmiféle határozott kikötés vagy követelés sincs, – ilyen például a „szervezeti szabályzatban" az a pár ját ritkító utasítás, hogy *hol* kell megőrizni az ítéletet, vagy pedig az a megállapítás, hogy a Központi Bizottság kizárási határozatai (és nem általában mindennemű határozata?) ellen a kongresszushoz lehet fellebbezni. Ez az igazi frázis-túltengés vagy hamisítatlan bürokratikus formalizmus, amely felesleges, nyilvánvalóan szükségtelen vagy huzavonát előidéző pontok és §-ok kiagyalásában fejeződik ki. „...II. A helyi bizottságok. – 3) A pártot helyi munkájában a pártbizottságok képviselik..." (milyen újszerű és bölcs megállapítás!) „...4) [Pártbizottságoknak a II. kongresszuson képviselt bizottságoknak a kongresszus időpontjában meglevő állományát kell elismerni.] – 5) A 4. pontban említetteken kívül új pártbizottságokat a Központi Bizottság jelöl ki [amely vagy elismeri bizottságnak a szóban forgó helyi szervezetet adott állományában, vagy pedig a helyi szervezet átalakítása útján hozza létre a helyi bizottságot]. – 6) A bizottságok kooptálás útján egészítik ki állományukat. – 7) A Központi Bizottságnak joga van a helyi bizottság állományát olyan számú (előtte ismert) elvtárssal kiegészíteni, hogy az ne haladja meg az egész adott állomány $^1/_3$-át .." A bürokratizmus szép példája: miért ne lehetne több mint $^1/_3$? mire való ez? mi az értelme ennek a korlátozásnak, amely semmit sem korlátoz, mert hiszen a *kiegészítést* sokszor meg lehet ismételni? „...8) [Abban az esetben, ha a helyi bizottság üldözések következtében széthullott vagy ha szétverték" (azaz ha nem az egészet fogták le?), „a Központi Bizottság újjászervezi]"... (már nem törődve a 7. ponttal? De vajon nem lát-e Martov elvtárs hasonlatosságot a 8. pont és ama oroszországi rendészeti törvények között, amelyek elrendelik, hogy az emberek hétköznap dolgozzanak, ünnepnapokon pedig pihenjenek?) „...9) [A párt rendes kongresszusa felhatalmazhatja a Központi Bizottságot bármely helyi bizottság összetételének megváltoztatására, ha megállapítást nyert, hogy az illető bizottság működése nem egyeztethető össze a párt érdekeivel. Ez esetben a bizottság az adott összetételben feloszlottnak tekintendő, s a működési helyén élő elvtársak a továbbiakban nincsenek neki

alárendelve*.]" ...Az e pontban foglalt szabály éppoly módfelett hasznos, mint az orosz törvénykönyvben mindmáig fellelhető törvénycikk, amely szerint: a részegeskedés mindenkinek tilos. „...10) [A helyi pártbizottságok irányítják a párt egész helyi propaganda-, agitációs és szervezeti tevékenységét és erejükhöz mérten segítséget nyújtanak a párt Központi Bizottságának és Központi Lapjának a rájuk háruló általános pártfeladatok teljesítésében.]" ...Tyű! Mire való ez, az isten szerelméért?... 11) [„A helyi szervezet belső rendjét, a bizottság és a neki alárendelt" (hallja, hallja Akszelrod elvtárs?) „csoportok közötti viszonyt és e csoportok illetékességének és autonómiájának határait" (s vajon az illetékesség határai nem ugyanazt jelentik-e, mint az autonómia határai?) „maga a bizottság állapítja meg és közli a Központi Bizottsággal és a Központi Lap szerkesztőségével."]... (Hiányos: nem jelöli meg, hol kell megőrizni ezeket a közléseket)... „12) [A bizottságoknak alárendelt összes csoportok és egyes párttagok jogában áll követelni, hogy bármely kérdésre vonatkozó véleményüket vagy kívánságukat közöljék a párt Központi Bizottságával és Központi Lapjával.] – 13) A helyi pártbizottság köteles bevételeiből a Központi Bizottság által megállapított elosztás szerint rá eső részt a Központi Bizottság pénztárába befizetni. – III. Más nyelvű (nem orosz) agitáció céljaira szolgáló szervezetek. – 14) [A nem orosz nyelvek valamelyikén folytatandó agitáció céljaira és azoknak a munkásoknak szervezése céljából, akik között ilyen agitáció folyik, külön szervezetek alakulhatnak azokon a helyeken, ahol az agitáció ilyen specializálása és ilyen külön szervezet létrehozása szükségessé válik.] – 15) Annak eldöntése, hogy van-e ilyen szükséglet, a párt Központi Bizottságára, vitás esetekben pedig a pártkongresszusra tartozik"... Ennek a pontnak az első része felesleges, ha figyelembe vesszük a szervezeti szabályzat további rendelkezéseit, a vitás esetekről szóló második rész pedig egyszerűen nevetséges... „16) [A 14. pontban megjelölt helyi szervezetek a maguk különleges ügyeiben autonómiával rendelkeznek, de a helyi bizottság ellenőrzése alatt működnek és alá vannak neki rendelve; ennek az ellenőrzésnek a formáit és a bizottság és a speciális szervezet közötti szervezeti viszony szabályait a helyi bizottság állapítja meg"... (no, hála istennek! most már világos, milyen felesleges volt ez az egész szóáradat)... „Az általános pártügyek tekintetében ezek a szervezetek a bizottsági szervezet részeként működnek.] – 17) [A 14. pontban megjelölt helyi szervezetek

* Felhívjuk Akszelrod elvtárs figyelmét erre a szócskára. Hiszen ez szörnyűség! Itt vannak a gyökerei annak a „jakobinusságnak", amely még a... még a szerkesztőség összetételének megváltoztatásától sem riad vissza...

külön feladataik sikeres végrehajtása érdekében autonóm szövetséget alkothatnak. Az ilyen szövetségnek lehetnek külön irodalmi és adminisztratív szervei; ezek is, amazok is a párt Központi Bizottságának közvetlen ellenőrzése alá tartoznak. Az ilyen szövetség szabályzatát a szövetség maga dolgozza ki, de a párt Központi Bizottsága hagyja jóvá.] – 18) [A 17. pontban megjelölt autonóm szövetségbe beléphetnek helyi pártbizottságok is; ha a helyi viszonyoknál fogva főképpen az illető nyelven folyó agitációval foglalkoznak. *Megjegyzés.* Ha az ilyen bizottság része az autonóm szövetségnek, emellett megmarad pártbizottságnak]"... (az egész pont rendkívül hasznos és módfelett okos, kiváltképpen a megjegyzés)... „19) [Az autonóm szövetséghez tartozó helyi szervezetek a szövetség központi szerveivel való kapcsolatuk tekintetében a helyi bizottságok ellenőrzése alatt állnak.] – 20) [Az autonóm szövetségek központi irodalmi és adminisztratív szervei a párt Központi Bizottságával ugyanolyan viszonyban állnak, mint a párt helyi bizottságai.] – IV. A párt Központi Bizottsága és irodalmi szervei. – 21) [A pártot egészében Központi Bizottsága és irodalmi szervei – a politikai és a tudományos irodalmi szerv – képviselik.] – 22) A Központi Bizottság feladata a párt egész gyakorlati tevékenységének általános irányítása; a párt erőinek helyes felhasználásáról és elosztásáról való gondoskodás; valamennyi pártrészleg tevékenységének ellenőrzése; a helyi szervezeteknek irodalommal való ellátása; a párt technikai apparátusának megszervezése; a pártkongresszusok összehívása. – 23) A párt irodalmi szerveinek feladata a pártélet eszmei vezetése, a pártprogram propagálása és a szociáldemokrácia világnézetének tudományos és publicisztikai kidolgozása. – 24) A párt összes helyi bizottságai és az autonóm szövetségek közvetlen kapcsolatban állnak mind a párt Központi Bizottságával, mind a pártlapok szerkesztőségével és időnként tájékoztatják őket a helyi mozgalom és szervezeti munka menetéről. – 25) A párt irodalmi szerveinek szerkesztőségét a pártkongresszus jelöli ki és a szerkesztőség a következő kongresszusig működik. – 26) [A szerkesztőség a maga belügyeiben autonóm] s a két kongresszus közötti időszakban kiegészíthetí és átalakíthatja összetételét, de erről minden alkalommal értesíteníe kell a Központi Bizottságot. – 27) A Központi Bizottság által adott vagy jóváhagyott nyilatkozatokat a Központi Bizottság kívánságára a pártlapban közzé kell tenni. – 28) A Központi Bizottság a pártlapok szerkesztőségével való megegyezés alapján külön irodalmi csoportokat alakít, amelyek az irodalmi munka különféle válfajaival foglalkoznak. – 29) A Központi Bizottságot a pártkongresszus nevezi ki, és az a következő kongresszusig működik. A Központi Bizottság létszámát kooptálás útján egészíti ki korlátlan mértékben, s erről

minden alkalommal értesíti a párt Központi Lapjának szerkesztőségét. – V. A párt külföldi szervezete. – 30) A párt külföldi szervezete irányítja a külföldön élő oroszok közötti propagandát és szocialista elemeik szervezését. Élén választott vezetőség áll. – 31) A párthoz tartozó autonóm szövetségeknek különleges feladataik támogatása céljából lehetnek külföldön tagozataik. Ezek a tagozatok autonóm csoportokként az általános külföldi szervezet állományába tartoznak. – VI. Pártkongresszusok. – 32) A legfelsőbb pártfórum a pártkongresszus. – 33) [A pártkongresszus megállapítja a párt programját, szervezeti szabályzatát és tevékenységének irányelveit, ellenőrzi az összes pártszervek munkáját és megvizsgálja a közöttük felmerült konfliktusokat.] – 34) A kongresszuson képviselve vannak: a) a párt összes helyi bizottságai: b) a párthoz tartozó összes autonóm szövetségek központi igazgatási szervei; c) a párt Központi Bizottsága és központi sajtószerveinek szerkesztőségei; d) a párt külföldi szervezete. – 35) A mandátumok átruházása megengedhető, de azzal a feltétellel, hogy egy küldött legfeljebb három érvényes mandátumot képviselhet. Megengedhető a mandátum megosztása két képviselő között. Kötött mandátumok nem engedhetők meg. – 36) A Központi Bizottságnak joga van a kongresszusra tanácskozási joggal meghívni olyan elvtársakat, akiknek a jelenléte hasznos lehet. – 37) A program vagy a szervezeti szabályzat módosításával kapcsolatos kérdések eldöntéséhez a jelenlevő szavazatok $^2/_3$-os többsége szükséges; egyéb kérdéseket egyszerű szótöbbséggel döntenek el. – 38) A kongresszus határozatképesnek tekintendő, ha azon a kongresszus időpontjában működő pártbizottságoknak több mint a fele képviselve van. – 39) A kongresszust – a lehetőséghez képest – kétévenként kell összehívni. [Ha a Központi Bizottság akaratán kívül álló okok nem engedik meg a kongresszus összehívását ezen a határidőn belül, a Központi Bizottság az egybehívást saját felelősségére elhalaszthatja.]"

Az az olvasó, akinek kivételesen volt elég türelme ennek az úgynevezett szervezeti szabályzatnak végigolvasására, bizonyára nem ragaszkodik majd ahhoz, hogy az alábbi következtetéseket részletesebben taglaljuk. Az első következtetés: ez a szervezeti szabályzat nehezen gyógyítható vízkórban szenved. A második következtetés: ebben a szabályzatban lehetetlen felfedezni a szervezeti nézetek külön árnyalatát abban az értelemben, hogy a centralizmus túltengését visszautasí-

taná. A harmadik következtetés: Martov elvtárs szerfelett bölcsen járt el, amikor a világ szeme elől (és a kongresszusi vita elől) elrejtette szervezeti szabályzatának több mint $^{38}/_{39}$ részét. Csak kissé furcsa, hogy ezzel az elrejtéssel kapcsolatban nyílt sisakról beszél.

h) VITA A CENTRALIZMUSRÓL AZ ISZKRÁSOK SZAKADÁSA *ELŐTT*

Mielőtt rátérnénk a szervezeti szabályzat 1. pontja megfogalmazásának valóban érdekes kérdésére, mely kétségtelenül felfedi a nézetek különböző árnyalatait, álljunk meg egy pillanatra a szervezeti szabályzat körül lezajlott rövid általános vitánál, mely a kongresszus 14. ülését és részben a 15. ülést is betöltötte. Ennek a vitának azért van bizonyos jelentősége, mert *megelőzte* azt a teljes kettéválást, amely az „Iszkra" szervezetben a központok összetétele kérdésében bekövetkezett. Ezzel szemben az általában a szervezeti szabályzatra és különösen a kooptálásra vonatkozó későbbi vita az „Iszkra" szervezet kettéválása *után* zajlott le. Természetes, hogy a kettéválás *előtt* tárgyilagosabban tudtuk nézeteinket kifejteni abban az értelemben, hogy gondolkodásunkat nagyobb mértékben tudtuk függetleníteni az akkor mindenkit nyugtalanító kérdéstől, a Központi Bizottság személyi összetételétől. Martov elvtárs – mint már említettem – *csatlakozott* az én szervezeti nézeteimhez (157. old.), és csak két *részletkérdésben* élt fenntartással. Ellenben az iszkraellenesek is, a „centrum" is, azonnal hadjáratot indítottak az „Iszkra" egész szervezeti tervének (s ennélfogva az egész szervezeti szabályzatnak) mindkét *alap*gondolata: a centralizmus és a „két központi szerv" ellen. Liber elvtárs az én szervezeti szabályzatomat „szervezett bizalmatlanságnak" nevezte, a

két központi szervben (Popov és Jegorov elvtárshoz hasonlóan) *decentralizációt* látott. Akimov elvtárs azt kívánta, hogy szélesítsék ki a helyi bizottságok hatáskörét, többek között adják meg nekik a „saját összetételük megváltoztatására való jogot". „Nagyobb cselekvési szabadságot kell nekik biztosítani... A helyi bizottságokat az illető helység aktív pármunkásainak kell megválasztaniuk, mint ahogy a Központi Bizottságot Oroszország valamennyi aktív szervezetének képviselői választják. De ha ezt sem lehet megengedni, legalább korlátozzák azoknak a tagoknak a számát, akiket a Központi Bizottság nevezhet ki a helyi bizottságokba..." (158. old.) Amint látjuk, Akimov elvtárs itt egy érvet sugalmaz a „centralizmus túltengése" ellen, de Martov elvtársnál ezek az irányadó útmutatások süket fülekre találnak mindaddig, míg a központi szervek összetételének kérdésében elszenvedett vereség nem készteti Akimov követésére. Süket marad még akkor is, amikor *tulajdon szervezeti szabályzatának „eszméjét"* sugalmazza neki Akimov elvtárs (7. pont – korlátozni kell a Központi Bizottságnak azt a jogát, hogy a bizottságokba tagokat küldjön)! Akkor Martov elvtárs még nem akart „disszonanciát" velünk és ezért eltűrte a disszonanciát Akimov elvtárssal és önmagával is... Ekkor az „iszonyú centralizmus" ellen még csak azok hadakoztak, akikre nézve az „Iszkra" centralizmusa nyilvánvalóan *hátrányos* volt; hadakozott Akimov, Liber, Goldblat; óvatosan, körültekintően (hogy mindig vissza lehessen fordulni) *követte* őket Jegorov (156. és 276. old.) stb. Ekkor a párt nagy többsége előtt még világos volt, hogy éppen a Bund, a „Juzsnij Rabocsij" stb. szűkkeblű körösdi érdekeiből fakad a centralizmus elleni tiltakozás. Egyébként a párt többsége előtt most is világos, hogy éppen az „Iszkra" régi szerkesztőségének

körösdi érdekeiből fakad a centralizmus elleni tiltakozása...

Nézzük például Goldblat elvtárs beszédét (160–161. old.). Goldblat hadakozik „iszonyú" centralizmusom ellen, amely állítólag az alsóbb fokú szervezetek „megsemmisítéséhez" vezet, s „melyet teljesen áthat az a törekvés, hogy korlátlan hatalommal ruházzák fel a központot, feljogosítsák a mindenbe való korlátlan beavatkozásra", s a szervezeteknek „csak egy jogot ad: zúgolódás nélkül engedelmeskedhetnek a felülről jövő parancsnak" stb. „A tervezet szerint alakítandó központ légüres térben lebeg majd, nem lesz körülötte semmiféle periféria, csak valamiféle alaktalan tömeg, amelyben a végrehajtó közegek fognak sürgölődni." Ezek hajszálra ugyanolyan *hazug frázisok*, mint amilyenekkel a kongresszuson elszenvedett vereségük után Martovék és Akszelrodék traktáltak bennünket. Kinevették a Bundot, amely harcolt a *mi* centralizmusunk ellen, s *saját* központjának pedig *még határozottabban* körvonalazott korlátlan jogokat biztosít (például tagok felvételére és kizárására, sőt még küldötteknek a kongresszusról való kitiltására is). Amint tisztán látnak ebben az ügyben, nevetni fognak a *kisebbség* jajveszékelésén is, amely kapálózik a centralizmus és a szervezeti szabályzat ellen, amikor kisebbségben van, és tüstént a szabályzatra támaszkodik, mihelyt többségbe kerül.

A két központi szerv kérdésében a csoportosulás szintén világosan megmutatkozott: *valamennyi* iszkrással szemben áll Liber is, Akimov is (aki elsőnek gyújtott rá arra a most közkedvelt Akszelrod–Martov féle nótára, hogy a Párttanácsban a Központi Lap túlsúlyban van a Központi Bizottság felett), Popov is, Jegorov is. Azokból a szervezeti eszmékből, amelyeket a *régi* „Iszkra" mindenkor képviselt (és amelyeket Popov elvtárs és Jegorov elvtárs *szóban* helyeseltek!), önmagától adó-

dott a két központi szerv terve. A „Juzsnij Rabocsij" tervei, amelyek arra irányultak, hogy egy párhuzamos népszerű lapot alapítsanak és azt tegyék a ténylegesen domináló lappá, szöges ellentétben állottak a *régi* „Iszkra" politikájával. Itt a gyökere annak az első pillantásra különös ellentmondásnak, hogy az összes iszkraellenesek és az egész mocsár egyetlen központ, vagyis az *állítólag nagyobb centralizmus* mellett lépnek fel. Persze voltak (különösen a mocsárban) olyan küldöttek is, akik aligha értették meg világosan, hová vezetnek és a dolgok fejlődése folytán hová kell hogy vezessenek a „Juzsnij Rabocsij" szervezeti tervei, de már határozatlan és bizonytalan természetük is az iszkraellenesek táborába vitte őket.

Azok közül a beszédek közül, amelyeket az iszkrások a szervezeti szabályzatról folytatott *ezen* (az iszkrások szakadását megelőző) viták során mondottak, különösen figyelemreméltó Martov elvtárs beszéde („csatlakozás" az én szervezeti eszméimhez) és Trockij elvtárs beszéde. Ez utóbbi úgy válaszolt Akimov és Liber elvtársnak, hogy ez a válasz minden szavával leleplezi a „kisebbség" kongresszus utáni magatartásának és kongresszus utáni elméleteinek egész hazug voltát. „A szervezeti szabályzat, mondotta (Akimov elvtárs), nem eléggé pontosan határozza meg a Központi Bizottság hatáskörét. Nem értek egyet vele. Ellenkezőleg, ez a meghatározás pontos és azt jelenti: minthogy a párt egységes egész, biztosítani kell számára az ellenőrzést a helyi bizottságok felett. Liber elvtárs, az én kifejezésemmel élve, azt mondotta, hogy a szervezeti szabályzat »szervezett bizalmatlanság«. Ez igaz. De én ezt a kifejezést a Bund képviselői által javasolt szervezeti szabályzatra vonatkozólag használtam, amely a párt egyik részének az egész párttal szemben tanúsított szervezett bizalmatlansága volt. A mi szervezeti szabályzatunk, ellenben"

(akkor ez a szervezeti szabályzat a „mienk" volt, egészen a központi szervek személyi összetételének kérdésében elszenvedett vereségig!) „a párt szervezett bizalmatlanságát jelenti a párt minden részével szemben, vagyis valamennyi helyi, kerületi, nemzeti és egyéb szervezet ellenőrzését." (158. old.) Igen, a *mi* szabályzatunkat *itt* helyesen jellemezték, és azoknak az embereknek, akik most nyugodt lelkiismerettel azt hajtogatják, hogy az ármányos többség eszelte ki és vezette be a „szervezett bizalmatlanság" vagy, ami ugyanaz, az „ostromállapot" rendszerét, azt tanácsolnók, hogy minél gyakrabban idézzék emlékezetükbe ezt a jellemzést. Elég egybevetnünk az idézett beszédet a Külföldi Liga kongresszusán elhangzott beszédekkel, hogy megkapjuk a politikai jellemtelenség mintaképét, annak mintaképét, miképpen változtatták Martov és társai nézeteiket aszerint, hogy saját testületükről vagy pedig más alsóbb fokú testületről volt szó.

i) A SZERVEZETI SZABÁLYZAT ELSŐ PONTJA

Már idéztük azokat a különböző fogalmazásokat, amelyek miatt érdekes viták robbantak ki a kongresszuson. Ezek a viták csaknem két ülést vettek igénybe és *két név szerinti* szavazással végződtek (az egész kongresszus folyamán, ha nem tévedek, csak nyolc név szerinti szavazás volt; ilyen szavazásokra ugyanis csak különösen fontos esetekben került sor, mert igen nagy időveszteséggel jártak). Kétségtelenül elvi kérdésről volt szó. A kongresszus roppant nagy érdeklődést tanúsított a viták iránt. A szavazásban *valamennyi* küldött részt vett, ami ritka jelenség volt kongresszusunkon (mint minden nagy kongresszuson) és szintén a polemizálók nagy érdeklődéséről tanúskodik.

Mi is volt a vitás kérdés lényege? Már a kongresszuson megmondottam és utána is nemegyszer ismételtem, hogy „nézeteltérésünket (az 1. pontban) korántsem tartom olyan lényegesnek, hogy ettől a párt léte vagy nemléte függ. A szervezeti szabályzatnak egy rossz pontja miatt semmiképpen sem pusztulunk még el!" (250. old.)*. Ez a nézeteltérés ugyan elvi árnyalatokat tár fel, de magában véve semmiképpen sem okozhatta azt a kettéválást (ténylegesen, kertelés nélkül szólva: szakadást), amely a kongresszus után bekövetkezett. De minden *kis* nézeteltérés *naggyá* válhat, ha ragaszkodnak hozzá, ha előtérbe tolják, ha *hozzálátnak* e nézeteltérés összes gyökereinek és összes elágazásainak felkutatásához. Minden *kis* nézeteltérés *óriási* jelentőségre tehet szert, ha bizonyos téves felfogások felé való *fordulat* kiindulópontjává válik, és ha ezek a téves felfogások új és további véleménykülönbségek folytán *anarchikus* cselekedetekkel párosulnak, melyek a pártot a szakadásig viszik.

Így volt ez ebben az esetben is. Az 1. pont körül felmerült viszonylag csekély nézeteltérés most óriási jelentőségűvé lett, mert éppen ez a nézeteltérés vált fordulóponttá a kisebbség opportunista álokoskodásai és anarchista fráziscséplése irányában (különösen a Liga kongresszusán, majd pedig az új „Iszkra" hasábjain is). Éppen ez *szolgált alapul* az iszkrás kisebbségnek az iszkraellenesekkel és a mocsárral való koalíciójához, amely a választások idején véglegesen határozott formákat öltött és amelynek megértése nélkül *nem érthetjük meg* a központi szervek összetételének kérdésében felmerült fő, mélyreható nézeteltérést sem. Martovnak és Akszelrodnak az 1. pont kérdésében elkövetett kis hibája

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 7. köt. Budapest 1965. 272. old. – *Szerk.*

kis repedés volt fazekunkon (amint a Liga kongresszusán mondottam). Az egyik lehetőség az volt, hogy a fazekat minél jobban összedrótozzuk, szoros *kötéssel* (nem pedig szoros hurokkal, ahogy hallani vélte Martov, aki a Liga kongresszusa idején a hisztériához közel álló állapotban volt). A másik lehetőség az volt, hogy *minden* erőfeszítést arra irányítunk, hogy a repedést kitágítsuk, hogy a fazekat összetörjük. A bojkott és a buzgó martovisták más efféle anarchista lépései következtében éppen ez utóbbi következett be. Az 1. pont körül felmerült nézeteltérés nem csekély szerepet játszott a központi szervek választásának kérdésében, mivel pedig Martov ebben a kérdésben vereséget szenvedett, „elvi harcot" indított durván mechanikus, sőt botrányos eszközökkel (az Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Ligájának kongresszusán mondott beszédei).

Most, ezek után az események után, az 1. pont kérdése így *óriási jelentőségre* tett szert, és nekünk pontosan számba kell vennünk, milyen jellegűek mindazok a csoportosulások, melyek a kongresszuson az első pont feletti szavazás során kialakultak, valamint – és ez még összehasonlíthatatlanul fontosabb – azt, hogy valóban milyen jellegűek azok a *felfogásbeli árnyalatok*, amelyek az 1. pont körül megnyilvánultak vagy kezdtek megnyilvánulni. *Most*, az olvasók előtt ismeretes események után, a kérdés már így *vetődik fel:* vajon az Akszelrod által védett Martov-féle fogalmazásban nem az ő (illetve kettejük) állhatatlansága, ingatagsága és politikai elmosódottsága tükröződött-e, ahogy én a kongresszuson mondtam (333. old.), nem az ő (illetve kettejük) elhajlása a jaurèsizmus vagy az anarchizmus felé, ahogy Plehanov mondotta a Liga kongresszusán (lásd a Liga jegyzőkönyve, 102. stb. old.)? Avagy az én Plehanov által védelmezett fogalmazásomban tükröződött a centralizmus helytelen, bürokratikus, formalisztikus, basás-

kodó, nem szociáldemokrata értelmezése? *Opportunizmus és anarchizmus, avagy bürokratizmus és formalizmus?* – így *vetődik fel* a kérdés *most*, amikor a kis nézeteltérés nagy nézeteltéréssé lett. És éppen *ezt* az események által mindannyiunkra rákényszerített kérdésfeltevést – amelyet történelmileg adottnak mondanék, ha ez nem hangzana túlságosan fellengzősen – kell *szem előtt tartanunk* az én megfogalmazásom mellett és ellen elhangzott érvek *érdembeli* megvitatásakor.

Kezdjük ezeknek az érveknek a taglalását a kongresszusi viták elemzésével. Az első szónoknak, Jegorov elvtársnak a beszéde csak azért érdekes, mert az ő állásfoglalása (non liquet, nekem még nem világos, én még nem tudom, hol az igazság) nagyon jellemző sok küldött állásfoglalására, akiknek nem volt könnyű eligazodniuk a valóban új, meglehetősen bonyolult és szerteágazó kérdésben. A következő szónok, Akszelrod elvtárs, már azonnal elvileg teszi fel a kérdést. Ez Akszelrod elvtárs első elvi, helyesebben: általában az első beszéde a kongresszuson, és a hírhedt „professzorral" való első szereplése aligha mondható különösebben szerencsésnek. „Úgy vélem – mondta Akszelrod elvtárs –, hogy ezt a két fogalmat: párt és szervezet, el kell határolnunk egymástól. Itt pedig ez a két fogalom összekeveredett. Márpedig ez veszélyes." Ez az első érv az én fogalmazásom ellen. Vegyük csak jobban szemügyre. Ha azt mondom, hogy a pártnak a *szervezetek* összességének* (nem egyszerű számtani összegének, hanem komplexumának) kell

* A „szervezet" szót rendszerint kétféle értelemben használják, tág és szűk értelemben. Szűk értelemben egy – akár egészen laza – emberi közösségnek különálló sejtjét jelenti. Tág értelemben ilyen sejteknek egyetlen egésszé tömörült összességét jelenti. Például a flotta, a hadsereg, az állam egyidejűleg szervezetek összessége (a szó szűk értelmében) és a társadalmi szervezet egy fajtája (a szó tág értelmében). A közoktatásügy szervezet (a szó tág értelmében), s a közoktatásügy

lennie, vajon azt jelenti-e, hogy „összekeverem" a párt és a szervezet fogalmát? Természetesen nem. Ezzel egész világosan és pontosan kifejezem azt a kívánságomat, azt a követelésemet, hogy a párt mint az osztály élcsapata a lehető *legszervezettebb* valami legyen, hogy a párt csak olyan elemeket vegyen fel soraiba, akik a *szervezettségnek legalább a minimumát elismerik.* Ezzel szemben opponensem *összekeveri* a pártban a szervezett elemeket a szervezetlenekkel, a vezethetőket a vezethetetlenekkel, az élenjárókat a javíthatatlanul elmaradottakkal; a javíthatóan elmaradott elemek ugyanis tagjai lehetnek a szervezetnek. Az *ilyen összekeverés* valóban *veszedelmes.* Akszelrod elvtárs továbbá a „szigorúan konspiratív és centralisztikus múltbeli szervezetekre" („Zemlja i Volja"[12] és „Narodnaja Volja"[13]) hivatkozik; ezek köré, mondja, „egy sereg olyan ember csoportosult, akik nem tartoztak a szervezethez, de valamilyen módon támogatták és párttagoknak számítottak... Ez az elv még szigorúbban érvényesítendő a szociáldemokrata szervezetben." Itt elérkeztünk a kérdés egyik *magvához:* vajon csakugyan szociáldemokrata „ez az elv", – az olyan elv, amely megengedi, hogy párttagoknak nevezzék magukat azok, akik a párt egyetlen szervezetéhez sem tartoznak, hanem csupán „valamilyen módon támogatják"? És Plehanov megadta az egyetlen lehetséges választ erre a kérdésre: „Akszelrodnak nem volt igaza a hetvenes évekre való hivatkozásában. Akkor volt egy jól szervezett és nagyszerűen fegyelmezett központ, körü-

egy csomó szervezetből áll (a szó szűk értelmében). Éppen így a párt is szervezet, szervezetnek *kell lennie* (a szó tág értelmében); ugyanakkor a pártnak számos különféle szervezetből kell állnia (a szó szűk értelmében). Ezért Akszelrod elvtárs, amikor e fogalmak – párt és szervezet – elhatárolásáról beszélt, először is nem vette tekintetbe a szervezet szó tág és szűk értelme közötti különbséget, másodszor nem vette észre, hogy *összekeverte* a szervezett és szervezetlen elemeket.

lötte voltak általa teremtett különböző fokozatú szervezetek, ami pedig ezeken a szervezeteken kívül esett, az káosz, anarchia volt. E káosz alkotóelemei párttagoknak nevezték magukat, ezzel azonban az ügy nem nyert, hanem vesztett. Nekünk nem utánoznunk, hanem elkerülnünk kell a hetvenes évek anarchiáját." Ilyenképpen „ez az elv", amelyet Akszelrod elvtárs szociáldemokrata elvnek próbált feltüntetni, valójában *anarchista elv*. Ha ezt meg akarják cáfolni, bizonyítsák be a szervezeten kívüli ellenőrzés, vezetés és fegyelem *lehetőségét*, bizonyítsák be, miért van *szükség* arra, hogy „a káosz elemeit" a párttag nevével illessék. Martov elvtárs fogalmazásának védelmezői *sem az egyiket, sem a másikat* nem bizonyították be és nem is bizonyíthatták be. Példaképpen Akszelrod elvtárs előhozakodott „egy professzorral, aki szociáldemokratának tartja magát és ezt ki is jelenti". Akszelrod elvtársnak, hogy következetesen végigvigye az ebben a példában rejlő gondolatot, így kellett volna folytatnia: vajon maguk a szervezett szociáldemokraták elismerik-e ezt a professzort szociáldemokratának? Mivel Akszelrod elvtárs nem tette fel ezt a további kérdést, okfejtése félbemaradt. Valóban két eset lehetséges. Vagy elismerik a szervezett szociáldemokraták a szóban forgó professzort szociáldemokratának, – és akkor miért ne vehetnék be valamelyik szociáldemokrata szervezetbe? A professzor „kijelentései" csak ebben az esetben felelnek meg majd tetteinek, csak ekkor nem lesznek üres frázisok (mert bizony az ilyen professzori kijelentések igen gyakran nem egyebek üres frázisoknál). Vagy pedig a szervezett szociáldemokraták *nem* ismerik el a professzort szociáldemokratának, és akkor ostoba, értelmetlen és *káros* dolog feljogosítani őt arra, hogy a párttag megtisztelő és felelősségteljes címét viselje. Eszerint az egész kérdésnek az a lényege, hogy következetesen érvényesít-

jük-e a szervezet elvét, vagy pedig szentesítjük a zűrzavart és az anarchiát. Úgy építjük-e a pártot, hogy a *szociáldemokratáknak* abból a már kialakult és összekovácsolódott magvából indulunk ki, amely megszervezte például a pártkongresszust és amelynek ki kell szélesítenie és szaporítania kell a pártszervezetek minden fajtáját, vagy pedig megelégszünk azzal a megnyugtató *frázissal*, hogy mindenki, aki segít, párttag? „Ha elfogadjuk Lenin formuláját – folytatta tovább Akszelrod elvtárs –, akkor kivetjük magunk közül azoknak az embereknek egy részét, akik ugyan nem fogadhatók be közvetlenül a szervezetbe, de mégis párttagok." A fogalmaknak az az összekeverése, amellyel Akszelrod elvtárs engem akar megvádolni, itt éppen nála egészen világosan mutatkozik meg: már adottnak veszi azt, hogy mindenki, aki segít, *az* párttag, holott éppen erről folyik a vita, és az opponenseknek még be kell *bizonyítaniuk* az ilyen felfogás szükséges és hasznos voltát. Mi a tartalma ennek az első pillantásra borzalmas kifejezésnek: kivetjük magunk közül? Ha párttagoknak csak a pártszervezeteknek elismert szervezetek tagjait tekintik, akkor azok, akik nem léphetnek be „közvetlenül" egy pártszervezetbe sem, dolgozhatnak olyan szervezetben, amely ugyan nem pártszervezet, de a párthoz közel áll. Szó sem lehet tehát arról, hogy bárkit is kivetünk magunk közül olyan értelemben, hogy kizárjuk a munkából, a mozgalomban való részvételből. Ellenkezőleg, minél erősebbek lesznek pártszervezeteink, amelyek *valódi* szociáldemokratákból állanak, minél kevesebb lesz az ingadozás és állhatatlanság a párton *belül*, annál szélesebb körű, sokoldalúbb, gazdagabb és termékenyebb lesz a párt befolyása a munkás*tömegeknek* a pártot körülvevő, a párt által vezetett elemeire. Elvégre mégsem szabad összetéveszteni a pártot mint a munkásosztály élcsapatát az egész osztállyal. Márpedig Akszel-

rod elvtárs összetéveszti (amint ez általában jellemző opportunista ökonomizmusunkra), amikor azt mondja: „Mi természetesen mindenekelőtt a párt legaktívabb elemeinek szervezetét teremtjük meg, a forradalmárok szervezetét, de – minthogy az osztály pártja vagyunk – gondolnunk kell arra, hogy ne hagyjuk a párton kívül azokat, akik tudatosan, noha talán nem is egészen aktívan, a párt mellé állnak." Először is, egy szociáldemokrata munkáspárt aktív elemei közé korántsem csak a forradalmárok szervezetei fognak tartozni, hanem *számos* pártszervezetnek elismert munkásszervezet is. Másodszor, abból a tényből, hogy mi az osztály pártja vagyunk, milyen okból, milyen logika alapján következik az, hogy nem kell különbséget tenni a párthoz *tartozók* és a párt *mellett állók* között? Éppen ellenkezőleg: minthogy különbségek vannak a tudatosság és az aktivitás fokában, különbséget kell tenni a párthoz való közelállás fokában is. Mi az osztály pártja vagyunk, és ezért *csaknem az egész osztálynak* (háborús időkben, polgárháború korszakában pedig éppenséggel az egész osztálynak) pártunk vezetése alatt kell cselekednie, minél szorosabban kell pártunkhoz csatlakoznia, de manyilovizmus[14] és „uszálypolitika" volna azt hinni, hogy majdnem az egész osztály vagy az egész osztály a kapitalizmus alatt valaha is képes lehet élcsapata, szociáldemokrata pártja tudatosságáig és aktivitásáig felemelkedni. Még egyetlen értelmes szociáldemokrata sem kételkedett abban, hogy a kapitalizmus alatt még a szakszervezet (ez az egyszerűbb, a kevéssé fejlett rétegek tudatához közelebb álló szervezet) sem képes átfogni csaknem az egész vagy az egész munkásosztályt. Csak önmagunkat ámítanók, nem vennénk tudomást óriási feladatainkról, szűkebb körre szorítanók ezeket a feladatokat, ha megfeledkeznénk az élcsapat és az élcsapat felé vonzódó tömegek közötti különbségről, ha megfeledkeznénk

az élcsapatnak arról az állandó kötelességéről, hogy mind szélesebb és szélesebb rétegeket *emeljen fel* az élcsapat színvonalára. Márpedig ezt nem veszi tudomásul és megfeledkezik róla az, aki elkeni a különbséget a párt mellé állók és a párthoz tartozók között, az öntudatosak, aktívak és a támogatók között.

Aki e szervezeti elmosódottság *igazolására* a szervezettség és szervezetlenség összetévesztésének *igazolására* arra hivatkozik, hogy mi az osztály pártja vagyunk, az ugyanabba a hibába esik, mint Nagyezsgyin, aki összetévesztette „a mozgalom »mélyre nyúló« »gyökereinek« filozófiai és társadalmi-történeti kérdését" a „technikai és szervezési kérdéssel" („Mi a teendő?" 91. old.).* Éppen ezt az összetévesztést, amelyet Akszelrod elvtárs oly szerencsésen megkezdett, később többször is megtaláljuk a Martov elvtárs fogalmazása mellett síkraszálló szónokoknál. „Minél elterjedtebb lesz a párttag elnevezés, annál jobb" – mondja Martov, de nem magyarázza meg, mi hasznunk lehet a tartalomnak meg nem felelő *elnevezés* széles körű elterjedéséből. Tagadható-e, hogy a pártszervezethez nem tartozó tagok ellenőrzése fikció? Egy fikció széles körű elterjedése nem hasznos, hanem káros. „Csak örülhetünk, ha minden sztrájkoló, minden tüntető, mikor tetteiért felel, párttagnak nevezheti magát." (239. old.) Csakugyan? *Minden sztrájkolónak* legyen joga *párttagnak nyilvánítani magát?* Ezzel a tétellel Martov elvtárs a képtelenségig viszi tévedését, a szociáldemokratizmust a sztrájkizmus színvonalára *süllyeszti le*, Akimovék gyászos példáját követve. Mi csak örülhetünk, ha a szociáldemokráciának sikerül minden sztrájkot vezetni, hiszen a szociáldemokrácia közvetlen és feltétlen kötelessége, hogy vezesse a proletariátus osz-

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 6. köt. Budapest 1964. 111. old. – *Szerk.*

tályharcának minden megnyilvánulását, márpedig a sztrájk e harc egyik legmélyrehatóbb és leghatalmasabb megnyilvánulása. De uszálypolitikusok lennénk, ha megengednők a harc ilyen elsődleges, ipso facto* nem több mint trade-unionista formájának a mindent átfogó és tudatos szociáldemokrata harccal való *azonosítását*. Opportunista módon *egy nyilvánvaló hazugságot szentesítenénk*, ha minden sztrájkolót feljogosítanánk arra, hogy „párttagnak nyilvánítsa magát", mert ez az állítás a *legtöbb esetben hazugság* lesz. Manyilovi ábrándokban ringatnánk magunkat, ha el akarnók hitetni magunkkal és másokkal, hogy *minden sztrájkoló* szociáldemokrata és a szociáldemokrata párt tagja *lehet* abban a mérhetetlen szétforgácsoltságban, elnyomatásban és eltompultságban, amely a kapitalizmusban a „tanulatlan", nem szakképzett munkások roppant széles rétegeire szükségképpen ránehezedik. Éppen a „*sztrájkoló*" példáján látható különösen világosan, miben különbözik az a *forradalmi törekvés*, hogy szociáldemokrata módon vezessünk minden sztrájkot, és az olyan *opportunista frázis*, amely *minden* sztrájkolót párttagnak nyilvánít. Mi az osztály pártja vagyunk, ha *valóban* szociáldemokrata módon vezetjük a proletariátusnak csaknem az egész, sőt az egész osztályát; ebből azonban csak az Akimovok következtethetik azt, hogy *szavakban* azonosítanunk kell a pártot és az osztályt.

„Nem félek összeesküvő szervezettől", mondta ugyanebben a beszédében Martov elvtárs, de hozzátette: „összeesküvő szervezetnek az én szememben csak akkor van értelme, ha széles körű szociáldemokrata munkáspárt veszi körül". (239. old.) Hogy pontos legyen, így kellett volna mondania: ha széles körű szociáldemokrata munkás*mozgalom* veszi körül. És ebben a formában

* – magánál a ténynél fogva, lényegében. – *Szerk.*

Martov elvtárs tétele nemcsak vitathatatlan, hanem egyszerűen közhely. Csak azért térek ki erre a pontra, mert Martov elvtárs közhelyéből az utána felszólalók azt a nagyon *közkeletű és nagyon vulgáris* érvet gyártották, hogy Lenin „a párttagok összességét az összeesküvők összességére akarja korlátozni". Erre a következtetésre – amelyen csak mosolyogni lehet – jutott Poszadovszkij elvtárs is, Popov elvtárs is, amikor pedig ezt Martinov és Akimov is átvette, igazi jellege, mégpedig opportunista frázis jellege már világosan megmutatkozott. Jelenleg ugyanezt az érvet fejtegeti az új „Iszkrá"-ban Akszelrod elvtárs, hogy ismertesse az olvasóközönséggel az új szerkesztőség nézeteit. Már a kongresszuson, az 1. pont vitája során mindjárt az első ülésen észrevettem, hogy az opponensek ezt az olcsó fegyvert akarják felhasználni, és ezért beszédemben figyelmeztettem őket (240. old.): „Nem kell azt gondolnunk, hogy csak hivatásos forradalmárokból álló pártszervezetek kellenek. Nekünk a legkülönbözőbb szervezetekre van szükségünk, a legkülönbözőbb fajtájú, rangú és árnyalatú szervezetekre, a rendkívül szűk és konspiratív szervezetektől egészen a széles körű, laza, lose Organisationen-ig." * Ez annyira nyilvánvaló, magától értetődő igazság, hogy feleslegesnek tartottam részletesebben foglalkozni vele. De manapság, amikor igen-igen sok tekintetben visszarángattak bennünket, itt is meg kell „ismételni a rég tudott dolgokat". Ebből a célból idézek néhány részletet a „Mi a teendő?"-ből és a „Levél egy elvtárshoz" című írásomból:

...„Az Alekszejevhez és Miskinhez, Halturinhoz és Zseljabovhoz hasonló kiváló emberek köre tisztán látja a politikai feladatokat e szó legvalóságosabb, leggyakorlatibb értelmében, tisztán látja éppen azért és annyiban,

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 7. köt. Budapest 1965. 272. old. – *Szerk.*

amennyiben lángoló igéik visszhangra találnak a spontán ébredező tömegben, amennyiben pezsgő energiájukat felkapja és támogatja a forradalmi osztály energiája."* Hogy szociáldemokrata *párt* legyünk, ahhoz éppen *az osztály támogatását* kell megszereznünk. Nem a pártnak kell az összeesküvő szervezetet körülvennie, ahogy Martov elvtárs gondolta, hanem a forradalmi osztálynak, a proletariátusnak kell körülvennie a pártot, amely mind az összeesküvő, mind a nem összeesküvő szervezeteket magában foglalja.

...„A munkások gazdasági harcát szolgáló szervezeteknek szakmai szervezeteknek kell lenniük. Minden szociáldemokrata munkás köteles a lehetőséghez képest támogatni ezeket a szervezeteket és aktívan dolgozni bennük... De egyáltalán nem érdekünk azt követelni, hogy a műhelyszervezetek tagjai kizárólag szociáldemokraták lehessenek, mert ez csökkentené a tömegre gyakorolt befolyásunkat. A műhelyszervezetekben vegyen részt minden munkás, aki megérti, hogy a munkáltatók és a kormány elleni harchoz összefogásra van szükség. A műhelyszervezetek nem is érhetnék el céljukat, ha nem egyesítenék mindazokat, akik legalább ezt az elemi dolgot megértik, ha a műhelyszervezetek nem lennének igen *széles* szervezetek. S minél szélesebbek ezek a szervezetek, annál szélesebb lesz bennük a mi befolyásunk is, amely nemcsak a gazdasági harc »spontán« fejlődésének eredménye, hanem annak is, hogy a szervezet szocialista tagjai közvetlenül, tudatosan hatnak társaikra." (86. old.)** Mellesleg, a szakszervezetek példája különösen jellemző az 1. pont vitás kérdésének megítélése szempontjából. Hogy ezeknek a szervezetek-

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 6. köt. Budapest 1964. 98. old. – *Szerk.*

** Ugyanott, 104. old. – *Szerk.*

nek a szociáldemokrata szervezetek „ellenőrzése és vezetése alatt" *kell* dolgozniuk, erre vonatkozólag a szociáldemokraták között nem lehet nézeteltérés. De *ezen az alapon* e szervezetek minden tagjának megadni azt a jogot, hogy a szociáldemokrata párt tagjának „nyilvánítsák magukat", nyilvánvaló képtelenség lenne és kettős kárt okozhatna: egyfelől *csökkenthetné* a szakmai mozgalom méreteit és gyengítené a munkásoknak ebből a talajból sarjadó szolidaritását. Másfelől szélesre tárná a kaput a szociáldemokrata pártban az elmosódottság és ingatagság előtt. A német szociáldemokrata pártnak alkalma volt arra, hogy ehhez hasonló kérdést konkrét esetben megoldjon: az akkordmunkát vállaló hamburgi kőművesekkel kapcsolatos híres incidens idején[15]. A szociáldemokrácia pillanatnyi ingadozás nélkül szociáldemokrata szempontból becstelen dolognak nyilvánította a sztrájktörést, vagyis a sztrájkok vezetését, támogatását *saját* szívügyének ismerte el, de ugyanakkor éppoly határozottan elutasította azt a követelést, hogy a párt érdekeit a szakmai szövetségek érdekeivel azonosítsák, hogy *a pártra hárítsák a felelősséget* az egyes szövetségek egyes lépéseiért. A pártnak törekednie kell és törekedni is fog arra, hogy szellemével átitassa, befolyása alá vonja a szakmai szövetségeket, de éppen e befolyás érdekében külön kell választania ezeknek a szövetségeknek a teljesen szociáldemokrata (a szociáldemokrata párthoz tartozó) elemeit a nem teljesen öntudatos és politikailag nem teljesen aktív elemektől, és nem szabad a két csoportot egy kalap alá vonnia, amint ezt Akszelrod elvtárs szeretné.

...„Ha a forradalmárok szervezete fogja össze a legkonspiratívabb funkciókat, ez nem gyengíti, hanem kiszélesíti és tartalmasabbá teszi rengeteg olyan szervezet munkáját, amelynek a nagyközönséggel van dolga és ezért formailag a lehető legkevésbé határozott arcélű és

a lehető legkevésbé konspiratív, mint például a munkásszervezetek, a munkásönképzőkörök, az illegális irodalom olvasására alakult körök, a lakosság *valamennyi* többi rétegében alakult szocialista, valamint demokratikus körök stb., stb. Mindenütt *igen sok* ilyen körre, egyletre és szervezetre van szükség, amelyek elláthatják a legkülönfélébb funkciókat, de ostobaság és káros volna *összetéveszteni* őket a *forradalmárok* szervezetével, elmosni a köztük levő határt..." (96. old.)* Ebből az idézetből látható, milyen feleslegesen figyelmeztetett engem Martov elvtárs arra, hogy a forradalmárok szervezetét széles körű munkásszervezeteknek kell *körülvenniük*. Erre már a „Mi a teendő?"-ben utaltam, a „Levél egy elvtárshoz" című írásomban pedig konkrétabban fejtettem ki ezt az eszmét. A gyári körök – írtam ott – „különösen fontosak számunkra: hiszen a mozgalom legfőbb ereje éppen a *nagy* üzemek munkásainak szervezettségében rejlik, mert a nagy üzemekben összpontosul a munkásosztálynak az a része, amely nemcsak számbeli fölényben van, hanem még nagyobb fölényben van befolyás, fejlettség, harcképesség dolgában. Legyen minden gyár a mi erődünk... A gyári albizottság igyekezzék az egész gyárat, a munkásoknak minél nagyobb részét átfogni mindenféle körök (vagy megbízottak) hálózatával... Minden csoportnak, körnek, albizottságnak stb. a bizottság intézményeként vagy fiókjaként kell működnie. Egy részük nyíltan kijelenti, hogy be óhajt lépni az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártba, és a *bizottság hozzájárulásával* be is lépnek, vállalnak (a bizottság megbízásából vagy a bizottság beleegyezésével) bizonyos funkciókat, kötelezik magukat, hogy engedelmeskednek a pártszervek rendelkezéseinek, *élvezik a*

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 6. köt. Budapest 1964. 116. old. – *Szerk.*

párttagok összes jogait, a bizottság legközelebbi utánpótlásának számítanak majd stb. Másik részük *nem lép be* az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártba, hanem mint kör működik, amelyet párttagok szerveztek, vagy a párt egyik vagy másik csoportjára támaszkodik stb." (17–18. old.)* Az általam kiemelt szavakból különösen világosan kitűnik, hogy az 1. pontról adott fogalmazásom *eszméje* teljes egészében kifejezésre jutott már a „Levél egy elvtárshoz" című írásomban. Ebben világosan megjelölöm a pártba való belépés feltételeit, mégpedig a következőkben: 1) a szervezettség bizonyos foka és 2) a pártbizottság jóváhagyása. Egy oldallal odébb hozzávetőleg megjelöltem azt is, milyen csoportokat és szervezeteket és milyen okoknál fogva kell (vagy nem kell) a pártba felvenni: „A terjesztő csoportnak az OSZDMP-hez kell tartoznia és ismernie kell a párt bizonyos számú tagját és funkcionáriusát. A munka szakmai feltételeit tanulmányozó és bizonyos szakmai követeléseket kidolgozó csoportnak nem kell okvetlenül az OSZDMP-hez tartoznia. Az egy-két párttag *részvételével* önképzéssel foglalkozó diákok, katonatisztek, alkalmazottak csoportjának olykor éppenséggel egyáltalán nem szabad tudnia arról, hogy az illetők a párthoz tartoznak és így tovább." (18–19. old.)**

Íme, újabb anyag a „nyílt sisak" kérdéséhez! Martov elvtárs tervezetének formulája még csak nem is érinti a pártnak a szervezetekhez való viszonyát, én viszont már egy évvel a kongresszus előtt rámutattam arra, hogy egyes szervezeteknek a párthoz kell tartozniuk, másoknak pedig nem. A „Levél egy elvtárshoz" című írásban már világosan megnyilvánul az az eszme, amely mellett

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 7. köt. Budapest 1965. 14–15., 17. old. – *Szerk.*

** Lásd *Lenin* Összes Művei. 7. köt. Budapest 1965. 18. old. – *Szerk.*

a kongresszuson síkraszálltam. A következőképpen lehetne a dolgot szemléltetően ábrázolni. A szervezet szervezettségének és különösen konspiráltságának foka szerint körülbelül a következő kategóriák különböztethetők meg: 1) forradalmárok szervezetei; 2) munkások szervezetei, amelyek lehetőleg széles körűek és különböző jellegűek (itt csupán a munkásosztályról beszélek, mert magától értetődőnek tartom, hogy bizonyos feltételek mellett ide fognak tartozni más osztályok bizonyos elemei is). Ebből a két kategóriából áll a párt. Továbbá: 3) a párthoz csatlakozó munkásszervezetek; 4) a párthoz nem csatlakozó munkásszervezetek, amelyek azonban ténylegesen alárendelik magukat a párt ellenőrzésének és vezetésének; 5) a munkásosztály szervezetlen elemei, amelyek részben, legalábbis az osztályharc jelentősebb megnyilvánulásai esetében, szintén alárendelik magukat a szociáldemokrácia vezetésének. Körülbelül így képzelem el én a dolgot. Ezzel szemben Martov elvtárs álláspontja szerint a párt határa teljesen elmosódott marad, hiszen „minden sztrájkoló" megteheti, hogy „párttagnak nyilvánítja magát". Mi a haszna ennek az elmosódottságnak? Az „elnevezés" széles körű elterjedése. A kára pedig az, hogy behozza az osztály és a párt összevegyítésének *bomlasztó* eszméjét.

Az általunk felállított általános tételek megvilágítása céljából vessünk még egy futó pillantást az 1. pont körül lefolyt kongresszusi viták további menetére. Bruker elvtárs (Martov elvtárs örömére) az én fogalmazásom mellett foglal állást, csakhogy az a szövetség, melyet *ő* velem kötött – Akimov elvtársnak Martovval kötött szövetségétől eltérően –, félreértésen alapszik. Bruker elvtárs „az egész szervezeti szabályzattal és annak egész szellemével nem ért egyet" (239. old.) és az én formulámat *mint* a „Rabocseje Gyelo" hívei számára kívánatos *demokratizmus alapját* védelmezi. Bruker elvtárs

még nem jutott el ahhoz a felismeréshez, hogy politikai harcban *olykor a kisebbik rosszat* kell választani; Bruker elvtárs nem vette észre, hogy egy olyan kongresszuson, mint a mienk, hiábavaló dolog a demokratizmust védelmezni. Akimov elvtárs előrelátóbbnak bizonyult. Egészen helyesen tette fel a kérdést, amikor elismerte, hogy „Martov és Lenin elvtárs arról vitázik, melyik fogalmazással érhető el jobban közös céljuk" (252. old.). „Én és Bruker – folytatja Akimov elvtárs – azt a fogalmazást akarjuk választani, *amellyel kevésbé érhető el ez a cél.* Ezért én Martov fogalmazását választom." És Akimov elvtárs nyíltan megmagyarázta, hogy „a céljukat" (Plehanovét, Martovét és az enyémet, vagyis forradalmárok vezető szervezetének megteremtését) „megvalósíthatatlannak és károsnak" tartja; akárcsak Martinov elvtárs*, ő is az ökonomistáknak azon eszméje mellett száll síkra, amely szerint „forradalmárok szervezetére" nincs szükség. „Szilárd meggyőződése, hogy az élet mégiscsak benyomul majd pártszervezetünkbe, függetlenül attól, hogy Martov fogalmazásával rekesztik-e el előtte az utat, avagy Leninével." Az „életnek" ez „uszálypolitikus" értelmezéséről nem volna érdemes beszélni, ha nem találkoznánk vele Martov elvtársnál is.

* Martinov elvtárs egyébként el akar térni Akimov elvtárstól, be akarja bizonyítani, hogy összeesküvő nem ugyanaz, mint konspiratív, hogy az e szavak közötti különbség mögött fogalombeli különbség rejlik. Hogy milyen különbségről van szó, azt végül is sem Martinov elvtárs, sem a most az ő nyomdokában járó Akszelrod elvtárs nem magyarázta meg. Martinov elvtárs „úgy tesz", mintha én például a „Mi a teendő?"-ben nem foglaltam volna határozottan állást (éppúgy, mint a „Feladatok"-ban is (lásd *Lenin* Összes Művei. 2. köt. Budapest 1963. 407–442. old. – *Szerk.*)) „a politikai harcnak összeesküvésre való *leszűkítése* ellen". Martinov elvtárs el akarja *felejtetni* a hallgatókkal, hogy azok, akik ellen én küzdöttem, *nem látták a forradalmárok szervezetének* szükségességét, ahogy Akimov elvtárs most sem látja.

Martov elvtárs második beszéde (245. old.) általában annyira érdekes, hogy érdemes részletesen elemezni.

Martov elvtárs első érve: a pártszervezeteknek a szervezethez nem tartozó párttagok felett gyakorolt ellenőrzése „megvalósítható, minthogy a bizottságnak, amikor valakit megbíz egy meghatározott funkcióval, megvan a lehetősége arra, hogy ezt figyelemmel kísérje" (245. old.). Ez a tétel rendkívül jellemző, mert „elárulja" – ha szabad magam így kifejeznem –, hogy *kinek* kell és kinek lesz *valóban* hasznos Martov fogalmazása: egyes intellektueleknek-e vagy a munkáscsoportoknak és munkástömegeknek. Arról van szó, hogy Martov fogalmazását kétféleképpen lehet értelmezni: 1) joga van a párt tagjának „*nyilvánítani magát*" (magának Martov elvtársnak a szavai) mindenkinek, aki a párt szervezetei egyikének vezetése alatt a pártot rendszeres személyes támogatásban részesíti; 2) a párt minden szervezetének *joga van* párttagnak *elismerni* mindenkit, aki vezetése alatt a pártot rendszeres személyes támogatásban részesíti. Csakis az első értelmezés teszi valóban lehetővé „minden sztrájkolónak", hogy párttagnak nevezze magát, és éppen ezért *csakis ez* hódította meg egy csapásra Liberék, Akimovék és Martinovék szívét. Csakhogy az ilyen értelmezés már nyilvánvaló frázis, mivel ide belefér az egész munkásosztály, és így elmosódik a párt és az osztály közötti különbség; „minden sztrájkoló" ellenőrzéséről és vezetéséről csak „képletesen" lehet beszélni. Ezért siklott át Martov elvtárs második beszédében azonnal a második értelmezésre (noha, zárójelben mondva, *ezt az értelmezést a kongresszus határozottan elvetette*, amikor visszautasította Kosztyics határozati javaslatát[16], 255. old.): a bizottság megbízásokat fog adni és figyelemmel fogja kísérni végrehajtásukat. Ilyen speciális megbízásokat természetesen sohasem fognak adni a munkások *tömegének*, a proletárok *ezreinek* (akikről

Akszelrod és Martinov elvtárs beszél), – az ily megbízásokat gyakran éppen azoknak a *professzoroknak* fogják adni, akikről Akszelrod elvtárs tett említést, azoknak a *gimnazistáknak*, akiknek érdekeit Liber és Popov elvtárs (241. old.) szívén viseli, annak a *forradalmi ifjúságnak*, amelyre Akszelrod elvtárs második beszédében hivatkozott (242. old.). Szóval, Martov elvtárs formulája vagy holt betű, üres frázis marad, vagy főképpen és csaknem kizárólag a *„polgári individualizmussal teljesen átitatott intellektueleknek"* lesz hasznára, akik nem kívánnak belépni a szervezetbe. Martov formulája *szavakban* a proletariátus széles rétegeinek érdekeit védi; *a valóságban* a proletár fegyelemtől és proletár szervezettől visszariadó *burzsoá értelmiség* érdekeit fogja szolgálni. Senki sem meri tagadni, hogy az *értelmiséget mint* a mai tőkés társadalmak *külön rétegét* általában véve *éppen az individualizmus* és a fegyelemre és szervezettségre való képtelenség jellemzi (vö. például Kautskynak az értelmiségről írt ismert cikkeivel); egyebek közt ez az, ami ezt a társadalmi réteget hátrányosan megkülönbözteti a proletariátustól; ebben rejlik egyik magyarázata az intellektuel ernyedtségnek és állhatatlanságnak, amelyet olyan gyakran tapasztal a proletariátus; s az értelmiségnek ez a tulajdonsága elszakíthatatlan kapcsolatban van megszokott életkörülményeivel, kereseti viszonyaival, amelyek igen sok tekintetben hasonlítanak a *kispolgári életkörülményekhez* (egyedül vagy nagyon kis kollektívában végzett munka stb.). Végül nem véletlen az sem, hogy éppen Martov elvtárs formulájának a hívei voltak kénytelenek a professzorok és gimnazisták példájával előhozakodni! Az 1. pont körül folyó vitában nem a széles körű proletárharc bajnokai léptek fel a radikális összeesküvő szervezet bajnokai ellen, amint azt Martinov és Akszelrod elvtárs hitte, hanem a *burzsoá intel-*

lektuel individualizmus hívei ütköztek össze a *proletár szervezet és fegyelem* híveivel.

Popov elvtárs azt mondta: „Mindenütt, Pétervárott éppúgy, mint Nyikolajevben vagy Odesszában – e városok képviselőinek tanúsága szerint –, tucatszám vannak munkások, akik irodalmat terjesztenek, szóbeli agitációt folytatnak, és akik nem lehetnek tagjai a szervezetnek. Hozzászámíthatók a szervezethez, de tagoknak nem tekinthetők." (241. old.) Miért nem lehetnek a szervezet tagjai? – ez Popov elvtárs titka maradt. Fentebb már idéztem egy részt a „Levél egy elvtárshoz" című írásomból, amely megmutatja, hogy éppen az ilyen munkásokat lehet és kell felvenni a szervezetbe (nem tízet-huszat, hanem több százat), s nagyon sok ilyen szervezet beléphet és kell is hogy belépjen a pártba.

Martov elvtárs második érve: „Lenin szerint a pártban nem lehetnek más szervezetek, mint a pártszervezetek"... Tökéletesen igaz!... „Szerintem, éppen ellenkezőleg, kell hogy legyenek ilyen szervezetek. Az élet gyorsabban teremti és szüli a szervezeteket, mint ahogy mi be tudjuk őket sorolni szervezetünknek, a hivatásos forradalmárok harci szervezetének hierarchiájába"... Ez két szempontból helytelen: 1) az „élet" a forradalmárok sokkal kevesebb jól működő szervezetét szüli, mint amennyire nekünk szükségünk van, mint amennyire szüksége van a munkásmozgalomnak; 2) pártunk nemcsak a forradalmárok szervezeteinek, hanem a munkásszervezetek egész tömegének hierarchiája kell hogy legyen... „Lenin úgy gondolja, hogy a Központi Bizottság csak azokat a szervezeteket fogja pátszervezetnek elismerni, amelyek elvi tekintetben teljesen megbízhatók lesznek. De Bruker elvtárs helyesen látja, hogy az élet (sic!) érvényesíti jogait, és hogy a Központi Bizottságnak – nehogy számos szervezetet a párton kívül hagyjon – legalizálnia kell majd őket, jóllehet nem egészen

megbízhatók; éppen ezért Bruker elvtárs csatlakozik Leninhez"... Ez aztán az „életnek" igazi uszálypolitikus felfogása! Persze, ha a Központi Bizottság *feltétlenül* olyan emberekből állana, akiket nem saját véleményük vezet, hanem az, hogy mások mit mondanak (lásd a Szervező Bizottsággal történt incidenst), akkor az „élet" megtenné a „magáét" abban az értelemben, hogy a párt legmaradibb elemei kerekednének felül *(ahogy ez most meg is történt, amikor a maradi elemekből megalakult a párt-„kisebbség")*. De nem lehet egyetlen *nyomós* okot sem felhozni, amely egy *értelmes* Központi Bizottságot arra kényszerítene, hogy „megbízhatatlan" elemeket vegyen fel a pártba. Amikor Martov elvtárs arra hivatkozik, hogy az „élet" „szüli" a megbízhatatlan elemeket, ezzel világosan megmutatja szervezeti tervének opportunista jellegét!... „Én azonban azt hiszem – folytatja Martov –, hogy ha ilyen (nem teljesen megbízható) szervezet kész elfogadni a pártprogramot és a pártellenőrzést, akkor bevehetjük a pártba, anélkül, hogy ezzel pártszervezetnek tennők meg. Én pártunk nagy diadalának tartanám, ha például a »függetlenek« valamely szövetsége elhatározná, hogy magáévá teszi a szociáldemokrácia álláspontját és programját és belép a pártba, ami azonban nem jelenti azt, hogy a szövetséget felvesszük a pártszervezetbe"... Lám, milyen zűrzavarhoz vezet Martov formulája: a párthoz tartozó párton kívüli szervezetek! Képzeljük csak el *az ő* sémáját: párt = 1) forradalmárok szervezetei + 2) pártszervezeteknek elismert munkásszervezetek + 3) pártszervezeteknek el nem ismert munkásszervezetek (főleg a „függetlenek" sorából) + 4) különböző funkciókat betöltő egyes személyek, professzorok, gimnazisták stb. + 5) „minden sztrájkoló". E nagyszerű tervvel csak Liber elvtárs szavait lehet egy sorba állítani: „A mi feladatunk nemcsak egy szervezet szervezése (!!), nekünk pár-

tot lehet és kell szerveznünk." (241. old.) Persze hogy lehet és kell, de ehhez nem értelmetlen szavakra van szükség „szervezetek szervezéséről", hanem arra, hogy *nyíltan megköveteljük* a párttagoktól, hogy valóban végezzék a *szervezés munkáját*. Aki a „párt szervezéséről" beszél és védelmezi azokat, akik a párt szóval mindenféle szervezetlenséget és mindenféle ziláltságot takargatnak, – az üres szalmát csépel.

„A mi fogalmazásunk – mondja Martov elvtárs – azt a törekvést fejezi ki, hogy a forradalmárok szervezete és a tömeg között legyen egy sor szervezet." Éppen hogy nem ezt fejezi ki. Éppen hogy ezt a valóban szükséges törekvést *nem fejezi ki* Martov formulája, mivel *nem ösztökél a szervezkedésre*, nem tartalmazza azt a követelést, hogy szervezkedjünk, nem választja el a szervezettet a szervezetlentől. Nem ad egyebet, csak *elnevezést**, és ezzel kapcsolatban önkéntelenül is Akszelrod elvtárs szavai jutnak eszünkbe: „Semmiféle rendelettel nem lehet nekik (a forradalmi ifjúság stb. köreinek) és egyes személyeknek megtiltani, hogy szociáldemokratáknak nevezzék magukat" (szent igazság!), „sőt azt

* A Liga kongresszusán Martov elvtárs még egy érvet hozott fel fogalmazása mellett, de ezen már csak nevetni lehet. „Rámutathatnánk arra – mondja –, hogy Lenin formulája, ha betű szerint vesszük, kizárja a pártból a *Központi Bizottság megbízottait*, mert ezek nem alkotnak szervezetet." (59. old.) Ezt az érvet a Liga kongresszusán is *derültséggel* fogadták, amint ezt a jegyzőkönyv jelzi is. Martov elvtárs úgy véli, hogy az általa megjelölt „nehézség" csak akkor oldható meg, ha a Központi Bizottság megbízottai a „Központi Bizottság szervezetéhez" fognak tartozni. De nem ez a lényeg. A lényeg az, hogy Martov elvtárs a maga példájával szemléletesen megmutatta, hogy *egyáltalán nem értette meg az 1. pont eszméjét*, s egy valóban gúnyt érdemlő, merőben szőrszálhasogató kritika iskolapéldáját nyújtotta. *Formailag* elég volna „a Központi Bizottság megbízottainak szervezetét" megalakítani, *határozatot* hozni a pártba való felvételéről, és a „nehézség", amely Martov elvtársnak annyi fejtörést okozott, nyomban eltűnne.

sem, hogy a párt részének tekintsék magukat"... ez már aztán *egyáltalán nem igaz!* Megtiltani valakinek, hogy szociáldemokratának nevezze magát, nem lehet és *nincs is miért*, mert ez a szó *közvetlenül* csupán a meggyőződések rendszerét fejezi ki, nem pedig meghatározott szervezeti viszonyokat. De meg lehet és meg is kell tiltani egyes csoportoknak és személyeknek, hogy „a párt részének tekintsék magukat", ha ezek a csoportok és személyek ártanak a párt ügyének, züllesztik vagy bomlasztják a pártot. Nevetséges volna a *pártról* mint egészről, mint politikai tényezőről beszélni, ha a párt nem „tilthatná meg rendeletileg" a csoportnak, hogy az egész „részének tekintse magát"! Hát akkor mi értelme megállapítani a pártból való kizárás rendjét és feltételeit? Akszelrod elvtárs szemmel láthatóan ad abszurdum vitte Martov elvtárs fő hibáját; sőt *opportunista elméletet* csinált ebből a hibából, amikor hozzátette: „Lenin fogalmazásában határozott elvi ellentmondásban van az 1. pont magával a lényeggel (!!), a proletariátus szociáldemokrata pártjának feladataival" (243. old.). Ez sem többet, sem kevesebbet nem jelent,

Az 1. pont *eszméjének* lényege viszont az én fogalmazásomban az, hogy erre *ösztönöz*: „szervezkedjetek!", hogy *biztosítja a reális* ellenőrzést és vezetést. A *dolog lényege* szempontjából már maga az a kérdésfelvetés is nevetséges, vajon a Központi Bizottság megbízottai a párthoz fognak-e tartozni, mert *reális* ellenőrzésüket teljesen és feltétlenül biztosítja *már az is, hogy kinevezték őket megbízottakká*, hogy a megbízottak funkciójában hagyják őket. A szervezettnek és szervezetlennek az összecseréléséről tehát (ez a hiba gyökere Martov elvtárs fogalmazásában) itt szó sincs. Martov elvtárs formulája azért használhatatlan, mert bárki a párt tagjának *nyilváníthatja magát*, minden opportunista, minden dologtalan szószátyár, minden „professzor" és minden „gimnazista". Fogalmazásának erről az *Achilles-sarkáról* Martov elvtárs hiába akarja *elterelni a figyelmet* olyan példákkal, amelyek esetében szó sem lehet arról, hogy valaki önhatalmúlag a párttagok közé sorolja magát, párttagnak nyilvánítsa magát.

mint ezt: ha nagyobb követeléseket támasztunk a párttal szemben, mint az osztállyal szemben, a proletariátus feladatainak lényegével kerülünk elvi ellentmondásba. Nem csoda, hogy Akimov teljes erővel védelmére kelt ennek az *elméletnek*.

Az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy Akszelrod elvtárs, aki *most* ezt a hibás, nyilvánvalóan az opportunizmus felé hajló fogalmazást *új* nézetek magvává akarta tenni, a kongresszuson, éppen ellenkezőleg, hajlandónak mutatkozott „egyezkedni", ezt mondva: „De úgy látom, nyitott kaput döngetek"... (én ugyancsak ezt látom az új „Iszkrá"-nál is)... „mert Lenin elvtárs az ő perifériális köreivel, amelyek a pártszervezet részeinek számítanak, az én követelésemhez közeledik"... (mégpedig nemcsak ezekkel a körökkel, hanem mindenfajta munkásszövetséggel: vö. jegyzőkönyv, 242. old., Sztrahov elvtárs beszédéből, és a fent idézett részeket a „Mi a teendő?"-ből és a „Levél egy elvtárshoz"-ból)... „Maradnak még az egyes személyek, de itt is lehetne még egyezkedni." Azt feleltem Akszelrod elvtársnak, hogy általában nem vagyok ellene az egyezkedésnek*, s most meg kell magyaráznom, hogyan értettem ezt. Éppen ezekre az egyes személyekre, mindezekre a professzorokra, gimnazistákra stb. vonatkozóan lettem volna a legkevésbé hajlandó engedményeket tenni; de ha kétség merült volna fel a munkásszervezetek tekintetében, kész lettem volna (noha fentebb bebizonyítottam, hogy ezek a kételyek teljesen alaptalanok) az 1. pontomhoz ilyenfajta megjegyzést hozzáfűzni: „Azokat a munkásszervezeteket, amelyek az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt programját és szervezeti szabályzatát elfogadják, minél nagyobb számban fel kell

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 7. köt. Budapest 1965. 272. old. – *Szerk.*

venni a pártszervezetek sorába." Szigorúan véve az ilyen kívánság persze nem a szervezeti szabályzatba való, amelynek jogi meghatározásokra kell szorítkoznia –, hanem magyarázó kommentárokba, brosúrákba (és már utaltam arra, hogy brosúráimban már jóval a szervezeti szabályzat előtt adtam ilyen magyarázatokat), de az ilyen megjegyzésben legalább nyoma sem volna *hamis* gondolatoknak, melyek dezorganizációhoz vezethetnek, nyoma sem volna *opportunista* ítéleteknek* és *„anarchista koncepcióknak"*, amilyenek Martov elvtárs fogalmazásában kétségtelenül vannak.

* Ilyen ítéletek elkerülhetetlenek, ha az ember próbálja megindokolni a Martov-féle formulát, s ezek közé tartozik mindenekelőtt Trockij elvtárs megjegyzése (248. és 346. old.), amely szerint „az opportunizmust bonyolultabb okok idézik elő (vagy: mélyebb okok határozzák meg), mint a szervezeti szabályzat egyik vagy másik pontja, – az opportunizmust a polgári demokrácia és a proletariátus viszonylagos fejlettségi foka hozza magával"... Nem arról van szó, hogy a szervezeti szabályzat pontjai opportunizmust idézhetnek elő, hanem arról, hogy e pontok segítségével többé-kevésbé éles fegyvert kovácsoljunk az opportunizmus ellen. Minél mélyebbek az opportunizmus okai, annál élesebbnek kell lennie ennek a fegyvernek. Ezért az opportunizmus „mély okaival" *igazolni* egy megfogalmazást, amely utat nyít az opportunizmus előtt, a legtisztább uszálypolitika. Amikor Trockij elvtárs szemben állt Liber elvtárssal, megértette, hogy a szervezeti szabályzat az egésznek a rész iránt, az élcsapatnak az elmaradt csapat iránt megnyilvánuló „szervezett bizalmatlansága"; de amikor Trockij elvtárs Liber elvtárs oldalára került, már elfelejtette ezt, sőt „bonyolult okokkal", „a proletariátus fejlettségi fokával" stb. kezdte igazolni azt, hogy *mi* a bizalmatlanságot (az opportunizmus iránti bizalmatlanságot) *gyengén* és bizonytalanul szervezzük. Trockij elvtárs másik érve: „az így vagy úgy megszervezett értelmiségi ifjúságnak sokkal könnyebb *beiktatnia magát* (az én kiemelésem) a párttagok névsorába". Éppen ez az. Ezért szenved intellektuel elmosódottságban az a fogalmazás, amelynek alapján még a szervezetlen elemek is párttagoknak *nyilváníthatják magukat*, nem pedig az enyém, amely *elveti* azt a jogot, hogy valaki „beiktassa *magát*" a névsorba. Trockij elvtárs azt mondja, hogy ha a Központi Bizottság „nem ismeri el" az opportunisták szervezetét, ezt csak a személyek jelleme miatt teszi, márpedig

Ez az utóbbi kifejezés, amelyet idézőjelbe tettem, Pavlovics elvtárstól származik, aki „*felelőtlen* és önmagukat a pártba *beiktató*" tagok elismerését nagyon helyesen *anarchizmusnak* minősíti. „Egyszerű nyelvre lefordítva" – így magyarázta Pavlovics elvtárs szövegezésemet Liber elvtársnak – ez ezt jelenti: „ha párttag akarsz lenni, a szervezeti viszonyokat sem szabad csak platonikusan elismerned". Bármilyen egyszerű is ez a „fordítás", mégsem volt felesleges (ahogy azt a kongresszus utáni események megmutatták), nemcsak különböző kétes professzorok és gimnazisták számára, hanem a legeslegvalódibb párttagok, a vezetők számára sem... Nem kevésbé helyesen utalt Pavlovics elvtárs arra is, hogy ellentmondás van Martov elvtárs formulája és a tudományos szocializmus ama vitathatatlan tétele között,

ha ezek a személyek mint politikai egyéniségek ismertek, nem veszedelmesek, el lehet őket távolítani általános pártbojkott útján. Ez csak azokban az esetekben igaz, amikor szükséges, hogy valakit *eltávolítsunk a pártból* (és akkor is csak félig igaz, mivel szervezett párt szavazással *távolít el*, nem pedig bojkottal). Semmiképpen sem igaz ez azokban a sokkalta gyakoribb esetekben, amikor nincs értelme az *eltávolításnak*, amikor csupán *ellenőrizni* kell. Ellenőrzés céljából a Központi Bizottság bizonyos feltételekkel *szándékosan* felvehet a pártba nem teljesen megbízható, de munkaképes szervezetet is, hogy próbára tegye és megkísérelje *helyes útra terelni*, hogy vezetésével semlegesítse részleges elhajlásait stb. Az ilyen felvétel nem veszélyes, *ha* általában nem engedjük meg, hogy valaki „*beiktassa magát*" a párttagok névsorába. Az ilyen felvétel gyakran hasznos lesz a hibás nézeteknek és a hibás taktikának nyílt és *felelős* ellenőrzés mellett történő kifejtése (és megvitatása) szempontjából. „De ha szükség van arra, hogy a jogi meghatározások megfeleljenek a tényleges viszonyoknak, akkor Lenin elvtárs formuláját el kell vetni" – mondja Trockij elvtárs és megint úgy beszél, mint egy opportunista. A valóságos viszonyok nem holtak, hanem élnek és fejlődnek. A jogi meghatározások megfelelhetnek e viszonyok progresszív fejlődésének, de (ha ezek a meghatározások rosszak) „megfelelhetnek" a visszafejlődésnek vagy pangásnak is. Éppen ez az utóbbi eset Martov elvtárs „esete".

amelyet ugyanaz a Martov elvtárs oly szerencsétlen módon idézett: „Pártunk egy tudattalan folyamatnak a tudatos kifejezője." Éppen ez az. És éppen ezért nem helyes arra törekedni, hogy „minden sztrájkoló" párttagnak nevezhesse magát, mert ha „minden sztrájk" nemcsak elemi megnyilvánulása volna annak a hatalmas osztályösztönnek és osztályharcnak, amely elkerülhetetlenül a szociális forradalomhoz vezet, hanem e folyamat *tudatos kifejezése*, akkor... akkor az általános sztrájk nem volna anarchista frázis, akkor pártunk nyomban és egyszerre *feiölelné* az egész munkásosztályt és következésképpen egyszerre végezne *az egész polgári társadalommal is*. Hogy a párt *valóban* tudatos kifejezője legyen ennek a folyamatnak, értenie kell ahhoz, hogy olyan szervezeti viszonyokat alakítson ki, amelyek *biztosítanák* a tudatosság *bizonyos színvonalát* és rendszeresen emelnék ezt a színvonalat. „Ha már Martov útján akarunk haladni – mondotta Pavlovics elvtárs –, akkor mindenekelőtt el kell vetnünk *a program* elismerésére vonatkozó pontot, mert ahhoz, hogy a programot elfogadjuk, el kell sajátítanunk és meg kell értenünk... A program elismerése a politikai öntudat elég magas színvonalát feltételezi." Sohasem fogjuk megengedni, hogy a szociáldemokrácia *támogatását*, az általa vezetett harcban való *részvételt* bármiféle követelések (elsajátítani, megérteni stb.) mesterségesen *korlátozzák*, mert maga ez a *részvétel* már puszta megnyilvánulásával is *fokozza* mind a tudatosságot, mind a szervezkedési ösztönt, de ha egyszer a tervszerű munka céljából *pártba egyesültünk*, akkor gondoskodnunk kell e tervszerűség biztosításáról.

Hogy Pavlovics elvtársnak a programra vonatkozó figyelmeztetése nem volt felesleges, az *nyomban*, még *ugyanazon* az ülésen kiderült. Akimov és Liber elvtársak,

akik Martov elvtárs szövegezését győzelemre vitték*, *nyomban* kimutatták igazi énjüket, azt követelve (254–255. old.), hogy (ahhoz, hogy „párttag" lehessen valaki) a programot is csak platonikusan, csak „alaptételeiben" kelljen elismerni. „Akimov elvtárs javaslata Martov elvtárs szempontjából teljesen logikus" – jegyezte meg Pavlovics elvtárs. Sajnos, a jegyzőkönyvből nem látjuk, *hány* szavazatot kapott Akimovnak ez a javaslata, – minden valószínűség szerint legalább hetet (5 bundista, Akimov és Bruker). És éppen *hét* küldöttnek a kongresszusról való távozása változtatta át a „kompakt többséget" (iszkraellenesek, „centrum" és martovisták), amely a szervezeti szabályzat 1. pontja körül kezdett kialakulni, kompakt kisebbséggé! Éppen *hét* küldött távozása vezetett ahhoz, hogy a régi szerkesztőség megerősítéséről szóló javaslat megbukott, ami állítólag égbekiáltó módon megsértette a „folytonosságot" az „Iszkra" vezetésében! Ez az eredeti *hetes csoport* volt az iszkrás „folytonosság" egyetlen mentsvára és záloga; ez a hetes csoport a bundistákból, Akimovból és Brukerből állott, vagyis éppen azokból a küldöttekből, akik az „Iszkra" Központi Lapként való elismerésének *indokai* ellen szavaztak, éppen azokból a küldöttekből, akiknek opportunizmusát a kongresszus számtalanszor elismerte, s elismerte Martov és Plehanov is, amikor az 1. pontnak a programra vonatkozó *enyhítéséről* volt szó. Az „Iszkrá"-

* 28 szavazat mellette 22 ellenében. A nyolc iszkraellenes közül hét Martov mellett volt, egy mellettem. Az opportunisták segítsége nélkül Martov elvtárs nem tudta volna opportunista formuláját elfogadtatni. (A Liga kongresszusán Martov elvtárs igen ügyetlenül próbálta cáfolni ezt a kétségtelen tényt, amikor valamely okból kizárólag a bundisták szavazatairól tett említést és megfeledkezett Akimov elvtársról és barátairól, helyesebben *csak* akkor említette őket, amikor ezt ellenem tudta felhasználni, mint ama tény esetében, hogy Bruker elvtárs egyetértett velem.)

nak az iszkraellenesek által megvédett „folytonossága"! – itt kezdődik a *bonyodalom* a kongresszus utáni tragikomédiában.

* * *

A szervezeti szabályzat 1. pontjának kérdésében a szavazatok csoportosulása szakasztott olyan típusú jelenség volt, mint a nyelvek egyenjogúsága körüli incidensben: az iszkrás többség negyedrészének (hozzávetőlegesen) leválása lehetővé teszi a győzelmet az iszkraellenesek számára, akiket a „centrum" követ. Persze itt is vannak egyes szavazatok, amelyek a kép összhangját zavarják, – az olyan nagy gyűlésen, mint amilyen a mi kongresszusunk, feltétlenül akad bizonyos számú „vad", akiket a véletlen hol az egyik, hol a másik oldalra vet, különösen olyan kérdésben, mint az 1. pont, ahol még éppen csak kezdett kibontakozni a nézeteltérés igazi jellege, és sokaknak egyszerűen *nem volt még idejük a kérdés tisztázására* (minthogy ezt előzőleg az irodalom nem dolgozta fel). A többségi iszkrások öt szavazatot vesztettek (Ruszov és Karszkij 2–2 szavazatát és Lenszkij 1 szavazatát); ezzel szemben csatlakozott hozzájuk egy iszkraellenes (Bruker) és hárman a centrumból (Medvegyev, Jegorov és Carjov); ez összesen 23 szavazat (24–5 + 4), egy szavazattal kevesebb, mint a választásoknál kialakult végleges csoportosulás során. *A többséget Martovnak az iszkraellenesek szerezték meg*, akik közül heten mellette, egy pedig mellettem volt (a „centrumból" szintén heten voltak Martov mellett, hárman pedig mellettem). Az iszkrások kisebbségének az iszkraellenesekkel és a „centrummal" kötött koalíciója, amely a kongresszus végén és a kongresszus után kompakt kisebbséget alkotott, *kezdett kialakulni*. Martov és Akszelrod az 1. pont megfogalmazásával, különösen pe-

dig e fogalmazás védelmezésével *kétségkívül az opportunizmus és az anarchista individualizmus felé tettek egy lépést*, s ez a politikai hibájuk a kongresszus szabad és nyílt arénáján azonnal és különösen plasztikusan megnyilvánult abban, hogy a legkevésbé állhatatos és elvi tekintetben a legkevésbé következetes elemek nyomban minden erejüket latba vetették a forradalmi szociáldemokrácia nézeteiben keletkezett rés, hasadék kiszélesítésére. A kongresszuson olyan emberek működtek együtt, akik szervezeti téren nyíltan *különböző célokat* tűztek ki (lásd Akimov beszédét), s ez a tény szervezeti tervünk és szervezeti szabályzatunk *elvi* ellenfeleit azonnal Martov és Akszelrod elvtársak hibájának támogatására késztette. Azok az iszkrások, akik ebben a kérdésben is hívek maradtak a forradalmi szociáldemokráciához, *kisebbségben* voltak. Ez *óriási fontosságú* körülmény, mert ennek tisztázása nélkül egyáltalában nem érthetjük meg sem a szervezeti szabályzat egyes részletei körül vívott harcot, sem pedig a Központi Lap és a Központi Bizottság személyi összetétele körül vívott harcot.

j) AKIK ÁRTATLANUL SZENVEDTEK AZ OPPORTUNIZMUS HAMIS VÁDJA MIATT

Mielőtt rátérnék a szervezeti szabályzat körüli további vita ismertetésére, a központi szervek személyi összetételének kérdésében felmerült nézeteltérésünk tisztázása végett érintenem kell az „Iszkra" szervezetnek a kongresszus alatt tartott *külön* üléseit. E négy ülés közül az utolsót és legfontosabbat *éppen* a szervezeti szabályzat 1. pontja feletti szavazás *után* tartottuk, s ily módon az „Iszkra" szervezetnek ezen az ülésén bekövetkezett szakadása a további harcnak mind időrendi, mind logikai előfeltétele volt.

Az „Iszkra" szervezet külön ülései* nem sokkal a Szervező Bizottsággal történt incidens után kezdődtek: ez az incidens alkalmat szolgáltatott a számba jöhető központi bizottsági jelölések megvitatására. Magától értetődik, hogy a kötött mandátumok eltörlése következtében ezek az ülések kizárólag tanácskozó jellegűeknek tekinthetők, senkit semmire sem kötelezték, de mégis óriási jelentőségük volt. A Központi Bizottságba való választás jelentékeny nehézségekkel járt, mert a küldöttek nem ismerték sem a konspirációs neveket, sem az „Iszkra" szervezet belső munkáját – annak a szervezetnek a munkáját, amely megteremtette a párt igazi egységét, megvalósította a gyakorlati mozgalomnak azt a vezetését, amely az „Iszkra" hivatalos elismerésének egyik indokául szolgált. Láttuk már, hogy az iszkrások számára egységük esetén biztosítva volt a kongresszuson a nagy, a jelenlevők háromötödéig terjedő többség, s ezt valamennyi küldött nagyon jól tudta. Az iszkrások valamennyien éppen azt várták, hogy az *„Iszkra" szervezet* a Központi Bizottság egy meghatározott személyi összetételét fogja javasolni, és e szervezet egyetlen tagja sem tiltakozott egy szóval sem azellen, hogy a szervezeten belül előzetesen megvitassák a Központi Bizottság összetételét, senki egy árva szót sem szólt az egész Szervező Bizottság megerősítéséről, azaz Központi Bizottsággá való átalakításáról, *még arról sem* szólt senki egy árva szót sem, hogy az egész Szervező Bizottsággal együtt kellene *tanácskozni* a központi bizottsági tagok jelöléséről. Ez a körülmény szintén rendkívül jellemző, és rendkívül fontos, hogy ezt figyelembe vegyük, mert a

* Megoldhatatlan viták elkerülése céljából már a Liga kongresszusán igyekeztem minél rövidebbre fogni a külön üléseken történtek ismertetését. A legfontosabb tényeket „Levél az »Iszkra« szerkesztőségéhez" c. írásomban (4. old.) is ismertettem. Martov elvtárs „Válasz"-ában nem tiltakozott ellenük.

martovisták *most utólag* buzgón védelmezik a Szervező Bizottságot, amivel immár századszor és ezredszer csak politikai gerinctelenségüket bizonyítják.* Amíg a központok összetétele miatt bekövetkezett szakadás nem kovácsolta össze Martovot Akimovval, a kongresszuson mindenki előtt világos volt, amiről különben a kongresszus jegyzőkönyveiből és az „Iszkra" egész történetéből minden elfogulatlan ember könnyen meggyőződhet, nevezetesen: hogy a Szervező Bizottság *főképpen* a kongresszus összehívása céljából alakított bizottság volt, amelyet szándékosan a különböző árnyalatok képviselőiből állítottak össze, a bundistákat is beleértve; a párt szervezeti egységének *létrehozásával* kapcsolatos tényleges munkát azonban teljesen az „Iszkra" szervezet végezte (figyelembe kell venni azt is, hogy a kongresszuson egészen véletlenül nem volt jelen a Szervező Bizottság *néhány* iszkrás tagja, részben a letartóztatások következtében, részben más, „rajtuk kívül álló" okokból). A kongresszuson megjelent „Iszkra" szervezet összetételét már ismertette brosúrájában Pavlovics elvtárs (lásd „Levél a II. kongresszusról" című írását, 13. old.).[17]

Az „Iszkra" szervezetben lefolyt heves viták végleges eredménye a „Levél a szerkesztőséghez" című írásomban már említett két szavazás volt. Az első szavazás eredménye: „kilenc szavazattal négy ellenében – hárman tartózkodtak a szavazástól – elvetik az egyik, Mar-

* Gondoljuk csak meg jobban ezt az „erkölcsrajzot": az „Iszkra" szervezet *küldötte a kongresszuson csak* az „Iszkra" szervezettel tanácskozik *és egy árva szót sem szól* a Szervező Bizottsággal való tanácskozásról. Amikor aztán ebben a szervezetben is, a kongresszuson is vereséget szenved, kezdi *sajnálni*, hogy a Szervező Bizottságot nem erősítették meg, kezd róla utólag dicshimnuszokat zengeni és fölényesen ignorálja azt a szervezetet, amelytől mandátumát kapta! Kezeskedhetünk arról, hogy egyetlenegy valóban szociáldemokrata és valóban munkáspárt történetében sem akad hasonló eset.

tov által támogatott jelölést".* Azt hihetnők, mi sem egyszerűbb és természetesebb egy ilyen ténynél: az „Iszkra" szervezetnek a kongresszuson részt vevő mind a tizenhat tagja közös megegyezés alapján megvitatja a számba jöhető jelöléseket, s a többség elveti Martov elvtárs egyik jelöltjét (mégpedig Stein elvtárs jelölését, amint ezt most már, nem tudván magát tovább türtőztetni, maga Martov elvtárs is kifecsegte az „Ostromállapot" 69. oldalán). Hiszen a pártkongresszusra többek között éppen azért gyűltünk egybe, hogy megvitassuk és eldöntsük azt a kérdést, kinek a kezébe adjuk a „karmesteri pálcát", és közös pártkötelességünk volt, hogy ennek a napirendi pontnak a legnagyobb figyelmet szenteljük és ezt a kérdést az *ügy érdeke*, nem pedig a „nyárspolgári gyengédség" szempontjából döntsük el, ahogy később Ruszov elvtárs igen helyesen megjegyezte. Persze a jelölések megvitatásánál a kongresszuson szükségképpen érinteni kellett bizonyos személyi tulajdonságokat is, szükségképpen helyeselni vagy helyteleníteni kellett**, különösen nem hivatalos és szűk körű ülésen. *És*

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 8. kot. Budapest 1965. 96. old. – *Szerk.*

** Martov elvtárs a Ligában keservesen panaszkodott, hogy helytelenítésemet igen gorombán fogalmaztam meg, s nem vette észre, hogy a panaszaiból kínálkozó kovetkeztetés éppen ellene fordul. Lenin viselkedése – az ő kifejezésével élve – féktelen volt (lásd a Líga jegyzőkonyve, 63. old.). Úgy van. Tobbszor becsapta az ajtót. Igaz. Viselkedésével (az „Iszkra" szervezet második vagy harmadik ulésén) felháborította azokat a tagokat, akik ottmaradtak a gyűlésen. Való igaz! – De mi kövctkezik ebből? Csak az, hogy a vítás kérdések lényegére vonatkozó érveim meggyőzóek voltak, s a kongresszus menete igazolta oket. Valóban, ha végül is az „Iszkra" szervezet 16 tagja közül 9 velem volt, akkor világos, hogy ez ígenis az átkos gorombaságoktól *függetlenul*, azok *ellenére* történt. Tehát „gorombaságok" nélkül talán még kilencnél is többen lettek volna az én oldalamon. Tehát az érvek és tények annál meggyőzőbbek voltak, minél nagyobb „felháborodást" kellett ellensúlyozniuk.

én már a Liga kongresszusán felhívtam a figyelmet arra, hogy ostobaság egy jelölés helytelenítését valami „szégyenletes dolognak" tekinteni, ostobaság „jelenetet" rendezni és hisztérikus ordítozást csapni olyasmiért, ami pártkötelességünknek, a funkcionáriusok tudatos és körültekintő megválasztásának közvetlen teljesítéséhez tartozik. Márpedig a kisebbség ezért csapta az egész hűhót; a *kongresszus után* a „tönkretett reputáció" miatt kezdtek jajveszékelni és a *sajtóban* igyekeztek a *nagy nyilvánossággal* elhitetni, hogy Stein elvtárs volt az egykori Szervező Bizottság „egyik vezetője", és hogy alaptalanul vádolták „holmi pokoli tervekkel" (lásd „Ostromállapot", 69. old.). Nos, vajon nem hisztéria-e, amikor egyes jelölések helyeslése vagy helytelenítése miatt a „tönkretett reputáción" jajveszékelnek? Vajon nem kicsinyes civódás-e, amikor egyesek azok után, hogy az „Iszkra" szervezet külön ülésén is, a hivatalos, legfelsőbb pártgyűlésen, a kongresszuson is vereséget szenvedtek, fűnek-fának panaszkodnak és kiselejtezett jelölteket mint „vezetőket" ajánlanak az igen tisztelt közönségnek? amikor aztán szakadás útján és a *kooptálás* követelésével kényszerítik rá jelöltjeiket a pártra? Nálunk a tespedt külföldi légkörben a politikai fogalmakat annyira összezavarták, hogy Martov elvtárs nem tudja már megkülönböztetni a pártkötelességet a körösditől és a sógorságtól-komaságtól! Bizonyára bürokratizmus és formalizmus azt gondolni, hogy a jelöltek kérdését *csak* a kongresszusokon helyénvaló megvitatni és eldönteni, ahol a küldöttek mindenekelőtt fontos elvi kérdések megvitatása végett gyűlnek össze, ahol a mozgalomnak olyan képviselői gyűlnek össze, akik képesek személyi kérdéseket elfogulatlanul vizsgálni, akik képesek (és kötelesek) *megkövetelni* és összegyűjteni minden adatot a jelöltekről, mielőtt leadnák szavazatukat, ahol természetszerű és szükséges dolog, hogy a „karmesteri pálca"

fölötti vitáknak bizonyos helyet biztosítanak. E helyett a bürokratikus és formalista felfogás helyett nálunk most más szokásokat vezettek be: a kongresszus után boldog-boldogtalannak Ivan Ivanovics politikai temetéséről, Ivan Nyikiforovics tönkretett reputációjáról fogunk beszélni; a jelölteket egyik vagy másik közíró brosúrákban fogja ajánlani, s ugyanakkor farizeus módon mellét verve azt bizonygatja majd: nem kör, hanem párt... Az olvasók közül azok, akik szeretik a botrányt, falni fogják azt a szenzációs újságot, hogy ez meg ez, mint maga Martov állítja, a Szervező Bizottság vezetője volt.* Ez az olvasóközönség sokkal inkább képes a kérdést megvitatni és eldönteni, mint az olyan formalisztikus intézmények, amilyenek a kongresszusok az ő durván mechanikus többségi határozataikkal... Igen, igazi pártmunkásainknak a külföldi marakodás nagy Augiász-istállóit kell még kitakarítaniuk!

Az „Iszkra" szervezet másik szavazásának eredménye: „tíz szavazattal kettő ellenében – négyen tartózkodnak a szavazástól – elfogadják az öttagú listát (a Központi Bizottságba), amelyen az én javaslatomra a nem iszkrás elemek és az iszkrás kisebbség egy-egy vezetője szerepel"**. Ez a szavazás rendkívül fontos, mert

* Az „Iszkra" szervezetben én is javasoltam egy jelöltet a Központi Bizottságba, de éppúgy mint Martovnak, nekem sem sikerült elfogadtatnom; én is beszélhettem volna arról, hogy ennek az elvtársnak nagyszerű, rendkívüli tényekkel bizonyított reputációja volt a kongresszus előtt és a kongresszus elején. De nekem ilyesmi eszembe se jut. Ez az elvtárs *elég önérzetes ahhoz*, hogy *ne engedje meg* senkinek sem azt, hogy a kongresszus után a sajtóban előhozakodjanak jelölésével vagy politikai temetésén, tönkretett reputációján stb. jajveszékeljenek.

** Lásd *Lenin* Összes Művei. 8. köt. Budapest 1965. 96. old. – *Szerk.*

világosan és megcáfolhatatlanul bizonyítja, mennyire hazugok azok a civakodás légkörében később elburjánzott mendemondák, hogy a pártból ki akartuk űzni vagy félre akartuk állítani a nem iszkrásokat, hogy a többség csak a kongresszus egyik felével a kongresszus egyik feléből választott stb. Mindez szemenszedett hazugság. Az említett szavazás tanúsága szerint nemhogy a pártból, de még a Központi Bizottságból sem távolítottuk el a nem iszkrásokat, hanem módot adtunk ellenlábasainknak arra, hogy igen számottevő *kisebbséggel* képviseltessék magukat. Csak arról volt szó, hogy ők *többséget akartak*, s amikor ez a szerény kívánságuk nem teljesült, *botrányt* csaptak és kereken megtagadták a központi szervekben való részvételt. Hogy Martov elvtársnak a Ligában tett kijelentései ellenére éppen így történt a dolog, az látható a következő *levélből*, amelyet az „Iszkra" szervezet kisebbsége küldött nekünk, az iszkrások többségének (és a hét ember távozása után a kongresszusi többségnek) mindjárt a szervezeti szabályzat 1. pontjának a kongresszuson való elfogadása után (megjegyzendő, hogy az „Iszkra" szervezetnek az az ülése, amelyről beszéltem, az *utolsó* volt; utána a szervezet *ténylegesen* felbomlott, és mindkét fél igyekezett a többi kongresszusi küldöttet a maga igazáról meggyőzni).

Íme a levél szövege:

„Miután meghallgattuk két küldött, Szorokin és Szablina magyarázatait arról, hogy a szerkesztőség többsége és a ≫Munka Felszabadítása≪ csoport részt kíván venni az ülésen (ezen és ezen a napon*)

* Számításom szerint (lásd *Lenin* Összes Művei. 8. köt. Budapest 1965. 465. old. – *Szerk.*) a levélben közölt dátum keddre esik. Az ülés kedden este, vagyis a kongresszus 28. ülése *után* volt. Az időpontnak ez a tisztázása igen fontos. *Okmányszerűen megcáfolja* Martov elvtársnak azt a véleményét, hogy a központi szervek megszervezésének kérdésében, nem pedig személyi összetételük kérdésében került sor köztünk kenyértörésre. *Okmányszerűen bizonyítja*, hogy helyesen ís-

és miután e kuldottek segítségével megállapítottuk, hogy az előző ülésen felolvasták a Központi Bizottságba jelolteknek egy listáját, amely állítólag tőlünk származik, s amelyet egész *politikai* álláspontunk helytelen jellemzésére használtak fel, és tekintettel arra, hogy először is, ezt a listát eredetének tisztázására tett bárminemű kísérlet nélkul nekünk tulajdonították; hogy, másodszor, ez a körülmény kétségkívül összefügg az opportunizmus vádjával, melyet az »Iszkra« szerkesztőségének és a »Munka Felszabadítása« csoportnak a többségéről nyíltan terjesztenek; és hogy, harmadszor, számunkra teljesen világos, miképpen függ össze ez a vád az *»Iszkra« szerkesztőség összetételének megváltoztatására* irányuló teljesen határozott tervvel, – nem találjuk kielégítőnek azt a magyarázatot, amellyel az ülésről való kirekesztésünket indokolják, kirekesztésünkben pedig annak bizonyítékát látjuk, hogy nem akarnak nekünk módot adni a fent említett hamis vádak megcáfolására.

Ami azt a kérdést illeti, lehetséges-e koztünk megállapodás a Központi Bizottság jeloltjeinek kozös névsorára vonatkozóan, kijelentjük, hogy az egyedüli névsor, amelyet a megállapodás alapjául elfogadhatunk, a kovetkező: Popov, Trockij, Glebov; emellett hangsúlyozzuk, hogy ennek a névsornak *kompromisszum* jellege van, mert Glebov elvtárs felvétele a listára csak a többség óhajának tett engedménynek tekinthető, mert azok után, hogy nyilvánvaló lett előttunk Glebov elvtársnak a kongresszuson játszott szerepe, *úgy véljuk, hogy Glebov elvtárs nem felel meg* azoknak a kovetelményeknek, amelyeket a Központi Bizottságba választandó jelolttel szemben támasztanunk kell.

Egyúttal hangsúlyozzuk azt a körülményt, hogy amikor a Központi Bizottság jeloltjeire vonatkozólag tárgyalásokba bocsátkozunk, ezt egyáltalán nem kapcsoljuk ossze azzal a kérdéssel, milyen lesz a Központi Lap szerkesztőségének összetétele, minthogy erre a kérdésre (a szerkesztőség összetételére) vonatkozóan nem vagyunk hajlandók semmiféle tárgyalásokba bocsátkozni.

Az elvtársak nevében – Martov és Sztarover."

mertettem a helyzetet a Liga kongresszusán és a „Levél a szerkesztőséghez" c. írásomban. A kongresszus *28.* ülése *után* Martov és Sztarover elvtárs fokozott mértékben hangoztatják, hogy alaptalanul vádolják őket opportunizmussal, és *egy szót sem szólnak* arról, hogy milyen nézeteltéréseink voltak a Párttanács összetétele vagy a központi szervekbe való kooptálás kérdésében (amelyről a 25., 26. és 27. ulésen vitatkoztunk).

Ez a levél, amely pontosan tükrözi a vitázó felek hangulatát és a vita állását, egy csapásra feltárja a kezdődő szakadás „magvát" és megmutatja a szakadás valóságos okait. Az „Iszkra" szervezet kisebbsége, amely nem akart megegyezni a többséggel és előnyben részesítette a kongresszuson való szabad agitációt (amire természetesen teljes joga van), mégis azt követeli a többség „delegátusaitól", hogy bocsássák be őket külön ülésükre! Érthető, hogy ezen a mulatságos követelésen ülésünk (a levelet az ülésen természetesen felolvasták) résztvevői csak mosolyogtak és vállukat vonogatták, „az opportunizmus hamis vádja" miatti már-már hisztériába átcsapó kiabálásokat pedig éppenséggel kikacagták. De elemezzük előbb pontról pontra Martov és Sztarover keserves sirámait.

Igazságtalanul tulajdonították nekik a listát; helytelenül jellemzik politikai álláspontjukat. – De mint Martov maga is beismeri (a Liga jegyzőkönyve, 64. old.), nekem eszem ágában sem volt, hogy kétségbe vonjam szavait, amelyek szerint nem ő a lista szerzője. Annak, hogy ki a szerző, egyáltalán semmi köze a dologhoz, és annak, hogy a listát valamelyik iszkrás vagy a „centrum" valamelyik képviselője stb. állította-e össze, az égvilágon semmi jelentősége nincs. A fontos az, hogy ez a lista, melyen csakis a mostani kisebbség tagjai szerepelnek, a kongresszuson közkézen forgott, még ha csak egyszerű találgatások vagy feltevések formájában is. A *legfontosabb* végül is az, hogy Martov elvtárs *kénytelen volt* a kongresszuson kézzel-lábbal kapálózni az *olyan* lista ellen, amelyet most lelkesen *kellene* fogadnia. Az emberek és árnyalatok megítélésében tanúsított állhatatlanságot a legszemléltetőbben ábrázolja éppen ez az ugrás, amellyel néhány hónap alatt a „megszégyenítő hír" miatti jajveszékelésektől eljutottak odáig, hogy a központi szervbe való beválasztás céljából rá akarták kény-

szeríteni a pártra az állítólagos megszégyenítő listának ugyanezeket a jelöltjeit!*

Ez a lista – mondta Martov elvtárs a Liga kongresszusán – „politikailag a mi csoportunknak és a »Juzsnij Rabocsij«-nak a Bunddal kötött koalícióját jelentette, mégpedig a *közvetlen megegyezés* értelmében" (64. old.). Ez nem igaz, mert először is a Bund sohasem lett volna hajlandó „megegyezni" egy olyan listában, amelyen nem szerepel egyetlen bundista sem; másodszor pedig közvetlen megegyezésről (amelyet Martov szégyenletesnek tartott) nem volt és *nem lehetett szó* nemcsak a Bunddal, de a „Juzsnij Rabocsij" csoporttal sem. Éppen nem megegyezésről volt szó, hanem koalícióról, nem arról, hogy Martov elvtárs egyezséget kössön, hanem arról, hogy őt *elkerülhetetlenül támogatniuk* kellett azoknak az iszkraellenes és ingadozó elemeknek, akik ellen a kongresszus első felében harcolt és akik kapva kaptak a szervezeti szabályzat 1. pontjával kapcsolatban elkövetett hibáján. Az idézett levél teljesen vitathatatlan módon bizonyítja, hogy a „sérelem" *gyökere* igenis *az opportunizmus nyílt és amellett hamis vádja volt*. Ezek a „vádak", amelyek miatt az egész hűhó kezdődött és amelyeket Martov elvtárs *most* olyan gondosan megkerül, jóllehet „Levél a szerkesztőséghez" című írásomban emlékeztettem rá, kétfélék voltak: először is, a szervezeti szabályzat 1. pontjának megvitatásakor Plehanov kereken megmondotta, hogy az 1. pont kérdése „az opportunizmus legkülönbözőbb fajtájú képviselőinek" tőlünk való „különválását" veti fel, és hogy az én tervezetemet, amely gátat emel annak, hogy az ilyen elemek a pártba behatoljanak, „már pusztán ezért az opportunizmus

* Ezek a sorok már ki voltak szedve, amikor értesültünk a Guszev elvtárs és Deutsch elvtárs közötti incidensről. Ezzel az incidenssel külön foglalkozunk majd a *mellékletben* (lásd *Lenin* Összes Művei. 8. köt. Budapest 1965. 390–398. old. – *Szerk.*).

összes ellenfeleinek meg kell szavazniuk" (a kongresszus jegyzőkönyve, 246. old.). Ezek az erélyes szavak, bár egy kissé enyhítettem őket (250. old.)*, szenzációt keltettek, amint ez világosan kifejezésre jutott Ruszov (247. old.), Trockij (248. old.) és Akimov (253. old.) elvtárs beszédében. Plehanov tézisét „parlamentünk folyosóin" az 1. pont körüli vég nélküli vitákban élénken kommentálták és ezerféleképpen variálták. És most a mi kedves elvtársaink, ahelyett, hogy érdemlegesen védekeznének, nevetséges módon a sértődöttet adják, sőt még írásbeli panaszokat is benyújtanak az „opportunizmus hamis vádja miatt"!

A körösdi mentalitás és az a pártszempontból elképesztően éretlen gondolkodásmód, amely képtelen elviselni a párt nyilvánossága előtt lefolyó viták friss levegőjét, itt szemléltetően megmutatkozott. Az orosz ember jól ismeri ezt a gondolkodásmódot, amelyet egy régi mondás így fejez ki: vagy kenyerespajtásom, vagy ellenségem. Az emberek annyira hozzászoktak a szoros és összemelegedett kis társaság üvegburájához, hogy mihelyt először kellett saját felelősségükre a szabad és nyílt küzdőtérre lépniük, menten elájultak. Vádolnak – de ugyan kit? A „Munka Felszabadítása" csoportot, mégpedig annak többségét opportunizmussal vádolják – képzeljék el ezt a szörnyűséget! Vagy pártszakadás e miatt a jóvátehetetlen sérelem miatt, vagy ennek a „családi perpatvarnak" elkenése az üvegbura „folytonosságának" helyreállításával – ez a dilemma már meglehetősen határozottan kifejezésre jut a szóban forgó levélben. Az intellektuel individualizmusnak és a körösdinek a mentalitása összeütközött a párt előtti nyílt állásfoglalás követelményével. Képzeljük csak el, hogy

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 7. köt. Budapest 1965. 273. old. – *Szerk.*

a német pártban lehetséges volna ilyen képtelenség, ilyen civakodás, mint az „opportunizmus *hamis* vádja" miatt csapott jajveszékelés! A proletár szervezettség és fegyelem már rég leszoktatta ott az embereket az ilyen intellektuel nyavalygásról. Mindenki a legnagyobb tisztelettel viseltetik, mondjuk, Liebknecht iránt, de ugyancsak kinevetnék ott azt, aki amiatt *panaszkodna*, hogy Liebknechtet „nyíltan opportunizmussal vádolták" (Bebellel együtt) az 1895-ös kongresszuson[18], amikor az agrárkérdésben Vollmarnak, a közismert opportunistának és barátainak rossz társaságába került. Liebknecht neve természetesen nem azért elválaszthatatlan a német munkásmozgalom történetétől, mert Liebknecht egy ilyen viszonylag jelentéktelen részletkérdésben az opportunizmus hibájába esett, hanem ennek ellenére. És ugyanígy például Akszelrod elvtárs neve a harc okozta minden ingerültség ellenére mindig tiszteletet kelt és fog kelteni minden orosz szociáldemokratában, de nem azért, mert Akszelrod elvtárssal megesett, hogy pártunk II. kongresszusán egy gyatra kis opportunista eszmét védelmezett, hogy a Liga II. kongresszusán régi anarchista limlomot szedett elő, hanem ennek ellenére. Csak a legmegcsontosodottabb körösdi a maga „vagy kenyerespajtásom, vagy ellenségem" logikájával vezethetett hisztériára, civakodásra, pártszakadásra csak azért, mert „a »Munka Felszabadítása« csoport többségét az opportunizmus hamis vádjával illették".

E borzalmas vádnak egy másik oka elválaszthatatlanul összefügg az előzővel. (Martov elvtárs a Liga kongresszusán (63. old.) gondosan igyekezett megkerülni és elködösíteni ennek az incidensnek *egyik* oldalát.) Itt egyrészt az iszkraellenes és az ingadozó elemeknek Martov elvtárssal kötött *koalíciójáról* van szó, amely a szervezeti szabályzat 1. pontjával kapcsolatban *felszínre került*. Természetesen Martov elvtárs és az iszkraellene-

sek közt semmiféle közvetlen vagy közvetett megegyezés nem volt és nem is lehetett, és senki Martovot ezzel nem is gyanúsította: félelmében kísértetet látott. De *politikailag* hibája éppen abban nyilvánult meg, hogy olyan emberekből, akik kétségkívül az opportunizmus felé hajlanak, mind tömörebb „kompakt" többség alakult ki körülötte (s ez most *csak* a hét küldött „véletlen" távozása folytán vált kisebbséggé). Erre a „koalícióra", természetesen, szintén *nyíltan* rámutattunk mindjárt az 1. pont tárgyalása után, mind a kongresszuson (lásd Pavlovics elvtárs fentebb már említett megjegyzését, a kongresszus jegyzőkönyve, 255. old.), mind az „Iszkra" szervezetben (úgy emlékszem, különösen Plehanov utalt erre). Ez pontosan ugyanaz az utalás és ugyanaz a gúny, amely 1895-ben Bebelnek és Liebknechtnek is osztályrészül jutott, amikor Clara Zetkin ezt mondotta nekik: „Es tut mir in der Seele weh, dass ich dich in der Gesellschaft seh" (Szívből fájlalom, hogy ily társaságban – azaz Vollmarral és társaival – kell téged – azaz Bebelt – látnom)[19]. Igazán furcsa, hogy Bebel és Liebknecht nem írtak akkor egy hisztérikus levelet Kautskynak és Zetkinnek, hogy az opportunizmus hamis vádja ellen tiltakozzanak...

Ami a Központi Bizottságba beválasztandó elvtársak névsorát illeti, ez a levél megmutatja Martov elvtárs tévedését, aki a Ligában azt állította, hogy a velünk való megegyezést még nem utasította vissza végleg, ami újabb példája annak, hogy a politikai harcban milyen oktalanság emlékezetből idézni *beszélgetéseket*, ahelyett, hogy dokumentumokra támaszkodnánk. A valóságban a „kisebbség" olyan szerény volt, hogy ultimátummal fordult a „többséghez": jelöljenek két elvtársat a „kisebbségből" és egyet (kompromisszumként és tulajdonképpen *csak* engedményképpen!) a „többségből". Ez szörnyűség, de tény. És ez a tény szemléltetően mutatja,

mekkora badarság az a most terjengő mendemonda, hogy a „többség" a kongresszus egyik felével csak a kongresszus egyik felének képviselőit választotta meg. *Éppen ellenkezőleg:* a martovisták csak engedményképpen javasoltak nekünk háromból egyet, tehát azzal a szándékkal, hogy ha nem egyezünk bele ebbe az eredeti „engedménybe", *kizárólag* a maguk embereit fogják bejuttatni! Külön ülésünkön jót nevettünk a martovisták szerénységén és a következő névsort állítottuk össze: Glebov – Travinszkij (akit utóbb beválasztottak a KB-ba) – *Popov*. Ez utóbbit (ugyancsak a 24-ek külön ülésén) Vasziljev elvtárssal helyettesítettük (akit utóbb beválasztottak a KB-ba), *csak azért*, mert Popov elvtárs – előbb magánbeszélgetésben, azután pedig a kongresszuson nyíltan is – kijelentette, hogy nem hajlandó a mi listánkon jelöltetni magát (338. old.).

Így történt.

A szerény „kisebbségnek" az a szerény kívánsága volt, hogy többség legyen. Amikor ez a szerény kívánsága nem teljesült, a „kisebbség" méltóztatott részvételét teljesen megtagadni és egy kis botrányt rendezni. És most akadnak még olyanok, akik méltóságteljes leereszkedéssel a „többség" „konokságáról" beszélnek!

A „kisebbség" mulatságos ultimátumokat küldözgetett a „többségnek", amikor a kongresszuson hadba vonult a szabad agitációért. Vereséget szenvedvén, *hőseink sírva fakadtak és ostromállapotról kezdtek ordítozni*. Voilà tout*.

Azt a borzalmas vádat, hogy meg akarjuk változtatni a szerkesztőség összetételét, mi (a 24-ek külön ülése) szintén mosolyogva fogadtuk; a kongresszus kezdetétől, sőt már a kongresszus előtt is mindenki nagyon jól ismerte azt a tervet, hogy a szerkesztőséget az eredeti

* – Ennyi az egész. – *Szerk.*

hármasbizottság megválasztásával *felújítják* (részletesebben erről akkor fogok beszélni, amikor a szerkesztőségnek a kongresszuson lefolyt választásáról lesz szó). A „kisebbség", *amikor már* látta, hogy a „kisebbség" és az iszkraellenesek koalíciója ragyogóan igazolja a terv helyességét, visszariadt ettől a tervtől, de ezen nem csodálkoztunk, ez egészen természetes volt. Persze nem vehettük komolyan azt a javaslatot, hogy a kongresszuson való harc előtt önszántunkból változzunk át kisebbséggé, nem vehettük komolyan az egész levelet, amelynek szerzői az ingerültségnek olyan hihetetlen fokáig jutottak el, hogy „az opportunizmus hamis vádjáról" beszéltek. Bizton reméltük, hogy a pártkötelesség igen hamar felül fog kerekedni azon a természetes kívánságon, hogy „kiadják mérgüket".

k) A SZERVEZETI SZABÁLYZAT VITÁJÁNAK FOLYTATÁSA. A PÁRTTANÁCS ÖSSZETÉTELE

A szervezeti szabályzat további pontjai körül sokkal több vita folyt a részletekről, mint a szervezeti elvekről. A kongresszus 24. ülése csakis a pártkongresszusokon való képviselet kérdésével foglalkozott, s ennek során az összes iszkrások által elfogadott tervek ellen megintcsak a bundisták (Goldblat és Liber, 258–259. old.), valamint Akimov elvtárs vívtak erélyes és határozott harcot, s Akimov elvtárs dicséretes nyíltsággal bevallotta, milyen szerepet játszik a kongresszuson: „Valahányszor szólásra emelkedek, mindig teljes tudatában vagyok annak, hogy érveimmel nem fogok hatni az elvtársakra, hanem ellenkezőleg, ártok annak a pontnak, amelyet védelmezek." (261. old.) Ez a találó megjegyzés különösen helyénvaló volt közvetlenül a szervezeti sza-

bályzat 1. pontjának megvitatása után; csak az „ellenkezőleg" kifejezést nem használta egészen helyesen, mert Akimov elvtárs nemcsak ártani tudott bizonyos pontoknak, hanem ugyanakkor és éppen ezáltal „hatni is tudott az elvtársakra" ... az opportunista frázisra hajló, igen következetlen iszkrások közül való elvtársakra.

Általában a szervezeti szabályzat 3. pontját, amely a kongresszuson való képviselet feltételeit határozza meg, szótöbbséggel fogadták el, heten pedig – nyilván az iszkraellenesek közül – tartózkodtak a szavazástól (263. old.).

A Párttanács összetétele körüli vita, amely a kongresszus 25. ülésének java részét igénybe vette, megmutatta a csoportosulások rendkívül nagy szétforgácsolódását a rengeteg különböző tervezet körül. Abramszon és Carjov teljesen elvetik a Párttanácsra vonatkozó tervet. Panyin makacsul kitart amellett, hogy a Párttanács csakis döntőbíróság legyen, s ezért egészen következetesen azt javasolja, hagyjuk ki azt a meghatározást, hogy a Párttanács a legfelsőbb szerv, és hogy a Párttanácsot annak bármely két tagja egybehívhatja.* Herz, Ruszov a Párttanács megalakításának különböző módszerei mellett foglalnak állást, annak a *három* módszernek kiegészítéseképpen, amelyeket a szervezeti szabályzat-bizottság *öt* tagja javasolt.

A vitás kérdések mindenekelőtt a Párttanács feladatainak meghatározása körül merültek fel: döntőbíró-

* Sztarover elvtárs, úgy látszik, szintén hajlott Panyin elvtárs nézetei felé, csak azzal a különbséggel, hogy az utóbbi tudta, mit akar, és egészen következetesen olyan határozatokat javasolt, amelyek a Párttanácsot merőben döntőbírósági jellegű, békéltető szervvé változtatják, Sztarover elvtárs viszont nem tudta, mit akar, amikor azt mondta, hogy a Párttanács a tervezet szerint „csak a felek kívánságára" ül össze (266. old.). Ez egyszerűen valótlanság.

ság vagy a párt legfelsőbb intézménye? Következetesen az előbbi mellett foglalt állást, mint már mondottam, Panyin elvtárs. De egyedül volt. Martov elvtárs ezt határozottan ellenezte: „Azt ajánlom, vessük el azt a javaslatot, amely szerint »a Párttanács a legfelsőbb intézmény« szavak törlendők; a mi fogalmazásunk" (azaz a Párttanács feladatainak az a megfogalmazása, amelyben a szervezeti szabályzat-bizottságban megállapodtunk) „szándékosan fenntartja azt a lehetőséget, hogy a Párttanácsot a legfelsőbb pártintézménnyé fejlesszük. A mi véleményünk szerint a Párttanács nemcsak békéltető intézmény." Márpedig a Párttanács összetételénél fogva – Martov elvtárs tervezete szerint – teljesen és kizárólag „békéltető intézmény" vagy döntőbíróság jellegű: két-két tag a két központi szervből és egy ötödik, akit ez a négy hív meg. A Párttanácsnak nemcsak ez az összetétele, hanem az is, amelyet a kongresszus Ruszov és Herz elvtárs javaslatára (az ötödik tagot a kongresszus jelöli ki) elfogadott, kizárólag a békéltetés vagy közvetítés céljainak felel meg. A Párttanács ilyen összetétele összeegyeztethetetlen ellentmondásban van azzal a rendeltetésével, hogy a párt legfelsőbb intézménye legyen. A párt legfelsőbb intézményének összetételében állandónak kell lennie, és nem függhet a központi szervek összetételében véletlenül (néha lebukások miatt) bekövetkező változásoktól. A legfelsőbb intézménynek közvetlen kapcsolatban kell lennie a pártkongresszussal, tőle kell kapnia meghatalmazását, nem pedig a kongresszusnak alárendelt két másik pártintézménytől. A legfelsőbb intézménynek a pártkongresszus előtt ismert személyekből kell állnia. Végül a *legfelsőbb* intézményt nem szabad úgy *szervezni*, hogy már *puszta léte* is a véletlentől függjön: ha a két testület nem egyezik meg az ötödik tag megválasztásában, a pártnak nincs legfelsőbb intézménye! Ezellen először is azt az érvet hozták fel, hogy ha az öt

közül egy tartózkodik a szavazástól és a másik négy két párra oszlik, ugyancsak olyan helyzet állhat elő, amelyből nincs kivezető út (Jegorov). Ez az ellenvetés nem helytálló, mert olykor *bármely* testülettel elkerülhetetlenül megtörténik, hogy nem tud *határozatot hozni*, de ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy lehetetlen egy testületet *létrehozni*. A második ellenvetés: „ha egy olyan intézmény, mint a Párttanács, nem választhat ötödik tagot, akkor ez az intézmény általában cselekvőképtelen" (Zaszulics). De itt nem cselekvőképtelenségről, hanem a *legfelsőbb* intézmény nemlétéről van szó: ötödik tag nélkül *nem lesz* semmiféle Párttanács, nem lesz *semmiféle „intézmény"*, és a cselekvőképesség szóba sem kerülhet. Végül még jóvátehető hiba volna, ha olyan esetek fordulhatnának elő, hogy egy olyan párttestület nem jön létre, amely felett van egy másik, felsőbb testület, mert akkor ez a felsőbb testület rendkívüli esetekben így vagy amúgy mindig pótolhatná a hézagot. De a Párttanács felett a kongresszuson kívül *nincs* semmiféle testület, és ezért nyitva hagyni a szervezeti szabályzatban azt a *lehetőséget*, hogy a Párttanács esetleg *még meg sem alakulhasson*, nyilvánvaló logikátlanság.

Ezért a kongresszuson ebben a kérdésben mondott két rövid beszédemben (267. és 269. old.)* *csak e két* helytelen ellenvetés elemzésével foglalkoztam, amelyekkel Martov tervét ő maga és más elvtársak védték. Azt a kérdést viszont, hogy a Párttanácsban a Központi Lap vagy a Központi Bizottság legyen-e túlsúlyban, *nem is érintettem*. Ezt a kérdést abban az értelemben, hogy rámutattam a Központi Lap túlsúlyának veszedelmére, *első ízben Akimov elvtárs* érintette még a kongresszus 14. ülésén (157. old.), és *csak* Akimovot követték a

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 7. köt. Budapest 1965. 276. old. – *Szerk.*

kongresszus után Martov, Akszelrod és más elvtársak, amikor kitalálták azt a képtelen és demagóg mesét, hogy a „többség" a Központi Bizottságot a szerkesztőség eszközévé akarja tenni. Amikor Martov elvtárs „Ostromállapot"-ában ezt a kérdést érintette, szerényen elhallgatta az igazi kezdeményező nevét!

Aki nem akar egyes, összefüggésükből kiszakított idézetekre szorítkozni, hanem igyekszik *teljes* egészében megismerni azt a kongresszuson felvetődött kérdést, hogy a Központi Lap túlsúlyba kerülhet a Központi Bizottsággal szemben, az könnyen meg fog győződni arról, hogy Martov elvtárs elferdítette a dolgot. Már a 14. ülésen *nem más, mint Popov elvtárs*, polémiát kezd *Akimov elvtárs nézetei ellen*, – Akimov elvtárs ugyanis „a párt vezető szerveiben »a legszigorúbb centralizációt« kívánja, *hogy így gyengítse a Központi Lap befolyását*" (154. old., az én kiemelésem), „és ebben áll tulajdonképpen ennek a (akimovi) rendszernek egész értelme". „Az ilyen centralizációt – teszi hozzá Popov elvtárs – nemcsak nem védelmezem, hanem kész vagyok minden erőmből harcolni ellene, mert ez – *az opportunizmus zászlaja*." Itt van a *gyökere* annak a hírhedt kérdésnek, hogy a Központi Lap túlsúlyba kerülhet-e a Központi Bizottsággal szemben, és nem csoda, hogy Martov elvtárs most *kénytelen* a kérdés igazi eredetét elhallgatni. *Még* Popov elvtársnak is látnia kellett a Központi Lap túlsúlyára vonatkozó Akimov-féle mendemondák *opportunista* jellegét*, és hogy annak rendje és módja szerint

* Sem Popov elvtárs, sem Martov elvtárs nem restellte opportunistának nevezni Akimov elvtársat, csak akkor sértődtek meg és háborodtak fel, amikor *őket* illették ezzel az elnevezéssel, mégpedig jogosan, a „nyelvek egyenjogúsága" vagy az 1. pont miatt. Akimov elvtárs azonban, akinek nyomdokaiban Martov elvtárs haladt, nagyobb méltósággal és bátorsággal tudott viselkedni a pártkongresszuson, mint Martov elvtárs és társai a Líga kongresszusán. „Engem itt –

elkülönítse magát Akimov elvtárstól, *kategorikusan* kijelentette: „hadd legyen ebben a központi szervben (a Párttanácsban) három tag a szerkesztőség és két tag a Központi Bizottság részéről. *Ez másodrendű kérdés* (az én kiemelésem), a fontos az, hogy a vezetés, a párt legfelsőbb vezetése egy forrásból eredjen." (155. old.) Akimov elvtárs ellenvetése: „a tervezet szerint a Központi Lap számára már az is biztosítja a túlsúlyt a Párttanácsban, hogy a szerkesztőség összetétele állandó, a Központi Bizottságé pedig változó" (157. old.) – olyan érv, amely csak az *elvi* vezetés „állandóságára" (normális és kívánatos jelenség), és semmiképpen sem a beavatkozás vagy az önállóság elleni merénylet értelmében vett „túlsúlyra" vonatkozik. S Popov elvtárs, aki akkor még nem tartozott ahhoz a „kisebbséghez", mely a központi szervek összetétele miatti elégedetlenséget a Központi Bizottság önállótlanságáról szóló pletykákkal takargatja, igen okosan ezt feleli Akimov elvtársnak: „Javaslom, hogy a Párttanácsot a párt irányító központi szervének tekintsék, s akkor *egyáltalán nem fontos, hogy a Tanácsban a Központi Lapnak, vagy pedig a Központi Bizottságnak lesz-e több képviselője.*" (157–158. old. Az én kiemelésem.)

Amikor a Párttanács összetételének kérdését a 25. ülésen újból tárgyalni kezdtük, Pavlovics elvtárs, a régi vitákat folytatva, amellett foglalt állást, hogy a Központi Lap legyen túlsúlyban a Központi Bizottsággal szemben „tekintettel az előbbi szilárdságára" (264. old.),

mondotta Akimov elvtárs a pártkongresszuson – opportunistának neveznek; jómagam ezt a szót szitoknak, sértésnek tartom, és azt hiszem, nem szolgáltam rá, de nem tiltakozom ellene." (296. old.) Lehet, hogy Martov és Sztarover elvtársak javasolták Akimov elvtársnak, hogy írja alá az opportunizmus hamis vádja elleni tiltakozásukat, és Akimov elvtárs ezt megtagadta?

amin éppen az *elvi* szilárdságot értette, s ezt így is értette Martov elvtárs, aki mindjárt Pavlovics elvtárs után beszélt, szükségtelennek tartotta „lerögzíteni az egyik szerv túlsúlyát a másikkal szemben", és rámutatott arra, hogy a Központi Bizottság egyik tagja külföldön tartózkodhat: „ez bizonyos mértékig biztosítani fogja a Központi Bizottság elvi szilárdságát" (264. old.). Itt még az árnyéka sincs annak, hogy az *elvi* szilárdságot és ennek megvédését demagóg módon *összekevernék* a Központi Bizottság önállóságának és függetlenségének megvédésével. Ezt az összekeverést, amely a *kongresszus után* alighanem Martov elvtárs fő ütőkártyája lett, *a kongresszuson csak Akimov elvtárs* védelmezte kitartóan, aki *már akkor* „a szervezeti szabályzat arakcsejevi szelleméről" beszélt (268. old.), arról, hogy *„ha a Párttanácsban a Központi Lapnak három tagja lesz, a Központi Bizottság a szerkesztőség akaratának egyszerű végrehajtójává válik* (az én kiemelésem). Három külföldön élő személy jogot kap arra, hogy az egész (!!) párt munkáját korlátlanul (!!) irányítsa. Biztonságukat nem fenyegeti veszély és ezért hatalmuk életük végéig tarthat." (268. old.) Nos, e teljes értelmetlen és demagóg frázisok ellen, amelyek *az eszmei vezetést az egész párt munkájába való beavatkozással* cserélik fel (és amelyek a kongresszus után olcsó jelszót szolgáltattak Akszelrod elvtársnak „teokráciát" emlegető beszédeiben[20]), – *ezek ellen* tiltakozott megint Pavlovics elvtárs, hangsúlyozva: „azoknak az elveknek szilárdsága és tisztasága mellett szállok síkra, amelyeknek képviselője az »Iszkra«. Azzal, hogy túlsúlyt biztosítok a Központi Lap szerkesztőségének, megerősítem ezeket az elveket." (268. old.)

Így fest a valóságban az a hírhedt kérdés, hogy a Központi Lap túlsúlyba kerül-e a Központi Bizottsággal szemben. Akszelrodnak és Martov elvtársnak e híres „elvi nézeteltérése" nem egyéb, mint *Akimov elvtárs*

opportunista és demagóg frázisainak megismétlése, olyan frázisoknak a megismétlése, amelyeknek igazi jellegét még Popov elvtárs is világosan látta akkor, amikor még nem szenvedett vereséget a központi szervek összetételének kérdésében.

* * *

A Párttanács összetételének kérdése végeredményben így áll: noha Martov elvtárs az „Ostromállapot"-ban megkísérelte bebizonyítani, hogy a „Levél a szerkesztőséghez" című írásomban foglalt fejtegetések ellentmondók és helytelenek, a kongresszusi jegyzőkönyv világosan mutatja, hogy ez a kérdés az 1. ponthoz *viszonyítva* valóban csak *részletkérdés*, hogy a „Kongresszusunk" című cikknek („Iszkra", 53. szám) az a kijelentése, amely szerint „csaknem kizárólag" a párt központi szerveinek szervezetéről vitatkoztunk, *teljes ferdítés* volt. Ez a ferdítés annál felháborítóbb, mert a cikk szerzője *teljesen megkerülte az 1. pont körüli vitákat*. A jegyzőkönyv továbbá azt is megerősíti, hogy a Párttanács összetételének kérdésében határozott iszkrás csoportosulás nem alakult ki: név szerinti szavazások nincsenek, Martov nem ért egyet Panyinnal, én egyetértek Popovval, Jegorov és Guszev külön álláspontot foglalnak el stb. Végül azt az utolsó állításomat (az Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Ligájának kongresszusán), hogy a martovistáknak az iszkraellenesekkel való koalíciója erősödött, *ugyancsak bebizonyítja* az, hogy Martov és Akszelrod elvtársak, mint azt most mindenki látja, ebben a kérdésben is Akimov elvtárs felé fordultak.

1) A SZERVEZETI SZABÁLYZAT KÖRÜLI VITA VÉGE. KOOPTÁLÁS A KÖZPONTI SZERVEKBE. A „RABOCSEJE GYELO" KÜLDÖTTEINEK TÁVOZÁSA

A szervezeti szabályzat fölötti további vitákból (a kongresszus 26. ülése) csak a Központi Bizottság hatáskörének korlátozásával kapcsolatos kérdést érdemes megemlíteni, mert ez megvilágítja, milyen támadásokat intéznek *most* a martovisták a hipercentralizmus ellen. Jegorov és Popov elvtárs valamivel erősebb meggyőződéssel, az ő jelölésüktől vagy az általuk javasolt jelöléstől függetlenül törekedtek a centralizmus korlátozására. Már a szervezeti szabályzat-bizottságban azt javasolták, hogy a Központi Bizottságnak a helyi bizottságok feloszlatására való jogát a Párttanács beleegyezésétől tegyék függővé és azonkívül a külön felsorolt esetekben korlátozzák (272. old. 1. megjegyzés). A szervezeti szabályzat-bizottság három tagja (Glebov, Martov meg én) ellenezte ezt, s a kongresszuson Martov elvtárs a mi véleményünket támogatta (273. old.), azt válaszolva Jegorovnak és Popovnak, hogy „a Központi Bizottság amúgy is meg fogja vitatni a dolgot, mielőtt olyan komoly lépésre határozná el magát, mint egy szervezet feloszlatása". Amint látjuk, Martov elvtársnál *akkor* még süket fülekre talált *mindenféle* anticentralista törekvés, és a kongresszus elvetette Jegorov és Popov javaslatát – sajnos, a jegyzőkönyvből nem derül ki, hány szavazattal.

A pártkongresszuson Martov elvtárs azt is „ellenezte, hogy a »szervez« szót (a Központi Bizottság bizottságokat szervez stb. – a párt szervezeti szabályzatának 6. pontjában) a »jóváhagy« szóval helyettesítsük". „Meg kell adni a szervezés jogát is" – mondotta *akkor* Martov elvtárs, akinek még nem ötlött eszébe az a figyelemre

méltó, csak a Liga kongresszusán felfedezett gondolat, hogy a jóváhagyás nincsen benne a „szervezés" fogalmában.

E két ponton kívül a szervezeti szabályzat 5–11. pontjának egyes részleteire vonatkozó, már egészen aprólékos vita (jegyzőkönyv, 273–276. old.), aligha érdekes. A 12. pont általában az összes párttestületekbe és különösen a központi szervekbe való kooptálás kérdésével foglalkozik. A bizottság a kooptáláshoz szükséges minősített többségnek $^2/_3$-ról $^4/_5$-re való felemelését javasolja. Az előadó (Glebov) a Központi Bizottságba való *egyhangú* kooptálást javasolja. Jegorov elvtárs, aki a *súrlódásokat* nem tartja kívánatosaknak, alapos óvás hiányában elegendőnek tartja az egyszerű többséget. Popov elvtárs sem a bizottsággal, sem Jegorov elvtárssal nem ért egyet, és vagy egyszerű többséget (vétójog nélkül), vagy egyhangú határozathozatalt követel. Martov elvtárs sem a bizottsággal, sem Glebovval, sem Jegorovval, sem Popovval nem ért egyet, ellenzi az egyhangú határozathozatalt, a $^4/_5$-ös többséget (a $^2/_3$-os mellett van), *ellenzi a „kölcsönös kooptálást", vagyis azt, hogy a Központi Lap szerkesztőségének joga legyen óvást emelni a Központi Bizottságba való kooptálás ellen, és fordítva* („a kooptálás kölcsönös ellenőrzésének jogát").

Amint az olvasó látja, igen tarka csoportosulás alakult ki, és a nézeteltérések szinte minden egyes küldött álláspontjának „egyhangú" sajátosságaira bomlanak!

Martov elvtárs ezt mondja: „Elismerem, hogy pszichológiailag lehetetlen kellemetlen emberekkel együtt dolgozni. De nekünk az is fontos, hogy szervezetünk életés cselekvőképes legyen... A kooptálásnál nincs szükség a Központi Bizottság és a Központi Lap szerkesztőségének kölcsönös ellenőrzési jogára. Ezt nem azért ellenzem, mintha azt hinném, hogy az egyik szerv nem kompetens

a másiknak a működési területén. Nem! A Központi Lap szerkesztősége például jó tanácsot adhatna a Központi Bizottságnak arra vonatkozólag, hogy például Nagyezsgyin urat felvegyék-e a Központi Bizottság tagjai közé vagy sem. Azért ellenzem, mert nem akarok bennünket kölcsönösen ingerlő huzavonát előidézni."

Ezellen így érvelek: „Itt két kérdés merül fel. Az első a minősített többségre vonatkozik, és én ellenzem, hogy $^4/_5$-ről $^2/_3$-ra csökkentsük. Az alapos óvás bevétele nem célszerű, és én ellenzem. Hasonlíthatatlanul fontosabb a második kérdés: a Központi Bizottság és a Központi Lap kölcsönös ellenőrzési joga a kooptálás fölött. A két központ kölcsönös egyetértése elengedhetetlen feltétele az összhangnak. Itt a két központi szerv közti összhang hiányáról van szó. Aki nem akar szakadást, annak gondoskodnia kell arról, hogy meglegyen az összhang. A párt életéből ismeretes, hogy akadtak, akik szakadást szítottak. Ez elvi kérdés, fontos kérdés, a párt egész jövendő sorsa függhet tőle." (276–277. old.)* Ez a Martov elvtárs által különösen komoly jelentőségűnek minősített beszédemről a kongresszuson készített kivonat teljes szövege. Martov elvtárs ugyan komoly jelentőséget tulajdonít a beszédnek, de, sajnos, nem igyekezett ezt kapcsolatba hozni a kongresszus vitáival és akkori politikai helyzetével.

Mindenekelőtt felmerül a kérdés: mi az oka annak, hogy eredeti tervezetemben (lásd 394. old. 11. pont)** csak $^2/_3$-os szavazattöbbséget követeltem, nem pedig a központi szervekbe való kooptálás kölcsönös ellenőrzését? Trockij elvtárs, aki utánam szólalt fel (227. old.), azonnal fel is vetette ezt a kérdést.

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 7. köt. Budapest 1965. 277. old. – *Szerk.*

** Ugyanott, 242. old. – *Szerk.*

Erre a kérdésre a Liga kongresszusán mondott beszédem és Pavlovics elvtársnak a II. kongresszusról szóló levele ad választ. A szervezeti szabályzat 1. pontja „széttörte a fazekat", s azt „kétszeres kötéssel" kellett összedrótozni – mondtam a Liga kongresszusán. Ez először is azt jelentette, hogy Martov egy merőben elméleti kérdésben opportunistának bizonyult, Liber és Akimov pedig *védelmezte* hibáját. Másodszor azt jelentette, hogy a martovistáknak (vagyis az iszkrások elenyésző kisebbségének) az iszkraellenesekkel való koalíciója a központi szervek megválasztásakor biztosította nekik *a kongresszusi többséget*. És itt éppen a központi szervek *személyi összetételéről* beszéltem, hangsúlyozva a harmónia szükségességét és *óva intve azoktól, akik „szakadást akarnak előidézni"*. Ez a figyelmeztetés valóban fontos elvi jelentőségre tett szert, mert az „Iszkra" szervezet (amely a központi szervek személyi összetételének kérdésében kétségkívül illetékesebb volt, minthogy a legjobban ismerte a gyakorlatból az ügyeket és az összes jelölteket), – az „Iszkra" szervezet már nyilatkozott ebben a kérdésben tanácskozási joga alapján és meghozta előttünk ismeretes határozatát a számára aggályosnak tetsző jelöléseket illetőleg. Az „Iszkra" szervezetnek mind erkölcsi szempontból, mind lényegileg (azaz a határozatot meghozó szerv illetékessége tekintetében) döntő jelentőséggel kellett bírnia ebben a kényes kérdésben. *Formailag* azonban Martov elvtársnak természetesen teljes joga volt az „Iszkra" szervezet többségével *szemben* Liberékhez és Akimovékhoz apellálni. Akimov elvtárs pedig az 1. pontról mondott ragyogó beszédében nagyon világosan és okosan megmondta, hogy amikor azt látja, hogy az iszkrások között közös, iszkrás céljaik elérésének módszerei tekintetében nézeteltérések vannak, tudatosan és szándékosan a *rosszabbik módszerre szavaz*, mert őt, Akimovot, az iszkrás célokkal homlokegyenest

ellenkező célok vezérlik. Ily módon *semmi kétség* sem férhetett ahhoz, hogy a Liberék és Akimovék, Martov elvtárs akaratától és tudatától függetlenül is, *éppen a központi szervek rosszabbik összetételét* fogják támogatni. *Meglehet*, sőt bizonyos, hogy éppen arra a listára *szavaznak* (nem szavaik, hanem *tetteik* alapján, az 1. pont kérdésében való szavazásuk alapján ítélve), amely olyan emberek jelenlétével kecsegtet, „akik szakadást akarnak előidézni", mégpedig éppen *azért*, hogy „szakadást idézzenek elő". Hát csoda, hogy ebben a helyzetben egy fontos elvi kérdésről beszéltem (a két központi szerv közti harmóniáról), amelytől a párt egész jövendő sorsa függhet?

Egyetlenegy olyan szociáldemokrata, aki az iszkrás eszméket és terveket és a mozgalom történetét csak valamennyire is ismeri, aki csak valamennyire is őszintén vallotta ezeket az eszméket, egy pillanatra sem kételkedhetett abban, hogy formailag csakugyan Liberék és Akimovék döntötték el az „Iszkra" szervezetben a központi szervek összetétele körüli vitát, de a lehető *legrosszabb* eredmény irányában. Ezek ellen a lehetséges legrosszabb eredmények ellen feltétlenül *harcolni* kellett.

A kérdés az, hogy hogyan harcoljunk? Mi természetesen nem hisztérikus ordítozással és nem botrányok rendezésével harcoltunk, hanem olyan eszközökkel, amelyek *teljesen lojálisak és teljesen jogosak:* amikor éreztük, hogy kisebbségben vagyunk (éppúgy, mint az 1. pont kérdésében), *a kongresszustól a kisebbség jogainak megvédését kértük.* Mind a szigorúbb minősítést a tagok felvételénél ($^2/_3$ helyett $^4/_5$), mind az egyhangú döntést a kooptálásnál, mind a kölcsönös ellenőrzést a központi szervekbe való kooptálásnál akkor követeltük, *amikor a központi szervek személyi összetételének kérdésében kisebbségbe kerültünk.* Ezt a tényt rendszeresen mellőzik az olyanok, akik szeretnek kutyafuttában, néhány baráti

beszélgetés után, az *összes* jegyzőkönyveknek és az érdekelt személyek összes „vallomásainak" beható tanulmányozása nélkül a kongresszusról nyilatkozgatni. De aki ezeket a jegyzőkönyveket és ezeket a vallomásokat lelkiismeretesen tanulmányozza, feltétlenül megérti azt a következtetésemet, hogy a vita *gyökere a kongresszus adott pillanatában*, éppen *a központi szervek személyi összetételének* kérdésében rejlik, és éppen azért követeltük a szigorúbb ellenőrzést, mert kisebbségben voltunk, mert „kétszeres kötéssel akartuk összedrótozni a fazekat", melyet Martov Liberék és Akimovék ujjongása közben és ujjongó közreműködésével összetört.

„Ha nem így volna – mondja a kongresszusnak erről a mozzanatáról Pavlovics elvtárs –, akkor azt kellene feltételeznünk, hogy amikor az egyhangú kooptálásra vonatkozó pontot javasoltuk, ellenfeleinkről gondoskodtunk, mert annak a pártnak a számára, mely valamely szervben túlsúlyban van, az egyhangú döntés nemcsak nem szükséges, hanem még hátrányos is." („Levél a II. kongresszusról". 14. old.) Jelenleg azonban túlságosan gyakran megfeledkeznek az események időbeli sorrendjéről, elfelejtik, hogy a mostani kisebbség *a kongresszusnak egy teljes időszakán át* többség volt (hála a Liberék és Akimovék részvételének), és hogy éppen erre az időszakra esik a központi szervekbe való kooptálás feletti vita, amelynek leplezett oka az „Iszkra" szervezetben a központi szervek személyi összetétele körül felmerült nézeteltérés volt. Aki ezzel a körülménnyel tisztában van, az meg fogja érteni, miért voltak vitáink oly szenvedélyesek, s azon a *látszólagos* ellentmondáson sem fog megütközni, hogy holmi apró, részletkérdésekre vonatkozó nézeteltérések valóban fontos, elvi kérdéseket vetnek fel.

Deutsch elvtársnak, aki ugyanazon az ülésen szólalt fel (277. old.), jelentős mértékben igaza volt, amikor

kijelentette: „Kétségtelen, hogy ez a javaslat az adott helyzethez van szabva." Valóban, a vita igazi jelentőségét csak akkor lehet megérteni, ha *az adott helyzetet* a maga egész bonyolultságában megértettük. És rendkívül fontos annak szem előtt tartása, hogy amikor *mi* voltunk kisebbségben, a kisebbség jogait *olyan módszerekkel* védelmeztük, amelyeket bármely európai szociáldemokrata jogosnak és megengedhetőnek ismer el: nevezetesen, azzal a kéréssel fordultunk a kongresszushoz, hogy a központi szervek személyi összetételét szigorúbban ellenőrizze. Nagymértékben igaza volt Jegorov elvtársnak is, amikor ugyancsak a kongresszuson, de egy másik ülésen ezt mondta: „Nagyon csodálkozom, hogy a vita során megint az elvekre hivatkoznak"... (Ezt a Központi Bizottság megválasztása alkalmával mondotta, a kongresszus 31. ülésén, azaz, ha nem tévedek, csütörtök reggel, a 26. ülés pedig, amelyről most szó van, hétfő este volt)... „Azt hiszem, mindenki előtt világos, hogy az utolsó napokban a viták nem valamilyen elvi kérdésfelvetés körül forogtak, hanem kizárólag akörül, miképpen lehet az egyik vagy másik elvtársnak a központi szervekbe való bejutását biztosítani vagy megakadályozni. Valljuk be, hogy ezen a kongresszuson az elvek már rég eltűntek, és nevezzük nevükön a dolgokat. (Általános derültség. Muravjov: »Kérem jegyzőkönyvbe venni, hogy Martov elvtárs mosolygott.«)" (337. old.) Nem csoda, hogy Martov elvtárs és mi valamennyien nevettünk Jegorov elvtárs panaszain, amelyek valóban nevetségesek. Igen, „*az utolsó napokban*" nagyon, nagyon sok minden a központi szervek személyi összetételének kérdése körül *forgott*. Ez igaz. Ez a kongresszuson valóban *mindenki előtt világos* volt (és csak *most* igyekszik a kisebbség ezt a világos körülményt *elhomályosítani*). Igaz végül az is, hogy a dolgokat nevükön kell nevezni. De az isten szerelméért, mi köze *ehhez*

az „elvek eltűnésének" ? ? Hiszen éppen *azért* ültünk össze a kongresszuson (lásd 10. old., a kongresszus napirendje), hogy *az első napokban* a programról, a taktikáról, a szervezeti szabályzatról beszéljünk és a megfelelő kérdésekben döntéseket hozzunk, és hogy *az utolsó napokban* (a napirend 18–19. pontja) a központi szervek személyi összetételéről beszéljünk és *ezekben* a kérdésekben döntsünk. Amikor az emberek a kongresszusok *utolsó napjait* a karmesteri pálca elnyeréséért folyó harcra használják fel, ez természetes és teljesen,teljesen törvényszerű jelenség. (De amikor a karmesteri pálca miatt a *kongresszusok után* verekednek, az már marakodás.) Ha valaki a *kongresszuson* a központi szervek személyi összetételének kérdésében vereséget szenvedett (mint Jegorov elvtárs), akkor *ezek után* az „elvek eltűnéséről" beszélni *egyszerűen nevetséges*. Ezért érthető, hogy Jegorov elvtárson mindenki nevetett. Érthető az is, hogy miért kérte Muravjov elvtárs annak jegyzőkönyvbe vételét, hogy Martov elvtárs is nevetett: *amikor Martov elvtárs Jegorov elvtárson nevetett, önmagán nevetett...*

Muravjov elvtárs ironikus megjegyzése kiegészítéséül talán nem lesz felesleges rámutatnunk a következő tényre. *A kongresszus után* Martov elvtárs, mint ismeretes, boldog-boldogtalannak azt bizonygatta, hogy nézeteltéréseinkben a döntő szerepet éppen a központi szervekbe való kooptálás kérdése játszotta, hogy „a régi szerkesztőség többsége" a leghatározottabban ellenezte a központi szervekbe való kooptálás kölcsönös ellenőrzését. Martov elvtárs a *kongresszus előtt* elfogadta azt a tervezetemet, amely két hármasbizottság választását irányozta elő, $^2/_3$-os szavazattöbbségen alapuló kölcsönös kooptálással, és *erről a következőket írta nekem: „Amikor a kölcsönös kooptálásnak ezt a formáját elfogadjuk*, hangsúlyoznunk kell, hogy a kongresszus után mindegyik testület kiegészítése némileg más alapon fog történni

(*én a következőképpen tanácsolnám:* mindegyik testület, amikor új tagokat kooptál, szándékáról értesíti a másik testületet; *az utóbbi óvást emelhet, és akkor a vitát a Párttanács dönti el.* Hogy ne legyen huzavona, ezt az eljárást *előre kijelölt jelöltekre* alkalmazzák, *legalábbis a Központi Bizottság esetében,* hiszen ilyenekkel a kiegészítés gyorsabban mehet végbe). Annak hangsúlyozására, hogy a további kooptálás a párt szervezeti szabályzata által meghatározandó módon fog történni, a 22. pontban hozzá kell tenni*: »...amely az elfogadott határozatokat jóváhagyja«" (az én kiemelésem).

Kommentárok feleslegesek.

Miután megvilágítottuk annak a helyzetnek a jelentőségét, amelyben a központi szervekbe való kooptálásról folyt a vita, némileg foglalkoznunk kell az idevonatkozó *szavazásokkal* – a *vitákra* felesleges kitérnünk, mert Martov elvtárs általam idézett beszéde és az én beszédem után csak rövid replikák következnek, amelyekben igen kevés küldött vesz részt (lásd jegyzőkönyv, 277–280. old.). A szavazásokkal kapcsolatban Martov elvtárs a Liga kongresszusán azt állította, hogy beszédemben „szörnyen elferdítettem a dolgot" (lásd a Liga jegyzőkönyve, 60. old.), „mert a szervezeti szabályzat körül folyó harcot"... (Martov elvtárs akaratlanul nagy igazságot mondott: az 1. pont megszavazása után a heves

* A kongresszus Tagesordnungjára vonatkozó eredeti tervezetemről és a hozzá írt kommentárról van szó, amelyet az összes delegátusok ismertek. E tervezet 22. pontjában éppen a két hármasbizottságnak a Központi Lapba és a Központi Bizottságba való választásáról, e hatosbizottságnak $^2/_3$-os többséggel történő „kölcsönös kooptálásáról", e kölcsönös kooptálásnak a kongresszus által való jóváhagyásáról s a Központi Lapba és a Központi Bizottságba való további önálló kooptálásról van szó.

viták igenis a szervezeti szabályzat *körül* folytak)... „úgy tüntettem fel, mint az »Iszkra« harcát a Bunddal koalícióra lépő martovisták ellen".

Vegyük csak közelebbről szemügyre a „szörnyű ferdítésnek" ezt az érdekes kérdését. Martov elvtárs a Párttanács összetétele kérdésében megejtett szavazásokat összekapcsolja a kooptálás kérdésében megejtett szavazásokkal és *nyolc* szavazást sorol fel: 1) A Központi Lap és a Központi Bizottság két-két tagjának beválasztása a Párttanácsba: mellette 27 (M), ellene 16 (L), tartózkodott a szavazástól 7*. (Zárójelben megjegyezzük, hogy a jegyzőkönyv 270. oldalán 8 tartózkodó szerepel, de ez nem lényeges.) – 2) A Párttanács ötödik tagjának megválasztása a kongresszus által: mellette 29 (L), ellene 18 (M), tartózkodott 7. – 3) A Párttanács kivált tagjainak pótlása maga a Párttanács által: ellene 23 (M), mellette 16 (L), tartózkodott 12. – 4) Egyhangú döntés szükségessége a Központi Bizottságban: mellette 25 (L), ellene 19 (M), tartózkodott 7. – 5) Valamely tag felvételének visszautasításához *egy* alapos óvás megkövetelése: mellette 21 (L), ellene 19 (M), tartózkodott 11. – 6) Egyhangú döntés a Központi Lapba való kooptálásnál: mellette 23 (L), ellene 21 (M), tartózkodott 7. – 7) Megengedhető-e a szavazás a Párttanácsnak arról a jogáról, hogy hatálytalanítsa a Központi Lapnak és a Központi Bizottságnak valamely új tag fel nem vételéről szóló határozatát: mellette 25 (M), ellene 19 (L), tartózkodott 7. – 8) Az erre vonatkozó javaslat: mellette 24 (M), ellene 23 (L), tartózkodott 4. „*Itt nyilvánvaló* – szögezi le Martov elvtárs (lásd a Liga jegyzőkönyve, 61. old.) –, *hogy a Bund egyik küldötte a javaslat mellett szavazott, a többi tartózkodott a szavazástól.*" (Az én kiemelésem.)

* A zárójelbe tett M és L betű azt mutatja, mire szavaztam én (L), és mire Martov (M).

Kérdezzük, miért tekinti Martov elvtárs *nyilvánvalónak*, hogy egy bundista *mellette*, *Martov mellett* szavazott, amikor nem voltak név szerinti szavazások?

Azért, mert *a szavazásban részt vevők számát* veszi figyelembe, s amikor ez a szám arra mutat, hogy a Bund *részt vett* a szavazásban, akkor ő, Martov elvtárs, nem kételkedik abban, hogy *ez a szavazás* mellette, Martov mellett történt.

Hol követtem hát el itt „szörnyű ferdítést"?

A szavazatok száma összesen 51, a bundista szavazatok nélkül 46, a rabocsejegyelősök szavazatai nélkül 43. A Martov elvtárs által idézett nyolc szavazás közül *hétben* 43, 41, 39, 44, 40, 44 és 44 küldött vett részt, *egy* szavazásban pedig 47 küldött (helyesebben szavazat), és itt maga Martov elvtárs is elismeri, hogy egy bundista támogatta őt. Kitűnik hát, hogy az a kép, amelyet Martov vázolt (mégpedig, amint mindjárt látni fogjuk, hiányosan), *csak alátámasztja és szemléltetőbbé teszi a harcról adott leírásomat!* Kitűnik, hogy sok esetben *igen nagy volt* a szavazástól tartózkodók száma; ez éppen arra mutat, hogy az egész kongresszus *aránylag* csekély érdeklődést tanúsított bizonyos *részletek* iránt, s hogy az iszkrások között nem volt teljesen határozott csoportosulás ezekben a kérdésekben. Martov szavai, hogy a bundisták „a szavazástól való tartózkodásukkal nyilvánvalóan Lenint segítik" (a Liga jegyzőkönyve, 62. old.) *éppen Martov ellen szólnak:* kitűnik, hogy *csak* a bundisták távolléte vagy pedig a szavazástól való tartózkodásuk esetén számíthattam néha győzelemre. De a bundisták minden alkalommal, amikor *érdemesnek tartják*, hogy beavatkozzanak a harcba, Martov elvtársat támogatják, és ilyen beavatkozás nemcsak a 47 küldött részvételével lezajlott fentebbi esetben történt. Aki nem rest megnézni a kongresszus jegyzőkönyvét, az látni fogja, hogy a Martov elvtárs által festett képnek milyen *különös*

hiányai vannak. Martov elvtárs *három további esetet egyszerűen nem vett figyelembe*, amikor a Bund *részt vett* a szavazásban, *s mindezekben az esetekben természetesen* Martov elvtárs volt a győztes. Ezek az esetek a következők: 1) Elfogadják Fomin elvtárs módosító javaslatát, amely a minősített többséget $^4/_5$-ről $^2/_3$-ra csökkenti. Mellette 27-en szavaztak, ellene 21-en (278. old.), tehát 48 szavazat vett részt a szavazásban. 2) Elfogadják Martov elvtárs javaslatát a kölcsönös kooptálás elvetésére vonatkozólag. Mellette 26, ellene 24 szavazatot adtak le (279. old.), vagyis a szavazásban 50 szavazat vett részt. Végül 3) elvetik azt a javaslatomat, hogy a Központi Lapba és a Központi Bizottságba való kooptálás csak a Párttanács összes tagjainak beleegyezésével történhessék (280. old.). 27-en szavaztak ellene, 22-en mellette (még név szerinti szavazás is volt, amely sajnos nem szerepel a jegyzőkönyvben), a szavazásban résztvevők száma tehát 49.

A mérleg: a központi szervekbe való kooptálás kérdéseiben a bundisták *csak 4 szavazásban* vettek részt (az általam most említett *három* szavazásban – melyben összesen 48-an, 50-en, illetve 49-en vettek részt, és a Martov elvtárs által említett *egy* szavazásban, amelyben 47-en vettek részt). *Mindezekből a szavazásokból* Martov elvtárs került ki győztesként. *Az általam festett kép az összes pontokat tekintve helyesnek bizonyul*, helyesen utaltam a Bunddal való koalícióra, s helyes az a megállapításom is, hogy viszonylag kis részletekre vonatkozó kérdésekről van szó (igen sok esetben nagy volt a szavazástól tartózkodók száma), és hogy nem volt egy határozott iszkrás csoportosulás (nem voltak név szerinti szavazások; rendkívül csekély volt a vita során a hozzászólók száma).

Martov elvtársnak az a próbálkozása, hogy okfejtésemben ellentmondást találjon, alkalmatlan eszközökkel

való próbálkozásnak bizonyul, mert Martov elvtárs egyes szavakat ragadott ki, s nem vette magának azt a fáradságot, hogy a képet egészében rekonstruálja.

A szervezeti szabályzat utolsó pontja, amely a külföldi szervezet kérdésével foglalkozik, újabb vitákra és szavazásokra adott alkalmat, s ezek igen jellemzők a kongresszusi csoportosulások szempontjából. A Ligának mint a párt külföldi szervezetének elismeréséről volt szó. Akimov elvtárs természetesen azonnal tiltakozott ezellen, emlékeztetett az első kongresszus által jóváhagyott Külföldi Szövetségre és rámutatott a kérdés elvi jelentőségére. „Mindenekelőtt előrebocsátani kívánom – jelentette ki –, hogy nem tulajdonítok különösebb gyakorlati jelentőséget e kérdés ilyen vagy olyan megoldásának. Kétségtelen, hogy annak az eszmei harcnak, amely pártunkban ez ideig folyt, még nincs vége; de más síkokon és más erőcsoportosulás mellett fog folytatódni... A szervezeti szabályzat 13. pontjában újból és igen világosan visszatükröződött az a törekvés, hogy kongresszusunkat a párt kongresszusából frakciók kongresszusává változtassák. Ahelyett, hogy az összes oroszországi szociáldemokratákat arra késztetnék, hogy a pártegység érdekében, az összes pártszervezeteket egyesítve meghajoljanak a pártkongresszus határozatai előtt, a kongresszust arra szólítják fel, hogy semmisítse meg a kisebbség szervezetét, hogy eltűnésre kényszerítse a kisebbséget." (281. old.) Amint az olvasó látja, a „folytonosság", amely annyira a szívéhez nőtt Martov elvtársnak a központi szervek összetételének kérdésében elszenvedett veresége után, legalább annyira a szívéhez nőtt Akimov elvtársnak is. A kongresszuson azonban olyan emberek, akik más mértékkel mérik önmagukat, mint másokat, szenvedélyesen Akimov elvtárs ellen fordultak. A prog-

ram elfogadása, az „Iszkra" elismerése és csaknem az egész szervezeti szabályzat elfogadása ellenére éppen azt az „elvet" állítják előtérbe, amely a Ligát a Szövetségtől „elvileg" elválasztotta. „Ha Akimov elvtárs elvi alapokra akarja helyezni a kérdést – kiált fel Martov elvtárs –, ezellen semmi kifogásunk; különösen mert Akimov elvtárs a két áramlat elleni harc lehetséges kombinációiról beszélt. Nem abban az értelemben kell az *egyik irány győzelmét szankcionálni* (vegyük figyelembe, hogy ezt a kongresszus 27. ülésén mondták!), hogy még egyszer hajbókoljunk az »Iszkra« előtt, hanem abban az értelemben, hogy *végleg búcsút mondjunk minden lehetséges kombinációnak, amelyről Akimov elvtárs beszélt.*" (282. old. Az én kiemelésem.)

A következő képet látjuk: Martov elvtárs a kongresszuson lefolyt összes programviták befejezése *után* még mindig folytatja az összes lehetséges kombinációktól való *végleges búcsúzkodást*... egyelőre még nem szenvedett vereséget a központi szervek összetételének kérdésében! Martov elvtárs a kongresszuson „véglegesen búcsút mond" annak a *lehetséges* „kombinációnak", amelyet *rögtön a kongresszus után* gyönyörűen megvalósít. De Akimov elvtárs *már akkor* sokkal éleslátóbbnak bizonyult, mint Martov elvtárs; Akimov elvtárs „az első kongresszus akaratából bizottságnak nevezett régi pártszervezet" ötéves munkájára hivatkozott és ezzel a *látnoki* epés megjegyzéssel fejezte be hozzászólását: „Ami pedig Martov elvtársnak azt a véleményét illeti, hogy hiába reménykedem pártunk egy más áramlatának keletkezésében, azt kell mondanom, hogy *Ő maga is reményeket kelt bennem.*" (283. old. Az én kiemelésem.)

Bizony, be kell vallani, Martov elvtárs fényesen igazolta Akimov elvtárs reményeit!

Martov elvtárs Akimov elvtársat követte, mivel meggyőződött Akimov igazáról, miután megbontották annak

a régi párttestületnek a „folytonosságát", amelyet három évig működőnek tekintettek. A győzelem nem sokba került Akimov elvtársnak.

A kongresszuson azonban csak Martinov, Bruker elvtárs és a bundisták (8 szavazat) álltak – mégpedig következetesen – Akimov elvtárs mellé. Jegorov elvtárs mint a „centrum" igazi vezére az arany középutat választja: egyetért, ugyebár, az iszkrásokkal, „rokonszenvezik" velük (282. old.) és rokonszenvét azzal a *javaslattal bizonyítja be* (283. old.), hogy kerüljék meg teljesen a felvetett elvi kérdést és *hallgassanak* a Ligáról is, a Szövetségről is. A javaslatot 27 szavazattal 15 ellenében elvetik. Nyilvánvaló, hogy az iszkraelleneseken (8) kívül majdnem az egész „centrum" (10) együtt szavazott Jegorov elvtárssal (a szavazók teljes száma 42 volt, tehát sokan tartózkodtak a szavazástól vagy *nem voltak jelen*, ami gyakran megtörtént olyan szavazásoknál, amelyek nem voltak érdekesek, és amelyeknek eredménye *nem* volt *kétséges*). *Mihelyt szóba kerül az iszkrás elvek gyakorlati* megvalósítása, nyomban kiderül, hogy a „centrum" „rokonszenve" csupán *szavakban nyilvánul meg*, és legfeljebb harminc vagy harminc-egynéhány szavazat áll mellettünk. A viták és szavazások Ruszov javaslata körül (hogy a Ligát ismerjék el az *egyedüli* külföldi szervezetnek) ezt még szemléltetőbben mutatják. Az iszkraellenesek és a „mocsár" már éppenséggel *elvi* álláspontra helyezkednek, s ezt az álláspontot védelmezi Liber és Jegorov elvtárs, akik kijelentik, hogy Ruszov elvtárs javaslata nem bocsátható szavazásra, nem jogos: „Ez a javaslat megöli valamennyi többi külföldi szervezetet" (Jegorov). S a szónok, aki nem akar részt venni a „szervezet megölésében", nemcsak tartózkodik a szavazástól, hanem el is hagyja a termet. De el kell ismernünk, hogy a „centrum" vezére (téves elveiben) százszorta több meggyőződésről és politikai

bátorságról tett tanúságot, mint Martov elvtárs és társai, – *nemcsak akkor* kelt a „megölésre" ítélt szervezet védelmére, *amikor saját köréről volt szó,* mely nyílt harcban vereséget szenvedett.

Ruszov elvtárs javaslatát 27 szavazattal 15 ellenében szavazásra bocsáthatónak találják, s azután 25 szavazattal 17 ellenében elfogadják. Ha ehhez a 17-hez hozzávesszük a távollevő Jegorov elvtársat, akkor megkapjuk *az iszkraellenesek és a „centrum" teljes létszámát (18).*

A szervezeti szabályzat 13. pontját, amely a külföldi szervezetről szól, teljes egészében csak *31 szavazattal* fogadják el 12 szavazat ellenében, 6-an pedig tartózkodnak a szavazástól. Ezzel a 31-es számmal, amely megközelítően mutatja, milyen volt a kongresszuson az iszkrások, azaz az „Iszkra" nézeteit következetesen védő és *a gyakorlatban* megvalósító emberek számbeli ereje, már éppen *hatodszor* találkozunk a kongresszus szavazásainak elemzése során (a Bund kérdésének napirendi helye, a szervező bizottsági incidens, a „Juzsnij Rabocsij" csoport feloszlatása és két szavazás az agrárprogram kérdésében). Martov elvtárs pedig komolyan el akarja velünk hitetni, hogy nincs semmi alap arra, hogy az iszkrásoknak ilyen „szűk" csoportját különválasszuk!

Feltétlenül meg kell említenem azt is, hogy a szervezeti szabályzat 13. pontjának elfogadása rendkívül jellemző vitára vezetett Akimov és Martinov elvtársak azon kijelentésével kapcsolatban, hogy „megtagadják a szavazásban való részvételt" (288. old.). A kongresszus irodája megtárgyalta ezt a kijelentést és – minden okkal – megállapította, hogy még a Külföldi Szövetség feloszlatása sem jogosítaná fel a Szövetség küldötteit a kongresszus munkájában való részvétel megtagadására. A szavazásban való részvétel megtagadása mindenképpen rendellenes és megengedhetetlen dolog – ez

volt az álláspontja az irodával együtt az egész kongresszusnak, többek között azoknak a kisebbségi iszkrásoknak is, akik a 28. ülésen *nagy hévvel elítélték azt, amit a 31. ülésen maguk csináltak!* Amikor Martinov elvtárs védeni kezdte kijelentését (291. old.), Pavlovics is, Trockij is, Karszkij is, Martov is ellene fordult. Martov elvtárs különösen világosan tudatában volt annak, hogy mik a kötelességei egy elégedetlen kisebbségnek (amíg maga nem került kisebbségbe!), és beszédében ezekről különösen kioktatta őket. „Vagy a kongresszus tagjai önök – kiáltotta oda Akimov és Martinov elvtársnak –, akkor *kötelesek* részt venni a kongresszus *minden* munkájában" (az én kiemelésem; akkor Martov elvtárs még nem látott formalizmust és bürokratizmust abban, hogy a kisebbség aláveti magát a többségnek!) – „vagy nem tagjai, és akkor nem maradhatnak az ülésen... A Szövetség küldöttei kijelentésükkel arra kényszerítenek, hogy felvessek két kérdést: tagjai-e a pártnak és tagjai-e a kongresszusnak?" (292. old.)

Martov elvtárs kioktatja Akimov elvtársat a párttag kötelességeire! De Akimov elvtárs már megmondta, s nem ok nélkül, hogy bizonyos reményeket fűz Martov elvtárshoz... Ezek a remények azonban csak Martovnak a választásokon elszenvedett veresége *után* valósulhattak meg. Amikor nem róla magáról, hanem másokról volt szó, Martov elvtárs még a borzadályt keltő „kivételes törvény" kifejezéssel szemben is süket maradt, amelyet (ha nem tévedek) *Martinov elvtárs hozott elsőnek forgalomba*. „A nekünk adott magyarázatok – feleli Martinov elvtárs azoknak, akik rá akarták bírni kijelentései visszavonására – nem tisztázták, vajon elvi döntésről vagy pedig a Szövetség ellen irányuló *kivételes rendszabályról* volt-e szó. Ez utóbbi esetben úgy véljük, hogy a Szövetséget sérelem érte. Jegorov elvtársnak, éppúgy, mint nekünk, az volt a benyomása, hogy ez a Szövetség ellen

irányuló *kivételes törvény* (az én kiemelésem), s ezért még az üléstermet is elhagyta." (295. old.) Martov elvtárs is, Trockij elvtárs is erélyesen tiltakoznak – Plehanovval egyetemben – az ellen a képtelen, *valóban képtelen* gondolat ellen, hogy a kongresszus szavazásában *sértést* lássunk, és Trockij elvtárs, védelmezve a kongresszus által az ő javaslatára elfogadott határozatot (amely szerint Akimov és Martinov elvtársak teljesen kielégítettnek tekinthetik magukat), azt hangoztatja, hogy „a határozati javaslat elvi és nem nyárspolgári jellegű, és *nem érdekel bennünket, hogy valaki megsértődött miatta*" (296. old.). Igen hamar kiderült azonban, hogy a körösdi szellem és a nyárspolgáriasság pártunkban még nagyon is erős, és az általam kiemelt büszke szavak üres, kongó frázisnak bizonyultak.

Akimov és Martinov elvtársak nem voltak hajlandók kijelentésüket visszavonni és eltávoztak a kongresszusról, a küldöttek pedig mindenfelől ezt kiáltották utánuk: „nincs igazatok!"

m) A VÁLASZTÁSOK. A KONGRESSZUS VÉGE

A szervezeti szabályzat elfogadása után a kongresszus határozatot hozott a kerületi szervezetekről, több határozatot egyes pártszervezetekről és, a „Juzsnij Rabocsij" csoportról folytatott rendkívül tanulságos vita után, melyet fentebb elemeztem, áttért a központi pártszervek megválasztásának kérdésére.

Már tudjuk, hogy az „Iszkra" szervezet, amelytől az egész kongresszus irányadó ajánlást várt, ebben a kérdésben megoszlott, mert a szervezet *kisebbsége* a kongresszuson nyílt és szabad harcban ki akarta próbálni, nem sikerül-e meghódítania a *többséget*. Azt is tudjuk, hogy jóval a kongresszus előtt és a kongresszuson az

összes küldöttek tudtak arról a tervről, hogy a szerkesztőséget két hármasbizottságnak a Központi Lapba és a Központi Bizottságba való megválasztása útján *megújítják*. A kongresszuson lefolyt vita tisztázása céljából foglalkozzunk behatóbban ezzel a tervvel.

Közlöm a kongresszus Tagesordnungjának tervezetéhez írt kommentárom pontos szövegét, amelyben ezt a tervet kifejtettem*: „A kongresszus 3 személyt választ a Központi Lap szerkesztőségébe és 3-at a KB-ba. Ez a hat személy szükség esetén *együttesen* $^2/_3$-os többséggel kooptálás útján kiegészíti a Központi Lap szerkesztőségét és a KB-t, s erről jelentést tesz a kongresszusnak. Miután a kongresszus ezt a jelentést jóváhagyta, a további kooptálást a Központi Lap szerkesztősége és a Központi Bizottság külön-külön végzi el."

Ebből a szövegből teljesen világosan és félreérthetetlenül kiderül, hogy a terv a szerkesztőségnek a gyakorlati munka legtekintélyesebb vezetőinek *részvételével* történő *megújítását* jelenti. E terv általam megjelölt mindkét vonása tüstént nyilvánvalóvá válik mindenki számára, aki nem sajnálja a fáradságot, hogy csak valamennyire is figyelmesen elolvassa az idézett szöveget. De manapság még a legelemibb dolgokat is meg kell magyarázni. A terv éppen a szerkesztőség *megújítását* jelenti, nem pedig tagjai számának feltétlen növelését és nem is feltétlen csökkentését, hanem igenis megújítását, mert az esetleges növelés vagy csökkentés *nyílt* kérdés marad: a kooptálás csak arra az esetre szerepel a tervben, *ha az okvetlenül szükséges*. Az egyes elvtársaknak a megújítás kérdésével kapcsolatos feltevései között voltak tervek a szerkesztőségi tagok számának esetleges csökkentésére, és volt terv 7-re való növelésére (jómagam a

* Lásd „Levél az »Iszkra« szerkesztőségéhez" c. írásomat, 5. old., és a Liga jegyzőkönyvét, 53. old.

hetes csoportot mindig összehasonlíthatatlanul célszerűbbnek tartottam a hatosnál), sőt 11-re való növelésére vonatkozóan is (ezt én lehetségesnek tartottam, ha sikerül a békés egyesülés általában az összes szociáldemokrata szervezetekkel, különösen pedig a Bunddal és a lengyel szociáldemokráciával). De a legfontosabb, amit a „hármasbizottságról" beszélő emberek rendszerint figyelmen kívül hagynak, – az a *követelés, hogy a Központi Bizottság tagjai vegyenek részt a Központi Lapba való további kooptálás kérdésének eldöntésében.* Az ezt a tervet ismerő és helyeslő (hozzájárulásuk külön kifejezésével, vagy pedig hallgatásukkal helyeslő) „kisebbségi" szervezeti tagok és kongresszusi küldöttek egész tömegéből egyetlen elvtárs sem vette magának azt a fáradságot, hogy e követelés jelentőségét megmagyarázza. Először is, miért indultak ki a szerkesztőség megújításánál éppen egy háromtagú és csakis háromtagú bizottságból? Nyilvánvaló, hogy ez *teljesen értelmetlen dolog* volna, ha *kizárólag* vagy akár csak főképpen a testület *kibővítését* tartották volna szem előtt, ha ezt a testületet valóban „harmonikusnak" ismerték volna el. Furcsa dolog volna, ha egy „harmonikus" testület kibővítése céljából nem az egész testületből, hanem *annak* csak *egy részéből indulnánk ki.* Nyilvánvaló, hogy a testületnek *nem minden* tagját találták teljesen alkalmasnak arra, hogy részt vegyen a testület megújításának, a régi szerkesztői kör *pártintézménnyé* való átalakításának megvitatásában és *eldöntésében.* Nyilvánvaló, hogy még az is, aki maga személy szerint kibővítés formájában kívánta a megújítást, nem tartotta a régi összetételt harmonikusnak, egy pártintézmény eszményének megfelelőnek, mert különben nem lett volna ok arra, hogy a hattagú bizottságot kibővítés céljából *előbb három tagra* csökkentsék. Ismétlem: ez magától értetődik, és csak a kérdésnek „személyeskedésekkel" való időleges beszennyezése feledtethette ezt el.

Másodszor, a fentebb idézett szövegből látható, hogy még a *Központi Lap mindhárom tagjának beleegyezése* sem lenne elegendő a háromtagú bizottság kibővítésére. Ezt is mindig figyelmen kívül hagyják. A kooptáláshoz a *hat* $^2/_3$-a, vagyis *négy* szavazat kell; tehát elég lenne a Központi Bizottság három megválasztott tagjának „vétója" ahhoz, hogy a *hármasbizottságot semmiféleképpen se lehessen kibővíteni.* Ha viszont a Központi Lap szerkesztőségének három tagja közül akár kettő is ellenezné a további kooptálást, a kooptálás mégis megtörténhetnék, ha ezzel a Központi Bizottság mindhárom tagja egyetért. Ily módon nyilvánvaló, hogy a régi körnek pártintézménnyé való átalakításánál az volt a szándékunk, hogy *döntő* szava a gyakorlati munka vezetőinek legyen, akiket a kongresszus választ meg. Hogy nagyjából milyen elvtársakra gondoltunk itt, az látható abból, hogy a szerkesztőség a kongresszus előtt egyhangúlag Pavlovics elvtársat választotta meg hetedik szerkesztő bizottsági tagnak, arra az esetre, ha a kongresszuson a testület nevében fel kell majd szólalni; Pavlovics elvtárson kívül a hetedik helyre az „Iszkra" szervezet egy régi tagját javasolták – aki egyben a Szervező Bizottság tagja is volt –, *s ezt később meg is választották a Központi Bizottság tagjává.*[21]

A két hármasbizottság választásának terve tehát nyilvánvalóan a következőt célozta: 1) a szerkesztőség megújítását; 2) a pártszervben nem helyénvaló régi körösdi szellem bizonyos vonásainak kiküszöbölését (ha nem volna mit kiküszöbölni, akkor nem kellett volna kieszelni az eredeti hármasbizottságot sem!), végül 3) az irodalmár kollégium „teokratikus" vonásainak kiküszöbölését (oly módon, hogy kiváló gyakorlati emberek bevonásával *döntik el* a hármasbizottság kibővítésének kérdését). Ez a terv, amelyet az összes szerkesztők ismertek, nyilvánvalóan a munka *hároméves tapasztala-*

tain alapult és megfelelt a forradalmi szervezés általunk *teljesen* következetesen megvalósított elveinek: a *szétforgácsoltság* korszakában, amikor az „Iszkra" a színre lépett, az egyes csoportok gyakran véletlenszerűen és spontán alakultak, és szükségképpen a körösdi szellem bizonyos káros megnyilvánulásai voltak tapasztalhatók náluk. A párt megteremtése feltételezte és megkövetelte, hogy ezeket a vonásokat kiküszöböljük; a kiváló gyakorlati embereknek ebben a kiküszöbölésben való részvétele *szükséges* volt, mert a szerkesztőség egyes tagjai *mindig* szervezeti ügyekkel foglalkoztak, és a pártintézmények rendszeréhez nemcsak irodalmár testületnek, hanem politikai vezető testületnek is kellett tartoznia. Az, hogy az eredeti hármasbizottság megválasztását a kongresszusra bízták, az „Iszkra" mindenkori politikája szempontjából szintén természetes volt: mi a legnagyobb *óvatossággal* készítettük elő a kongresszust, megvártuk a program, a taktika és a szervezés vitás elvi kérdéseinek *teljes* tisztázását; *nem kételkedtünk* abban, hogy a kongresszus *iszkrás* kongresszus lesz abban az értelemben, hogy az óriási többség egyet fog érteni ezekben az alapvető kérdésekben (erről részben az „Iszkrá"-nak vezető szervként való elismeréséről szóló határozatok is tanúskodtak); ezért annak a kérdésnek eldöntését, hogy kik az új pártintézmény legmegfelelőbb jelöltjei, *azokra* az elvtársakra *kellett* bíznunk, akik az „Iszkra" eszméinek terjesztésével és a párttá való alakításának előkészítésével kapcsolatos egész munkát magukra vállalták. *Csak* a „két hármasbizottság" tervének ezzel a magától értetődő voltával, *csak* azzal, hogy ez a terv *teljesen megfelelt* az „Iszkra" egész politikájának és mindannak, amit az „Iszkrá"-ról az ügyhöz csak valamennyire is közelálló személyek tudtak, *magyarázható* e terv általános helyeslése, s az, hogy nem volt semmiféle konkurrens terv.

Így hát a kongresszuson Ruszov elvtárs is mindenekelőtt *két hármasbizottság* megválasztását javasolta. Martov *írásban értesített bennünket, hogy ez a terv kapcsolatban áll az opportunizmus hamis vádjával*, de Martov hívei *nem is gondoltak arra*, hogy a hatos- és hármasbizottság körül folyó vitát e vád megalapozottságának vagy alaptalanságának kérdésére vezessék vissza. *Erről egyikük sem szólt egy árva szót sem! Egyikük sem mert egy szót sem szólni* arról, hogy a hatos- és hármasbizottsággal kapcsolatos árnyalatok között elvi különbség van. Jobbnak láttak egy közkeletűbb és olcsóbb módszert: a *szánalomra* apellálni, az *esetleges sérelemre* utalni, úgy tenni, mintha azzal, hogy az „Iszkrá"-t Központi Lappá jelölték ki, *már eldőlt volna a szerkesztőség kérdése*. Ez az utóbbi érv, amelyet Kolcov elvtárs vonultatott fel Ruszov elvtárs ellen, *valóságos hamisítás*. Először is, a kongresszus napirendjén – természetesen nem véletlenül – két külön pont szerepelt (lásd jegyzőkönyv, 10. old.): a 4. pont – „A párt Központi Lapja" és a 18. pont: „A Központi Bizottságnak és a Központi Lap szerkesztőségének megválasztása". Másodszor a Központi Lap kijelölésekor az *összes* küldöttek kategorikusan kijelentették, hogy ezzel *nem* a szerkesztőséget, hanem csak az irányzatot hagyják jóvá*, és e kijelentésekkel szemben *egyetlen ellenvetés* sem hangzott el.

Az a kijelentés tehát, hogy a kongresszus egy bizonyos

* Lásd a jegyzőkönyv 140. oldalán *Akimov* beszédét: ...„azt mondják, hogy a Központi Lap szerkesztőségének megválasztásáról a végén fogunk beszélni"; *Muravjov* beszédét Akimov ellen, „aki nagyon szívére veszi a Központi Lap jövendő szerkesztőségének kérdését" (141. old.); *Pavlovics* beszédét arról, hogy a lap kijelölésével megkaptuk „azt a konkrét anyagot, amellyel elvégezhetjük azokat a műveleteket, amelyeket Akimov elvtárs annyira fontosnak tart", és arról, hogy a kétségnek az árnyéka sem férhet ahhoz, hogy az „Iszkra" „alá van rendelve" „a párt határozatainak" (142. old.); *Trockij* beszédét:

sajtószerv jóváhagyásával lényegében jóváhagyta a szerkesztőséget is, – ez a kijelentés, amelyet a kisebbség hívei (Kolcov, 321. old., Poszadovszkij, ugyanott, Popov, 322. old., és még sokan mások) sokszor megismételtek, egyszerűen *nem felelt meg a tényeknek*. Ez mindenki számára nyilvánvaló *manőver* volt, és azt célozta, hogy leplezze az *eltérést* attól az állásponttól, amelyet akkor foglaltak el, amikor a központi szervek kérdését még *mindenki valóban elfogulatlanul* tudta vizsgálni. Ezt az eltérést nem lehetett sem elvi indokokkal igazolni (mert a *kongresszuson* az „opportunizmus hamis vádjának" kérdését felvetni nagyon is *hátrányos* volt a kisebbségre nézve, s az nem is szólt erről *egy árva szót sem*), sem a hatos- vagy hármasbizottság valóságos munkaképességére vonatkozó *ténybeli* adatokra való hivatkozással (mert csak érinteni kellett ezeket az adatokat, és máris töméntelen érvet szolgáltattak volna a kisebbség ellen). Így hát a „zárt egészről", „harmonikus kollektíváról", „zárt és kristályszerűen egységes egészről" stb. szóló *frázisra* kellett szorítkozni. Nem csoda, hogy az ilyen érveket mindjárt nevükön nevezték: *„szánalmas dadogásnak"* (328. old.) mondták őket. A hármasbizottság terve már egymagában is világosan a „harmónia" elégtelenségéről tanúskodott, és a több mint egy hónapig tartó együttes munka folyamán gyűjtött benyomások nyilván rengeteg anyagot nyújtottak

„ha nem hagyjuk jóvá a szerkesztőséget, akkor mit hagyunk jóvá az »Iszkrá«-n?... Nem a nevet, hanem az irányzatot... nem a nevet, hanem a zászlót" (142. old.); *Martinov* beszédét: ...„Mint sok más elvtárs, én is azt hiszem, hogy most, amikor azt a kérdést vitatjuk meg, hogy az »Iszkrá«-t mint egy meghatározott irányzatú újságot Központi Lapunknak ismerjük el, nem kell azt a kérdést érintenünk, miképpen kell a szerkesztőséget megválasztani vagy jóváhagyni; erről később lesz szó, a napirend megfelelő pontjának megvitatása során..." (143. old.)

a küldötteknek az *önálló* véleményalkotáshoz. Amikor Poszadovszkij elvtárs (a maga szempontjából vigyázatlanul és meggondolatlanul: lásd 321. és 325. old. – a „súrlódás" szó „egyezményes" használatáról) erre az anyagra célzott, Muravjov elvtárs kereken kijelentette: „Az én véleményem szerint a kongresszus többsége a jelen pillanatban egészen világosan láthatja, hogy ilyen* súrlódások kétségkívül vannak." (321. old.). A kisebbség a „súrlódások" szót (amelyet Poszadovszkij, nem pedig Muravjov hozott forgalomba) kizárólag valami személyeskedés értelmében kívánta felfogni, s nem merte a Muravjov elvtárs által odadobott kesztyűt felvenni, nem mert *érdemben egyetlen* érvet *sem* felhozni a hatosbizottság védelmére. Az eredmény a maga meddőségében felettébb komikus vita lett: a többség (Muravjov elvtárs révén) kijelenti, hogy *egészen világosan látja* a hatos- és a hármasbizottság igazi jelentőségét, de a kisebbség konokul nem akarja ezt meghallani és azt bizonygatja, hogy „*nincs módunkban* a kérdést megvizsgálni". A többség nemcsak lehetségesnek tartja a kérdés megvizsgálását, hanem már „meg is kezdte vizsgálatát", és ennek a vizsgálatnak előtte *teljesen világos* eredményeiről beszél, a kisebbség viszont úgy látszik, *fél a vizsgálattól* és csak „szánalmas dadogással" takarózik. A többség azt tanácsolja, „vegyük figyelembe, hogy Központi Lapunk nemcsak irodalmi csoport", a többség „azt akarja, hogy a Központi Lap élén *pontosan meg-*

* Hogy milyen „súrlódásokra" gondolt Poszadovszkij elvtárs, azt bizony a kongresszuson nem tudtuk meg. Muravjov elvtárs viszont ugyanazon az ülésen (322. old.) azt állította, hogy Poszadovszkij gondolatát helytelenül tolmácsolták, a jegyzőkönyv jóváhagyásakor pedig nyíltan kijelentette, hogy Poszadovszkij „azokról a súrlódásokról beszélt, amelyek a kongresszusi vita idején különböző kérdésekben megnyilvánultak, elvi jellegű súrlódásokról, amelyeknek a fennállása e pillanatban sajnos már olyan tény, amelyet senki sem vonhat kétségbe" (353. old.).

határozott, a kongresszus előtt ismert személyek álljanak, akik megfelelnek azoknak a követelményeknek, amelyekről beszéltem" (azaz nemcsak irodalmi követelményeknek, 327. old., Lange elvtárs beszéde). A kisebbség megint csak nem meri a kesztyűt felvenni és egy szót sem szól arról, hogy véleménye szerint kik alkalmasak egy nemcsak irodalmi jellegű testület számára, kik a „pontosan meghatározott és a kongresszus előtt ismert" tényezők. A kisebbség továbbra is a híres „harmónia" mögé bújik. Sőt mi több, még érvelése során is olyan argumentumokat hoz fel, amelyek elvileg teljesen helytelenek és ezért joggal heves ellenállásba ütköznek. „A kongresszusnak – mondják – sem erkölcsi, sem politikai joga nincs arra, hogy a szerkesztőséget átszabdalja" (Trockij, 326. old.), „ez túlságosan kényes (sic!) kérdés" (ugyanő), *„hogyan értelmezzék a szerkesztőség meg nem választott tagjai azt a tényt, hogy a kongresszus nem kívánja őket többé a szerkesztőség tagjainak sorában látni?"* (Carjov, 324. old.)*

Az ilyen érvek már teljesen a *szánalom és sértődöttség* talajára vitték a kérdést, teljesen beismerték ezzel, hogy a valóban elvi, valóban politikai érvek terén csődöt mondtak. S a többség a kérdésnek ilyen felvetését nyomban a *megfelelő* szóval jellemezte: *nyárspolgáriasság* (Ruszov elvtárs). „Forradalmárok szájából – mondta helyesen Ruszov elvtárs – olyan különös beszédeket hallunk, amelyek szöges ellentétben vannak a pártmunka, a pártetika fogalmával. A fő érv, amelyre a hármasbizottságok választásának ellenzői támaszkodnak, *a pártügyek merőben nyárspolgári felfogásáról tanúskodik"* (mindenütt az én kiemelésem)... „Ha erre a nem párt-

* Vesd össze Poszadovszkij elvtárs beszédével: ...„Azzal, hogy önök a régi szerkesztőség hat embere közül hármat választanak meg, a másik hármat szükségtelennek, feleslegesnek nyilvánítják. Erre azonban sem joguk, sem okuk nincsen."

szerű, hanem *nyárspolgári* álláspontra helyezkedünk, akkor minden választáskor felvetődik a kérdés: vajon nem sértődik-e meg Petrov amiatt, hogy nem őt, hanem Ivanovot választották meg, nem sértődik-e meg a Szervező Bizottság valamely tagja amiatt, hogy nem őt, hanem másvalakit választottak a Központi Bizottságba. Hová vezet ez, elvtársak? Ha *nem kölcsönösen kellemes beszélgetés, nem nyárspolgári kedveskedés végett* gyűltünk itt össze, hanem azért, hogy megteremtsük a pártot, akkor sehogy sem érthetünk egyet ezzel a felfogással. Amikor *funkcionáriusokat kell választanunk,* akkor nem lehet szó az egyik vagy másik meg nem választott személy iránti bizalmatlanságról, hanem *csak az ügy hasznáról és arról, hogy a megválasztott személy megfelel-e annak a funkciónak, amelyre megválasztják.*" (325. old.)

Mindazoknak, akik önállóan akarják megvizsgálni a pártszakadás okait és a kongresszuson meg akarják találni *gyökereit,* azt tanácsoljuk, *olvassák el, olvassák el újra meg újra* Ruszov elvtárs beszédét, akinek érveit a kisebbség nemcsak hogy nem cáfolta meg, de még kétségbe sem vonta. De nem is lehet kétségbe vonni olyan elemi, magától értetődő igazságokat, amelyekről csak az feledkezhet meg, aki – mint már Ruszov elvtárs helyesen kifejtette – *„ideges felindultság"* állapotában leledzik. És ez a kisebbség számára csakugyan a legkevésbé kellemetlen magyarázata annak, miképpen térhettek le a pártszerű álláspontról a nyárspolgáriasság és körösdi álláspontjára*.

* Martov elvtárs az „Ostromállapot"-ban ugyanúgy kezelte ezt a kérdést is, mint a többit. Nem vett magának annyi fáradságot, hogy a vitáról összefüggő képet adjon. Szép szerényen megkerülte az ebben a vitában felmerült egyetlen valóban *elvi* kérdést: nyárspolgári kedveskedés vagy funkcionáriusok választása? Pártszempont vagy az Ivan Ivanicsok sértődöttsége? Martov elvtárs itt is arra szorítkozott, hogy az események egyes összefüggéstelen mozzanatait kiragadja és

De a kisebbség teljesen képtelen volt arra, hogy értelmes és tárgyilagos érveket találjon a választások ellen, ezért azonkívül, hogy a pártügyeket nyárspolgári szellemben kezelte, valósággal *botrányos módszerekre* vetemedett. Valóban, hogy is nevezhetnénk másképpen Popov elvtárs módszerét, aki azt tanácsolta Muravjov elvtársnak, hogy „ne vállaljon kényes *megbízatásokat*" (322. old.)? Mi ez, ha nem „mások lelkében való vájkálás", ahogy Szorokin elvtárs találóan mondotta (328. old.)? Mi ez, ha nem spekulálás a „*személyi kérdésekre*", *politikai* érvek híján? Vajon igazat mondott-e Szorokin

különféle ellenem irányuló szidalmakat fűzzön hozzájuk. Ez bizony édeskevés, Martov elvtárs!

Különösen *engem* ostromol Martov elvtárs azzal a kérdéssel, *miért* nem választották meg a kongresszuson Akszelrod, Zaszulics és Szta-rover elvtársat. Martov elvtárs nyárspolgári álláspontra helyezkedett, s ez gátolja abban, hogy lássa e kérdések *ildomtalanságát* (miért nem kérdezi meg szerkesztőségi kollégáját, Plehanov elvtársat?). Ellentmondást lát abban, hogy a kisebbségnek a kongresszuson a hatosbizottság kérdésében tanúsított viselkedését „tapintatlannak" tartom és ugyanakkor pártnyílvánosságot követelek. Ellentmondás itt nincs, amit maga Martov is könnyen észrevehetett volna, ha nem sajnálta volna a fáradságot arra, hogy összefüggően kifejtse a kérdés *minden* mozzanatát, nem pedig csak foszlányait. Tapintatlanság volt a kérdést nyárspolgári szemszögből felvetni, a szánalomra apellálni és adni a sértődöttet; a pártnyílvánosság érdekei azt követelték volna, hogy *érdemben* mérlegeljék, mennyivel előnyösebb a hatosbizottság a hármasnál, megfelelnek-e a funkciókra kiszemelt jelöltek, miképpen kell megítélni az árnyalatokat – *a kisebbség a kongresszuson erről mélyen hallgatott.*

Ha Martov elvtárs figyelmesen tanulmányozná a jegyzőkönyvet, akkor a küldöttek beszédeiben *számos* érvet találna a hatosbizottság ellen. Íme néhány szemelvény ezekből a beszédekből: először, a régi hatosbizottságban világosan láthatók a súrlódások az elvi árnyalatok formájában; másodszor, kívánatos a szerkesztőségi munka technikai egyszerűsítése; harmadszor, az ügy érdeke a nyárspolgári kedveskedés felett áll; csakis a választás biztosíthatja azt, hogy a megválasztott személyek megfeleljenek funkcióiknak; negyedszer, nem szabad a kongresszus választási szabadságát korlátozni; ötödször, a pártnak a

elvtárs, amikor azt állította, hogy „az ilyen módszerek ellen mindig tiltakoztunk"? „*Megengedhető-e Deutsch elvtárs viselkedése*, aki tüntetően igyekezett kipellengérezni a vele egyet nem értő elvtársakat?"* (328. old.)

Foglaljuk össze a szerkesztőségről folytatott vita eredményeit. A kisebbség nem cáfolta meg (és nem is próbálta megcáfolni) a többség számos utalását arra, hogy a *küldötteknek* már a kongresszus legelején, sőt már *a kongresszus előtt* tudomásuk volt a hármasbizottság tervéről, hogy következésképpen ez a terv *a kongresszuson lejátszódott eseményektől és vitáktól független meg-*

Központi Lapnál most nemcsak irodalmi csoportra van szüksége, a Központi Lapnak nemcsak irodalmárokra, hanem vezetőkre is szüksége van; hatodszor, a Központi Lapnál pontosan meghatározott, a *kongresszus* előtt ismert személyeknek kell dolgozniuk; hetedszer, egy hattagú testület gyakran nem cselekvőképes, és munkáját *nem* a rendellenes szervezeti szabályzat *következtében, hanem* annak *ellenére* végzi el; nyolcadszor, az újság vezetése a pártnak (és nem egy körnek) a dolga stb. – Ha Martov elvtársat annyira érdekli, miért nem választottak meg egyes elvtársakat, akkor próbálja *átgondolni* mindezeket a megfontolásokat és közülük *akár csak egyet is* megcáfolni.

* Így fogta fel Deutsch elvtárs szavait (vö. 324. old. – „heves párbeszéd Orlovval") Szorokin elvtárs *ugyanazon az ülésen*. Deutsch elvtárs kijelenti (351. old.), hogy ő „semmi ehhez hasonlót nem mondott", de *nyomban* beismeri, hogy mondott valami *roppant* „hasonlót". „Nem azt mondtam: ki szánja rá magát – magyarázkodik Deutsch elvtárs –, hanem azt mondtam, hogy érdekelne, kik azok, akik rászánják magukat (sic! Deutsch elvtárs ezzel a magyarázattal csöbörből vödörbe esik!) az olyan bűnös (sic!) javaslatnak a támogatására, amilyen három tag megválasztása." (351. old.) Deutsch elvtárs nem cáfolta meg, hanem *megerősítette* Szorokin elvtárs szavait. Deutsch elvtárs megerősítette Szorokin elvtársnak azt a szemrehányását, hogy „itt az összes fogalmakat összezavarták" (a kisebbségnek a hatosbizottság mellett iérveiben). Deutsch elvtárs megerősítette, hogy Szorokin elvtárs jól tette, hogy emlékeztetett arra az *elemi* igazságra, hogy „mi a párt tagjai vagyunk és kötelesek vagyunk cselekedeteinkben kizárólag politikai meggondolásoktól vezéreltetni magunkat". Aki azt ordítozza, hogy a választások *bűnösek*, az nemcsak a nyárspolgáriasság színvonalára süllyed, hanem már úgyszólván *botrányosan* viselkedik!

fontolásokon és tényeken alapult. A kisebbség, amikor a hatosbizottság mellett szállt síkra, *nyárspolgári* megfontoláson alapuló, *elvileg helytelen és megengedhetetlen* álláspontot foglalt el. A kisebbség teljesen megfeledkezett a *párt*szempontról a *funkcionáriusok* választásának kérdésében, meg se próbálta a jelölteket abból a szempontból *megítélni*, hogy megfelelnek-e a szóban forgó tisztség betöltésére vagy sem. A kisebbség *kitért* a kérdés érdemi megvitatása elől, a hírhedt harmóniára hivatkozott, „könnyeket hullatott" és „patetikus beszédeket tartott" (327. old., Lange beszéde), mintha valakit „meg akartak volna ölni". A kisebbség odáig ment, hogy „*mások lelkében vájkált*", a választás és más hasonló *megengedhetetlen* módszerek „bűnös" volta miatt jajveszékelt, és mindezt „*ideges felindultságában*" tette (325. old.).

Harc a *nyárspolgáriasság* és a *pártszellem között*, a leghitványabb „*személyeskedések*" *és politikai megfontolások között, a szánalmas dadogások és a forradalmi kötelesség* elemi fogalmai között – ez volt a hatosbizottság és a hármasbizottság kérdése körül folyó harc kongresszusunk harmincadik ülésén.

Martov elvtárs a 31. ülésen is, amikor a kongresszus 19 szavazattal 17 ellenében (hárman tartózkodtak a szavazástól) *elvetette* az egész régi szerkesztőség megerősítéséről szóló javaslatot (lásd a 330. oldalon és a *sajtóhibák jegyzékét*), és akkor is, amikor a *volt szerkesztők* visszatértek az ülésterembe, „a volt szerkesztőség többsége nevében tett nyilatkozatában" (330–331. old.) még fokozottabb mértékben ugyanezt az ingatagságot és állhatatlanságot tanúsította politikai álláspontjában és a *politikai fogalmakban*. Elemezzük részletesebben a kollektív *nyilatkozatnak* és reá adott válaszomnak (332–333. old.) minden egyes pontját.

„Mától kezdve – mondta Martov elvtárs azok után, hogy a régi szerkesztőséget nem erősítették meg – a

régi »Iszkra« nincs többé, és következetesebbek volnánk, ha megváltoztatnók a nevét. A kongresszus új határozatában mindenesetre lényeges korlátozását látjuk annak a bizalomnak, amelyet a kongresszus első üléseinek egyikén az »Iszkrá«-nak megszavaztak."

Martov elvtárs és kollégái a *politikai következetességnek* valóban érdekes és sok tekintetben tanulságos kérdését vetik fel. Erre már feleltem akkor, amikor utaltam arra, amit az „Iszkra" megerősítésekor *mindenki* mondott (jegyzőkönyv, 349. old., vö. fentebb, 82. old.)*. Kétségtelen, hogy a politikai következetlenség egyik legkirívóbb esetével van dolgunk; hogy kinek a részéről, a kongresszus többségének részéről-e, vagy pedig a régi szerkesztőség többségének részéről-e, azt az olvasó megítélésére bízzuk. Ugyancsak az olvasóra bízzuk két másik, Martov elvtárs és kollégái által éppen jókor felvetett kérdésnek az eldöntését: 1) *nyárspolgári* vagy *párt*szempont megnyilvánulása-e, ha valaki „az »Iszkra« iránti bizalom korlátozását" látja a *kongresszusnak* abban a döntésében, amely kimondja, hogy *a Központi Lap szerkesztőségének tisztségeit választás útján töltsék be?* 2) mióta *nem létezik* ténylegesen a *régi „Iszkra"*: a 46. szám óta-e, amikor Plehanovval kettesben kezdtük vezetni, vagy az 53. szám óta, amikor a régi szerkesztőség többsége vette át? Az első kérdés igen érdekes *elvi kérdés*, a második viszont igen érdekes *ténykérdés*.

„Miután most elhatározták – folytatta Martov elvtárs – egy három tagból álló szerkesztőség megválasztását, a magam és a másik három elvtárs nevében kijelentem, hogy egyikünk sem fog részt venni ebben az új szerkesztőségben. Ami az én személyemet illeti, még megjegyzem, hogy ha igaz, hogy néhány elvtárs jelölni akart e »hármasbizottság« egyik tagjává, ezt sértésnek tekin-

* Lásd ebben a kötetben, 142. old. – *Szerk.*

tem, s ezt nem érdemeltem meg (sic!). Amikor ezt mondom, figyelembe veszem azt, hogy milyen körülmények között határozták el a szerkesztőség megváltoztatását. Ezt a határozatot a kongresszus holmi »egyenetlenségek«* miatt, a volt szerkesztőség munkaképtelensége miatt hozta, és a kongresszus ezt a kérdést egy bizonyos értelemben eldöntötte, anélkül, hogy a szerkesztőséget az egyenetlenségekre vonatkozólag megkérdezte volna, és anélkül, hogy legalábbis egy bizottságot nevezett volna ki a szerkesztőség munkaképtelensége kérdésének megvizsgálása végett..." (Különös, hogy a kisebbségből senkinek sem jutott eszébe azt javasolni a kongresszusnak, hogy „kérdezzék meg a szerkesztőséget", vagy nevezzenek ki bizottságot! Vajon nem az az oka ennek, hogy az „Iszkra" szervezet szakadása és azoknak a tárgyalásoknak a kudarca után, amelyekről Martov és Sztarover elvtárs írt, ez hasztalan lett volna?) „...Ilyen körülmények között egyes elvtársaknak azt a feltevését, hogy hajlandó leszek az ily módon megreformált

* Martov elvtárs valószínűleg a Poszadovszkij elvtárs által használt „súrlódások" kifejezésre gondol. Ismétlem, hogy Poszadovszkij elvtárs végül mégsem magyarázta meg a kongresszusnak, hogy *ő* mit akart mondani, Muravjov elvtárs pedig, aki ugyanezt a kifejezést használta, megmagyarázta hogy a *kongresszus vitájában kifejezésre jutott elvi* súrlódásokról beszélt. Az olvasók bizonyára emlékeznek arra, hogy az az *egyetlen* igazán *elvi* vita, amelyben négy szerkesztő (Plehanov, Martov, Akszelrod meg én) vett részt, a szervezeti szabályzat 1. pontjára vonatkozott, s hogy Martov és Sztarover elvtárs *írásbeli* panaszt nyújtott be az „opportunizmus hamis vádja" miatt, amely az egyik érv volt a szerkesztőség „megváltoztatása" mellett. Martov elvtárs *ebben a levélben világos* kapcsolatot látott az „opportunizmus" és a szerkesztőség megváltoztatásának terve között, a *kongresszuson* viszont arra szorítkozott, hogy homályos célzást tett *„holmi egyenetlenségekre"*. Az „opportunizmus hamis vádját" már elfelejtették!

szerkesztőségben dolgozni, politikai hírnevemen ejtett foltnak kell tekintenem...” *

Szándékosan idéztem teljes egészében ezt a gondolatmenetet, hogy az olvasónak megmutassam annak a mintáját és kezdetét, ami a *kongresszus után* oly dúsan kivirágzott, és amit csakis *marakodásnak* nevezhetünk. Ezt a kifejezést már „Levél az »Iszkra« szerkesztőségéhez” című írásomban is használtam, és a szerkesztőség rosszallása ellenére kénytelen vagyok ismételni, minthogy vitathatatlanul helyes. Téved, aki azt hiszi, hogy a marakodás „alantas indítékokat” tételez fel (ahogy ezt az új „Iszkra” szerkesztősége leszögezte): minden forradalmár, aki száműzött- és emigránskolóniáinkat csak valamennyire is ismeri, bizonyára számos olyan marakodást látott, amikor a legképtelenebb vádakat, gyanúsításokat, önvádakat, „személyeskedéseket” stb. vonultatták fel és ezeken rágódtak az „ideges felindult-

* Martov elvtárs ehhez még hozzátette: „Az ilyen szerepre talán vállalkozik Rjazanov, de nem az a Martov, akit önök, úgy hiszem, munkája alapján ismernek.” Amennyiben ez Rjazanov elleni *személyes* támadás volt, annyiban Martov elvtárs ezt visszavonta. De Rjazanov nem ilyen vagy amolyan személyi tulajdonsága miatt (amelyekről nem lett volna helyénvaló beszélni) szerepelt közfőnévként a kongresszuson, hanem a „Borba” csoport *politikai arculata, politikai hibái* miatt. Martov elvtárs igen helyesen teszi, ha visszavonja a vélt vagy valóságos személyes sértéseket, de azért nem szabad elfelejteni a *politikai hibákat*, amelyekből *a pártnak tanulnia* kell. A „Borba” csoportot nálunk a kongresszuson azzal vádolták, hogy „szervezeti káoszt” és olyan „szétforgácsoltságot” idéz elő, „amelyet semmiféle elvi megfontolások nem tesznek szükségessé” (38. old., Martov elvtárs beszéde). Az *ilyen* politikai magatartás nemcsak akkor érdemel feltétlen megrovást, amikor a pártkongresszus előtt az *általános* káosz időszakában egy kis csoportnál tapasztaljuk, hanem akkor is, amikor a pártkongresszus *után*, a káosz kiküszöbölésének időszakában tapasztaljuk, akkor is, ha „az »Iszkra« szerkesztőségének többségénél és »a Munka Felszabadítása« csoport[22] többségénél” tapasztaljuk.

ság'' és az abnormális, poshadt légkörű életviszonyok talaján. Egyetlen értelmes ember sem fog ezekben a marakodásokban okvetlenül alantas *indítékokat* keresni, *bármily alantas is megjelenési formájuk.* És valóban csak „ideges felindultsággal'' magyarázható a képtelenségeknek, személyeskedéseknek, fantasztikus borzalmaknak, a más lelkében való vájkálásnak, kiagyalt sértéseknek és megbélyegzéseknek az az összekuszált gomolyaga, amelyet Martov elvtárs beszédének fentebb idézett bekezdésében láttunk. A poshadt légkörű életkörülmények százával szülik nálunk az ilyen marakodásokat, és nem érdemelne megbecsülést az a politikai párt, mely nem merné betegségét nevén nevezni, nem merné a diagnózist kíméletlenül megállapítani és gyógymódját felkutatni.

Amennyiben ebből a gomolyagból kiemelhetünk valami elvi kérdést, annyiban *elkerülhetetlenül* arra a következtetésre kell jutnunk, hogy „a választásoknak semmi közük a politikai hírnév megsértéséhez'', hogy „elvitatni a kongresszus jogát új választások tartására, a funkcionáriusok karának bármilyen megváltoztatására, általa meghatalmazott testületek összetételének módosítására'' – annyi, mint *összezavarni* a kérdést, és hogy „Martov elvtársnak arra vonatkozó nézeteiből, hogy megengedhető-e a régi testület egy részének megválasztása, a *politikai fogalmak nagymértékű összekeverése* látható'' (ahogy a kongresszuson mondottam, 332. old.)*.

Mellőzöm Martov elvtársnak arra a kérdésre vonatkozó „személyes'' megjegyzését, hogy kitől ered a háromtagú bizottság terve, és áttérek arra, hogyan jellemezte Martov „politikailag'' a régi szerkesztőség meg

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 7. köt. Budapest 1965. 290. old. – *Szerk.*

nem erősítésének jelentőségét: „...Ami most történt, az a kongresszus második részében lefolyt harc utolsó aktusa..." (Helyes! és a kongresszusnak ez a második része abban a pillanatban kezdődött, amikor Martov a szervezeti szabályzat 1. pontjának kérdésében Akimov elvtárs szoros ölelésébe került.) „...Senki előtt sem titok, hogy ennél a reformnál nem a »munkaképességről«, hanem a Központi Bizottságra gyakorolt befolyásért vívott harcról van szó..." (Először is senki előtt sem titok, hogy itt a munkaképességről *is*, a Központi Bizottság *összetétele* miatti nézeteltérésről *is* volt szó, mert a „reform" tervét akkor vetették fel, amikor még a másik nézeteltérésről *szó sem lehetett*, akkor, amikor mi Martov elvtárssal együtt választottuk meg Pavlovics elvtársat a szerkesztő bizottság hetedik tagjává! Másodszor, *okmányszerű* adatok alapján már kimutattuk, hogy a Központi Bizottság *személyi összetételéről* volt szó, hogy à la fin des fins* a két lista – Glebov–Travinszkij–Popov és Glebov–Trockij–Popov – közötti különbségről van szó.) „...A szerkesztőség többsége megmutatta, hogy nem kívánja, hogy a Központi Bizottságot a szerkesztőség eszközévé tegyék..." (Kezdődik az akimovi nóta: a befolyás kérdését, a befolyását, amelyért minden többség minden pártkongresszuson mindig és mindenütt harcol, hogy ezt a befolyást a központi szervekben való *többséggel megszilárdíthassa* – átviszik az *opportunista pletyka* terére, mely szerint a Központi Bizottság a *szerkesztőség* „eszköze", a szerkesztőség „egyszerű *függeléke*", ahogy ugyancsak Martov elvtárs valamivel később mondta, 334. old.) „...Ezért volt szükség arra, hogy a szerkesztőség tagjainak a számát csökkentsék (!!). S éppen ezért nem léphetek be az ilyen szerkesztőségbe..." (Vegyük csak jobban szemügyre ezt az „ezért"-et:

* – végső soron. – *Szerk.*

hogyan *tehette volna* a szerkesztőség a Központi Bizottságot függelékké vagy eszközzé? *csak* úgy és abban az esetben, ha három szavazata lett volna a Párttanácsban, és ezzel a túlsúllyal *visszaélt* volna. Nem világos ez? És vajon nem világos-e az is, hogy a harmadik tagnak megválasztott Martov elvtárs mindig megakadályozhatott volna bármily visszaélést és *az ő egy szavazatával* megsemmisíthette volna a szerkesztőség minden túlsúlyát a Párttanácsban? A dolog tehát igenis a Központi Bizottság személyi összetételén fordul meg, és az eszközről és függelékről való szóbeszéd nyomban *pletykának* bizonyul.) „...A régi szerkesztőség többségével együtt azt hittem, hogy a kongresszus véget vet a pártban az »ostromállapotnak« és normális állapotokat teremt. Valójában az ostromállapotot az egyes csoportok elleni kivételes törvényekkel továbbra is fenntartják, sőt kiélezik. Csak akkor kezeskedhetünk azért, hogy a szerkesztőségnek a szervezeti szabályzatban biztosított jogai nem lesznek a párt kárára, ha a régi szerkesztőség eredeti összetételében fennmarad..."

Teljes egészében közöltem itt Martov elvtárs beszédének azt a részét, amelyben *először adta ki az „ostromállapot" hírhedt jelszavát.* Most pedig hallgassák meg válaszomat:

„...Amikor helyesbítem Martovnak azt a kijelentését, hogy a két hármasbizottság terve magánjellegű, eszemben sincsen ezzel érinteni ugyancsak Martovnak azt az állítását, hogy »politikai jelentőségű« lépést tettünk, amikor nem hagytuk jóvá a régi szerkesztőséget. Ellenkezőleg, feltétlenül teljesen egyetértek Martov elvtárssal abban, hogy ennek a lépésnek komoly politikai jelentősége van – csakhogy nem az a politikai jelentősége, amit Martov tulajdonít neki. Martov azt mondotta, hogy ez az oroszországi Központi Bizottság befolyásolásáért vívott harc aktusa. Én még tovább megyek Martovnál.

Befolyásért vívott harc volt eddig az »Iszkrá«-nak mint külön csoportnak egész tevékenysége, most azonban már többről, a befolyás szervezeti rögzítéséről van szó, nem pedig csak a befolyásért vívott harcról. Hogy milyen komoly politikai nézeteltérések vannak itt köztem és Martov elvtárs között, az látható abból, hogy bűnömül rója fel, hogy befolyást szeretnék gyakorolni a Központi Bizottságra, holott én érdememül tudom be, hogy igyekeztem és most is igyekszem szervezeti úton rögzíteni ezt a befolyást. Kitűnik, hogy nem egy nyelven beszélünk. Mire való volna egész munkánk, minden erőfeszítésünk, ha ezt mindig csak a befolyásért vívott régi harc tetőzné be, nem pedig a befolyás teljes megszervezése és megszilárdítása. Igen, Martov elvtársnak tökéletesen igaza van: a megtett lépés kétségtelenül komoly politikai lépés, amely arról tanúskodik, hogy pártunk további munkájához kiválasztottuk a már kialakult irányzatok közül az egyiket. *S egyáltalán nem riasztanak meg az afféle szörnyű szavak, mint »ostromállapot a pártban«, »kivételes törvény egyes személyek és csoportok ellen« stb.* Az állhatatlan és ingadozó elemekkel szemben bevezethetjük, sőt kötelességünk is bevezetni az »ostromállapotot«, s pártunk egész szervezeti szabályzata, a kongresszus által most jóváhagyott egész centralizmusunk nem egyéb, mint »ostromállapot« a politikai elmosódottság oly nagyszámú forrása számára. Az elmosódottság ellen igenis rendkívüli, sőt akár kivételes törvények szükségesek, s a kongresszus által megtett lépés helyesen jelölte meg a politikai irányt, amikor szilárd bázist teremtett az ilyen törvényekhez és az ilyen rendszabályokhoz.'' *

A kongresszuson mondott beszédemnek ebben a kivonatában kiemeltem azt a *mondatot, amelyet Martov elv-*

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 7. köt. Budapest 1965. 292–293. old. – *Szerk.*

társ „Ostromállapot"-ában (16. old.) *jobbnak látott kihagyni.* Nem csoda, hogy ez a mondat nem tetszett neki, és hogy nem akarta felfogni annak világos értelmét.

Mit jelent a „szörnyű szavak" kifejezés, Martov elvtárs?

Ez *gúnyolódás,* azoknak a kigúnyolása, akik kis dolgoknak nagy neveket adnak, akik egy egyszerű kérdést fellengős frázisokkal összezavarnak.

Az az apró és egyszerű tény, amely *egyedül* adhatott és adott okot Martov elvtárs „ideges felindultságára", *kizárólag* abban rejlett, hogy Martov elvtárs *a kongresszuson a központi szervek személyi összetételének* kérdésében *vereséget szenvedett.* Ennek az egyszerű ténynek politikai jelentősége abban állt, hogy a pártkongresszus többsége, miután győzött, befolyását azzal szilárdította meg, hogy a párt vezetőségében is biztosította a többséget a maga számára, megteremtette a szervezeti bázist ahhoz, hogy a szervezeti szabályzat segítségével harcoljon azellen, amit ez a többség ingatagságnak, állhatatlanságnak és elmosódottságnak tekintett*. Aki ezzel kapcsolatban rémülettel a szemében beszél „a befolyásért vívott harcról" és „ostromállapot" miatt panaszkodik, az nem tett egyebet, mint *fellengős frázisokkal,* szörnyű szavakkal dobálózott.

Martov elvtárs nem ért egyet ezzel? Talán megpróbálja nekünk bebizonyítani, hogy volt a világon olyan

* Miben nyilvánult meg a kongresszuson az iszkrás kisebbség állhatatlansága, ingatagsága és elmosódottsága? Először, a szervezeti szabályzat 1. pontjával kapcsolatban hangoztatott opportunista frázisokban; másodszor, az Akimov és Liber elvtárssal kötött koalícióban, amely a kongresszus második felében gyorsan erősödött; harmadszor, abban, hogy képesek voltak a Központi Lap funkcionáriusai választásának kérdését a nyárspolgáriasságig, a szánalmas dadogásokig, sőt a más lelkében való vájkálásig lesüllyeszteni. A kongresszus után pedig mindezek a kedves tulajdonságok bimbóból virággá és gyümölcsé értek.

pártkongresszus, hogy egyáltalán elképzelhető olyan pártkongresszus, amelyen a többség nem szilárdítaná meg már kiharcolt befolyását: 1) azzal, hogy a többség képviselőit választja be a központi szervekbe; 2) azzal, hogy hatalmat biztosít számára az ingatagság, állhatatlanság és elmosódottság ellensúlyozására.

A választások előtt kongresszusunknak azt a kérdést kellett eldöntenie, hogy a Központi Lapban és a Központi Bizottságban a párt többsége vagy a párt kisebbsége számára biztosítsák a szavazatok *egyharmadát*. A hatosbizottság és Martov elvtárs listája azt jelentette, hogy nekünk jut az egyharmad, az ő híveinek pedig a kétharmad. A Központi Lap hármasbizottsága és a mi listánk azt jelentette, hogy a kétharmad jut nekünk, az egyharmad pedig Martov elvtárs híveinek. Martov elvtárs nem volt hajlandó megegyezni vagy engedményt tenni, *és írásban* felszólított bennünket, hogy harcunkat a kongresszuson vívjuk meg; amikor azután a kongresszuson vereséget szenvedett, sírva fakadt és az „ostromállapot" miatt kezdett panaszkodni! Hát nem marakodás ez? Hát nem újabb megnyilvánulása ez az intellektuel gerinctelenségnek?

Ezzel kapcsolatban akaratlanul is eszünkbe jut, hogy Karl Kautsky nemrégiben milyen ragyogóan jellemezte ezt a tulajdonságot szociálpszichológiai szempontból. A különböző országok szociáldemokrata pártjai mostanában gyakran egyforma betegségekbe esnek, és számunkra igen-igen hasznos, ha a tapasztaltabb elvtársaktól megtanuljuk a helyes diagnózist és a helyes gyógymódot. Ezért Karl Kautskynak bizonyos intellektuelekről adott jellemzése csak látszólag lesz elkalandozás a témánktól.

„...Ma ismét élénken foglalkoztat bennunket *az intelligencia* és a proletariátus közötti ellentét* kérdése. Kollégáim" (Kautsky maga is intellektuel, író és szerkesztő) „jó része nagyon fel fog háborodni azon, hogy elismerem ezt az ellentétet, de ez csakugyan megvan, és ebben az esetben is az a legkevésbé célravezető taktika, ha úgy akarjuk kiküszöbölni, hogy tagadjuk. Ez az ellentét szociális ellentét, osztályokra, nem pedig egyénekre vonatkozik. Akár az egyes tőkés, az egyes intellektuel is bekapcsolódhat a proletariátus osztályharcába. Amikor ezt megteszi, megváltoztatja jellemét is. A továbbiakban egyelőre nem lesz szó az *ilyen típusú* intellektuelekről, akik még ma is csak kivételek osztályukban. Ha nem élek kulon fenntartással, a további fejtegetés során *intellektuelen csak az átlagos intellektuelt értem, aki a polgári társadalom talaján áll*, mely az intelligencia *osztályának* jellegét meghatározza. S ez az *osztály* bizonyos *ellentétben áll* a proletariátussal.

Ám ez az ellentét másmilyen, mint a munka és tőke kozotti ellentét, hiszen az intellektuel nem tőkés. Igaz, életformája polgári, s o kénytelen ezt az életformát fenntartani, ha nem akar lezulleni, de kénytelen munkájának termékét és gyakran munkaerejét is eladni, s a tőkés nemritkán kizsákmányolja és társadalmilag degradálja. Az intellektuel és a proletariátus kozott tehát nincsen gazdasági ellentét. De az intellektuel életmódja, munkaviszonyai mások, mint a proletároké, s ebből bizonyos érzelmi és gondolkodásmódbeli ellentét fakad.

A proletár mint elszigetelt egyén – semmi. Minden erejét, minden haladását, minden reményét és várakozását a *szervezetből*, a társaival való tervszerű egyuttműkodésből meríti. Nagynak és erősnek érzi magát, ha része egy nagy és erős szervezetnek. Ez a szervezet neki mindennél fontosabb, ahhoz képest az egyes egyén igen keveset jelent számára. A proletár mint a névtelen tomeg részecskéje a legnagyobb onfeláldozással harcol, a személyi előnyre, a személyi dicsőségre való kilátás nélkül, teljesíti kotelességét minden poszton, ahova állítják, onként alárendeli magát a fegyelemnek, amely egész érzését, egész gondolkodását áthatja.

Egészen másként áll a dolog az intellektuellel. Ő nem az erőszak eszkozeivel, hanem érvekkel kuzd. Fegyverei – személyes tudása,

* Az intellektuel, intelligencia szó ítt a német Literat, Literatentum kifejezés fordítása, amely nemcsak az írókat, hanem általában a művelt embereket, a szabadfoglalkozásúakat, a szellemi munkásokat (brain worker, ahogy az angolok mondják) foglalja magában, megkulonboztetésül a fizikai munkásoktól.

személyes képességei, személyes meggyőződése. Csak személyisége által érvényesülhet. Ezért személyisége megnyilvánulásának teljes szabadságát tekinti sikeres munkája első feltételének. Csak nehezen illeszkedik be alárendelt részként valamely egészbe, csak a szükségnek engedelmeskedve, nem pedig jószántából. A fegyelem szükséges voltát csak a tömeg, nem pedig kiválasztott szellemek számára ismeri el. Önmagát természetesen szintén a kiválasztott szellemekhez számítja...

...Nietzsche filozófiája a felsőbbrendű ember kultuszával, amely a legfontosabb célnak saját személyisége teljes kifejlesztését tartja, amely szerint a személyiség alárendelése egy nagy társadalmi célnak közönséges és szánalomra méltó dolog, – ez a filozófia az intellektuel igazi világnézete, s ez teljesen alkalmatlanná teszi a proletariátus osztályharcában való részvételre.

Nietzsche mellett az intelligencia érzületére felépített világnézet legjelentékenyebb képviselőjének Ibsent tekinthetjük. Az ő dr. Stockmannja („A népgyűlölő" című drámában) nem szocialista, mint sokan gondolták, hanem az intellektuel típusa, aki szükségképpen összeütközésbe kerül a proletármozgalommal, általában minden népmozgalommal, mihelyt próbál részt venni benne. A proletármozgalom ugyanis, mint minden demokratikus* mozgalom, azon alapszik, hogy tiszteletben tartják a többséget. A tipikus intellektuel à la Stockmann a »kompakt többségben« szörnyeteget lát, amelyet le kell tiporni.

...Ideális mintaképe annak az intellektuelnek, akit a proletárérzület teljesen áthatott, és akiből, bár ragyogó író volt, teljesen kiveszett a különleges intellektuel lelkület, aki zúgolódás nélkül menetelt a csatasorban, dolgozott minden poszton, ahova állították, teljesen alárendelte magát nagy ügyünknek és megvetette azt az erőtlen nyöszörgést (weichliches Gewinsel) az egyéniség elnyomása miatt, melyet gyakran hallunk az Ibsenen és Nietzschén nevelkedett intellektuelektől, amikor kisebbségben maradnak – ideális mintaképe az olyan intellektueleknek, amilyenekre a szocialista mozgalomnak szüksége van, Liebknecht volt. Hivatkozhatok itt Marxra is, aki sohasem

* Igen jellemző a martovistáink által minden szervezeti kérdésben előidézett zűrzavarra, hogy Akimov felé és a *nem helyénvaló* demokratizmus felé fordulva, egyúttal feldühödtek *a szerkesztőség demokratikus megválasztásán, a kongresszuson* végrehajtott, mindenki által előre tervbe vett választásán! És ez talán az önök *elve*, uraim?

tülekedett az első helyért és mintaszerűen alávetette magát a pártfegyelemnek az Internacionáléban, ahol nemegyszer maradt kisebbségben."*

Kisebbségben maradt intellektuel ugyanilyen gyenge nyöszörgése – semmivel sem több – az is, hogy Martov, kollégáival egyetemben, megtagadta a funkció betöltését pusztán azért, mert a régi kört nem erősítették meg, hogy panaszkodott az „egyes csoportok ellen" irányuló ostromállapot és kivételes törvények miatt, ami nem fájt ugyan neki a „Juzsnij Rabocsij" és a „Rabocseje Gyelo" feloszlatásakor, de fájt az *ő* testületének feloszlatásakor.

Kisebbségben maradt intellektuelek ugyanilyen gyenge nyöszörgései voltak mindazok a „kompakt többségre" vonatkozó szakadatlan panaszok, szemrehányások, célzások, gáncsoskodások, pletykák és rágalmak, amelyek Martov jóvoltából széles áradatban ömlöttek pártkongresszusunkon** (és még inkább utána).

Keservesen panaszkodott a kisebbség amiatt, hogy a kompakt többség magánösszejöveteleket tartott; persze a kisebbségnek csakugyan lepleznie kellett valamivel azt a kellemetlen tényt, hogy azok a küldöttek, akiket a többség meghívott magánösszejöveteleire, nem voltak hajlandók ezeken részt venni, akik pedig szívesen részt vettek volna (Jegorov, Mahov, Bruker féle emberek), azokat a köztük és a többiek között lezajlott egész kongresszusi harc után a kisebbség nem hívhatta meg.

Keservesen panaszkodtak az „opportunizmus hamis vádja" miatt: persze csakugyan leplezni kellett valamivel azt a kellemetlen tényt, hogy *éppen az opportunisták*, akik sokkal gyakrabban követték az iszkraellene-

* *Karl Kautsky:* Franz Mehring. „Neue Zeit", XXII. I. 99–101. old. 1903. 4. sz. – *Szerk.*

** Lásd kongresszusi jegyzőkönyv, 337., 338., 340., 352. stb. old.

seket, és részben maguk ezek az iszkraellenesek, kompakt kisebbséget alkottak, két kézzel kaptak azon a támogatáson, amelyet a pártszerveken belüli körösdi szellem, az érvelésekben megnyilvánuló opportunizmus, a pártügyekben megnyilvánuló nyárspolgáriasság, az intellektuel ingatagság és gerinctelenség nyújtott.

A következő fejezetben megmutatjuk, miben rejlik annak a rendkívül érdekes *politikai ténynek* a magyarázata, hogy a kongresszus végén „kompakt többség" alakult ki, és mi az oka annak, hogy a kisebbség minden kihívás ellenére olyan gondosan *megkerüli* e „kompakt többség" kialakulása *okainak* és *történetének* kérdését. De előbb fejezzük be a kongresszuson lefolyt vita elemzését.

A Központi Bizottság választásai során Martov elvtárs rendkívül jellemző határozati javaslatot terjesztett elő (336. old.), amelynek három alapvető vonását így szoktam nevezni: „három lépésre matt". Ezek a vonások a következők: 1) a Központi Bizottság választásakor jelölt*listákat*, nem pedig egyes jelölteket bocsátunk szavazásra; 2) a listák felolvasása után két ülést kihagyunk (nyilván megvitatás végett); 3) ha nincs abszolút többség, akkor a második szavazást véglegesnek ismerjük el. Ez a határozati javaslat nagyszerűen átgondolt stratégia (el kell ismerni az ellenfél érdemeit is!), amellyel Jegorov elvtárs nem ért egyet (337. old.), amely azonban *feltétlenül* biztosította volna Martovnak a teljes győzelmet, *ha a hét bundista és rabocsejegyelós nem hagyta volna el a kongresszust*. Ennek a stratégiának a magyarázata éppen az, hogy az iszkrás kisebbségnek, nemcsak a Bunddal és Brukerral, *hanem Jegorov és Mahov elvtárssal sem volt és nem is lehetett* „közvetlen megegyezése" (az iszkrás többségnek viszont volt).

Emlékezzünk vissza arra, hogy Martov elvtárs a Liga kongresszusán azon siránkozott, hogy „az opportuniz-

mus hamis vádja" feltételezte az ő közvetlen megegyezését a Bunddal. Ismétlem, Martov elvtárs félelmében kísérteteket látott, és *éppen az, hogy Jegorov elvtárs nem egyezett bele a lista szerinti szavazásba* (Jegorov elvtárs „még nem adta fel elveit", alkalmasint azokat az elveket, amelyek arra késztették, hogy a demokratikus garanciák abszolút jelentőségének megítélésében Goldblathoz csatlakozzon), mutatja meg *szemléltetően* azt az óriási jelentőségű tényt, hogy *még Jegorovval sem lehetett szó „közvetlen megegyezésről"*. De *koalíció* lehetett és volt is mind Jegorovval, mind Brukerral, koalíció abban az értelemben, hogy a martovisták számára *biztosítva volt* Jegorov és Bruker támogatása minden alkalommal, amikor a martovisták komoly konfliktusba kerültek velünk, s amikor Akimovnak és barátainak *a kisebbik rosszat* kellett választaniuk. Semmi kétség nem férhetett és nem fér ahhoz, hogy mint *kisebbik rosszat*, mint olyasvalamit, amivel *kevésbé érhetők el az iszkrás célok* (lásd Akimovnak az 1. pontról mondott beszédét és Martovba vetett „reményeit"), *Akimov és Liber elvtárs feltétlenül megválasztotta volna a hatosbizottságot a Központi Lapba, és a martovi listát a Központi Bizottságba.* A lista szerinti szavazásnak, két ülés kihagyásának és az új szavazásnak éppen az volt a rendeltetése, hogy ezt az eredményt csaknem mechanikai szabályossággal, minden közvetlen megegyezés nélkül elérjék.

De minthogy kompakt többségünk kompakt többség maradt, Martov elvtárs kerülője csak huzavona volt, s nekünk ezt el kellett utasítanunk. A kisebbség írásban (egy nyilatkozatban, 341. old.) közölte panaszait emiatt, *s Martinov és Akimov példájára megtagadta a szavazásokban* és a Központi Bizottság megválasztásában *való részvételt*, „tekintettel azokra a feltételekre, amelyek között e választások lefolytak". Ezek a választás körülményeinek rendellenessége miatt hangoztatott panaszok (lásd

„Ostromállapot", 31. old.) csak úgy ömlöttek a kongresszus után a pártbeli pletykanénikék százainak örömére. De miben is rejlett itt a *rendellenesség?* Talán a titkos szavazásban, amelyet a kongresszus ügyrendje már eleve előírt (lásd jegyzőkönyv, 6. pont. 11. old.) és amelyben nevetséges volt „kétszínűséget" vagy „igazságtalanságot" látni? Talán abban, hogy kialakult egy kompakt többség, amelyben a gerinctelen intellektuelek „szörnyeteget" látnak? Vagy pedig e tiszteletre méltó intellektuelek azon *rendellenes* kívánságában, hogy *megszegjék a kongressszusnak adott szavukat,* amely szerint elismerik a kongresszus minden választását (kongresszusi szabályzat, 18. pont, 380. old.)?

Popov elvtárs *gyengéden* célzott erre a kívánságra, amikor a választás napján a kongresszuson nyíltan felvetette ezt a kérdést: „Meg van-e az iroda győződve arról, hogy a kongresszus határozata érvényes és törvényes, ha a résztvevők fele megtagadta a szavazásban való részvételt?"* Az iroda természetesen azt felelte, hogy meg van róla győződve és emlékeztetett az Akimov és Martinov elvtárssal történt incidensre. Martov elvtárs csatlakozott a titkársághoz, és nyíltan kijelentette, hogy Popov elvtárs téved, s *„a kongresszus határozatai törvényesek"* (343. old.). Mármost ítéljen maga az olvasó erről a – nyilván fölöttébb normális – politikai következetességről, amely megmutatkozik, ha *ezt a párt színe előtt tett kijelentést* egybevetjük a kongresszus után tanúsított magatartással és az „Ostromállapot"-nak azzal a mondatával, mely *„a párt felének még a kongresszuson megkezdődött felkeléséről"* szól (20. old.). Akimov

* 342. old. A Párttanács ötödik tagjának megválasztásáról van szó. Összesen 24 szavazócédulát adtak le (összesen 44 szavazat), ezekből kettő üres volt.

elvtársnak Martov elvtársba vetett reményei felülkerekedtek Martov futólagos jószándékain.

„*Győztél*", Akimov elvtárs!

* * *

Annak jellemzésére, hogy mennyire „szörnyű szó" volt az „ostromállapotra" vonatkozó hírhedt megjegyzés, amely immár mindörökre tragikomikus színezetűvé vált, – felidézek néhány, látszatra jelentéktelen, de lényegében igen fontos mozzanatot a kongresszus *végéről*, abból a részéből, amely a választások *után* következett. Martov elvtárs most ezzel a tragikomikus „ostromállapottal" fontoskodik és komolyan el akarja hitetni önmagával és az olvasókkal, hogy ez az általa kiagyalt rémkép azt jelentette, hogy a „többség" a „kisebbséget" valami abnormális módon üldözi, hajszolja, gyötri. Mindjárt megmutatjuk, mi történt a kongresszus *után*. De még ha a kongresszus végét nézzük is, láthatjuk, hogy a *választások után* a „kompakt többség" nemcsak hogy nem üldözi a szerencsétlen, agyongyötört, megbántott és vesztőhelyre hurcolt martovistákat, hanem ellenkezőleg, *maga ajánl fel* nekik (Ljadov útján) *három helyből kettőt* a jegyzőkönyvi bizottságban (354. old.). Nézzük a taktikai és egyéb kérdésekre vonatkozó határozati javaslatokat (355. és köv. old.), és a lényegre vonatkozó, teljesen tárgyilagos vitát fogunk látni, amikor a határozati javaslatokat aláíró elvtársak névsorában gyakran a szörnyű kompakt „többség" képviselőinek nevei a „megalázott és megszomorított" „kisebbség" híveinek neveivel váltakoznak (lásd jegyzőkönyv, 355., 357., 363., 365. és 367. old.). Ugye mennyire hasonlít ez a „munkától való eltávolításra" és különböző más „hajszákra"?

Az egyetlen érdekes, de sajnos túlságosan rövid lényegbevágó vita Sztarovernek a liberálisokról szóló ha-

tározati javaslatával kapcsolatban folyt le. Ezt a határozati javaslatot a kongresszus, ahogy az aláírások mutatják (357. és 358. old.), azért fogadta el, mert a „többség" három híve (Braun, Orlov, Oszipov) *ezt* a határozati javaslatot is, Plehanov határozati javaslatát is megszavazta, minthogy nem láttak kibékíthetetlen ellentmondást a kettő között. Első pillantásra nincs köztük kibékíthetetlen ellentmondás, mert Plehanov határozati javaslata az általános elvet állapítja meg, kifejez egy meghatározott elvi és taktikai állásfoglalást az *oroszországi burzsoá liberalizmussal* szemben, Sztarover határozati javaslata pedig azt igyekszik meghatározni, milyen *konkrét feltételek mellett engedhetők meg „ideiglenes egyezségek"* a „liberális vagy liberális demokrata áramlatokkal". A két határozati javaslat tárgya különböző. De Sztarover javaslatának az a hibája, hogy *politikailag elmosódott*, és ezért sekélyes és kicsinyes. *Nem határozza meg az orosz liberalizmus osztálytartalmát*, nem mutat rá olyan *meghatározott* politikai áramlatokra, melyek ezt az osztálytartalmat kifejezik, nem magyarázza meg a proletariátusnak, melyek *alapvető* feladatai a propaganda és agitáció terén e meghatározott áramlatokkal kapcsolatban, összezavar (elmosódottsága folytán) olyan különböző dolgokat, amilyen a diákmozgalom és az „Oszvobozsgyenyije", túlságosan kicsinyes, agyafúrt módon *három* konkrét feltételt szab meg, amelyek mellett megengedhetők „ideiglenes megegyezések". A politikai elmosódottság ebben az esetben is, mint sok más esetben, csűrés-csavaráshoz vezet. Az általános elv hiánya és a „feltételek" felsorolására irányuló kísérlet e feltételek kicsinyes és, szigorúan véve, *helytelen* megjelöléséhez vezet. Valójában, nézzük csak meg Sztarover három feltételét: 1) „A liberális vagy liberális demokrata áramlatoknak világosan és félreérthetetlenül ki kell jelenteniük, hogy az önkényuralmi kormány elleni harcukban

határozottan az oroszországi szociáldemokrácia mellé állnak." Mi a különbség a liberális és a liberális demokrata áramlatok között? A határozati javaslat semmiféle anyagot nem nyújt e kérdés megválaszolásához. Vajon nem az a különbség, hogy a liberális áramlatok a burzsoázia politikailag legkevésbé haladó rétegeinek álláspontját, a liberális demokrata áramlatok pedig a burzsoázia és a kispolgárság leghaladottabb rétegeinek álláspontját fejezik ki? Ha ez így van, csakugyan lehetségesnek tartja Sztarover elvtárs, hogy a burzsoázia legkevésbé haladó (de mégis haladó, különben nem lehetne liberalizmusról beszélni) rétegei „határozottan a szociáldemokrácia mellé állnak"?? Ez képtelenség, és még ha az ilyen áramlat képviselői ezt *„világosan és félreérthetetlenül ki is jelentenék"* (ami teljesen lehetetlen feltevés), akkor nekünk, a proletariátus pártjának, *kötelességünk lenne, hogy ne higgyünk* kijelentésükben. Liberálisnak lenni és határozottan a szociáldemokrácia mellé állni – az egyik kizárja a másikat.

Továbbá. Tegyük fel, hogy a „liberális vagy liberális demokrata áramlatok" világosan és félreérthetetlenül kijelentik, hogy az önkényuralom elleni harcukban határozottan a *szociálforradalmárok* mellé állnak. Ez a feltevés (a szociálforradalmár irányzat burzsoá demokratikus lényege folytán) sokkal kevésbé valószínűtlen, mint Sztarover elvtárs feltevése. Sztarover elvtárs határozati javaslatából elmosódottságánál és csűrő-csavaró jellegénél fogva az következik, hogy *ilyen esetben* az ilyenfajta liberálisokkal való *ideiglenes megegyezések megengedhetetlenek*. Márpedig ez a következtetés, mely elkerülhetetlenül adódik Sztarover elvtárs határozati javaslatából, *kétségtelenül helytelen* tételhez vezet. Ideiglenes egyezségek megengedhetők a szociálforradalmárokkal is (lásd a kongresszus határozatát a szociálforradalmárok-

ról) és *ennélfogva* az olyan liberálisokkal is, akik a szociálforradalmárok mellé állnának.

A második feltétel: ha ezek az áramlatok „programjaikban nem állítanak fel olyan követeléseket, melyek ellenkeznek a munkásosztály és általában a demokrácia érdekeivel, vagy pedig elhomályosítják a munkásosztály és a demokrácia öntudatát". Itt is ugyanaz a hiba: nincsenek és nem is lehetnek olyan liberális demokrata áramlatok, amelyek programjaikban nem állítanának fel a munkásosztály érdekeivel ellenkező követeléseket és amelyek ne igyekeznének elhomályosítani öntudatát (a proletariátusét). Liberális demokrata áramlatunknak még egyik legdemokratikusabb frakciója, a szociálforradalmárok frakciója is a munkásosztály érdekeivel ellentétes és öntudatát elhomályosító követeléseket állít fel programjában, mely zavaros, mint minden liberális program. Ebből a tényből az következik, hogy *okvetlenül* „le kell leplezni a burzsoázia felszabadító mozgalmának korlátozottságát és elégtelenségét", de egyáltalában nem következik, hogy ideiglenes egyezségek megengedhetetlenek.

Végül, Sztarover elvtárs harmadik „feltétele" (hogy a liberális demokraták tegyék harci jelszavukká az általános, egyenlő, titkos és közvetlen választójogot) ugyancsak *helytelen* abban az általános formában, amelyben Sztarover elvtárs felállította: *oktalanság volna* kijelenteni, hogy semmilyen esetben sem engedhetők meg ideiglenes és részleges egyezségek olyan liberális demokrata áramlatokkal, amelyek egy cenzusos alkotmány és általában egy „megnyirbált" alkotmány jelszavát írnák zászlajukra. Lényegében éppen ide tartozna az „oszvobozsgyenyista" urak „áramlata", de ha meg akarnók kötni a kezünket és eleve megtiltanánk az „ideiglenes egyezségeket", akár a legfélénkebb liberálisokkal való

egyezséget is, ez a marxizmus elveivel összeegyeztethetetlen politikai rövidlátás lenne.

Összefoglalva: Sztarover elvtárs határozati javaslata, melyet Martov és Akszelrod elvtársak is aláírtak, *hibás*, és a harmadik kongresszus okosan teszi majd, ha érvénytelennek nyilvánítja. Hibája az, hogy elméleti és taktikai állásfoglalása *politikailag elmosódott*, az általa követelt gyakorlati „feltételek" pedig kazuisztikusak. Ez a határozati javaslat *összezavar két kérdést:* 1) *minden* liberális demokrata áramlat „forradalomellenes és proletárellenes" vonásainak leleplezését és az e vonások elleni *harc* kötelező voltát és 2) az ilyen áramlatok bármelyikével kötendő ideiglenes és részleges *egyezségek feltételét*. Nem tartalmazza azt, ami kell (a liberalizmus osztálytartalmának elemzését), és tartalmazza azt, ami nem kell („feltételeket" szab meg). Általában oktalan dolog egy pártkongresszuson ideiglenes egyezségek konkrét „feltételeit" kidolgozni, mikor nincs is meghatározott szerződő fél – nincsen alanya az ilyen lehetséges egyezségeknek; de még ha volna is ilyen „alany", százszorta ésszerűbb volna az ideiglenes egyezség „feltételeinek" megszabását a párt központi szerveire bízni, ahogy azt a kongresszus a szociálforradalmár urak „áramlatára" vonatkozólag meg is tette (lásd Plehanov módosítását Akszelrod elvtárs határozati javaslatának a végéhez, jegyzőkönyv, 362. és 15. old.).

Ami a „kisebbség" Plehanov határozati javaslatára vonatkozó ellenvetéseit illeti, Martov elvtárs egyetlen érve ez volt: Plehanov határozati javaslata „azzal a szánalmas következtetéssel végződik, hogy egy irodalmárt le kell leplezni. Nem annyi ez, mintha »ágyúval lőnénk verébre«?" (358. old.). Ez az érv, amelyben a gondolat hiányát egy csípős kifejezés – „szánalmas következtetés" – takarja, új példája az igényes frázisnak. Először is, Plehanov határozati javaslata arról szól, hogy

„a proletariátus előtt le kell leplezni a burzsoázia szabadságmozgalmának korlátoltságát és elégtelenségét, bárhol nyilvánul is meg ez a korlátoltság és elégtelenség". Ezért merő fecsegés Martov elvtársnak az az állítása (a Liga kongresszusán; jegyzőkönyv, 88. old.), hogy „egész figyelmünket csak Sztruvéra, csak egy liberálisra kell irányítanunk". Másodszor, aki „verébhez" hasonlítja Sztruve urat, amikor az orosz liberálisokkal való ideiglenes egyezségek lehetőségéről van szó, az egy csípős megjegyzés kedvéért feláldozza az elemi politikai nyilvánvalóságot. Nem, Sztruve úr nem veréb, hanem politikai tényező, és nem azért az, mert személy szerint kiváló egyéniség. Jelentősége, mint politikai tényezőé, pozíciójából fakad, abból, hogy az orosz liberalizmusnak, a csak valamennyire is tettre képes és szervezett liberalizmusnak ő az egyetlen képviselője az illegális világban. Aki tehát az orosz liberálisokról és pártunknak hozzájuk való viszonyáról beszél, és nem számol Sztruve úrral, nem számol az „Oszvobozsgyenyijé"-vel[23], az csak beszél, de semmit sem mond. Vagy talán Martov elvtárs megpróbál megnevezni Oroszországban *akár egyetlenegy* olyan „liberális vagy liberális demokrata áramlatot", mely jelenleg, ha csak némileg is, összehasonlítható volna az „oszvobozsgyenyista" áramlattal? Érdekes volna egy ilyen próbálkozást látni! *

* A Liga kongresszusán Martov elvtárs a következő érvet hozta még fel Plehanov elvtárs határozati javaslata ellen: „Az ellene szóló legfőbb megfontolás, e határozati javaslat legfőbb fogyatékossága az, hogy egyáltalán nem veszi tekintetbe azt, hogy nekünk az önkényuralom elleni harcban nem szabad kitérnünk a liberális demokrata elemekkel való szövetség elől. Lenin elvtárs az ilyen tendenciát martinovistának nevezné. Az új »Iszkrá«-ban ez a tendencia már megnyilvánul." (88. old.)

Ez a passzus a „gyöngyszemek" kivételesen gazdag gyűjteménye. 1) Óriási zűrzavart árulnak el a liberálisokkal való *szövetségről* mondott szavak. Senki még csak nem is említett szövetséget, Martov elvtárs, csak ideiglenes vagy részleges egyezségekről volt szó. Ez nagy

„Sztruve neve semmit sem mond a munkásoknak" – sietett Kosztrov elvtárs Martov elvtárs segítségére. Ez már – ne vegye rossz néven Kosztrov elvtárs és Martov elvtárs – akimovi érv. Ez már olyasmi, mint a proletariátus birtokos esetben.[24]

Milyen munkásoknak „nem mond semmit Sztruve neve" (és az „Oszvobozsgyenyije" neve, melyet Plehanov elvtárs határozati javaslatában Sztruve úr neve mellett említ)? Az olyanoknak, akik az oroszországi „liberális és liberális demokrata áramlatokról" igen keveset tudnak vagy egyáltalán semmit sem tudnak. Felmerül a kérdés, mi legyen pártkongresszusunk magatartása az ilyen munkások irányában: kötelezze a párttagokat arra, hogy ismertessék ezekkel a munkásokkal az egyetlen határozott liberális áramlatot Oroszországban? vagy pedig *hallgassa el* a munkások előtt ezt az előttük éppen csekély politikai tájékozottságuk miatt kevéssé ismert nevet? Ha Kosztrov elvtárs, miután már megtette az első lépést Akimov elvtárs nyomdokaiban, nem akarja megtenni a második lépést is, minden bizonnyal az előbbi értelemben válaszol erre a kérdésre. Ha pedig ebben az értelemben válaszol, meglátja, mennyire tarthatatlan volt az érve. A „Sztruve" és „Oszvobozsgyenyije" szavak Plehanov határozati javaslatában *mindenesetre* sokkal többet *nyújthatnak* a munkásoknak,

különbség. 2) Ha Plehanov a határozati javaslatban figyelmen kívül hagyja a valószínűtlen „szövetséget" és csak általában „támogatásról" beszél, akkor ez határozati javaslatának nem fogyatékossága, hanem érdeme. 3) Nem magyarázná meg nekünk Martov elvtárs, hogy általában mi jellemzi a „martinovista tendenciákat"? Nem beszélne ezeknek a tendenciáknak az opportunizmushoz való viszonyáról? Nem vizsgálná meg ezeknek a tendenciáknak a szervezeti szabályzat 1. pontjához való viszonyát? 4) Szinte égek a türelmetlenségtől, hogy megtudjam Martov elvtárstól, miben nyilvánultak meg a „martinovista tendenciák" az „új" „Iszkrá"-ban. Kérem, Martov elvtárs, szabadítson meg mihamarabb a várakozás kínjától!

mint a „liberális és liberális demokrata áramlatok" szavak Sztarover határozati javaslatában.

Az orosz munkás manapság nem ismerkedhet meg a gyakorlatban liberalizmusunk valamennyire is nyílt politikai irányzataival másképpen, mint az „Oszvobozsgyenyije" révén. A legális liberális irodalom erre éppen homályossága miatt alkalmatlan. És nekünk kritikánk fegyverét minél buzgóbban (és a munkások minél szélesebb tömegei előtt) az oszvobozsgyenyisták ellen kell irányítanunk, hogy az orosz proletariátus a közelgő forradalom pillanatában valóban a fegyver kritikájával megbéníthassa az oszvobozsgyenyista uraknak azokat az elkerülhetetlen kísérleteit, amelyek az átalakulás demokratikus jellegének megnyirbálását célozzák.

Azonkívül, hogy – mint fentebb említettem – Jegorov elvtárs „csodálkozott" azon, hogy mi „támogatjuk" az ellenzéki és forradalmi mozgalmat, a határozati javaslatok feletti vita nem nyújtott érdekes anyagot, sőt alig volt vita.

A kongresszus végén az elnök néhány szóval felhívta a figyelmet arra, hogy a kongresszus határozatai valamennyi párttagra kötelezők.

n) A KONGRESSZUSI HARC ÁLTALÁNOS KÉPE. A PÁRT FORRADALMI ÉS OPPORTUNISTA SZÁRNYA

A kongresszuson lefolyt viták és szavazások elemzését befejeztük, s most összegeznünk kell az eredményeket, hogy az *egész* kongresszusi anyag alapján válaszoljunk

erre a kérdésre: milyen elemekből, csoportokból és árnyalatokból tevődött össze az a végleges többség és kisebbség, amely a választásoknál mutatkozott meg és egy időre szükségképpen pártunk fő megoszlása lett? Össze kell foglalnunk azt az elvi – elméleti és taktikai – árnyalatokra vonatkozó egész anyagot, amely oly bőségben található a kongresszus jegyzőkönyveiben. Általános „összefoglalás" nélkül, az egész kongresszusnak és a szavazások során kialakult valamennyi főbb csoportosulásnak az általános képe nélkül ez az anyag felettébb szétforgácsolt, szétszórt marad, úgyhogy első pillantásra egyik-másik csoportosulás véletlenszerűnek tűnik, különösen az előtt, aki rest önállóan és minden szempontból *tanulmányozni* a kongresszus jegyzőkönyveit (és vajon sok olyan olvasó akad-e, aki nem volt rest erre?).

Az angol parlamenti beszámolókban gyakran találkozunk ezzel a jellemző szóval: division – megoszlás. A képviselőház ilyen és ilyen többségre és kisebbségre „oszlott", mondják valamely kérdés feletti szavazással kapcsolatban. A mi szociáldemokrata képviselőházunk „megoszlása" a kongresszuson tárgyalt különféle kérdésekben *a maga nemében páratlan, teljességében és pontosságában pótolhatatlan* képet nyújt a párton belüli harcról, a párton belüli árnyalatokról és csoportokról. Hogy ezt a képet szemléltetővé tegyem, hogy valódi *képet* kapjunk, nem pedig összefüggéstelen, szétforgácsolt, elszigetelt kisebb-nagyobb tények halmazát, hogy véget vessünk az egyes szavazásokról folytatott vég nélküli és értelmetlen vitáknak (ki kire szavazott és ki kit támogatott?), elhatároztam, hogy megkísérlem *diagram* formájában ábrázolni kongresszusunk „megoszlásainak" *valamennyi főbb* típusát. Ezt a módszert bizonyára igen sokan különösnek fogják tartani, de kétlem, hogy találhatnánk más módszert, amelynek segítségével a lehető legteljesebben és legpontosabban ismertethetnénk, való-

ban általánosíthatnánk és összefoglalhatnánk a tényeket. Hogy ez vagy az a küldött valamelyik javaslat mellett vagy ellen szavazott-e – azt a név szerinti szavazásoknál feltétlen pontossággal, egyes fontos, nem név szerinti szavazások esetében pedig a jegyzőkönyv alapján igen nagyfokú valószínűséggel, a valóság elég nagyfokú megközelítésével meg lehet állapítani. És ha figyelembe vesszük az *összes* név szerinti szavazásokat és mindazokat a nem név szerinti szavazásokat, amelyek csak valamennyire is fontos kérdéseket érintettek (amit például a vita részletessége és hevessége alapján ítélhetünk meg), akkor megkapjuk párton belüli harcunk olyan képét, amelyet a meglevő anyag alapján elérhető legnagyobb fokú objektivitás jellemez. Emellett fényképszerű ábrázolás helyett, vagyis minden egyes szavazás külön ábrázolása helyett, igyekszünk valóságos képet adni, vagyis a szavazások minden főbb *típusát* feltüntetni, mellőzve az aránylag jelentéktelen eltéréseket és változatokat, amelyek csak összezavarnák a dolgot. A jegyzőkönyvek alapján mindenesetre mindenkinek módjában lesz a kép minden vonását ellenőrizni, azt bármely szavazással kiegészíteni, egyszóval nem csupán megfontolások, kételyek és egyes esetekre való utalások útján bírálni, hanem úgy, hogy az anyag alapján *más képet* fest.

A diagramon feltüntetjük a szavazásban részt vett összes küldötteket és különböző vonalazással jelöljük azt a négy fő csoportot, amelyeket a kongresszusi viták során mindvégig gondosan nyomon követtünk, mégpedig: 1) a többségi iszkrásokat; 2) a kisebbségi iszkrásokat; 3) a „centrumot" és 4) az iszkraelleneseket. Az e csoportok közötti elvi árnyalatkülönbségeket *tömérdek példán* láttuk, ha pedig valakinek nem tetszik a csoportok *elnevezése*, amely a cikcakkok kedvelőit túlságosan emlékezteti az „Iszkra" szervezetére és az „Iszkra" irányára,

A KONGRESSZUSI HARC ÁLTALÁNOS KÉPE

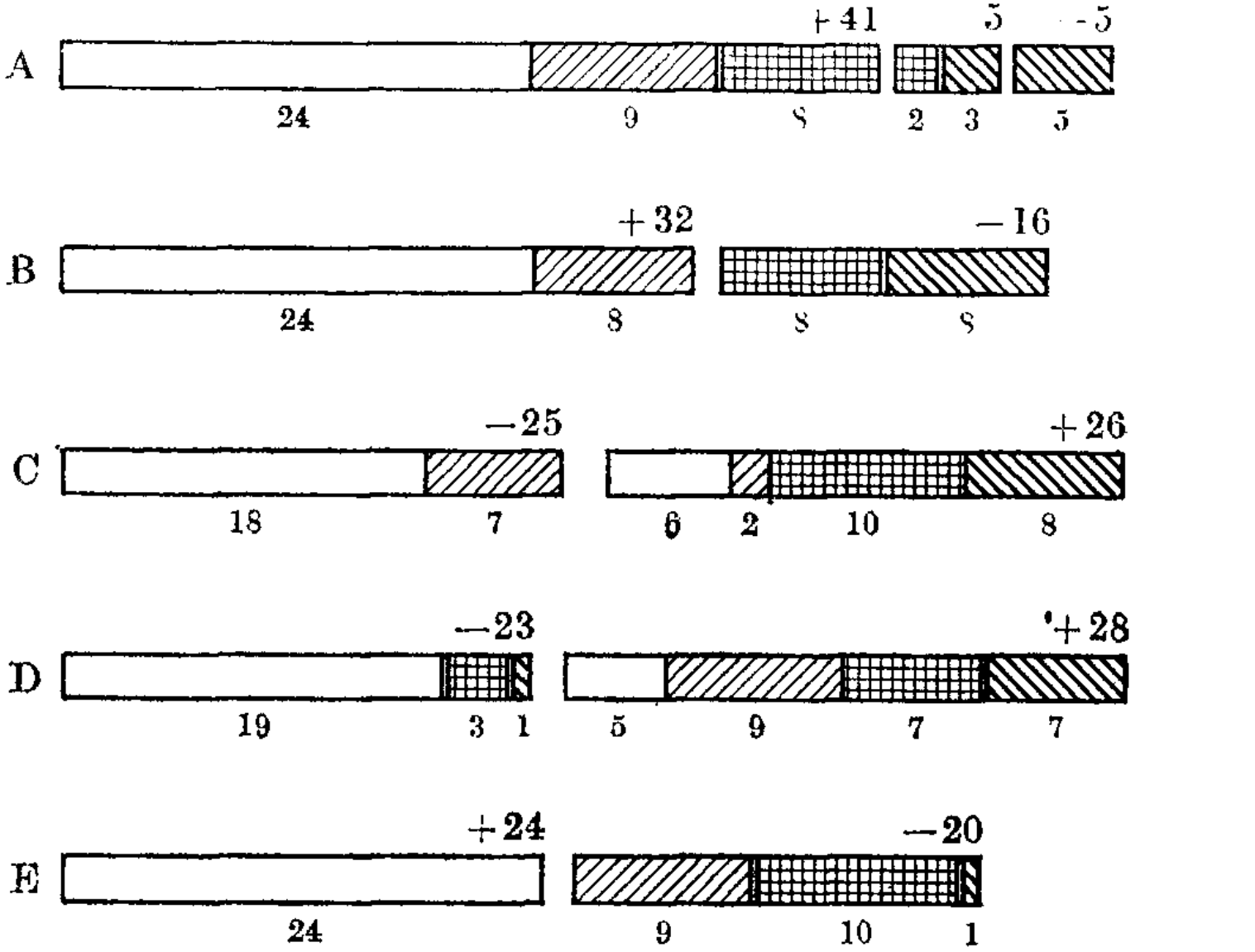

A + vagy — jellel ellátott számok azoknak a szavazatoknak az összegei, amelyeket bizonyos kérdésekben a javaslat *mellett* vagy *ellen* leadtak. A csíkok alatti számok a négy csoport mindegyikének szavazatait jelzik. Hogy mely szavazásokra vonatkoznak az A–E típusok, azt a szövegben fejtjük ki.

A csoportok megjelölése:

- – többségi iszkrások
- – kisebbségi iszkrások
- – centrum
- – iszkraellenesek

erre azt feleljük, hogy nem az elnevezés a fontos. Miután az árnyalatokat a kongresszus *valamennyi* vitájában nyomon követtük, könnyen helyettesíthetjük a már kialakult és megszokott pártelnevezéseket (amelyek sértik egyesek fülét) a *csoportok közötti árnyalatok lényegének* jellemzésével. Ily módon ugyanarra a négy csoportra a következő elnevezéseket kapnánk: 1) következetes forradalmi szociáldemokraták; 2) kis opportunisták; 3) közepes opportunisták és 4) nagy opportunisták (orosz méreteinkhez képest nagyok). Reméljük, ezek az elnevezések kevésbé fogják megbotránkoztatni azokat, akik egy idő óta azt bizonyítgatják maguknak és másoknak, hogy az „iszkrás" olyan elnevezés, amely csak egy „kört", nem pedig egy *irányzatot* jelöl.

Térjünk át annak részletes ismertetésére, hogy a szavazások mely típusait „rögzítettük" a mellékelt diagramon (lásd „A kongresszusi harc általános képe" című diagramot).

A szavazások első típusa (A) azokat az eseteket öleli fel, amikor a „centrum" együtt szavazott az iszkrásokkal az iszkraellenesek vagy azok egy része ellen. Ide tartozik az egész program feletti szavazás (csupán Akimov elvtárs tartózkodott a szavazástól, a többiek a program mellett szavaztak), a föderáció elleni elvi jellegű határozati javaslat feletti szavazás (öt bundista kivételével mindenki a javaslat mellett szavazott), a Bund szervezeti szabályzatának 2. pontja feletti szavazás (ellenünk öt bundista szavazott, öten – Martinov, Akimov, Bruker és két szavazattal Mahov – tartózkodtak a szavazástól, a többiek velünk szavaztak); *ezt a szavazást ábrázolja a diagramban az A típus.* Ugyanilyen típusú volt továbbá az „Iszkra" Központi Lapként való jóváhagyásának kérdésében megejtett *három* szavazás; a szerkesztőség (öt szavazat) tartózkodott, ellene voltak mind a három szavazás alkalmával ketten (Akimov és Bruker),

s azonkívül az „Iszkra" jóváhagyásának *indokai* feletti szavazás alkalmával a szavazástól tartózkodott az öt bundista és Martinov elvtárs. *

A szóban forgó szavazási típus választ ad arra a rendkívül érdekes és fontos kérdésre, hogy mikor haladt együtt a kongresszus „centruma" az iszkrásokkal. Vagy akkor, amikor kevés kivétellel az *iszkraellenesek is velünk voltak* (a program elfogadása, az „Iszkra" jóváhagyása függetlenül az indítékoktól), vagy akkor, amikor olyan *nyilatkozatokról* volt szó, amelyek közvetlenül még nem köteleznek határozott politikai állásfoglalásra (az „Iszkra" szervezeti munkájának elismerése még nem kötelez az „Iszkra" szervezeti politikájának gyakorlati megvalósítására egyes külön csoportok tekintetében; a föderáció elvetése senkit sem akadályoz abban meg, hogy a föderáció konkrét tervének kérdésében tartózkodjon a szavazástól, amint azt Mahov elvtárs példáján láttuk). Fentebb, a kongresszuson mutatkozó csoportosulások általános jelentőségével foglalkozva már láttuk, mennyire elferdíti ezt a kérdést a hivatalos „Iszkra" hivatalos magyarázata, amely (Martov elvtárs révén) *elmossa és elkeni* a különbséget az iszkrások és a „centrum" között, a következetes forradalmi szociáldemokraták és az opportunisták között, *olyan esetekre* hivatkozva, *amikor az iszkraellenesek is velünk haladtak!* A szociáldemokrata pártokban még a „legjobboldalibb" német és francia opportunisták sem szavaznak az előterjesztés

* Miért éppen a Bund szervezeti szabályzatának 2. pontja feletti szavazást ábrázoltuk a diagramon? Azért, mert az „Iszkra" elismerése feletti szavazások kevésbé teljesek, a program és a föderáció feletti szavazások pedig kevésbé konkrétan meghatározott politikai határozatokat érintenek. Általában az egyik vagy másik szavazás kiválasztása több *egyfajtájú* szavazás közül egyáltalán nem változtatja meg a kép fő vonásait, amint erről bárki könnyen meggyőződhet, ha a megfelelő változtatásokat elvégzi.

ellen olyan pontokban, mint *a program egészének elismerése.*

A szavazások másik típusa (B) azokat az eseteket öleli fel, amikor a következetes és következetlen iszkrások együtt haladtak az összes iszkraellenesek és az egész „centrum" ellen. Ezek az esetek főképpen azokkal a kérdésekkel kapcsolatosak, amikor az iszkrás politika konkrétan meghatározott terveinek megvalósításáról volt szó, amikor az „Iszkra" *tényleges és nemcsak szavakban való* elismeréséről volt szó. Ide tartozik a *szervező bizottsági incidens**, a Bund pártbeli helyének első napirendi pontként való tárgyalása, a „Juzsnij Rabocsij" csoport feloszlatása, az agrárprogram feletti két szavazás és végül, hatodszor, az Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetsége („Rabocseje Gyelo") *elleni* szavazás, vagyis a Ligának a párt egyetlen külföldi szervezeteként való elismerése. A párt megalakulása előtti, régi, körösdi, az opportunista szervezetek vagy csoportocskák érdekei, a marxizmus szűk értelmezése harcoltak itt a forradalmi szociáldemokrácia elvhű és következetes politikája ellen; a kisebbségi iszkrások még számos esetben, igen sok rendkívül fontos (a Szervező Bizottság, a „Juzsnij

* Ezt a szavazást ábrázolja a diagramban a B típus: az iszkrásoknak **32** szavazatuk volt, a bundista határozati javaslatra 16-an szavaztak. Meg kell jegyeznünk, hogy az ilyen típusú szavazások közt nincsen *egyetlenegy név szerinti* szavazás sem. A küldöttek megoszlására itt nagy valószínűséggel csak kétféle adat utal: 1) a vita folyamán mindkét iszkrás csoport szónokai a javaslat mellett szólalnak fel, az iszkraellenesek és a centrum szónokai pedig ellene; 2) a javaslat *„mellett"* leadott szavazatok száma mindig igen közel jár a 33-hoz. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a kongresszuson lefolyt vitát elemezve megállapítottuk hogy a szavazásokon kívül is *egész sor* olyan eset fordult elő, amikor a „centrum" az iszkraellenesekkel (opportunistákkal) együtt ellenünk volt. Ide tartoznak a demokratikus követelések abszolút értékére, az ellenzéki elemek támogatására, a centralizmus korlátozására stb. vonatkozó kérdések.

Rabocsij", a „Rabocseje Gyelo" szempontjából fontos) szavazás esetében is velünk voltak... amíg nem a *saját* körösdiségükről, a saját következetlenségükről volt szó. A szóban forgó típusú „megoszlások" szemléltetően mutatják, hogy *a centrum* sok olyan kérdésben, melyek elveink megvalósítására vonatkoztak, *az iszkraellenesekkel tartott*, sokkal inkább húzott hozzájuk, mint hozzánk, *a valóságban* sokkal inkább hajlott a szociáldemokráciának *opportunista*, mint *forradalmi* szárnyához. Azok a *névleges* „iszkrások", akik szégyelltek iszkrások *lenni*, megmutatták igazi természetüket, és az elkerülhetetlen harc éppen elég ingerültséget keltett, ez pedig a legkevésbé megfontolt és a leginkább a hangulatnak hódoló személyek előtt eltakarta az e harcban megnyilvánuló elvi árnyalatok jelentőségét. De most, amikor kissé lelohadt a harc tüze, s itt van a jegyzőkönyv, mint a sok heves küzdelem objektív kivonata, csak a vak nem látja, hogy a Mahovok és a Jegorovok egyesülése az Akimovokkal és Liberekkel nem volt véletlen és nem is lehetett véletlen. Martovnak és Akszelrodnak nem maradt más választása, mint hogy elzárkózzanak a jegyzőkönyv mindenre kiterjedő és pontos elemzése elől vagy a legkülönbözőbb módokon kifejezve *sajnálkozásukat* utólag megkíséreljék *hamis színben feltüntetni* kongresszusi magatartásukat. Mintha sajnálkozással ki lehetne küszöbölni a nézetek eltérését és a politika eltérését! mintha Martovnak és Akszelrodnak Akimovval, Brukerral és Martinovval kötött mostani szövetsége arra késztethetné a II. kongresszuson felélesztett pártunkat, hogy megfeledkezzen arról a harcról, amelyet az iszkrások a kongresszuson csaknem mindvégig az iszkraellenesek ellen vívtak!

A kongresszuson megejtett szavazások harmadik típusát, amely a diagram öt része közül a három utolsót (C, D, E) foglalja magába, az jellemzi, hogy az *iszkrások*

egy kis része különválik és átpártol az iszkraellenesekhez, akik éppen ezért győznek (amíg el nem hagyják a kongresszust). Hogy egészen pontosan nyomon követhessük, miként fejlődött az iszkrás kisebbségnek ez az iszkraellenesekkel való nevezetes *koalíciója*, amelynek puszta említése Martovot a kongresszuson hisztérikus nyilatkozatokra késztette, felsoroljuk az ilyenfajta *név szerinti* szavazásoknak mind a három fő típusát. *C* – a nyelvek egyenjogúságának kérdésében megejtett szavazás (a három név szerinti szavazás közül az utolsót vettük, mert ez a legteljesebb). Az összes iszkraellenesek és az egész centrum egységesen szemben állnak velünk, az iszkrásoktól pedig különvált a többség egy része és a kisebbség egy része. *Még nem látható, hogy az iszkrások közül kik képesek végleges és tartós koalícióra a kongresszus opportunista „jobboldalával"*. Következik – a *D*-típus – a szervezeti szabályzat első pontja feletti szavazás (a két szavazás közül azt vettük fel, amelyik világosabb képet nyújt, vagyis azt, amelyiknél senki sem tartózkodott a szavazástól). *A koalíció világosabban kibontakozik és jobban megszilárdul:** a kisebbségi iszkrások már *mindannyian* Akimov és Liber pártján állnak, a többségi iszkrások közül viszont alig néhányan, s ezek pótolják azt a három „centristát" és egy iszkraellenes küldöttet,

* *Minden körülményt figyelembe véve*, ugyanilyen típusúnak tekinthető még *négy szavazás a szervezeti szabályzat kérdésében:* 278. old. – 27 szavazat Fomín mellett, a mi 21 szavazatunk ellenében; 279. old. – 26 szavazat Martov mellett, a mellettünk leadott 24 szavazattal szemben; 280. old. – 27 szavazat ellenem, 22 mellettem; és ugyanott – Martov mellett 24, a mellettünk leadott 23 szavazattal szemben. Ezek a központi szervekbe való kooptálással kapcsolatos, már említett szavazások. Név szerinti szavazások nincsenek (egy volt, de az adatok elvesztek). A bundisták (valamennyien vagy egy részük) nyilvánvalóan *meg akarják menteni* Martovot. Martovnak az ilyen típusú szavazásokra vonatkozólag (a Ligában elhangzott) téves állításait fentebb helyesbítettem.

akik átpártoltak hozzánk. Csak egy pillantást kell vetnünk a diagramra, s nyomban meggyőződhetünk arról, milyen elemek álltak véletlenül és ideiglenesen hol az egyik, hol a másik oldalra, és milyen *elemek sodródtak feltartóztathatatlan erővel az Akimovokkal való szilárd koalíció felé.* Az utolsó szavazás során (*E* – a Központi Lap szerkesztőségének, a Központi Bizottságnak és a Párttanácsnak a választásakor), *amely éppen a többségre és kisebbségre való végleges megoszlást mutatja*, világosan látható az iszkrás kisebbség teljes összeolvadása az *egész* „centrummal" és az iszkraellenesek *maradványaival.* A nyolc iszkraellenes közül ekkor már csak *egyedül* Bruker elvtárs maradt a kongresszuson (akit Akimov elvtárs már felvilágosított tévedéséről, és aki elfoglalta az őt megillető helyet a *martovisták* soraiban). A hét *leginkább „jobboldali" opportunistának* a kongresszusról való eltávozása a választások eredményét Martov ellen fordította.*

Most pedig *valamennyi típusú* szavazás objektív adatai alapján összefoglaljuk a kongresszus eredményeit.

Sokat beszéltek a kongresszusi többség *„véletlenszerű"* jellegéről. Martov elvtárs csak ezzel az érvvel vigasztalta magát „Még egyszer kisebbségben" című cikkében. A diagramból világosan látható, hogy a többség *egy bizonyos értelemben*, de csakis egy bizonyos értelemben nevezhető véletlennek, mégpedig abban az értelemben, hogy a *„jobboldal"* hét legopportunistább képviselője *véletlenül*

* A hét opportunista, aki a II. kongresszust elhagyta, az öt bundista volt (a Bund a II. kongresszuson a föderáció elvének elvetése után kivált a pártból) és két „rabocsejegyelős", Martinov elvtárs és Akimov elvtárs. Az utóbbiak akkor hagyták el a kongresszust, amikor a párt külföldi szervezeteként *csak* az iszkrás Ligát ismerték el, vagyis az „Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetségé"-t, amely a „Rabocseje Gyeló"-hoz tartozott, feloszlatták. (A szerző megjegyzése az 1907-es kiadáshoz. – *Szerk.*)

távozott el. Amennyiben ez a távozás véletlen, *annyiban* (de csakis annyiban) véletlen a mi többségünk is. Csak egy pillantást kell vetnünk a diagramra, s ez minden hosszú fejtegetésnél világosabban mutatja, kinek az oldalán lett volna, *kinek az oldalán kellett volna, hogy legyen* az a hét küldött.* De felmerül a kérdés: menynyiben tekinthető valóban véletlennek ennek a hét küldöttnek a távozása? Ez az a kérdés, amelyet nem szívesen vetnek fel azok, akik olyan szívesen beszélnek a többség „véletlenszerű" jellegéről. Kellemetlen kérdés ez számukra. Vajon véletlen-e, hogy pártunk *jobb-*, nem pedig *bal*szárnyának legszenvedélyesebb képviselői távoztak el? Véletlen-e, hogy az *opportunisták*, nem pedig a következetes *forradalmi szociáldemokraták* távoztak el? Vajon nincs ez a „véletlen" távozás valamelyes kapcsolatban azzal a harccal, amely az egész kongresszus alatt folyt az opportunista szárny ellen, és amely oly szemléletesen látható diagramunkon?

Elegendő feltenni ezeket a kisebbség számára kellemetlen kérdéseket, hogy tisztán lássuk, milyen tényt *leplez* a többség véletlenszerű jellegére vonatkozó fecsegés. Azt a kétségtelen és elvitathatatlan tényt leplezi, hogy a *kisebbség pártunknak leginkább opportunizmusra hajló tagjaiból áll.* A kisebbség a párt elméletileg *legkevésbé állhatatos, elvileg legkevésbé következetes* elemeiből áll. A kisebbség igenis a párt *jobbszárnyából* alakult. A többségre és kisebbségre való megoszlás közvetlen és elkerülhetetlen folytatása a szociáldemokrácia forradalmi és opportunista szárnyra, Hegypártra és Gironde-ra[25] való megoszlásának, amely nemcsak tegnap óta és

* Később látni fogjuk, hogy a kongresszus *után* Akimov elvtárs is, a Voronyezsi Bizottság is, amely a *legközelebb állott* Akimov elvtárshoz, nyíltan kifejezte a „*kisebbség*" iránti rokonszenvét.

nemcsak az orosz munkáspártban létezik, és amely valószínűleg nem egyhamar fog megszűnni.

Ez a tény sarkalatos jelentőségű a nézeteltérések okainak és fordulatainak tisztázása szempontjából. Aki kísérletet tesz arra, hogy ezt a tényt a kongresszuson lezajlott harc és a benne megnyilvánult elvi árnyalatok tagadásával vagy elkenésével *megkerülje* – az a legteljesebb szellemi és politikai szegénységi bizonyítványt állítja ki magáról. E tény *megcáfolásához* pedig, *először is*, azt kellene kimutatni, hogy a pártkongresszusunkon a szavazások és a „megoszlások" általános képe nem olyan volt, amilyennek én mondottam; *másodszor*, azt kellene kimutatni, hogy mindazoknak a kérdéseknek a *lényegét illetően*, amelyek miatt a kongresszus „megoszlott", *nem volt igazuk* azoknak a legkövetkezetesebb forradalmi szociáldemokratáknak, akik Oroszországban az „iszkrás" nevet viselik.* Ezt próbálják kimutatni, uraim!

Az a tény, hogy a kisebbség a párt legopportunistább, legkevésbé állhatatos és legkevésbé következetes elemei-

* Megjegyzés Martov elvtárs számára. Ha Martov elvtárs most elfelejtette, hogy az *iszkrás* név egy *irányzat hívét*, nem pedig egy *kör tagját* jelenti, azt ajánljuk neki, olvassa el a kongresszus jegyzőkönyvében, hogyan magyarázta meg ezt a kérdést Trockij elvtárs Akimov elvtársnak. A kongresszuson iszkrás *kör* (a párthoz való viszonyuk szerint) három volt: a „Munka Felszabadítása" csoport, az „Iszkra" szerkesztősége, az „Iszkra" szervezet. Ebből a három körből kettő volt olyan okos, hogy maga oszlatta fel magát; a harmadikban nem volt elég pártszerűség ahhoz, hogy ezt megtegye, és a kongresszus oszlatta fel. A legnagyobb iszkrás kört, az „Iszkra" szervezetet (amely magában foglalta a szerkesztőséget is, a „Munka Felszabadítása" csoportot is), a kongresszuson mindössze tizenhatan képviselték, akik közül *csak tizenegynek* volt szavazati joga. Azok viszont, akik *irányzatuk szerint* voltak iszkrások, akik nem tartoztak semmilyen iszkrás „körhöz", számításom szerint *27-en* voltak a kongresszuson *33 szavazattal*. Az iszkrásoknak tehát *kevesebb mint a fele* tartozott az iszkrás *körökhöz*.

ből alakult, egyébként feleletet ad sok kételyre és ellenvetésre is, melyekkel olyan emberek fordulnak a többséghez, akik a kérdést rosszul ismerik vagy pedig nem fontolták meg kellően. Nem kicsinyes dolog-e, mondják, a *kettészakadást* Martov elvtárs és Akszelrod elvtárs apró hibájával magyarázni? Igen, uraim, Martov elvtárs hibája nem volt valami nagy (erre én már a kongresszuson, a harc hevében rámutattam), de ebből a kicsiny hibából sok baj *lehetett (és lett is)* annak következtében, hogy Martov elvtársat a maguk oldalára vonták azok a küldöttek, akik *egész sereg hibát* követtek el, akik egész sereg kérdésben az opportunizmus felé hajlottak és elvi állhatatlanságot tanúsítottak. Egyéni jellegű és jelentéktelen tény volt az állhatatlanság megnyilvánulása Martov elvtárs és Akszelrod elvtárs részéről, de nem egyéni jellegű, hanem *a pártot illető nem egészen jelentéktelen* tény volt az, hogy igen jelentékeny kisebbség alakult ki az *összes* legkevésbé állhatatos elemekből, *mindazokból*, akik vagy egyáltalán nem ismerték el az „Iszkra" irányzatát és nyíltan harcoltak ellene, vagy szavakban elismerték, a valóságban azonban igen gyakran az iszkraellenesekkel haladtak együtt.

Nem nevetséges-e, ha a kettéválást azzal *magyarázzuk*, hogy az „Iszkra" régi szerkesztőségének kis csoportjában a megcsontosodott körösdi és a forradalmi nyárspolgáriság uralkodott? Nem, ez nem nevetséges, mert *ennek az egyéni* körösdinek a támogatása érdekében *léptek fel pártunkban mindazok, akik* az egész kongresszus folyamán is *harcoltak mindenféle körösdiért*, mindazok akik *semmiképp sem tudtak felülemelkedni* a forradalmi nyárspolgáriságon, mindazok, akik a nyárspolgársággal és a körösdivel együtt járó bajok „történelmi" jellegére hivatkoztak, hogy mentegessék és fenntartsák ezeket a bajokat. Azt talán még véletlennek lehetne tartani, hogy a szűk körösdi érdekek az „Iszkra" szerkesztőségé-

nek kis körében a pártérdekek fölé kerekedtek. De nem volt véletlen az, hogy e körösdiség mellett szívvel-lélekkel síkraszálltak éppen az Akimov- és Bruker-féle elvtársak, akiknek éppolyan kedves volt (ha ugyan nem kedvesebb) a híres voronyezsi pártbizottság és a hírhedt pétervári „Munkás Szervezet"[26] „történelmi folytonossága", a Jegorov-féle elvtársak, akik éppoly keservesen (ha ugyan nem keservesebben) siratták a „Rabocseje Gyelo" „meggyilkolását", mint a régi szerkesztőség „meggyilkolását", a Mahov-féle elvtársak stb. stb. Mondd meg, ki a barátod, és megmondom, ki vagy – mondja az életbölcsesség. Mondd meg, ki a politikai szövetségesed, ki szavaz rád, és megmondom, milyen a *politikai arculatod.*

Martov elvtárs és Akszelrod elvtárs kis hibája *kicsi* maradt és az maradhatott mindaddig, amíg pártunk egész opportunista szárnyával kötött *tartós szövetségük* kiindulópontjává nem vált, amíg e szövetség következtében nem vezetett az opportunizmus *újjáéledéséhez*, mindazoknak a *revánsához*, akik ellen az „Iszkra" harcolt, és akik *most* a legnagyobb örömmel készek voltak a forradalmi szociáldemokrácia következetes hívein *kitölteni haragjukat.* A kongresszus utáni események éppen oda vezettek, hogy az új „Iszkrá"-ban nem látunk mást, mint az opportunizmus újjáéledését, az Akimovok és Brukerok revánsát (lásd a Voronyezsi Bizottság röplapját*), a Martinovok örömmámorát, akiknek végre (végre-valahára!) megengedték, hogy a gyűlölt „Iszkrá"-ban rúgjanak egyet a gyűlölt „ellenségen" legkülönbözőbb múltbeli sérelmeikért. Ez különösen szemléletesen mutatja, mennyire szükséges volt „az »Iszkra« régi szerkesztőségének helyreállítása" (Sztarover elvtárs

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 8. köt. Budapest 1965. 382–384. old. – *Szerk.*

1903. november 3-i ultimátumából) az iszkrás „folytonosság" megóvása végett...

Maga az a tény, hogy a kongresszus (és a párt) bal- és jobb-, forradalmi és opportunista szárnyra oszlott, magában véve nemcsak semmi szörnyűt és semmi válságosat, de még csak semmi abnormálisat sem jelentett. Ellenkezőleg, az orosz (és nemcsak az orosz) szociáldemokrácia történetének egész utolsó évtizede elkerülhetetlenül és óhatatlanul ilyen megoszláshoz vezetett. Hogy a megoszlás alapja a jobbszárny több *kis* hibája, több (aránylag) egészen jelentéktelen nézeteltérés volt – ez a körülmény (amely a felületes szemlélő és a nyárspolgári elme előtt felháborítónak látszik) *pártunk egésze számára nagy haladást jelentett.* Azelőtt nagy kérdésekben voltak köztünk nézeteltérések, amelyek néha még a szakadást is indokolttá tehették, most minden nagy és fontos kérdésben megegyeztünk, most csak *árnyalatok* választanak el bennünket, amelyekről lehet és *kell is* vitatkoznunk, de értelmetlen és gyerekes dolog volna miattuk kettéválni (mint ahogy azt nagyon helyesen már Plehanov elvtárs is megmondotta „Mit ne tegyünk" című érdekes cikkében, amelyre még visszatérünk). *Most*, amikor *a kongresszus után* a kisebbség *anarchista magatartása* a pártot csaknem a szakadásig juttatta, gyakran akadunk olyan bölcsekre, akik azt kérdik, hogy érdemes volt-e egyáltalán a kongresszuson olyan semmiségek miatt harcolni, mint a szervező bizottsági incidens, a „Juzsnij Rabocsij" vagy a „Rabocseje Gyelo" csoportjának feloszlatása, a szervezeti szabályzat 1. pontja, a régi szerkesztőség feloszlatása stb. Aki így érvel*,

* Ezzel kapcsolatban önkéntelenül is eszembe jut egy beszélgetés, amelyet a kongresszuson a „centrum" valamelyik küldöttével folytattam. „Milyen nyomott a légkör kongresszusunkon!" – panaszkodott a küldött. – „Ez az elkeseredett harc, ez az egymás elleni agitáció, ez a heves polémia, ez az elvtársiatlan viszony!..." „Milyen

az éppen a körösdi álláspontot viszi be a pártügyekbe: az *árnyalatok* harca a pártban *elkerülhetetlen és szükséges* mindaddig, amíg a harc nem vezet anarchiához és szakadáshoz, amíg a harc olyan *keretek* között folyik, amelyeket valamennyi elvtárs és párttag közösen jóváhagyott. És a párt jobbszárnya ellen, Akimov és Akszelrod, Martinov és Martov ellen vívott *kongresszusi harcunk egyáltalán nem lépte túl ezeket a kereteket.* Elegendő, ha két tényt említünk meg, amelyek teljesen vitathatatlanul bizonyítják ezt: 1) amikor Martinov és Akimov elvtárs elhagyta a kongresszust, *valamennyien hajlandók voltunk* minden lehető módon a „sértés" gondolatát elutasítani, *valamennyien* (32 szavazattal) *elfogadtuk* Trockij elvtárs határozati javaslatát, amely arra hívta fel ezeket az elvtársakat, hogy érjék be a magyarázatokkal és vonják vissza nyilatkozatukat; 2) amikor a központi szervek választására került a sor, a kongresszus kisebbségének (vagyis opportunista szárnyának) *mindkét központi szervben* felajánlottuk a *kisebbséget:* Martovnak a Központi Lapban, Popovnak a Központi Bizottságban. Pártszempontból *nem cselekedhettünk* másképpen, minthogy már a kongresszus előtt elhatároztuk, hogy két hármasbizottságot választunk. Hiszen ha *a kongresszuson nem volt nagy az árnyalatok közötti különbség, nem volt nagy* az a *gyakorlati* következtetés sem, amelyet ezeknek az árnyalatoknak a harcából levontunk; ez a

nagyszerű ez a mi kongresszusunk!" – válaszoltam neki. – „Nyílt, szabad harc. Mindenki kimondta véleményét. Az árnyalatok kirajzolódtak. A csoportok körvonalai kibontakoztak. A kezek a levegőbe emelkedtek. Határozatok születtek. Ezen a szakaszon túljutottunk. Megyünk előre! – ezt értem. Ez az élet. Ez másvalami, mint a vég nélküli, unalmas intellektuel szócsaták, melyek nem azért fejeződnek be, mert az emberek megoldották a kérdést, hanem egyszerűen azért, mert belefáradtak a sok beszédbe..."

A „centrumhoz" tartozó elvtárs csodálkozó szemmel nézett rám és vállat vont. Nem egy nyelven beszéltünk.

következtetés *kizárólag* abban állt, hogy mindkét hármasbizottságban a *kétharmadot* a pártkongresszus *többségének* kell biztosítani.

Csakis az a körülmény, hogy a pártkongresszus kisebbsége *nem volt hajlandó a központi szervekben kisebbség lenni*, – csakis ez vezetett kezdetben a vereséget szenvedett intellektuelek „halk nyöszörgéséhez", majd *anarchista frázisokhoz* és anarchista cselekedetekhez.

Befejezésül vessünk még egy pillantást a diagramra a központi szervek összetételének kérdése szempontjából. Egészen természetes, hogy a küldötteknek a választások során az árnyalatok kérdésén *kívül* az egyik vagy másik *személy alkalmasságának*, cselekvőképességének stb. kérdését is fontolóra kellett venniük. Most a kisebbség igen szívesen összekeveri ezeket a kérdéseket. Pedig magától értetődik, hogy ezek a kérdések különbözők, és ez már abból az egyszerű tényből is látható, hogy a Központi Lap *eredeti* hármasbizottságának megválasztása már a *kongresszus előtt* tervbe volt véve, amikor még senki sem láthatta előre, hogy Martov és Akszelrod szövetséget fog kötni Martinovval és Akimovval. Különböző kérdésekre különböző módon kapunk választ: az árnyalatok kérdésére a választ *a kongresszus jegyzőkönyvében*, valamennyi pont *nyílt* megvitatásában és a felettük megejtett szavazásban kell keresnünk. Ami a *személyek* alkalmasságának kérdését illeti, a kongresszus valamennyi résztvevője úgy határozott, hogy ebben *titkos szavazással* döntenek. Miért hozott *az egész kongresszus egyhangúlag* ilyen határozatot? – ez annyira elemi kérdés, hogy furcsa is volna erre bővebben kitérni. De a kisebbség (miután a választás során vereséget szenvedett) még az elemi dolgokat is kezdte elfelejteni. Heves, szenvedélyes, majdnem a beszámíthatatlanságig izgatott beszédek áradatát hallottuk a régi szerkesztőség védelmében, de *egy árva szót sem* hallottunk azokról *a kong-*

resszuson megnyilvánuló árnyalatokról, amelyek a hatos- és a hármasbizottság körüli harccal voltak kapcsolatosak. Úton-útfélen arról folyik a szó, hogy a Központi Bizottságba beválasztott elvtársak cselekvőképtelenek, alkalmatlanok, rosszindulatúak stb., de *egy árva szót sem* hallunk azokról *a kongresszuson* tapasztalt árnyalatokról, amelyek azért harcoltak, hogy a Központi Bizottságban túlsúlyba jussanak. Azt hiszem, illetlen és méltatlan dolog *a kongresszuson kívül* összevissza fecsegni az egyes személyek tulajdonságairól és cselekedeteiről (mert ezek a cselekedetek 100 eset közül 99-ben szervezeti titoknak tekintendők, amely csak a párt legfőbb szerve előtt tárható fel). *A kongresszuson kívül ilyen mendemondákkal* harcolni meggyőződésem szerint nem más, mint *pletykálkodás*. És az egyetlen válasz, amelyet a közönségnek e fecsegésekre vonatkozólag adhatnék, az, hogy rámutatok a kongresszusi harcra: azt mondjátok, hogy a Központi Bizottságot kis többséggel választották meg. Ez igaz. De ez a kis többség azokból tevődött össze, akik a legkövetkezetesebben, nem szavakban, hanem tettekkel harcoltak az iszkrás tervek megvalósításáért. E többség *erkölcsi* tekintélyének ezért hasonlíthatatlanul nagyobbnak kell lennie, mint amekkora *formális* tekintélye – nagyobbnak mindazok előtt, akik az „Iszkra" *irányzatának* folytonosságát többre becsülik az „Iszkra" egyik vagy másik *körének* folytonosságánál. Kik *illetékesebbek annak megítélésére*, hogy egyik vagy másik személy alkalmas-e az „Iszkra" politikájának megvalósítására? azok-e, akik ezt a politikát a kongresszuson képviselték, vagy azok, akik számos esetben harcoltak e politika ellen és síkraszálltak minden elmaradottság, minden ócskaság, minden körösdi mellett?

o) A KONGRESSZUS UTÁN. KÉT HARCI MÓDSZER

A kongresszusi viták és szavazások elemzése, amellyel most végeztünk, tulajdonképpen in nuce (dióhéjban) megmagyarázza *mindazt, ami a kongresszus után történt*, s pártválságunk további szakaszainak ismertetését rövidre foghatjuk.

Az a körülmény, hogy Martov és Popov nem volt hajlandó a választásokban részt venni, egy csapásra a *marakodás* légkörét teremtette a pártárnyalatok harcában. Glebov elvtárs, aki valószínűtlennek tartotta, hogy a meg nem választott szerkesztők komolyan elhatározták, hogy Akimov és Martinov felé *fordulnak*, és a dolgot mindenekelőtt ingerültséggel magyarázta, mindjárt a kongresszust követő napon azt ajánlotta nekem és Plehanovnak, kössünk békét, „kooptáljuk" mind a négy elvtársat azzal a feltétellel, hogy a Párttanácsban a szerkesztőség képviseletet kap (azaz, hogy a két képviselő közül az egyik feltétlenül a *párt*többséghez tartozzon). Ezt a feltételt Plehanov meg én ésszerűnek találtuk, mert ha ebbe beleegyeznek, ez *a kongresszuson elkövetett hiba hallgatólagos beismerését* jelentette volna, azt jelentette volna, hogy békét akarnak és nem háborút, hogy közelebb akarnak lenni hozzám és Plehanovhoz, mint Akimovhoz és Martinovhoz, Jegorovhoz és Mahovhoz. A „kooptálás" tekintetében tett engedmény ily módon *személyi* jelleget öltött, s nem volt érdemes megtagadni egy személyi engedményt, amely kiküszöbölheti az ingerültséget és helyreállíthatja a békét. Ezért én és Plehanov beleegyeztünk ebbe. A szerkesztőségi többség visszautasította ezt a feltételt. *Glebov elutazott.* Vártuk a következményeket: megmarad-e Martov azon a lojális talajon, amelyre a kongresszuson helyezkedett (a centrumot képviselő Popov elvtárssal *szemben*), vagy pedig

felülkerekednek azok az állhatatlan és szakadásra hajló elemek, amelyekhez csatlakozott.

Dilemmában voltunk: vajon Martov elvtárs a maga kongresszusi „koalícióját" egyszeri politikai ténynek fogja-e tekinteni (mint ahogy Bebel koalíciója Vollmarral 1895-ben egyszeri eset volt – *si licet parva componere magnis**), vagy pedig arra fog törekedni, hogy *megszilárdítsa* ezt a koalíciót, minden erejével igyekszik majd bebizonyítani, hogy *én és Plehanov* a kongresszuson hibát követtünk el, és pártunk opportunista szárnyának igazi vezérévé válik. Más szavakkal a dilemmának a megfogalmazása a következő volt: marakodás vagy politikai pártharc? Hármunk közül, akik a kongresszust követő napon a központi szervek egyedüli jelenlevő tagjai voltunk, a leginkább Glebov hajlott a dilemma első megoldása felé és ő igyekezett leginkább kibékíteni a gyerekeket, akik hajba kaptak. A másik megoldásra leginkább Plehanov elvtárs hajlott, aki úgyszólván megközelíthetetlen volt. Én ez alkalommal a „centrum" vagy „mocsár" szerepét játszottam és a meggyőzés eszközéhez próbáltam folyamodni. Reménytelenül zavaros vállalkozás volna, ha most újból megkísérelnénk a szóbeli meggyőzést, és én nem fogom követni Martov elvtárs és Plehanov elvtárs rossz példáját. Szükségesnek tartom azonban, hogy idézzek néhány helyet egy írásomból, amelyben az iszkrás „kisebbség" egyik tagját igyekeztem meggyőzni:

...„Az, hogy Martov nem akar belépni a szerkesztőségbe, hogy ő és a párt más publicistái nem hajlandók közreműködni, hogy sok elvtárs vonakodik dolgozni a Központi Bizottság számára, hogy a bojkottnak vagy a passzív ellenállásnak az eszméjét propagálják, – mindez

* – ha ugyan szabad kis dolgokat nagyokkal összehasonlítani. – *Szerk.*

még Martov és barátai akarata ellenére is óhatatlanul pártszakadáshoz fog vezetni. Még ha Martov meg is marad a lojalitás talaján (a kongresszuson eltökélten erre a talajra helyezkedett), mások nem maradnak meg rajta, és az általam említett következmény elkerülhetetlen lesz...

És most azt kérdem magamtól: tulajdonképpen miért válunk el?... Gondolatban ismét sorra veszem a kongresszus összes eseményeit, felidézem a benyomásaimat, s belátom, hogy gyakran rettenetes ingerülten, dühösen viselkedtem és cselekedtem, szívesen *bárki előtt* beismerem *ezt a bűnömet*, ha bűnnek nevezhető az, ami a légkör, az ellenhatás, a replika, a harc etc. természetes következménye volt. De most, amikor minden harag nélkül vizsgálom az elért eredményeket, azt, amit az elkeseredett harc árán vívtunk ki, valóban nem látok az eredményekben semmi, de semmi olyat, ami a kisebbségre nézve bántó vagy sértő volna.

Persze, óhatatlanul bántó volt már az is, hogy kisebbségben kellett maradniuk, de kategorikusan tiltakozom az ellen a gondolat ellen, hogy mi bárkire is »bélyeget nyomtunk«, hogy bárkit is megsérteni vagy megalázni *akartunk*. Szó sincs róla. És nem szabad megengednünk, hogy egy politikai nézeteltérés oda vezessen, hogy az eseményeket a másik fél rosszindulatával, aljasságával, intrikálásával és egyéb kedves dolgokkal magyarázzák, pedig ilyesmiről egyre gyakrabban esik szó a közelgő szakadás légkörében. Ezt nem szabad megengednünk, mert ez enyhén szólva nec plus ultra* értelmetlen dolog.

Politikailag (és szervezetileg) nézeteltéréseink támadtak Martovval – ahogy tucatnyi más esetben is nézeteltéréseim támadtak már vele. Amikor a szervezeti szabályzat 1. pontjának kérdésében vereséget szenvedtem,

* – a legnagyobb mértékben. – *Szerk.*

természetesen minden energiámmal igyekeztem elégtételt szerezni abban, ami nekem (és a kongresszusnak) még megmaradt. Természetesen arra törekedtem, hogy egyrészt szigorúan iszkrás Központi Bizottság alakuljon, másrészt hogy... háromtagú szerkesztőséget válaszszunk... S ezért tartom én ezt a hármast... az *egyetlen* olyan szervnek, amely felelős intézmény lehet, nem pedig családiasságon és felületességen alapuló testület, az *egyetlen* igazi központnak, amelyben... mindegyik tag mindig a maga pártálláspontját képviselné és védelmezné, *egy hajszálnyival sem többet*, és irrespective* minden személyeskedéstől, a sértődés, a kivonulás etc. etc. *minden* gondolatától.

Ez a hármas a kongresszuson történtek után kétségkívül olyan politikai és szervezeti irányvonalat törvényesített, amely *egy bizonyos tekintetben* Martov ellen irányul. Ez kétségtelen. Ezért váljanak szét útjaink? Ezért szakítsuk ketté a pártot?? Talán a tüntetések kérdésében Martov és Plehanov nem állt szemben velem? Talán a program kérdésében Martov és én nem álltunk szemben Plehanovval? Talán a háromszög egyik oldala nincs *mindig* szemben a másik kettővel?

Ha az iszkrások többsége az »Iszkra« szervezetében is, a kongresszuson is hibásnak találta ezt a Martov-féle sajátos árnyalatú szervezeti és politikai irányvonalat, tulajdonképpen nem esztelenség-e ennek okát »cselszövésben« és »uszításban« stb. keresgélni? Talán nem esztelenség, ha valaki ezen a tényen azzal teszi túl magát, hogy a többséget »csürhének« *pocskondiázza?*

Ismétlem: nekem – éppúgy, mint a kongresszuson részt vevő iszkrások többségének – mély meggyőződésem, hogy Martov helytelen úton indult el és hogy ezt helyre kellett hozni. Emiatt megbántódni, ebben sér-

* – függetlenül. – *Szerk.*

tést stb. látni oktalanság. Mi nem »bélyegeztünk meg«, nem is fogunk megbélyegezni senkit sem, és senkit sem rekesztünk ki a *munkából*. Ha viszont valaki a *központból* való kirekesztés miatt szakadásra vinné a dolgot, ez számomra felfoghatatlan esztelenség volna."*

Szükségesnek tartottam, hogy ezeket az írásbeli kijelentéseimet most felelevenítsem, mert *pontosan* megmutatják a többségnek azt a törekvését, hogy *tüstént* pontos határt vonjon egyfelől a támadások élessége és „dühe" következtében lehetséges (és heves harcban elkerülhetetlen) személyes sértődöttség és személyes ingerültség, másfelől bizonyos politikai hiba, politikai irányvonal (koalíció a jobbszárnnyal) között.

Ezek a kijelentések bizonyítják, hogy a kisebbség *passzív ellenállása nyomban a kongresszus után kezdődött*, és mi mindjárt figyelmeztettünk arra, hogy ez *egy lépés a pártszakadás felé;* – hogy ez teljesen ellentmond *a kongresszuson tett lojális kijelentéseknek;* – hogy ez a szakadás kizárólag *a központi szervekből való kirekesztés* (vagyis a meg nem választás) miatt következne be, mert soha senki nem is gondolt arra, hogy a párt tagjai közül bárkit is kirekesszen a *munkából;* – hogy a köztünk fennálló politikai nézeteltérés (amely elkerülhetetlen, mivel még nem sikerült tisztázni és eldönteni, vajon kinek a vonala volt hibás a kongresszuson, Martové-e, vagy a mienk) *mindinkább* kezd szitkozódástól, gyanúsítgatásoktól stb. stb. kísért *marakodássá fajulni.*

* Ezt a levelet (lásd *Lenin* Összes Művei. 46. köt. Budapest 1975. 299–302. old. – *Szerk.*) *még szeptemberben* (az új naptár szerint) írtam. Kihagytam belőle azt, ami nézetem szerint nem tartozik a dologra. Ha a címzett éppen a kihagyott részt tartja fontosnak, könnyen pótolhatja a hiányt. Egyébként megragadom az alkalmat arra, hogy ellenlábasaimat egyszer s mindenkorra feljogosítsam valamennyi magánlevelem közzétételére, ha ezt az ügy szempontjából hasznosnak tartják.

A figyelmeztetések nem segítettek. A kisebbség viselkedése azt mutatta, hogy a legkevésbé állhatatos és *a pártot legkevésbé becsülő* elemek kerekednek felül köztük. Ez arra késztetett engem és Plehanovot, hogy visszavonjuk Glebov javaslatához adott hozzájárulásunkat: valóban, ha a kisebbség *tetteivel* bebizonyította politikai állhatatlanságát, nemcsak az elvek terén, hanem az *elemi pártlojalitás* terén is, akkor milyen jelentőségük lehetett a hírhedt „folytonosságról" mondott *szavaknak?* Plehanovnál elmésebben senki sem gúnyolta ki azt a képtelen követelést, hogy a pártszerkesztőségbe zömben olyan embereket „kooptáljunk", akik nyíltan hangot adnak egyre újabb és egyre jelentősebb ellenvéleményeiknek! Hát ki látott már olyat, hogy a párttöbbség a központi szervekben maga változtatta át önmagát kisebbséggé, mielőtt még a sajtóban, a párt színe előtt *tisztázták volna* az *újabb* nézeteltéréseket? Fejtsék ki előbb a nézeteltéréseket, a párt vitassa meg, mennyire mélyrehatóak ezek a nézeteltérések és mi a jelentőségük, tegye jóvá maga a párt a II. kongresszuson elkövetett hibáját, ha ilyen vagy olyan hiba bebizonyosodik! Már maga az a tény, hogy egyelőre még ismeretlen nézeteltérésekre *hivatkozva* ilyen követelést támasztottak, azt mutatta, hogy a követelőzők teljesen állhatatlanok, hogy a marakodás teljesen elfojtja a politikai nézeteltéréseket, hogy egyáltalán nem tisztelik sem a pártot, sem saját meggyőződésüket. Sohasem voltak és nem is lesznek olyan *elvi alapon álló, meggyőződéses* emberek, akik ne akarnának *meggyőzni*, még mielőtt *(magánúton)* többségbe kerülnének abban a szervben, amelyet meg akarnak győzni.

Végül október 4-én Plehanov elvtárs bejelenti, hogy még egy *utolsó* kísérletet tesz arra, hogy véget vessen ennek az ostobaságnak. A régi szerkesztőségnek mind a hat tagja ülést tart a Központi Bizottság új tagjának[27]

jelenlétében*. Teljes három órán át igyekszik Plehanov elvtárs bebizonyítani, mennyire oktalan az a követelés, hogy a „többség" két képviselőjével szemben négy elvtársat „kooptáljanak" a „kisebbségből". Javasolja *két elvtárs kooptálását*, egyfelől minden olyan aggodalom kiküszöbölése végett, hogy bárkit is „gyötörni", elnyomni, visszaszorítani, kivégezni és eltemetni akarunk, másfelől pedig a párt-„többség" jogainak és pozíciójának megvédése céljából. *A két elvtárs kooptálását szintén elvetik.*

Október 6-án én meg Plehanov a következő hivatalos levelet írjuk az „Iszkra" valamennyi régi szerkesztőjének és munkatársának, Trockijnak:

„Tisztelt elvtárs! A Központi Lap szerkesztősége kötelességének tartja hivatalosan kifejezésre juttatni sajnálkozását amiatt, hogy Ön visszavonult az »Iszkra« és a »Zarja« munkájában való részvételtől. Noha több ízben is felkértük, hogy vegyen részt a munkában – nyomban a II. kongresszus után, majd később is több ízben –, nem kaptunk Öntől egyetlen irodalmi művet sem. A Központi Lap szerkesztősége kijelenti: semmi okot nem adott arra, hogy Ön visszavonuljon a szerkesztőség munkájában való részvételtől. Személyes nehéztelés természetesen nem lehet akadálya annak, hogy Ön részt vegyen a párt Központi Lapjának munkájában. Ha visszavonulásának az volt az oka, hogy valamiben eltérnek nézeteink, a párt érdekében rendkívül hasznosnak tartanánk, ha részletesen kifejtené ezeket a nézeteltéréseket. Sőt, rendkívül kívánatosnak tartanánk, ha mielőbb tisztáznánk a párt előtt éppen a szerkesztésünkben megjelenő kiadványok

* Ezenkívül a Központi Bizottságnak ez a tagja a kisebbséggel több magánjellegű és kollektív megbeszélést tartott, amelyeken megcáfolta a képtelen mendemondákat és pártkötelessége teljesítésére hívta fel a kisebbséget.

hasábjain, hogy milyen jellegűek és milyen mélyre nyúlnak ezek a nézeteltérések.''*

Amint az olvasó látja, még mindig nem voltunk tisztában vele, vajon a ,,kisebbség'' cselekedeteiben a személyes ingerültség van-e túlsúlyban, vagy pedig az a kívánság, hogy a lapnak (és a pártnak) *új irányvonalat* szabjanak, s hogy milyen irányvonalat és milyen tekintetben újat. Azt hiszem, még ma is úgy vagyunk ezzel, hogy ha hetven kommentátort megbíznánk azzal a feladattal, hogy bármilyen irodalom és bármilyen tanúvallomások alapján tisztázzák ezt a kérdést, ezek sem igazodnának el soha ebben a zűrzavarban. Marakodást nemigen lehet kibogozni: közibe kell vágni, vagy pedig távol tartani magunkat tőle.**

Az október 6-i levélre Akszelrod, Zaszulics, Sztarover, Trockij és Kolcov néhány sorban azt válaszolták, hogy amióta az ,,Iszkra'' az új szerkesztőség kezébe ment át, alulírottak egyáltalán nem vesznek részt munkájában. Martov elvtárs bőbeszédűbb volt és a következő válasszal tisztelt meg bennünket:

„Az OSZDMP Központi Lapja Szerkesztőségének. Tisztelt elvtársak! Október 6-i levelükre válaszolva kijelentem a következőket: Az egy sajtószervben való együttműködésünk kérdésében összes kimagyarázkodásainkat befejezetteknek tekintem a Központi Bizottság tagjának jelenlétében október 4-én tartott tanácskozás után, amelyen Önök nem voltak hajlandók válaszolni arra a kérdésre, milyen okok

* A Martov elvtárshoz intézett levélben volt még egy passzus, amelyben egy brosúra iránt érdeklődtünk, valamint a következő mondat: „Végül az ügy érdekében még egyszer felhívjuk a figyelmét, hogy készek vagyunk most kooptálni Önt a KL szerkesztőségébe, s így teljes mértékben lehetővé tenni Önnek nézetei hivatalos kifejtését és védelmezését a párt legfőbb intézményében.'' (Lásd *Lenin* Összes Művei. 46. köt. Budapest 1975. 307–308. old. – *Szerk.*)

** Plehanov elvtárs itt alkalmasint hozzátenné: vagy pedig ki kell elégíteni a marakodás kezdeményezőinek *mindennemű igényét*. Majd meglátjuk miért volt ez lehetetlen.

késztették Önöket azon javaslatuk visszavonására, hogy Akszelrod, Zaszulics, Sztarover és én lépjünk be a szerkesztőségbe azzal a feltétellel, hogy kötelezzük magunkat párttanácsbeli »képviselőnkül« Lenin elvtársat megválasztani. Miután Önök az említett tanácskozáson ismételten kitértek azelől, hogy saját, tanúk jelenlétében tett kijelentéseiket írásba foglalják, nem tartom szükségesnek, hogy levélben magyarázzam meg Önöknek, mi indított arra, hogy a jelenlegi körülmények között ne dolgozzak az »Iszkrá«-ban. Ha szükség lesz rá, részletesen kifejtem majd ezt az egész párt előtt, amely már a II. kongresszus jegyzőkönyvéből meg fogja tudni, miért utasítottam vissza azt a most megismételt ajánlatukat, hogy vegyek részt a szerkesztőség és a Párttanács munkájában...*

L. Martov"

Ez a levél az előző okmányokkal együtt megcáfolhatatlan magyarázatot szolgáltat a bojkottnak, a dezorganizálásnak, az anarchiának és a szakadás előkészítésének kérdésében, amelyet Martov elvtárs az „Ostromállapot"-ban (felkiáltójelek és kipontozások segítségével) olyan gondosan megkerül – a harc lojális és illojális eszközeinek kérdésében.

Martov elvtársnak és a többieknek azt *javasolják*, hogy fejtsék ki a nézeteltéréseket, *megkérik őket*, hogy mondják meg nyíltan, hogy miről van szó és mik a szándékaik, *próbálják rábeszélni őket* arra, hogy hagyjanak fel a szeszélyeskedéssel és vizsgálják meg higgadtan az 1. ponttal kapcsolatban elkövetett hibát (amely elválaszthatatlanul összefügg a jobbratolódás hibájával) – de Martov elvtárs és társai *nem hajlandók erről beszélni* és ezt kiabálják: zaklatnak, gyötörnek! A „szörnyű szó" kigúnyolása nem hűtötte le e komikus jajveszékelések hevét.

De hogy lehet *zaklatni* azt, aki *nem hajlandó együtt-*

* Kihagyom a Martovnak az akkoriban újrakiadás alatt álló brosúrájára vonatkozó válaszát.

működni? – kérdeztük Martov elvtárstól. Hogy lehet megbántani, „gyötörni" és elnyomni a kisebbséget, ha *nem hajlandó kisebbség lenni??* Hiszen minden kisebbségi helyzet feltétlenül és elkerülhetetlenül bizonyos hátrányokat jelent arra nézve, aki kisebbségben maradt. Ezek a hátrányok vagy abban állnak, hogy be kell lépni egy olyan testületbe, amely bizonyos kérdésekben majorizálni fog, vagy pedig a testületen kívül kell maradni, támadva a testületet és így kiállva jól megerősített ütegek tüzével szemben.

Vajon az „ostromállapot" miatti jajveszékeléssel Martov elvtárs azt akarta-e mondani, hogy igazságtalanul és illojálisan harcolnak ellenük, akik kisebbségben maradtak, vagy igazságtalanul és illojálisan kormányozzák őket? *Csakis* ez a tétel volna (Martov szempontjából) legalább valamennyire ésszerű, mert bizonyos hátrányok, ismétlem, feltétlen és elkerülhetetlen velejárói a kisebbségi helyzetnek. De éppen az a komikus a dologban, hogy Martov elvtárs ellen *sehogy sem* lehetett *harcolni*, amíg nem volt hajlandó tárgyalni! a kisebbséget *sehogy sem* lehetett *kormányozni*, amíg nem volt hajlandó kisebbség lenni!

Martov elvtárs *egyetlenegy tényt sem* tudott felhozni, amely azt mutatta volna, hogy a Központi Lap szerkesztősége túllépte hatáskörét vagy visszaélt hatalmával abban az időben, amikor Plehanov meg én voltunk a szerkesztőségben. A kisebbség gyakorlati funkcionáriusai sem tudtak *egyetlenegy tényt sem* felhozni a Központi Bizottságra vonatkozólag. Akárhogy csűri-csavarja is a dolgot most Martov elvtárs az „Ostromállapot"-ban, továbbra is teljesen megcáfolhatatlan marad az, hogy *az ostromállapot miatti jajveszékelés nem egyéb „halk nyöszörgésnél"*.

Martov elvtárs és társai egyetlenegy *ésszerű* érvet sem tudnak felhozni a kongresszus által kinevezett szerkesz-

tőség ellen, s ezt a legjobban ez a megjegyzésük illusztrálja: „nem vagyunk jobbágyok!" („Ostromállapot", 34. old.) Rendkívül erősen domborodik itt ki a burzsoá intellektuel gondolkodásmódja, aki a tömegszervezet és a tömegfegyelem felett álló „kiválasztott lelkek" közé sorolja magát. Aki a pártmunkában való részvétel megtagadását azzal *magyarázza*, hogy „nem vagyunk jobbágyok", az *teljesen elárulja magát*, az beismeri, hogy nincsenek semmiféle érvei, hogy teljesen képtelen eljárását megindokolni, hogy nincs semmiféle ésszerű oka az elégedetlenségre. Plehanov meg én kijelentjük, hogy nézetünk szerint semmi okot sem adtunk a munka megtagadására, kérjük, hogy fejtsék ki nézeteltéréseiket, és erre ezt a választ kapjuk: „nem vagyunk jobbágyok" (azzal a kiegészítéssel, hogy még nem állapodtunk meg a kooptálást illetően).

Az intellektuel individualizmus, amely már az 1. pont körüli vitákban megnyilvánult, és már akkor megmutatta, hogy hajlik az opportunista okoskodásra és az anarchista frázisra, *mindennemű* proletár szervezetet és fegyelmet *jobbágyságnak* tekint. Az olvasóközönség hamarosan meg fogja látni, hogy ezek a „párttagok" és párt-„funkcionáriusok" az új *pártkongresszust* is a „kiválasztott lelkek" számára szörnyű és elviselhetetlen jobbágyi intézménynek tekintik... Ez az „intézmény" valóban szörnyű azok számára, akik szívesen használják a párttag címet, de úgy érzik, hogy ez a cím *nem felel meg* a párt érdekeinek és a párt akaratának.

A bizottságok határozatai, amelyeket az új „Iszkra" szerkesztőségéhez intézett levelemben felsoroltam és amelyeket Martov elvtárs az „Ostromállapot"-ban közzétett, ténylegesen bebizonyítják, hogy a kisebbség magatartása nem volt egyéb, mint a kongresszus határozatai iránti *engedelmesség* teljes *megtagadása*, a pozitív gyakorlati munka *dezorganizálása*. Az opportunistákból

és az „Iszkrá"-t gyűlölőkből alakult kisebbség *megosztotta a pártot*, rontotta, bomlasztotta a munkát, mert bosszút akart állni a kongresszuson elszenvedett vereségért, és mert érezte, hogy *becsületes és lojális* eszközökkel (a sajtóban vagy a kongresszuson történő magyarázat útján) *sohasem* lesz képes megcáfolni az opportunizmus és intellektuel állhatatlanság vádját, amelyeket a II. kongresszuson emeltek ellenük. Felismerve, hogy nincs erejük *meggyőzni* a pártot, azzal igyekeztek hatni, hogy *dezorganizálták* a pártot és *akadályoztak minden munkát*. Amikor szemükre vetették, hogy (mivel a kongresszuson zűrzavart keltettek) fazekunkat megrepesztették, a szemrehányásra azzal feleltek, hogy *minden erejükkel* igyekeztek *teljesen széttörni* a repedt fazekat.

A fogalmakat annyira összekuszálták, hogy a bojkottot és a munkától való távolmaradást „*tisztességes** harci eszköznek" nyilvánították. Martov elvtárs most állandóan ezen a kényes ponton lovagol. Martov elvtárs annyira „elvhű", hogy védelmezi a bojkottot,... amikor a kisebbségtől indul ki, s elítéli a bojkottot, amikor magát a többségbe került Martovot fenyegeti.

Azt hiszem, nem kell taglalnunk azt a kérdést, vajon marakodás-e ez, vagy pedig a szociáldemokrata munkáspártban alkalmazható tisztességes harci eszközökre vonatkozó „elvi nézeteltérés".

Miután a központi szervek (október 4-én és 6-án) sikertelenül próbáltak magyarázatot kapni azoktól az elvtársaktól, akik a „kooptálás" körül csetepatét csaptak, nem tehettek egyebet, be kellett várniuk, milyen lesz a valóságban a megígért lojális harc. Október 10-én a Központi Bizottság körlevéllel fordul a Ligához (lásd

* A bányavidéki határozati javaslat. („Ostromállapot", 38. old.)

a Liga jegyzőkönyve, 3–5. old.), amelyben közli, hogy szervezeti szabályzatot dolgoz ki és a Liga tagjait közreműködésre szólítja fel. A Liga kongresszusának összehívását abban az időben a Liga vezetősége elvetette (két szavazattal egy ellenében – lásd ugyanott, 20. old.). A kisebbség híveinek erre a körlevélre adott válaszai azonnal megmutatták, hogy a híres lojalitás és a kongresszus határozatainak elismerése csak frázis volt, és valójában a kisebbség elhatározta, hogy semmiképpen *nem veti alá magát* a párt központi szerveinek, és az együttműködésre való felhívásaik elől szofizmákkal és *anarchista* frázisokkal *bújt ki*. A vezetőség tagjának, Deutschnak, hírhedt nyílt levelére (10. old.) Plehanovval és a többség más híveivel együtt azt feleltük, hogy határozottan „tiltakozunk a pártfegyelem olyan durva megsértése ellen, hogy a Liga egy funkcionáriusa gátolni merészeli egy pártintézmény szervezeti tevékenységét és más elvtársakat is a fegyelem és a szervezeti szabályzat ugyanilyen megszegésére hív fel. Az olyanfajta frázisok, hogy »nézetem szerint nincs jogom a Központi Bizottság meghívására ilyen munkában részt venni« vagy »elvtársak! a Liga új szervezeti szabályzatának kidolgozását semmiképpen sem szabad reá (a KB-ra) bíznunk« stb., az olyanfajta agitációs módszerekhez tartoznak, amelyek csak felháborodást kelthetnek mindenkiben, aki csak valamennyire is sejti, mit jelentenek ezek a fogalmak: párt, szervezet, pártfegyelem. Az efféle módszerek annál felháborítóbbak, mert egy csak most létesített pártszervvel szemben alkalmazzák őket, s így ez kétségkívül kísérlet arra, hogy megrendítsék a pártbeli elvtársakban a bizalmat e pártszerv iránt, s ugyanakkor e módszereket a Liga vezetőségi tagjának cégére alatt és a Központi Bizottság háta mögött hozzák forgalomba." (17. old.)

A Liga kongresszusa ilyen körülmények között csak botránynak ígérkezett.

Martov elvtárs kezdettől fogva folytatta „a más lelkében való vájkálás" kongresszusi taktikáját, mégpedig ezúttal Plehanov elvtárssal szemben, magánbeszélgetések kiforgatásával. Plehanov elvtárs tiltakozik, és Martov elvtárs kénytelen a könnyelmű vagy ingerült szemrehányásokat visszavonni (a Liga jegyzőkönyve, 39. és 134. old.).

Következik a beszámoló. A Liga küldötte a pártkongresszuson én voltam. Ha az olvasó előveszi beszámolóm konspektusát (43. és köv. old.)*, látni fogja, hogy ott nagy vonásokban vázoltam a kongresszusi szavazásoknak azt az elemzését, amely kidolgozott formában ennek a brosúrának a tartalmát is alkotja. A beszámoló súlypontja éppen annak bebizonyítása volt, hogy Martov és társai az általuk elkövetett hibák következtében pártunk opportunista szárnyára kerültek. Jóllehet a beszámolót olyan hallgatóság előtt tartottam, amelynek nagy többsége a legelkeseredettebb ellenfelekből állt, az égvilágon semmi olyat nem tudtak benne felfedezni, ami a párt-harc és pártpolémia lojális módszereitől eltért volna.

Martov beszámolója viszont az én fejtegetésemhez fűzött apró és részletkérdésekre vonatkozó „módosító javaslatokon" kívül (fentebb kimutattuk, hogy ezek a módosító javaslatok helytelenek) nem volt egyéb... mint beteg idegek terméke.

Nem csoda, hogy a többség ilyen légkörben nem volt hajlandó harcolni. Plehanov elvtárs tiltakozott a *„jelenet"* ellen (68. old.) – ez csakugyan igazi „jelenet" volt! – és eltávozott a kongresszusról, mert nem óhajtotta kifejteni a beszámoló lényegére vonatkozó, már elkészített ellenvetéseit. A többségnek majdnem valamennyi többi híve is elhagyta a kongresszust, s írásbeli tiltakozást

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 8. köt. Budapest 1965. 41–51. old. – *Szerk.*

nyújtottak be Martov elvtárs „méltatlan viselkedése" ellen (lásd a Liga jegyzőkönyve, 75. old.).

A kisebbség harci módszerei igen szemléletesen feltárultak mindenki előtt. A kisebbséget mi azzal vádoltuk, hogy a kongresszuson politikai hibát követett el, hogy az opportunizmus felé fordult, koalícióra lépett a bundistákkal, az Akimovokkal, Brukerokkal, Jegorovokkal és Mahovokkal. A kisebbség a kongresszuson vereséget szenvedett és most *két* harci módszert „dolgozott ki", amelyek a különböző kirohanások, támadások, rajtaütések stb. végtelen sokaságát ölelik fel.

Az első módszer: az egész pártmunka dezorganizálása, az ügy károsítása, általános akadékoskodás „mindennemű magyarázat nélkül".

A második módszer: „jelenetek" rendezése stb. stb.*

Ez a „második harci módszer" nyilvánul meg a Liga hírhedt „elvi" határozati javaslataiban is, amelyeknek a megvitatásában a „többség" persze nem vett részt. Vegyük szemügyre ezeket a határozati javaslatokat, amelyeket most Martov elvtárs az „Ostromállapot"-ban közzétett.

Az első határozati javaslat, amelyet Trockij, Fomin, Deutsch és más elvtársak írtak alá, két tételt tartalmaz, amelyek a pártkongresszus „többsége" ellen irányulnak: 1) „A Liga mélységes sajnálkozását fejezi ki amiatt, hogy a kongresszuson megnyilvánult tendenciák következtében, amelyek az »Iszkra« előbbi politikájával

* Már rámutattam arra, hogy ezeknek az emigránsok és száműzöttek légkörében szokásos marakodásoknak a legalantasabb megjelenési formáit oktalanság volna alantas indokokra visszavezetni. Ez afféle betegség, amely bizonyos rendkívüli életviszonyok között, elég megviselt idegeknél stb. ragály módjára terjed. *Kénytelen voltam* itt felidézni ennek a harci módszernek igazi jellegét, mert Martov elvtárs *ezt a módszert az „Ostromállapot"-ban ismét teljes mértékben alkalmazta.*

homlokegyenest ellenkeznek, a párt szervezeti szabályzatának kidolgozásakor nem fordítottak kellő figyelmet arra, hogy megfelelően biztosítsák a Központi Bizottság függetlenségét és tekintélyét." (Lásd a Liga jegyzőkönyve, 83. old.)

Ez az „elvi" tétel, mint már láttuk, az *akimovi* frázisba torkollik, amelynek *opportunista* jellegét a pártkongresszuson *még* Popov elvtárs *is* leleplezte! Lényegében az olyan állítások, hogy a „többség" nem szándékozik biztosítani a Központi Bizottság függetlenségét és tekintélyét, sohasem voltak egyebek *pletykánál*. Elég rámutatni arra, hogy amikor Plehanov meg én voltunk a szerkesztőségben, a Központi Lap *a Párttanácsban nem volt* túlsúlyban a Központi Bizottsággal szemben, amikor pedig a martovisták vonultak be a szerkesztőségbe, a Központi Lap túlsúlyba *került* a Párttanácsban a Központi Bizottsággal szemben! Amikor mi voltunk a szerkesztőségben, a Párttanácsban *az oroszországi gyakorlati pártmunkások voltak túlsúlyban* a külföldi irodalmárokkal szemben; a martovistáknál ennek az ellenkezője következett be. Amikor mi voltunk a szerkesztőségben, a Párttanács egyetlenegyszer sem kísérelte meg, hogy beavatkozzon valamely *gyakorlati* kérdésbe; az egyhangú kooptálás óta *megkezdődött az ilyen beavatkozás*, s erről az olvasóközönségnek hamarosan alkalma lesz teljes bizonyossággal meggyőződni.

A szóban forgó határozati javaslat következő tétele: „...a kongresszus a párt hivatalos központi szerveinek megalakításakor nem vette figyelembe a már ténylegesen létrejött központi szervekkel való folytonossági kapcsolatot..."

Ez a tétel teljes egészében a központi szervek *személyi* összetételének kérdésére redukálódik. A „kisebbség" jobbnak látta megkerülni azt a tényt, hogy a régi központi szervek a kongresszuson bebizonyították alkalmat-

lanságukat és számos hibát követtek el. A legkomikusabb azonban a „folytonosságra" való hivatkozás a Szervező Bizottsággal kapcsolatban. A kongresszuson, mint láttuk, egyetlen ember sem szólt egy árva szót sem az egész Szervező Bizottság megerősítéséről. Sőt, a kongresszuson Martov dühöngve ordítozott, hogy a Szervező Bizottság három tagját magában foglaló lista szégyent hoz rá. A kongresszuson a „kisebbség" *utolsó* listájában a Szervező Bizottságból *egy* tagot javasolt (*Popov*, Glebov vagy Fomin és Trockij), a „többség" pedig olyan listát fogadott el, amelyben három tag közül *kettő* volt a Szervező Bizottság tagja (*Travinszkij*, *Vasziljev* és Glebov). Kérdezzük, vajon lehet-e ezt a „folytonosságra" való hivatkozást „elvi nézeteltérésnek" nevezni?

Térjünk át egy másik határozati javaslatra, amelyet a régi szerkesztőség négy tagja írt alá Akszelrod elvtárssal az élén. Itt találkozunk a „többség" ellen irányuló valamennyi fő váddal, amelyeket azután a sajtóban nemegyszer megismételtek. A legmegfelelőbb, ha ezeket éppen a szerkesztői kör tagjainak megszövegezésében vizsgáljuk. A vádak „a párt egyeduralmi-bürokratikus igazgatásának rendszere" ellen, a „bürokratikus centralizmus" ellen irányulnak, amely a „valóban szociáldemokrata centralizmustól" a következőkben tér el: ez a centralizmus „nem a belső egyesülést, hanem a külső, formális egységet helyezi előtérbe, amelyet merőben mechanikus eszközökkel, az egyéni kezdeményezés és a társadalmi öntevékenység rendszeres elnyomása útján valósítanak meg és tartanak fenn"; ezért ez a centralizmus „lényegénél fogva képtelen a társadalom alkotóelemeit szervesen egyesíteni".

Hogy milyen „társadalomról" beszélnek itt Akszelrod elvtárs és társai, annak egyedül Allah a megmondhatója. Akszelrod elvtárs, úgy látszik, maga sem igen tudta, vajon zemsztvo-feliratot ír-e a kívánatos közigazgatási

reformokról, vagy pedig a „kisebbség" panaszait tolmácsolja. Mit *jelenthet* a pártban az „egyeduralom", amely miatt az elégedetlen „szerkesztők" jajveszékelnek? Egyeduralom annyi, mint egy személy legfelsőbb, ellenőrzés nélküli, senkinek felelősséggel nem tartozó, nem választáson alapuló hatalma. A „kisebbség" irodalmából köztudomású, hogy ilyen egyeduralkodónak *engem* tekintenek és senki mást. Amikor a szóban forgó határozati javaslatot írták és elfogadták, én a Központi Lapban dolgoztam Plehanovval együtt. Ennélfogva Akszelrod elvtárs és társai kifejezték azt a meggyőződésüket, hogy mind Plehanov, mind a Központi Bizottság összes tagjai az egyeduralkodó Lenin *akarata* szerint „igazgatták a pártot", nem pedig aszerint, hogy ők mit tartottak hasznosnak az ügy szempontjából. Az egyeduralmi igazgatás vádja szükségszerűen és elkerülhetetlenül oda vezet, hogy mindazokat, akik az egyeduralkodón kívül részt vesznek az igazgatásban, puszta eszköznek, sakkfigurának, idegen akarat végrehajtójának tekintik. És mi újból és újból megkérdezzük: valóban ez az igen tisztelt Akszelrod elvtárs „elvi nézeteltérése"?

Továbbá. Milyen külsőséges, formális egységről beszélnek itt a mi „párttagjaink", akik csak most tértek vissza a pártkongresszusról, melynek határozatait ünnepélyesen törvényesnek ismerték el? Ismernek talán a pártkongresszuson kívül valamilyen más módot az egység elérésére egy valamennyire szilárd alapokon megszervezett pártban? Ha ismernek, akkor miért nincs bátorságuk nyíltan megmondani, hogy a II. kongresszust már nem ismerik el törvényes kongresszusnak? Miért nem próbálják kifejteni nekünk azokat az új gondolataikat és új módszereiket, amelyek segítségével egy állítólag szervezett állítólagos pártban az egység elérhető?

Továbbá. Milyen alapon beszélnek „az egyéni kezdeményezés elfojtásáról" individualista intellektueljeink,

akiket a párt Központi Lapja csak az imént *kérve kért*, hogy fejtsék ki nézeteltéréseiket, és akik *ehelyett* a „kooptálásról" alkudoztak? Hogyan is fojthattuk volna el Plehanov meg én vagy a Központi Bizottság olyan emberek kezdeményezését és öntevékenységét, akik *egyáltalán* nem voltak hajlandók velünk „együttműködni"! Hogyan lehet valakit olyan szervben vagy testületben „elnyomni", amelyben az elnyomott *nem volt hajlandó részt venni?* Hogyan panaszkodhatnak meg nem választott szerkesztők „az igazgatás rendszerére", amikor nem hagyták magukat *„igazgatni"? Nem követhettünk el semmiféle* hibát elvtársaink vezetésében annál az egyszerű oknál fogva, hogy ezek az elvtársak egyáltalán nem is dolgoztak vezetésünk alatt.

Azt hisszük, világos, hogy a sokat emlegetett bürokratizmus elleni tiltakozás csak a központi szervek személyi összetételével való elégedetlenség leplezése, csak fügefalevél, amely szépítgeti a kongresszuson tett ünnepélyes ígéret megszegését. Bürokrata vagy, mert a kongresszus nem akaratomnak megfelelően, hanem akaratom ellenére jelölt ki; formalista vagy, mert a kongresszus formális határozataira, nem pedig az én beleegyezésemre támaszkodsz; durván mechanikus módon cselekszel, mert a pártkongresszus „mechanikus" többségére hivatkozol és nem veszed figyelembe azt a kívánságomat, hogy engem kooptáljanak; egyeduralkodó vagy, mert nem akarod a hatalmat a régi, jól összemelegedett társaság kezébe adni, amely annál erélyesebben védi a maga körösdi „folytonosságát", minél kellemetlenebb neki az, hogy a kongresszus nyíltan helytelenítette ezt a körösdit.

Ezenkívül nem volt és nincs ennek a bürokratizmus elleni tiltakozásnak semmiféle más *reális* tartalma*.

* Elég rámutatni arra, hogy Plehanov elvtárs, miután végrehajtotta a jóságos kooptálást, a kisebbség szemében már nem volt többé a „bürokratikus centralizmus" híve.

S éppen ez a harci módszer csak újabb bizonyíték a kisebbség intellektuel állhatatlanságára. A kisebbség meg akarta győzni a pártot arról, hogy helytelenül választotta meg a központi szerveket. Hogyan akarta erről meggyőzni? Talán annak az „Iszkrá"-nak a bírálatával, amelyet Plehanov meg én vezettünk? Nem, erre képtelen volt. Úgy akarta meggyőzni, hogy a párt egy része nem volt hajlandó a gyűlölt központi szervek vezetése alatt dolgozni. De nincs a világon olyan párt, amelynek valamely központi szerve be tudja bizonyítani, hogy képes vezetni azokat, akik nem akarják magukat vezetésének alávetni. Megtagadni a központi szervek vezetésének való engedelmeskedést annyi, mint megtagadni a párthoz való tartozást, mint szétrombolni a pártot; ez nem a meggyőzésre, hanem a *szétzúzásra* irányuló eljárás. És éppen a meggyőzésnek a szétzúzással való ilyen helyettesítése mutatja az elvi következetesség, a saját eszméikbe vetett hitük hiányát.

Bürokratizmusról beszélnek. Bürokratizmus más szóval annyi, mint pozícióharc. A bürokratizmus azt jelenti, hogy az *ügy* érdekeit alárendelik a *karrier* érdekeinek, hogy fokozott figyelmet fordítanak a *jó kis pozíciókra* és fittyet hánynak a munkára, hogy a *kooptálásért* marakodnak ahelyett, hogy az *eszmékért* harcolnának. Az ilyen bürokratizmus csakugyan nem kívánatos és árt a pártnak, s nyugodtan az olvasóra bízom annak megítélését, hogy a pártunkban most harcoló két fél közül melyik vétkes az ilyen bürokratizmusban... Beszélnek az egyesítés durván mechanikus módszereiről. A durván mechanikus módszerek persze károsak, de megint az olvasóra bízom annak megítélését, lehet-e egy új iránynak a régi ellen folytatott harcában durvább és mechanikusabb módszert elképzelni, mint egyes személyeknek a pártszervekbe való felvételét, mielőtt még a pártot meggyőz-

ték volna az új nézetek helyességéről, mielőtt a párt előtt kifejtették volna ezeket a nézeteket?

De talán a kisebbség kedvelt kifejezéseinek valami elvi jelentősége is van, talán valami különleges eszmekört fejeznek ki, függetlenül attól az apró és jelentéktelen indítéktól, amely az adott esetben kétségkívül a „fordulat" kiindulópontja volt? Talán ha a „kooptálás" körül folyó marakodástól eltekintünk, ezek a kifejezések mégis csak a nézeteknek egy más rendszerét tükrözik vissza?

Vizsgáljuk meg a kérdést erről az oldalról. Itt mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy elsőnek Plehanov elvtárs kezdett hozzá az ilyen vizsgálathoz, amikor a Ligában rámutatott arra, hogy a kisebbség az *anarchizmus* és *opportunizmus* felé fordul, Martov elvtárs pedig (aki most nagyon rossz néven veszi, hogy nem mindenki akarja az ő álláspontját elvi* álláspontnak elismerni) jobbnak látta, hogy ezt az incidenst az „Ostromállapot"-ban *teljesen elhallgassa*.

A Liga kongresszusán felvetették azt az általános kérdést, érvényes-e az olyan szervezeti szabályzat, melyet a Liga vagy egy bizottság a maga számára dol-

* Nincs komikusabb valami, mint az új „Iszkrá"-nak ez a *sértődöttsége* amiatt, hogy Lenin, úgymond, nem akarja látni az elvi nézeteltéréseket vagy tagadja őket. Minél elvibb magatartást tanúsítottak volna önök az ügy iránt, annál hamarabb megvizsgálták volna ismételt figyelmeztetéseimet, amelyekben rámutattam arra, hogy önök az opportunizmus felé fordultak. Minél elvibb volna az önök álláspontja, annál kevésbé volnának képesek az eszmei harcot a pozíciókért folyó marakodás színvonalára süllyeszteni. Magukra vessenek, hiszen mindent megtettek, hogy ne tekinthessük önöket elvhű embereknek. Például Martov elvtárs, amikor az „Ostromállapot"-ban a Liga kongresszusáról beszél, elhallgatja az anarchizmusról Plehanovval folytatott vitát, de beszél arról, hogy Lenin szuperközpont, hogy Leninnek csak intenie kell és a központ máris intézkedik, hogy a Központi Bizottság fehér lovon vonult be a Ligába stb. Egyáltalán nem kételkedem abban, hogy Martov elvtárs éppen ezzel a témaválasztással bizonyította be mélységes eszmeiségét és elviségét.

gozott ki, és amelyet a Központi Bizottság nem hagyott jóvá, vagy éppen nem hajlandó jóváhagyni? Azt hihetnénk, hogy a kérdés a napnál világosabb: a szervezeti szabályzat a szervezettség formai kifejezése, a bizottságok szervezésének jogát pedig pártunk szervezeti szabályzatának 6. pontja a leghatározottabban éppen a Központi Bizottság részére tartotta fenn; a szervezeti szabályzat megszabja a bizottság autonómiájának határait, s döntő szava e határok megszabásában a párt központi intézményének, nem pedig helyi intézményének van. *Ez ábécé*, és merő gyerekesség volt az a mélyértelmű megjegyzés, hogy a „szervezés" nem mindig feltételezi a „szervezeti szabályzat jóváhagyását" (mintha maga a Liga nem fejezte volna ki azt a kívánságát, hogy éppen tényleges szervezeti szabályzat alapján szervezzék meg). De Martov elvtárs (remélhetőleg csak egy időre) a szociáldemokráciának még az ábécéjét is elfelejtette. Véleménye szerint a szervezeti szabályzat jóváhagyására vonatkozó követelés csak azt fejezi ki, hogy a „korábbi forradalmi iszkrás centralizmust bürokratikus centralizmus váltja fel" (lásd a Liga jegyzőkönyve, 95. old.), s Martov elvtárs ugyanebben a beszédben azt is kijelenti, hogy éppen ebben látja a dolog „elvi oldalát" (96. old.), amelyet az „Ostromállapot"-ban jobbnak látott elhallgatni!

Plehanov elvtárs azonnal válaszol Martovnak és kéri, tartózkodjék „a kongresszus tekintélyét sértő" olyan kifejezésektől, mint például a bürokratizmus, a pompadurság[28] stb. (96. old.). Ebből szóváltás támad Martov elvtárssal, aki ezekben a kifejezésekben „egy bizonyos irányzat elvi jellemzését" látja. Plehanov elvtárs, mint a többség valamennyi híve, *akkor* ezeket a kifejezéseket a maguk konkrét jelentésében vizsgálta, és világosan megértette, hogy nem elvi, hanem, ha szabad magunkat így kifejeznünk, kizárólag „kooptációs" jelentésük van.

Mindamellett enged a Martovok és Deutschok követeléseinek (96–97. old.), és áttér az állítólagos elvi nézetek *elvi* vizsgálatára. „Ha ez így lenne – mondja – (azaz, ha a bizottságok szervezetük megteremtése, szervezeti szabályzatuk kidolgozása tekintetében autonómok lennének), akkor autonómok lennének az egésszel, a párttal szemben. Ez már nem bundista, hanem valósággal anarchista álláspont. Valóban, az anarchisták okoskodnak így: az egyén jogai korlátlanok; ezek a jogok összeütközésbe kerülhetnek; minden egyes egyén maga szabja meg jogai határait. Az autonómia határait nem magának a csoportnak, hanem annak az egésznek kell megszabnia, amelynek része ez a csoport. Ezen elv megszegésének szemléltető példája a Bund. Tehát az autonómia határait vagy a kongresszus, vagy a kongresszus által létesített legfelsőbb fórum szabja meg. A központi szerv hatalmának erkölcsi és szellemi tekintélyen kell nyugodnia. Ezzel természetesen egyetértek. A szervezet minden képviselőjének gondoskodnia kell arról, hogy az intézménynek legyen erkölcsi tekintélye. Ebből azonban nem következik, hogy ha kell tekintély, nem kell hatalom... Az eszmék tekintélyével a hatalom tekintélyét szembeállítani anarchista frázis, amelynek itt nem lehet helye." (98. old.) Ezek a tételek a legelemibbek, valóságos axiómák, amelyeket még szavazásra bocsátani is nevetséges volt (102. old.), és amelyeket csak azért vontak kétségbe, mert „jelenleg a fogalmak összekuszálódtak" (ugyanott). Intellektuel individualizmusánál fogva a kisebbség mindenképpen meg akarta hiúsítani a kongresszust, semmiképpen sem kívánta alávetni magát a többségnek; ezt a kívánságot viszont csakis *anarchista frázissal* lehetett igazolni. Felettébb különös, hogy Plehanovnak a kisebbség csak az opportunizmus, az anarchizmus és ezekhez hasonló túlságosan erős kifejezések használatát *vetette szemére*. Plehanovnak igaza volt,

amikor kinevette ezeket a panaszokat, s megkérdezte, miért „nem szabad használni a jaurèsizmus és az anarchizmus kifejezést, s miért szabad használni a lèse-majesté (felségsértés) és a pompadurság kifejezést"? Feleletet ezekre a kérdésekre nem kapott. Ez az eredeti qui pro quo* állandóan megesik Martov meg Akszelrod elvtársakkal és társaikkal: új szavaik magukon viselik az ingerültség világos nyomait; bántja őket, amikor erre rámutatnak – mi, mondják, elvhű emberek vagyunk; de ha önök *elvből* elvetik azt, hogy a rész alávesse magát az egésznek, akkor önök anarchisták – mondják nekik. Újabb sértődés az erős kifejezés miatt! Más szóval: csatázni akarnak Plehanovval, de azzal a feltétellel, hogy az ne támadja őket komolyan!

Hányszor foglalkoztak Martov elvtárs és más „mensevikek" azzal, hogy nem kevésbé gyerekes módon rám bizonyítsák a következő „ellentmondást". Vesznek egy idézetet a „Mi a teendő?"-ből, vagy a „Levél egy elvtárshoz" című írásomból, ahol az eszmei befolyásolásról, a befolyásért vívott harcról stb. van szó, és ezzel szembeállítják a szervezeti szabályzat útján történő „bürokratikus" befolyásolást, a hatalomra való támaszkodás „egyeduralmi" törekvését stb. Naiv emberek! Már elfelejtették, hogy *azelőtt* pártunk nem volt szabályszerűen megszervezett egész, hanem csak külön csoportok összege, és ezért e csoportok között más viszony, mint az eszmei befolyásolás, nem is lehetett. *Most* szervezett párt lettünk, és ez igenis hatalom létesítését jelenti, azt jelenti, hogy az eszmék tekintélye a hatalom tekintélyévé változik át, azt, hogy az alsó pártfórumok alá vannak rendelve a felsőbbeknek. Igazán szinte kínos, hogy régi elvtársainknak ilyen elemi igazságokat kell a szájukba rágnunk, különösen, amikor érezzük, hogy csak arról

* – összetévesztés, tévedésen alapuló elcserélés. – *Szerk.*

van szó, hogy a kisebbség a választások kérdésében nem akarja magát alávetni a többségnek! De *elvileg* mindezek az állítólagos ellentmondás miatt ellenem irányuló vég nélküli leleplezések *teljes egészükben* anarchista frázisokba torkollnak. Az új „Iszkra" hajlandó a pártszerv címével és jogával élni, de ahhoz nincsen kedve, hogy alávesse magát a párt többségének.

Ha a bürokratizmusról hangoztatott frázisokban van elv, ha ez nem anarchikus tagadása annak, hogy a rész köteles alávetni magát az egésznek, akkor – az *opportunizmus elvével* van dolgunk, amely csökkenteni igyekszik egyes intellektuelek felelősségét a proletariátus pártjával szemben, gyengíteni igyekszik a központi szervek befolyását, erősíteni igyekszik a legkevésbé következetes pártelemek autonómiáját és a szervezeti viszonyokat azoknak merőben plátói, szóbeli elismerésére akarja korlátozni. Láttuk ezt a párt kongresszusán, ahol az Akimovok és a Liberek pontosan ugyanolyan beszédeket mondtak a „szörnyűséges" centralizmusról, amilyeneket a Liga kongresszusán Martov és társai szájából hallottunk. Hogy az opportunizmus nem véletlenül, hanem természeténél fogva, s nemcsak Oroszországban, hanem az egész világon a Martov-féle és Akszelrod-féle szervezeti „nézetekhez" vezet, azt meglátjuk majd az alábbiakban, amikor elemezni fogjuk Akszelrod elvtársnak az új „Iszkrá"-ban közzétett cikkét.

p) KIS KELLEMETLENSÉGEK NEM ZAVARHATNAK MEG NAGY ÖRÖMET

A Liga elvetette azt a határozati javaslatot, amely szerint a Liga szervezeti szabályzatát a Központi Bizottságnak jóvá kell hagynia (lásd a Liga jegyzőkönyve, 105. old.), s ez, amint azt a pártkongresszus egész több-

sége azonnal megállapította, „*a párt szervezeti szabályzatának felháborító megszegése*" volt. A szabályzat ilyen megszegése, ha elvhű emberek tényked̈ésének tekintjük, hamisítatlan anarchizmus volt, a kongresszus utáni harc viszonyai között pedig óhatatlanul azt a benyomást keltette, hogy a párt kisebbsége „le akar számolni" a párt többségével (lásd a Liga jegyzőkönyve, 112. old.), azt jelentette, hogy nem akarja magát a pártnak alávetni és nem akar a párthoz tartozni. Minthogy a Liga nem akart határozatot hozni a Központi Bizottságnak azzal a nyilatkozatával kapcsolatban, amelyben a szervezeti szabályzat megváltoztatása mellett foglalt állást (124–125. old.), ennek szükségszerűen az volt a következménye, hogy *törvénytelennek* nyilvánították azt a gyűlést, amely azt kívánta, hogy egy pártszervezet gyűlésének *tartsák*, ugyanakkor azonban nem volt hajlandó alávetni magát a párt központi szervének. A párttöbbség hívei azonnal el is hagyták ezt a quasi-pártgyűlést, mert nem akartak részt venni egy méltatlan komédiában.

A szervezeti kapcsolatokat platonikusan elismerő intellektuel individualizmus, amely a szervezeti szabályzat 1. pontja körüli ingadozásokban nyilvánult meg, ily módon a gyakorlatban elérkezett logikus végéhez, melyet már szeptemberben, vagyis másfél hónappal előbb megjósoltam: a pártszervezet *összeomlásához*. És ebben a pillanatban, ugyanannak a napnak estéjén, amikor a Liga kongresszusa befejeződött, Plehanov elvtárs kijelentette a párt mindkét központi szervéből való kollégáinak, hogy nem képes „saját embereire lőni", hogy inkább vállalja „az öngyilkosságot, mint a szakítást", hogy a nagyobb baj elkerülése végett maximális engedményeket kell tenni személyi kérdésekben, hiszen lényegében ezek miatt (sokkal inkább ezek miatt, mint az 1. ponttal kapcsolatban elfoglalt helytelen álláspontban megnyilvánuló elvek miatt) folyik ez a pusztító harc.

Hogy Plehanov elvtársnak ezt a pálfordulását, amely az egész párt szempontjából bizonyos jelentőségre tett szert, pontosabban jellemezzem, célszerűbbnek tartom, ha nem magánbeszélgetésekre és magánlevelekre támaszkodom (ez a mentsvár a végső esetre), hanem arra, ahogyan maga Plehanov az egész párt előtt ismerteti a kérdést, az „Iszkra" 52. számában közölt „Mit ne tegyünk" című cikkére, amelyet éppen a Liga kongresszusa után, a Központi Lap szerkesztőségéből való kiválásom (1903. november 1) után és a martovisták kooptálása (1903. november 26) előtt írt.

A „Mit ne tegyünk" című cikk alapgondolata az, hogy nem szabad a politikában merevnek, indokolatlanul durvának és indokolatlanul hajthatatlannak lennünk, hogy néha, a szakadás elkerülése érdekében (a hozzánk közeledő vagy nem következetes) revizionistáknak és anarchista individualistáknak is engedményeket kell tennünk. Egészen természetes, hogy ezek az elvont általános tételek az „Iszkra" olvasói körében általános megdöbbenést keltettek. Nem állhatjuk meg nevetés nélkül, amikor Plehanov elvtársnak (későbbi cikkeiben tett) olyan fellengzős és büszke kijelentéseit olvassuk, hogy gondolatainak újszerűsége és a dialektika nem ismerése folytán nem értették meg őt. Igaz, hogy a „Mit ne tegyünk" című cikket, amikor megírta, csak tucatnyi ember érthette meg Genfnek abban a két külvárosában, melyeknek neve ugyanazzal a betűvel kezdődik[29]. Plehanov elvtársnak az volt a baja, hogy tízezernyi olvasó előtt egy sereg olyan célzást, szemrehányást, algebrai jelet és rejtvényt hozott forgalomba, amelyek csak annak a tucatnyi embernek szóltak, akik a kisebbség ellen vívott, kongresszus utáni harc valamennyi szakaszában részt vettek. Plehanov elvtárs azért került ilyen bajba, mert megszegte az általa oly szerencsétlenül emlegetett dialektika alaptételét: elvont igazság nincs, az

igazság mindig konkrét. Éppen ezért nem volt helyénvaló elvont formába burkolni azt az igen konkrét gondolatot, hogy a martovistáknak a Liga kongresszusa után engedményt kell tennünk.

Az engedékenység, melyet Plehanov elvtárs új harci jelszóként javasolt, két esetben jogos és szükséges: vagy akkor, amikor az, aki engedményt tesz, meggyőződött azoknak igazáról, akik az engedményt kívánják (tisztességes politikusok ilyen esetben határozottan és nyíltan bevallják hibájukat), vagy akkor, amikor nagyobb baj elkerülése céljából egy oktalan és az ügy szempontjából káros követelésnek tesznek engedményt. A szóban forgó cikkből teljesen világos, hogy a szerző a második esetre gondol: világosan a revizionistáknak és anarchista individualistáknak (azaz martovistáknak, ahogy azt most a Liga jegyzőkönyvéből a párt minden tagja tudja) teendő engedményről beszél, olyan engedményről, amely a szakadás elkerülése végett feltétlenül szükséges. Amint látjuk, Plehanov elvtársnak ez az állítólag új gondolata ebben a nem nagyon új életbölcsességben foglalható össze: kis kellemetlenségek nem zavarhatnak meg nagy örömet, egy kis opportunista ostobaság és egy kis anarchista frázis jobb egy nagy pártszakadásnál. Plehanov elvtárs, amikor ezt a cikket írta, világosan látta, hogy a kisebbség pártunk opportunista szárnya és hogy anarchista eszközökkel harcol. Plehanov elvtárs azzal a tervvel állott elő, hogy e kisebbség ellen személyi kérdésekben tett engedmények útján kell harcolni, mint ahogy (megint csak si licet parva componere magnis) a német szociáldemokrácia harcolt Bernstein ellen. Bebel pártjának kongresszusain nyíltan kijelentette, hogy nem ismer olyan embert, akit környezete jobban befolyásolna, mint Bernstein elvtársat (nem Bernstein úr, ahogy Plehanov elvtárs azelőtt mondani szokta, hanem Bernstein elvtárs): bevesszük őt körünkbe, Reichstag-

képviselőt csinálunk belőle, harcolni fogunk a revizionizmus ellen, de nem harcolunk indokolatlan durvasággal (à la Szobakevics-Parvus) a revizionista ellen, ezt a revizionistát „szelídséggel fogjuk megölni" (kill with kindness), ahogy ezt, ha jól emlékszem, M. Beer elvtárs egy angol szociáldemokrata gyűlésen jellemezte, amikor védelmébe vette a német engedékenységet, békeszeretetet, szelídséget, hajlékonyságot és körültekintést az angol Szobakevics-Hyndman támadásaival szemben. Éppen így Plehanov elvtárs is „szelídséggel" akarta „megölni" Akszelrod és Martov elvtárs kis anarchizmusát és kis opportunizmusát. Igaz, Plehanov elvtárs az „anarchista individualistákra" tett egészen világos célzások mellett szándékosan homályosan fejezte ki magát a revizionistákra vonatkozóan, – úgy fejezte ki magát, mintha az opportunizmustól az ortodoxia felé forduló rabocsejegyelősokra, nem pedig *az ortodoxiától a revizionizmus felé* forduló Akszelrodra és Martovra gondolt volna, de ez ártatlan hadicsel volt*, gyatra erődítmény,

* A Martinov, Akimov és Bruker elvtársaknak teendő engedményekről a pártkongresszus után szó sem volt. Nem hallottam, hogy ők is „kooptálást" követeltek volna. Sőt abban is kételkedem, hogy Sztarover vagy Martov elvtárs tanácskozott Bruker elvtárssal, amikor leveleket és „jegyzékeket" küldözgettek nekünk a „párt felének" nevében... A Liga kongresszusán Martov elvtárs a tántoríthatatlan politikai harcos mély felháborodásával vetette el még a gondolatát is a „Rjazanovval vagy Martinovval való egyesülésnek", a velük való „megegyezés" lehetőségének vagy akár „a párt" együttes (szerkesztői minőségben való) „szolgálatának" (lásd a Liga jegyzőkönyve, 53. old.). A „martinovi tendenciákat" Martov elvtárs a Liga kongresszusán szigorúan elítélte (88. old.), és amikor Ortodox elvtárs finom célzásokat tett arra, hogy Akszelrod és Martov alkalmasint „elismerik, hogy Akimov, Martinov és más elvtársaknak is joga van összegyűlni, szervezeti szabályzatot kidolgozni a maguk számára és ennek alapján tetszésük szerint cselekedni" (99. old.), akkor a martovisták megtagadták őt, mint Péter Krisztust (100. old.: „Ortodox elvtárs aggodalmai" „az Akimovokra, Martinovokra stb. vonatkozólag" „alaptalanok").

amely nem tarthatja magát a pártnyilvánosság tüzérségi tüzével szemben.

Aki tehát megismerkedik a most leírt politikai helyzet konkrét feltételeivel, aki behatol Plehanov elvtárs gondolkodásmódjába, az meg fogja érteni, hogy akkor nem cselekedhettem másként, mint ahogy cselekedtem. Ezt a többség azon híveinek mondom, akik szememre vetették, hogy átadtam a szerkesztőséget. Amikor Plehanov elvtárs a Liga kongresszusa után frontot változtatott és a többség hívéből a mindenáron való kibékülés hívévé vált, kötelességem volt ezt a frontváltoztatást a legjobb értelemben magyarázni. Talán Plehanov elvtárs egy jó és becsületes béke programját akarta megadni cikkében? Minden ilyen programnak az az alapja, hogy mindkét fél őszintén beismerje hibáit. A többségnek milyen hibájára mutatott rá Plehanov elvtárs? – A revizionistákkal szemben tanúsított, Szobakevicshoz méltó, indokolatlan merevségre. Nem tudjuk, mire gondolt itt Plehanov elvtárs: a szamarakkal kapcsolatban mondott önnön elmésségére-e vagy az anarchizmus és opportunizmus Akszelrod jelenlétében történt roppant vigyázatlan megemlítésére; Plehanov elvtárs jobbnak látta „elvontan" kifejezni magát és célzásokra szorítkozni. Ez természetesen ízlés dolga. Csakhogy én egy iszkráshoz írt levelemben is, a Liga kongresszusán is nyíltan beismertem durva magatartásomat; hogyne ismertem volna be a többségnek ezt a „hibáját"? Ami pedig a kisebbséget illeti, Plehanov elvtárs világosan rámutatott hibájukra: a revizionizmusra (vö. az opportunizmusról a pártkongresszuson és a jaurèsizmusról a Liga kongresszusán tett megjegyzéseit) és az anarchizmusra, mely szakadáshoz vezetett. Megakadályozhattam-e azt a kísérletet, hogy személyi engedmények és általában mindenféle „kindness" (szívélyesség, szelídség stb.) útján elérjük e hibák elismerését és a belőlük eredő kár ellensúlyozását? Megakadá-

lyozhattam-e ilyen kísérletet, amikor Plehanov elvtárs a „Mit ne tegyünk" című cikkben éppen arról igyekezett meggyőzni, hogy *„kímélni kell az ellenfeleket"*, ha olyan revizionisták sorából kerülnek ki, akik „csak bizonyos következetlenség folytán" revizionisták? És ha a magam részéről nem hittem ebben a kísérletben, cselekedhettem-e másként, mint hogy személyi engedményt tegyek a Központi Lapra vonatkozóan, és a többség álláspontjának védelme céljából átmenjek a Központi Bizottságba?* Az ilyen kísérletek lehetőségét már csak azért sem tagadhattam teljesen és azért sem vállalhattam magamra az egész felelősséget a fenyegető szakadásért, mert október 6-i levelemben magam is hajlottam arra, hogy a marakodást „személyi ingerültséggel" magyarázzam. De a többség álláspontjának védelmét politikai kötelességemnek tekintettem és tekintem. Nehéz és kockázatos dolog volt ebben a tekintetben Plehanov elvtársra hagyatkozni, mert minden jel arra vallott, hogy ezt a mondását: „a proletariátus vezetőjének nincsen

* Martov elvtárs igen találóan mondotta erről, hogy avec armes et bagages (fegyverrel és poggyásszal – *Szerk.*) mentem át. Martov elvtárs szívesen él katonai hasonlatokkal: hadjárat a Liga ellen, ütközet, gyógyíthatatlan sebek stb. stb. Bevallom, nekem is gyöngém a katonai hasonlat, különösen ma, amikor olyan feszült figyelemmel kísérjük a Csendes-óceánról érkező híreket. De ha katonai kifejezésekkel kívánunk élni, Martov elvtárs, a következőképpen illusztrálható a helyzet. A pártkongresszuson két erődöt foglaltunk el. Ezeket önök a Liga kongresszusán megtámadták. Mindjárt a legelső könnyű összetűzés után kollégám, az egyik erőd parancsnoka, megnyitja a kaput az ellenség előtt. Én természetesen összeszedem kis tüzérségemet és átmegyek a másik, alig megerősített erődbe, hogy ott „átvészeljem" a számbeli fölényben levő ellenség ostromát. Még békét is ajánlok: hogyan is harcolhatnék két hatalom ellen? De az új szövetségesek, válaszul a békejavaslatra, ágyúzzák „maradék" erődömet. Én is tüzelek. Ekkor volt kollégám, a parancsnok, fennkölt felháborodással felkiált: nézzétek csak jó emberek, mennyire hiányzik ebből a Chamberlainből a békeszeretet!

joga arra, hogy harcias hajlamainak engedjen, amikor ezek a hajlamok ellentmondanak a politikai célszerűségnek", Plehanov elvtárs hajlandó volt dialektikusan abban az értelemben magyarázni, hogy ha már lőni kell, akkor célszerűbb (tekintettel a genfi novemberi időjárásra) a többségre lőni... A többség álláspontját meg kellett védelmezni, mert Plehanov elvtárs – megcsúfolva a dialektikát, amely konkrét és mindenre kiterjedő elemzést követel –, amikor a forradalmár szabad (?) akaratának kérdését érintette, szerényen megkerülte a *forradalmár iránti bizalom*, az olyan „proletár vezetőbe" vetett hit kérdését, aki a pártnak egy meghatározott szárnyát vezette. Amikor Plehanov elvtárs az anarchista individualizmusról beszélt és azt tanácsolta, hogy „időnként" hunyjunk szemet a fegyelem megszegése fölött, tegyünk „néha" engedményt az intellektuel fegyelmezetlenségnek, amely „olyan érzésben gyökerezik, melynek semmi köze a forradalmi eszme iránti odaadáshoz", bizonyára elfelejtette, hogy a párt többségének szabad akaratával is kell számolni, hogy *éppen a gyakorlati pártmunkásokra* kell bízni annak meghatározását, milyen *mértékben* engedhetünk az anarchista individualistáknak. Amilyen könnyű a gyerekes anarchista sületlenségek elleni irodalmi harc, olyan nehéz az anarchista individualistával egy és ugyanazon szervezetben gyakorlati munkát végezni. Az az irodalmár, aki megpróbálná meghatározni, milyen mértékben tehetünk engedményeket az anarchizmusnak a gyakorlatban, csak szertelen, valóban doktrinér, irodalmár önhittségéről tenne tanúságot. Plehanov elvtárs méltóságteljesen megjegyezte (a tekintély végett – ahogy Bazarov[30] mondani szokta), hogy újabb szakadás esetén a munkások nem fognak többé megérteni bennünket, és ugyanakkor maga kezdte meg az új „Iszkrá"-ban az olyan cikkek végtelen sorát, amelyek a maguk valóságos, konkrét jelentőségében szükségképpen érthetetlenek

maradtak nemcsak a munkások, hanem általában az egész világ számára. Nem csoda, hogy a Központi Bizottság egyik tagja[31], aki a „Mit ne tegyünk" című cikket kefelevonatban olvasta, figyelmeztette Plehanov elvtársat, hogy bizonyos kiadványok (a pártkongresszusnak és a Liga kongresszusának jegyzőkönyve) megjelentetésének bizonyos csökkentésére vonatkozó tervét éppen ez a cikk borítja fel, mert felszítja a kíváncsiságot, valami kényes és egyúttal teljesen homályos dolgot az utca ítéletére bíz* és elkerülhetetlenül kiváltja a csodálkozó kérdést: „mi történt?" Nem csoda, hogy Plehanov elvtársnak éppen ezt a cikkét, elmélkedéseinek elvont jellege és célzásainak homályos volta miatt ujjongva fogadták a szociáldemokrácia ellenségei: kánkánt jártak a „Revoljucionnaja Rosszija" hasábjain, és az „Oszvobozsgyenyije" következetes revizionistái dicshimnuszokat zengtek róla. Mindezek a mulatságos és sajnálatos félreértések, amelyekből azután Plehanov elvtárs oly mulatságos és oly sajnálatos módon igyekezett kikászálódni[33], éppen a dialektika alaptételének megszegéséből fakadtak: konkrét kérdéseket teljes konkrétságukban kell taglalni. Különösen Sztruve úr elragadtatása volt teljesen természetes: neki semmi köze sem volt azokhoz a „nemes" célokhoz (kill with kindness), amelyeknek

* Hevesen és szenvedélyesen vitatkoztunk egy zárt helyiségben. Egyszerre egyikünk felugrik, kitárja az utcára nyíló ablakot és hangosan szidni kezdi a Szobakevicsokat, az anarchista individualistákat, a revizionistákat stb. Természetesen, az utcán kíváncsi bámészkodó tömeg gyűlt össze, ellenségeink kárörvendezni kezdtek. A vita más résztvevői ugyancsak az ablakhoz mennek, el akarják mondani a dolgot értelmesen elejétől kezdve, anélkül hogy olyan dolgokra célozgatnának, amelyeket senki sem ismer. Ekkor becsapják az ablakot, mondván, nem illő *marakodásokról* beszélni („Iszkra", 53. sz. 8. old. 2. hasáb, 24. sor alulról). Nem volt illő *az „Iszkrá"-ban megkezdeni* a „marakodás" körüli vitát, Plehanov elvtárs[32], – alighanem ez az igazság!

elérésére Plehanov törekedett (de amelyeket esetleg nem érhetett el); Sztruve úr üdvözölte és feltétlenül üdvözölnie is kellett a *pártunk opportunista szárnya felé tett fordulatot,* amely az új „Iszkrá"-ban kezdődött meg, amint azt most kivétel nélkül mindenki látja. Nemcsak az orosz polgári demokraták üdvözölnek örömmel minden egyes fordulatot – bármilyen csekély és időleges is –, amelyet valamely szociáldemokrata párt az opportunizmus felé tesz. Az okos ellenség ítélete vajmi ritkán szokott merőben téves lenni: mondd meg, ki dicsér, és megmondom, hol tévedtél. És hiába számít Plehanov elvtárs a figyelmetlen olvasóra, olyan színben akarván feltüntetni a dolgot, hogy a többség éppen a személyi kérdésekben tett engedményt ellenezte a kooptálással kapcsolatban, s nem azt, hogy a párt balszárnyáról a jobbszárnyra álljanak át. Egyáltalán nem az a lényeg, hogy Plehanov elvtárs a szakadás elkerülése végett személyi engedményt tett (ez igen dicséretes). hanem az, hogy jóllehet teljes mértékben elismerte, hogy a következetlen revizionistákkal és anarchista individualistákkal *vitázni* kell, mégis jobbnak látta, hogy a többséggel vitázzon, amellyel abban a kérdésben nem értett egyet, hogy *milyen mértékben* lehet gyakorlati engedményeket tenni az anarchizmusnak. Egyáltalán nem az a lényeg, hogy Plehanov elvtárs megváltoztatta a szerkesztőség személyi összetételét, hanem az, hogy hűtlen lett a revizionizmussal és anarchizmussal szemben elfoglalt harci álláspontjához, hogy nem védelmezte többé ezt az álláspontot a párt Központi Lapjában.

Ami a Központ Bizottságot illeti, amely *akkor* a többség egyetlen szervezett képviselőjeként lépett fel, abban az időben Plehanov elvtárs *csakis abban a kérdésben* nem értett egyet vele (a KB-val), *hogy milyen mértékben tehetünk gyakorlati engedményeket az anarchizmusnak.* Csaknem egy hónap telt el november 1-e óta, amikor távo-

zásommal szabad kezet adtam a kill with kindness politikájának. Plehanov elvtársnak minden lehetősége megvolt arra, hogy mindenféle kapcsolatok révén megállapítsa, célravezető-e ez a politika. Plehanov elvtárs ekkor közzétette „Mit ne tegyünk" című cikkét, amely a martovistáknak, hogy úgy mondjam, egyetlen belépőjegye volt – *és marad* – a szerkesztőségbe. Revizionizmus (amellyel az ellenfelet kímélve kell vitatkozni) és anarchista individualizmus (amelynek udvarolni kell, s amelyet szelídséggel kell megölni) – ezek a jelszavak erre a belépőjegyre hatásos dőlt betűkkel vannak nyomva. Parancsoljanak beláradni uraim, szelídséggel fogom önöket megölni – mondja Plehanov elvtárs új szerkesztőségi kollégáinak ezzel a meghívóval. Természetes, hogy a Központi Bizottság ezek után nem tehetett egyebet, mint hogy kimondja az utolsó szót (az ultimátum mindig annyi, mint az utolsó szó a béke lehetőségéről) arra vonatkozóan, hogy az anarchista individualizmusnak a Központi Bizottság felfogása szerint milyen mértékben tehetünk gyakorlati engedményeket. Vagy békét akartok – és akkor itt van nektek ennyi meg ennyi pozíció, amelyek szelídségünket, békeszeretetünket, engedékenységünket etc. bizonyítják (többet nem adhatunk, ha biztosítani akarjuk a pártban a békét, nem abban az értelemben, hogy nem lesz vita, hanem abban az értelemben, hogy az anarchista individualizmus nem rombolja szét a pártot), foglaljátok el ezeket a pozíciókat és lassanként forduljatok megint Akimovtól Plehanov felé. Vagy pedig meg akarjátok védeni és tovább akarjátok fejleszteni álláspontotokat, végleg Akimov felé akartok fordulni (legalábbis a szervezeti kérdésekben), meg akarjátok győzni a pártot, hogy Plehanovval szemben nektek van igazatok, – akkor szervezzétek magatoknak egy irodalmi csoportot, képviseltessétek magatokat a kongresszuson és kezdjétek becsületes harccal, nyílt polémiával meg-

szerezni magatoknak a többséget. A Központi Bizottság 1903. november 25-i ultimátumá (lásd „Ostromállapot" és „Kommentár a Liga jegyzőkönyvéhez" *) egész világosan ez elé az alternatíva elé állítja a martovistákat, s ez teljesen összhangban van azzal a levéllel, amelyet 1903. október 6-án Plehanovval együtt a volt szerkesztőkhöz intéztünk: vagy személyes ingerültség (s akkor *a legrosszabb esetben* „kooptálni" is lehet), vagy elvi nézeteltérés (s akkor *előbb* meg kell győzni a pártot, s csak azután lehet szó a központi szervek személyi összetételének megváltoztatásáról). A Központi Bizottság annál inkább rábízhatta magukra a martovistákra e kényes

* Természetesen nem próbálom kibogozni azt a csomót, amelyet Martov az „Ostromállapot"-ban – magánbeszélgetésekre etc. hivatkozva – a Központi Bizottság ultimátuma körül összekuszált. Ez az a „második harci módszer", amelyet az előző fejezetben jellemeztem, s amelyet csak neuropatológus szakorvos tudna a siker reményével elemezni. Elég, ha annyit mondok, hogy Martov elvtárs ott azt hangoztatja, hogy a Központi Bizottsággal megállapodtak abban, hogy a tárgyalásokat nem fogják nyilvánosságra hozni; ilyen megállapodást ez ideig nem sikerült találnunk, bármennyire kerestük is. Travinszkij elvtárs, aki a Központi Bizottság nevében a tárgyalásokat folytatta, írásban közölte velem, hogy nézete szerint jogom van a szerkesztőséghez intézett levelemet az „Iszkrá"-n kívül is közzétenni.

Martov elvtársnak egy kifejezése különösen tetszett nekem. Ez a kifejezés – „a legrosszabb fajta bonapartizmus". Úgy vélem, Martov elvtárs éppen a kellő időben jelölte meg ezt a kategóriát. Nézzük meg higgadtan, mit jelent ez a fogalom. Nézetem szerint a hatalom megszerzését jelenti *formailag* törvényes úton, de *lényegében* a nép (vagy a párt) akarata ellenére. Így van, Martov elvtárs? Márpedig ha így van, akkor nyugodtan a közönségre bízom annak megítélését, hogy kinek a részéről volt tapasztalható ez „a legrosszabb fajta bonapartizmus", Lenin és Y részéről-e, akik élhettek volna – mégpedig a II. kongresszus akaratára támaszkodva – azzal a *formális* jogukkal, hogy nem bocsátják be a martovistákat, de *nem éltek* ezzel a joggal; – vagy pedig azok részéről, akik *formailag jogosan* foglalták el a szerkesztőséget („egyhangú kooptálás"), bár tudják, hogy ez *lényegében nem felel meg a II. kongresszus akaratának*, és félnek attól, hogy a III. kongresszus ezt az akaratot felülvizsgálja.

dilemma eldöntését, mert Martov elvtárs *éppen ebben az időben* írta a profession de foi-jában* („Még egyszer kisebbségben") a következő sorokat:

„*A kisebbség egyetlen dicsőségre tart igényt* – arra, hogy pártunk történetében elsőnek mutasson példát arra, hogy a »legyőzöttnek« nem kell okvetlenül *új pártot alakítania*. A kisebbségnek ez az álláspontja a párt szervezeti fejlődésére vonatkozó nézeteiből ered, annak tudatából, hogy erős kapcsolata van az előző pártmunkával. A kisebbség nem hisz a »papírforradalmak« misztikus erejében, és abban a tényben, hogy törekvései *mélyen az életben gyökereznek*, annak zálogát látja, hogy *a párton belül végzett merőben eszmei propagandájával ki fogja vívni szervezeti elveinek diadalát.*" (Az én kiemelésem.)

Milyen gyönyörű, büszke szavak ezek! S milyen keserves volt tapasztalatból meggyőződni arról, hogy – *csak szavak*... Már megbocsásson, Martov elvtárs, de most *én támasztok a többség nevében* igényt arra a „dicsőségre", amelyet *önök nem érdemeltek meg*. Ez valóban nagy dicsőség lesz, érdemes érte küzdeni, mert a körösdi hagyományai a roppant könnyű szakadásokat és a „vagy kenyeres pajtásom, vagy ellenségem" elvének szokatlanul buzgó alkalmazását hagyták nekünk örökbe.

A nagy örömnek (hogy egységes pártunk van) ellensúlyoznia kellett és ez ellensúlyozta is a kis kellemetlenségeket (amilyenek a kooptálás körüli marakodások). Én kiléptem a Központi Lap szerkesztőségéből, Y elvtárs (akit Plehanov meg én a Központi Lap szerkesztőségéből a Párttanácsba delegáltunk) kilépett a Párttanácsból. A martovisták a Központi Bizottságnak a béké-

* – hitvallásában, programjában. – *Szerk.*

re vonatkozó utolsó szavára olyan levéllel válaszoltak (lásd az idézett kiadványokat), amely hadüzenettel volt egyenlő. Akkor és csak akkor írtam a szerkesztőségnek nyilvánosságot követelő levelet („Iszkra", 53. sz.)*. Ha revizionizmusról beszélünk, ha következetlenségről és anarchista individualizmusról, különböző vezetők vereségéről vitatkozunk, akkor rajta, uraim, mondjunk el nyíltan mindent, ahogy volt – ez a nyilvánosságról szóló levél tartalma. A szerkesztőség erre mérges szidalmakkal és egy épületes tanáccsal felel: ne merd *„a körösdi élet kicsinyes marakodásait"* felhánytorgatni („Iszkra", 53. sz.). Ó, hát így vagyunk – gondolom magamban: „a körösdi élet kicsinyes marakodásai" ... es ist mir recht, uraim, ezzel egyetértek. Hiszen ez azt jelenti, hogy a „kooptálás" körüli csatározást önök egyszerűen *a körösdi marakodásokhoz* számítják. Ez helyes. De miféle disszonancia az, ha ugyancsak az 53. szám vezércikkében ugyanaz (állítólag ugyanaz) a szerkesztőség a bürokratizmusról, formalizmusról stb. kezd beszélni**. Ne merd felvetni a Központi Lapba való kooptálásért folytatott harc kérdését, mert ez marakodás. Mi viszont fel fogjuk vetni a Központi Bizottságba való kooptálás kérdését és ezt nem marakodásnak, hanem a „formalizmus" körül felmerült elvi nézeteltérésnek fogjuk nevezni. – Nem, kedves elvtársak, gondolom magamban, engedjék meg, hogy ezt ne engedjem meg önöknek. Tűz alá akarják venni az én erődömet, tőlem meg azt követelik, hogy szol-

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 8. köt. Budapest 1965. 90–93. old. – *Szerk.*

** Amint utóbb kiderült, a „disszonanciát" igen egyszerűen a Központi Lap szerkesztőségének összetételében levő disszonancia magyarázza meg. A „marakodásról" Plehanov írt (lásd beismerését a „Sajnálatos félreértés" c. cikkben, 57. sz.), a „Kongresszusunk" c. vezércikket pedig Martov írta („Ostromállapot", 84. old.). Ki erre húz, ki arra.

gáltassam ki önöknek az ágyúimat. Tréfálnak! És én megírom és kinyomtatom az „Iszkrá"-tól függetlenül „Levél a szerkesztőséghez" („Miért léptem ki az »Iszkra« szerkesztőségéből?")* című írásomat, elmondom benne röviden, miként történt a dolog, s újból meg újból felvetem a kérdést, vajon lehetséges-e a béke ilyen felosztás alapján: önöknek a Központi Lap, nekünk a Központi Bizottság. Egyik fél sem fogja „idegennek" érezni magát pártjában, s vitatkozni fogunk az opportunizmus felé tett fordulatról, vitatkozni fogunk előbb a sajtóban, azután pedig talán a párt harmadik kongresszusán is.

A béke említésére válaszolva tüzet nyitottak az összes ellenséges ütegek, a Párttanácsot is beleértve. A lövedékek jégesőként zúdultak ránk. Egyeduralkodó, Schweitzer, bürokrata, formalista, szuperközpont, egyoldalú, merev, makacs, szűk látókörű, gyanakvó, összeférhetetlen... Nagyon jó, barátaim! Végeztek? Egyebük nincs a tarsolyban? De rosszak is lövedékeik...

Most enyém a szó! Nézzük meg, mi az új „Iszkra" új szervezeti nézeteinek *tartalma*, és hogyan viszonyulnak ezek a nézetek pártunknak „többségre" és „kisebbségre" oszlásához, amelynek valódi jellegét a második kongresszus vitáinak és szavazásainak elemzése során megmutattuk.

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 8. köt. Budapest 1965. 94–100. old. – *Szerk.*

r) AZ ÚJ „ISZKRA". OPPORTUNIZMUS SZERVEZETI KÉRDÉSEKBEN

Az új „Iszkra" elvi állásfoglalásának taglalásakor kétségtelenül Akszelrod elvtárs két cikkéből kell kiindulnunk*. Akszelrod elvtárs számos kedvelt kifejezésének konkrét jelentését fentebb már részletesen taglaltuk, és most azon kell lennünk, hogy eltekintsünk ettől a konkrét jelentéstől, behatoljunk abba a gondolatmenetbe, amely (valamely apró és kicsinyes oknál fogva) arra kényszerítette a „kisebbséget", hogy éppen ezekhez, nem pedig valami más jelszavakhoz jusson el, hogy ezeknek a jelszavaknak az elvi jelentőségét eredetüktől függetlenül, a „kooptálástól" függetlenül vizsgálja. Most az engedékenység légkörében élünk: tegyünk hát engedményt Akszelrod elvtársnak és „vegyük komolyan" „elméletét".

Akszelrod elvtárs alaptétele („Iszkra", 57. sz.) az, hogy „mozgalmunk kezdettől fogva két egymással ellentétes irányzatot rejtett magában, amelyeknek a kölcsönös antagonizmusa szükségképpen együtt fejlődött magának a mozgalomnak a fejlődésével és hatott a mozgalom fejlődésére". Mégpedig: „a mozgalom proletár célja" (Oroszországban) „elvileg ugyanaz, mint a nyugati szociáldemokráciáé". De nálunk a munkástömegekre gyakorolt hatás „tőlük idegen társadalmi elemtől" – a radikális értelmiségtől – indul ki. Így tehát Akszelrod elvtárs megállapítja, hogy pártunkban a proletár irányzat és a radikális értelmiségi irányzat között antagonizmus van.

Akszelrod elvtársnak ebben feltétlenül igaza van. Nem

* Ezek a cikkek megjelentek „Az »Iszkra« két éve" c. gyűjteményben. II. rész. 122. és köv. old. (Szentpétervár 1906.) (A szerző jegyzete az 1907-es kiadáshoz. – *Szerk.*)

kétséges, hogy ez az antagonizmus fennáll (mégpedig nem is csak az orosz szociáldemokrata pártban). Sőt, mindenki tudja, hogy jórészt éppen ez az antagonizmus magyarázza meg a mai szociáldemokráciának forradalmi (ortodox) szociáldemokráciára és opportunista (revizionista, kormányszocialista, reformista) szociáldemokráciára való oszlását, amely mozgalmunk utolsó tíz esztendejében Oroszországban is teljes mértékben megnyilvánult. Azt is tudja mindenki, hogy a mozgalomnak éppen proletár tendenciáit az ortodox szociáldemokrácia, a demokratikus értelmiségi tendenciákat pedig az opportunista szociáldemokrácia fejezi ki.

Mihelyt azonban Akszelrod elvtárs szemtől szembe kerül ezzel a közismert ténnyel, egyszerre inába száll a bátorsága. A *legcsekélyebb kísérletet sem* teszi arra, hogy elemezze, miképpen jelent meg az orosz szociáldemokrácia történetében általában és különösen pártkongresszusunkon ez a megoszlás – jóllehet Akszelrod elvtárs éppen a kongresszusról ír! Mint az új „Iszkra" egész szerkesztősége, Akszelrod elvtárs is *szörnyű módon fél* e kongresszus jegyzőkönyvétől. A fentebb elmondottak után ezen nem is csodálkozhatunk, de olyan „teoretikusnál", aki állítólag mozgalmunk különböző irányzatait kutatja, ez *az igazságtól való félelemnek* egy eredeti esete. Akszelrod elvtárs e tulajdonsága miatt rá se néz a mozgalmunk tendenciáira vonatkozó legújabb és legpontosabb anyagra és a kellemes ábrándok területén keres menekvést. „Hiszen a legális marxizmus vagy félmarxizmus is adott irodalmi vezért liberálisainknak – mondja. – Miért ne adhatna hát a történelem, ez a nagy imposztor, vezért a forradalmi burzsoá demokráciának az ortodox, forradalmi marxizmus iskolájából?" Erre az Akszelrod elvtárs számára kellemes ábrándra csak annyit mondhatunk, hogy ha a történelem olykor el is követ tréfákat, ez nem indokolja a *tréfát* annak *gondolkodásában*, aki a történe-

lem elemzésére vállalkozik. Amikor a félmarxizmus vezérének álarca alól kibújt a liberális, akkor azok, akik figyelemmel akarták *(és tudták)* kísérni „tendenciáit", nem a történelem esetleges gonosz tréfáira hivatkoztak, hanem ennek a vezérnek a gondolkodását és logikáját szemléltető száz meg száz példára, egész irodalmi arculatának mindazokra a sajátosságaira, amelyek elárulták, hogyan tükröződik a marxizmus a polgári irodalomban[36]. Ha viszont Akszelrod elvtárs, aki hozzálátott „mozgalmunk általános forradalmi és proletár tendenciáinak elemzéséhez", *semmivel, a szó szoros értelmében semmivel sem* tudott a párt előtte gyűlöletes ortodox szárnyának bizonyos képviselőinél bizonyos tendenciákat kimutatni és bizonyítani, akkor csak önmagáról állított ki *ünnepélyes szegénységi bizonyítványt.* Bizonyára nagyon rosszul áll Akszelrod elvtárs szénája, ha már semmi egyébre sem tud hivatkozni, mint a történelem esetleges gonosz tréfáira!

Akszelrod elvtársnak egy másik utalása – a „jakobinusokra" – még tanulságosabb. Akszelrod elvtárs alkalmasint tudja, hogy a mai szociáldemokráciának forradalmi és opportunista szociáldemokráciára való oszlása már régen, és nem csupán Oroszországban, alkalmat adott „a Nagy Francia Forradalom korával való történelmi analógiákra". Akszelrod elvtárs alkalmasint tudja, hogy a *mai szociáldemokrácia girondistái* mindenütt és mindig a „jakobinizmus", a „blanquizmus" stb. terminusokhoz folyamodnak ellenfeleik jellemzésére. Nem fogjuk tehát utánozni Akszelrod elvtársat az igazságtól való félelmében, hanem megnézzük kongresszusunk jegyzőkönyvét, nincs-e benne anyag az általunk vizsgált tendenciák és analógiák elemzéséhez és ellenőrzéséhez.

Az első példa. A programvita a pártkongresszuson. Akimov elvtárs (aki „teljesen egyetért" Martinov elvtárssal) kijelenti: „a politikai hatalom meghódításáról

(a proletárdiktatúráról) szóló bekezdést, valamennyi többi szociáldemokrata programtól eltérően, oly módon fogalmazták meg, hogy úgy lehet értelmezni – és Plehanov valóban úgy is értelmezte –, hogy a vezető szervezet szerepének háttérbe kell szorítania a szervezet által vezetett osztályt és az előbbit az utóbbitól el kell különíteni. Ezért politikai feladataink megfogalmazása is tökéletesen olyan, mint a »Narodnaja Volja« fogalmazása." (Lásd jegyzőkönyv, 124. old.) Akimov elvtárssal szembeszállnak Plehanov elvtárs és más iszkrások és opportunizmust vetnek a szemére. Nem gondolja Akszelrod elvtárs, hogy ez a vita (a valóságban, nem pedig a történelem képzelt tréfáiban) megmutatja nekünk a szociáldemokrácia *mai jakobinusai* és mai *girondistái* közötti antagonizmust? És vajon nem azért kezdett-e Akszelrod elvtárs a jakobinusokról beszélni, mert (hibái következtében) egy társaságba került a szociáldemokrácia *girondistáival?*

A második példa. Poszadovszkij elvtárs felveti „a demokratikus elvek abszolút értékének" „alapvető kérdése" körül felmerült „komoly nézeteltérés" problémáját (169. old.). Plehanovval együtt tagadja abszolút értéküket. A „centrum" vagy mocsár vezére (Jegorov) és az iszkraellenesek vezére (Goldblat) erélyesen tiltakoznak ezellen, úgy látva, hogy Plehanov a „burzsoá taktikát utánozza" (170. old.) – *ez éppen Akszelrod elvtárs eszméje az ortodoxiának a burzsoá tendenciával való kapcsolatára vonatkozólag*, s csupán az a különbség, hogy Akszelrodnál ez az eszme a levegőben lóg, Goldblatnál pedig meghatározott vitákkal áll kapcsolatban. Még egyszer megkérdezzük: nem gondolja-e Akszelrod elvtárs, hogy ez a vita is *szemléltetően* mutatja pártkongresszusunkon a mai szociáldemokrácia jakobinusai és girondistái közötti antagonizmust? Vajon nem azért

szidja Akszelrod elvtárs a jakobinusokat, mert *egy* társaságba került a girondistákkal?

A harmadik példa. A szervezeti szabályzat 1. pontja körüli vita. Kik szállnak síkra *„mozgalmunk proletár tendenciái"* mellett, kik hangsúlyozzák hogy a munkás nem fél a szervezettől, hogy a proletár nem rokonszenvez az anarchiával, hogy értékelni tudja ezt a buzdítást: „szervezkedjetek!", kik intenek az ízig-vérig opportunista burzsoá intellektuelektől? *A szociáldemokrácia jakobinusai.* És kik csempészik be a pártba a radikális intellektueleket, kik viselik szívükön a professzorok, a gimnazisták, az egyedülállók, a radikális ifjúság dolgát? *A girondista Akszelrod a girondista Liberrel együtt.*

Akszelrod elvtárs nem valami ügyesen védekezik az „opportunizmus hamis vádja" ellen, amelyet nyíltan terjesztettek pártkongresszusunkon a „Munka Felszabadítása" csoportjának többségéről! Úgy védekezik, hogy a jakobinizmusról, blanquizmusról stb. szóló elcsépelt bernsteini dallam ismétlésével igazolja a vádat! Azért csap lármát a radikális intellektuelek részéről fenyegető veszély miatt, hogy túlharsogja a pártkongresszuson mondott tulajdon beszédeit, amelyekből csak úgy árad az ilyen intellektuelek iránt érzett rokonszenv.

Az olyan „szörnyű szavak", mint jakobinizmus stb., *opportunizmuson* kívül egyáltalán semmit sem tartalmaznak. A jakobinus, akit elszakíthatatlan kötelékek fűznek az osztályérdekei *tudatára ébredt* proletariátus *szervezetéhez* – éppen ez a *forradalmi szociáldemokrata.* A girondista, aki a professzorokért, a gimnazistákért aggódik, aki fél a proletárdiktatúrától, aki a demokratikus követelések abszolút értéke miatt sopánkodik – éppen ez az *opportunista.* Csak opportunisták láthatnak még ma is veszedelmet az összeesküvő szervezetekben, amikor azt a gondolatot, hogy a politikai harc összeesküvéssé szűkülhet, ezerszer megcáfolták az irodalom-

ban és régen megcáfolta és kiszorította maga az élet, amikor a politikai tömegagitáció sarkalatos fontosságát tisztázták és már a megcsömörlésig kérődztek rajta. Az összeesküvősditől, a blanquizmustól való félelem valóságos alapja nem a gyakorlati mozgalomnak egyik vagy másik felszínre került sajátosságában keresendő (amint ezt oly régóta és oly sikertelenül igyekeznek bebizonyítani Bernstein és társai), hanem a burzsoá intellektuelek girondista félénkségében, akiknek gondolkodásmódja oly gyakran kiütközik a mai szociáldemokratáknál. Semmi sem nevetségesebb, mint az új „Iszkrá"-nak az az erőlködése, hogy valami *új szóval* (amelyet annak idején már százszor elmondtak) óvjon bennünket a negyvenes és hatvanas évek francia összeesküvő forradalmárainak taktikájától (62. sz., vezércikk)[35]. Az „Iszkra" legközelebbi számában a mai szociáldemokrácia girondistái bizonyára bemutatják majd nekünk a negyvenes évek francia összeesküvőinek azt a csoportját, amelynek szemében a munkástömegek között folytatott politikai agitáció jelentősége, a munkásújságoknak mint a párt által az osztályra gyakorolt befolyás alapjának a jelentősége már réges-régen megtanult és betéve tudott elemi igazságot jelentett.

Az új „Iszkrá"-nak az a törekvése, hogy új szavak köntösében közhelyeket hajtogasson és elemi igazságokon kérőddzön, mindamellett egyáltalán nem véletlen, hanem elkerülhetetlen következménye Akszelrod és Martov helyzetének, akik pártunk opportunista szárnyára kerültek. A helyzet kötelez. Opportunista frázisokat kell szajkózniuk, *visszafelé* kell menniük, hogy *régmúlt időkben* próbáljanak valami igazolást találni álláspontjuk számára, amely nem védelmezhető a kongresszuson vívott harc és a pártnak a kongresszuson kialakult árnyalatai és megoszlásai szempontjából. A jakobinizmusra és a blanquizmusra vonatkozó mély értelmű

akimovi bölcsességhez Akszelrod elvtárs hozzáfűzi az olyan ugyancsak akimovi sirámokat, hogy nemcsak az „ökonomisták", hanem a „politikusok" is „egyoldalúak" voltak, szerfelett „elragadtatták magukat" stb. stb. Amikor az erről a témáról írt fellengzős elmélkedéseket olvassuk az új „Iszkrá"-ban, amely fennhéjázóan minden ilyen egyoldalúság és elragadtatás felett állónak tartja magát, csodálkozva kérdezzük: nem hamis-e fotográfiája? nem hazug-e beszéde hangja?[36] Ki ne tudná, hogy az orosz szociáldemokratáknak ökonomistákra és politikusokra oszlása már réges-rég a múlté? Ha az „Iszkrá"-t a pártkongresszus előtti egy-két évre visszamenőleg átnézzük, látni fogjuk, hogy az „ökonomizmus" elleni harc már 1902-ben elcsendesül és teljesen megszűnik, látni fogjuk, hogy például 1903 júliusában (43. sz.) az „ökonomizmus idejéről" mint „végleg letűnt korszakról" beszélnek, az ökonomizmust „véglegesen eltemetettnek", a politikusok ez irányú lelkesedését nyilvánvaló atavizmusnak tekintik. Mi hát az oka annak, hogy az „Iszkra" új szerkesztősége visszatér ehhez a véglegesen eltemetett osztályozáshoz? Talán a kongresszuson azok miatt a hibák miatt harcoltunk az Akimovok ellen, amelyeket két évvel ezelőtt a „Rabocseje Gyeló"-ban követtek el? Ha ezt tettük volna, tökfilkók lettünk volna. De mindenki tudja, hogy nem ezt tettük, hogy a kongresszuson nem a „Rabocseje Gyelo" régi, véglegesen eltemetett hibái miatt harcoltunk az Akimovok ellen, hanem azok miatt az *új hibák* miatt, amelyeket kijelentéseikkel és szavazásaikkal a kongresszuson követtek el. Nem a „Rabocseje Gyeló"-ban elfoglalt álláspontjuk alapján, hanem a kongresszuson elfoglalt álláspontjuk alapján ítéltük meg, melyek azok a hibák, amelyeket már valóban leküzdöttünk és melyek azok, amelyek még ma is elevenek és szükségessé teszik a vitákat. A kongresszus idején már nem állott fenn a régi

megoszlás ökonomistákra és politikusokra, de továbbra is fennálltak különféle opportunista tendenciák, amelyek a vitákban és a szavazások alkalmával több kérdésben kifejezésre jutottak és amelyek végül is a pártnak „többségre" és „kisebbségre" való új megoszlására vezettek. A dolognak éppen az a lényege, hogy az „Iszkra" új szerkesztősége könnyen érthető okokból azon van, hogy elkenje ennek az új megoszlásnak a pártunkban meglevő *mai* opportunizmussal való kapcsolatát, és ezért kénytelen az új megoszlástól visszatérni a régihez. Miután nem tudják megmagyarázni az új megoszlás politikai eredetét (vagy pedig mert az engedékenység nevében szeretnének fátyolt vetni * erre az eredetre), kénytelenek egy régen túlhaladott régi megoszlás rég megrágott kérdésén újra kérődzni. Mindenki tudja, hogy az új megoszlás alapja a *szervezeti* kérdésekben felmerült nézeteltérés, amely a szervezeti elvek feletti vitával (a szervezeti szabályzat 1. pontja) kezdődött és anarchistákhoz méltó „gyakorlattal" fejeződött be. Az ökonomistákra és politikusokra való régi megoszlás alapja főképpen a *taktikai* kérdésekben felmerült nézeteltérés volt.

Ezt a pártélet bonyolultabb, valóban aktuális és égető

* Lásd Plehanov cikkét az „ökonomizmusról" az „Iszkra" 53. számában. Ennek a cikknek az alcímébe, úgy látszik, egy kis sajtóhiba csúszott be. Ehelyett: „kimondott gondolatok a párt II. kongresszusáról", nyilvánvalóan ezt kell olvasni: „*a Liga* kongresszusáról" vagy esetleg „*a kooptálásról*". Amennyire helyénvaló bizonyos körülmények között az engedékenység a személyi igények tekintetében, annyira megengedhetetlen (pártszempontból, nem pedig nyárspolgári szempontból), hogy a pártot foglalkoztató kérdéseket összekavarják, hogy az ortodoxiától mindinkább az opportunizmus felé kanyarodó Martov és Akszelrod új hibáját összekeverjék a Martinovok és Akimovok régi hibájával, akik ma talán készek arra, hogy a program és a taktika sok kérdésében az opportunizmustól az ortodoxia felé kanyarodjanak (s ezt a hibát az új „Iszkra" kivételével ma már senki sem hánytorgatja fel).

kérdéseitől már rég eldöntött és most a hajuknál fogva előrángatott kérdések felé való eltávolodást az új „Iszkra" csak uszálypolitikának nevezhető mulatságos éleselméjűséggel igyekszik igazolni. Akszelrod elvtárs csábító példája nyomán az új „Iszkra" minden írásán vörös fonálként húzódik végig az a mély „gondolat", hogy a tartalom fontosabb a formánál, a program és a taktika fontosabb a szervezetnél, hogy a „szervezet életképessége egyenes arányban van annak a tartalomnak a terjedelmével és jelentőségével, amelyet a mozgalomba bevisz", hogy a centralizmus „nem valami öncél", nem „mindent megóvó talizmán" stb. stb. Mély, nagy igazságok! A program valóban fontosabb a taktikánál, a taktika fontosabb a szervezetnél. Az ábécé fontosabb az etimológiánál, az etimológia fontosabb a mondattannál – de mit mondjunk az olyan emberekről, akik a vizsgán elbuktak mondattanból és most fontoskodnak és azzal hencegnek, hogy osztályismétlésre utasították őket? Akszelrod elvtárs elvi jelentőségű szervezeti kérdéseket opportunista módjára ítélt meg (1. pont), a szervezetben pedig anarchista módjára járt el (a Liga kongresszusa), – most meg elmélyíti a szociáldemokráciát: savanyú a szőlő! Tulajdonképpen mi is a szervezet? hiszen az csak forma; mi a centralizmus? hiszen az nem talizmán; mi a mondattan? hiszen az kevésbé fontos mint az etimológia, pusztán az etimológia elemei összekapcsolásának formája... „Vajon Alekszandrov elvtárs nem ért-e egyet velünk – kérdi diadalmasan az „Iszkra" új szerkesztősége –, ha azt mondjuk, hogy a kongresszus a pártprogram kidolgozásával sokkal jobban előmozdította a pártmunka centralizálását, mint a szervezeti szabályzat elfogadásával, bármilyen tökéletesnek látszik is ez utóbbi?" (56. sz., melléklet.) Reméljük, hogy e klasszikus kijelentés nem kevésbé nagy és nem kevésbé maradandó történelmi hírnévre tesz majd szert, mint Kricsevszkij

elvtársnak az a híres mondása, hogy a szociáldemokrácia, akárcsak az emberiség, mindig megvalósítható feladatokat tűz maga elé. Hiszen az új „Iszkrá"-nak ez a mély értelmű bölcsessége ugyanabból a fajtából való. Miért nevettek Kricsevszkij elvtárs mondásán? Azért, mert Kricsevszkij a szociáldemokraták bizonyos részének a taktikai kérdésekben elkövetett hibáját, a politikai feladatok helyes meghatározására való képtelenséget, sekélyes érveléssel mentegette, amelyet filozófiának igyekezett feltüntetni. Az új „Iszkra" is hajszálra ugyanígy járt el, amikor a szociáldemokraták bizonyos részének szervezeti kérdésekben elkövetett hibáját, bizonyos elvtársaknak anarchista frázisokhoz vezető intellektuel állhatatlanságát azzal a sekélyes érveléssel mentegeti, hogy a program fontosabb a szervezeti szabályzatnál, hogy a program kérdései fontosabbak a szervezeti kérdéseknél! Hát nem uszálypolitika ez? Nem azzal kérkednek-e, hogy osztályismétlésre utasították őket?

A program elfogadása jobban előmozdítja a munka centralizálását, mint a szervezeti szabályzat elfogadása. Ebből a filozófiának feltüntetett sekélyességből csak úgy árad a radikális intellektuel szelleme, aki sokkal közelebb áll a burzsoá dekadenciához, mint a szociáldemokráciához! Hiszen a centralizálás szónak ebben a híres mondásban már teljesen *szimbolikus* értelme van. Ha ennek a mondatnak a szerzői nem tudnak vagy nem akarnak gondolkodni, legalább emlékezzenek vissza arra az egyszerű tényre, hogy a programnak a bundistákkal egyetemben történt elfogadása nemcsak nem vezetett közös munkánk centralizálásához, hanem még a szakadástól sem óvott meg bennünket. Az egység a program kérdéseiben és a taktika kérdéseiben szükséges, de még nem elégséges feltétele a pártegyesülésnek, a pártmunka centralizálásának (istenem, milyen elemi igazságokon kell még ma is kérődznünk, mivel az összes fogalmak

összezavarodtak!). A pártmunka centralizálásához szükség van a szervezet egységére is, ez pedig a családi kör kereteiből valamennyire is kinőtt pártban elképzelhetetlen lerögzített szervezeti szabályzat nélkül, anélkül, hogy a kisebbség a többségnek, a rész az egésznek alárendelné magát. Amíg nem volt közöttünk egység a program és a taktika alapvető kérdéseiben, nyíltan meg is mondottuk, hogy a szétforgácsoltság és a körösdi korszakát éljük, kereken kijelentettük, hogy mielőtt egyesülnénk, el kell határolnunk magunkat, nem is beszéltünk a közös szervezet formáiról, csakis a program és a taktika terén az opportunizmus ellen vívott harc új (akkor valóban új) kérdéseit tárgyaltuk. Most ez a harc – ezt mindnyájan elismerjük – már eléggé biztosította az egységet, melyet a pártprogram és a taktikáról hozott párthatározatok megformuláztak; most meg kell tennünk a következő lépést és mi ezt a lépést általános hozzájárulással meg is tettük; kidolgoztuk az összes köröket összeforrasztó egységes szervezet *formáit*. Most azzal, hogy félig összetörték ezeket a formákat, visszaráncigáltak bennünket, visszaráncigáltak az anarchista magatartáshoz, az anarchista frázishoz, a pártszerkesztőség helyébe visszaállítottak egy kört, és most azzal igazolják ezt a hátrafelé tett lépést, hogy az ábécé ismerete a művelt beszéd szempontjából hasznosabb, mint a mondattan ismerete!

Az uszálypolitika filozófiája, mely három évvel ezelőtt taktikai kérdésekben virágzott, most szervezeti kérdésekben támad fel. Nézzük meg az új szerkesztőség következő okoskodását. „A harcos szociáldemokrata irányzatot – mondja Alekszandrov elvtárs – a pártban nemcsak eszmei harccal kell érvényre juttatni, hanem meghatározott szervezeti formákkal is." A szerkesztőség erre tanít bennünket: „Nem rossz az eszmei harcnak és a szervezeti formáknak ez a szembeállítása. Az eszmei

harc folyamat, a szervezeti formák pedig csak... formák" (bizony isten szó szerint ezt olvashatjuk az 56. szám mellékletében, a 4. oldalon, az első hasáb alján!), „melyek a folyamatban levő, fejlődő tartalom – a párt fejlődő gyakorlati munkája – burkául szolgálnak." Ez már igazán olyan, mint az az anekdota, amely szerint a golyó golyó, a bomba meg bomba. Az eszmei harc folyamat, a szervezeti formák meg csak formák, a tartalom burkai! A kérdés az, vajon eszmei harcunkat *magasabb rendű* formák, mindenkire nézve kötelező pártszervezeti formák, vagy pedig a régi szétforgácsoltság, a régi körösdi formái fogják burkolni. Bennünket a magasabb rendű formáktól kezdetlegesebb formákhoz ráncigáltak vissza, és ezt azzal igyekeznek igazolni, hogy az eszmei harc folyamat, a formák meg csak formák. Pontosan ugyanígy ráncigált vissza bennünket hajdanában Kricsevszkij elvtárs a terv-taktikától a folyamat-taktikához.

Nézzük csak az új „Iszkrá"-nak a „proletariátus önneveléséről" hangoztatott nagyigényű frázisait, amelyeket azokkal szegez szembe, akik állítólag a formától nem látják a tartalmat (58. sz., vezércikk). Vajon ez nem egy 2. számú akimovizmus? Az 1. számú akimovizmus a szociáldemokrata értelmiség egy bizonyos részének a taktikai feladatok kitűzésében mutatkozó elmaradottságát a „proletárharc mélyebb" tartalmára, a proletariátus önnevelésére való utalással igyekezett igazolni. A 2. számú akimovizmus a szociáldemokrata értelmiség egy bizonyos részének a szervezet elméleti és gyakorlati kérdéseiben mutatkozó elmaradottságát ugyanilyen mély értelmű utalásokkal igyekszik igazolni azzal, hogy a szervezet csupán forma és a lényeg a proletariátus önnevelése. A proletariátus, tisztelt uraim, akik úgy aggódnak a kisebbik testvér sorsáért, nem fél a szervezettől és a fegyelemtől! A proletariátusnak igazán nem fő a feje amiatt,

hogy a professzor és a gimnazista urakat, akik nem kívánnak belépni a szervezetbe, párttagoknak ismerjék el a szervezet ellenőrzése alatt végzett munkájukért. A proletariátust egész élete sokkal radikálisabban neveli a szervezkedésre, mint sok intellektuelt. A proletariátus, ha csak valamennyire is magáévá tette programunkat és taktikánkat, nem fogja szervezeti elmaradottságunkat arra való hivatkozással igazolni, hogy a forma kevésbé fontos, mint a tartalom. Nem a proletariátus, hanem pártunk *néhány intellektuelje* van híján a szervezettség és a fegyelem szellemében, az anarchista frázis gyűlöletének és megvetésének szellemében való *önnevelésnek*. A 2. számú Akimovok éppúgy rágalmazzák a proletariátust a szervezkedésre való felkészületlenség kérdésében, ahogy az 1. számú Akimovok rágalmazták a politikai harcra való felkészületlenség kérdésében. A tudatos szociáldemokratává vált proletár, aki párttagnak érzi magát, ugyanolyan megvetéssel utasítja vissza a szervezeti kérdésekben folytatott uszálypolitikát, amilyen megvetéssel visszautasította taktikai kérdésekben.

Vizsgáljuk meg végül az új „Iszkra" „Praktyik"-jának mély értelmű megállapítását. „Egy olyan »harcos« centralizált szervezet helyesen értelmezett eszméje – mondja –, amely egyesíti és központosítja a forradalmárok *tevékenységét*" (mély értelmű kiemelés), „természetesen csupán akkor valósul meg, ha ez a tevékenység *megvan*" (eredeti is, okos is); „maga a szervezet mint forma" (figyelem! figyelem!) „csupán a tartalmát alkotó forradalmi munka növekedésével *egyidejűleg* nőhet" (a szerző kiemelése, mint mindenütt ebben az idézetben) (57. sz.). Nem emlékeztet-e ez újra a népmesének arra a hősére, aki a temetési menet láttán elkiáltotta magát: soha el ne fogyjon a munkátok? Bizonyára nem akad pártunkban egyetlenegy olyan gyakorlati (idézőjel nélkül) pártmunkás sem, aki ne értené meg, hogy éppen

működésünk formája (vagyis a szervezet) réges-régen elmarad, és kétségbeejtően elmarad a tartalomtól, hogy az elmaradókhoz intézett felszólítások: lépésben! ne szaladjatok! – csak pártbeli fajankókhoz méltók. Próbáljuk pártunkat akár például a Bunddal összehasonlítani. A legkisebb kétség sem fér ahhoz, hogy pártunk munkájának *tartalma** hasonlíthatatlanul gazdagabb, sokoldalúbb, szélesebb körű és mélyebb, mint a Bundé. Pártunk elméleti lendülete nagyobb, programja fejlettebb, a munkástömegekre (és nem csupán a szervezett kézművesekre) gyakorolt hatása szélesebb körű és mélyebb, propagandája és agitációja sokoldalúbb, elevenebben lüktet a politikai munka az élenjáróknál és a közkatonáknál egyaránt, hatalmasabbak a *népi* megmozdulások a tüntetések és általános sztrájkok idején, erőteljesebb a nem proletár rétegek között kifejtett munka. És a „forma"? Munkánk „formája" a bundisták munkájának formájához hasonlítva megengedhetetlenül elmaradt, annyira elmaradt, hogy ez szemet szúr, a szégyen pírját hajtja arcába mindenkinek, aki nem „orrát turkálva" szemléli pártjának dolgait. A munka szervezésének elmaradottsága a munka tartalmához képest – ez a mi fájó pontunk, és fájó pont volt már jóval a kongresszus előtt, jóval a Szervező Bizottság megalakítása előtt. A fejlett és állandó forma hiánya lehetetlenné teszi, hogy további komoly lépéseket tegyünk a tartalom fejlesztése végett, szégyenletes pangást hoz létre, az erők szétforgácsoló-

* Arról már nem is beszélek, hogy a kongresszus pártmunkánk *tartalmát* (a programban stb.) a forradalmi szociáldemokrácia szellemében csak *harc árán*, mégpedig azokkal az iszkraellenesekkel és azzal a mocsárral vívott *harc árán* határozta meg, akiknek képviselői „kisebbségünkben" számbeli fölényben vannak. Ugyancsak érdekes volna a „tartalom" kérdésével kapcsolatban összehasonlítani, például, a régi „Iszkra" hat számát (46–51. sz.) és az új „Iszkra" tizenkét számát (52–63. sz.). De ezt majd más alkalommal.

dására, a szó és tett közötti ellentmondásra vezet. Mindenki rettenetesen szenved e miatt az ellentmondás miatt – és akkor megjelennek az új „Iszkra" Akszelrodjai és „Praktyik"-jai bölcs prédikációjukkal: a formának természetesen kell fejlődnie, csakis a tartalommal egyidejűleg!

Ide vezet a szervezeti kérdésben (1. pont) elkövetett kicsiny hiba, ha egy ostobaságot el akarnak *mélyíteni* és egy opportunista frázist filozófiailag akarnak megokolni. Lassú lépésben, bátortalan cikcakkban![37] – hallottuk már ezt a nótát, amikor a taktika kérdéseiről volt szó; most pedig szervezeti kérdésekkel kapcsolatban halljuk. *A szervezeti kérdésekben követett uszálypolitika az anarchista-individualista* gondolkodásmódjának természetes és szükségszerű terméke, amikor az anarchista-individualista *nézetek rendszerébe*, sajátos *elvi nézeteltérésekbe* kezdi foglalni a maga (eleinte talán véletlenszerű) anarchista elhajlásait. A Liga kongresszusán láttuk ennek az anarchizmusnak a kezdetét, az új „Iszkrá"-ban látjuk, hogyan kísérlik meg ezt az anarchizmust nézetek rendszerébe foglalni. Ezek a kísérletek fényesen igazolják azt a felfogást, amely már a kongresszuson elhangzott a szociáldemokráciához csatlakozó burzsoá intellektuel és az osztályérdekeinek tudatára ébredt proletár nézőpontja közti különbségre vonatkozólag. Például az új „Iszkra" ugyanazon „Praktyik"-ja, akinek éleselméjűségével már megismerkedtünk, szememre veti, hogy én a pártot úgy képzelem, mint valami „hatalmas gyárat", élén a Központi Bizottsággal mint igazgatóval (57. sz., melléklet). „Praktyik" nem is sejti, hogy ez a szörnyű szó, melyet szememre vetett, egyszeriben elárulja a burzsoá intellektuel gondolkodásmódját, aki nem ismeri a proletárszervezetnek sem az elméletét, sem a gyakorlatát. Éppen a gyár, amelyben némelyek csak valami mumust látnak, a kapitalista kooperációnak az a leg-

magasabb formája, amely a proletariátust egyesítette, fegyelmezte, megtanította a szervezkedésre, valamennyi többi dolgozó és kizsákmányolt népréteg élére állította. Éppen a marxizmus mint a kapitalizmus iskoláját kijárt proletariátus ideológiája tanította és tanítja meg az állhatatlan intellektueleket arra, hogy különbséget tegyenek a gyár kizsákmányoló oldala (az éhhaláltól való félelmen alapuló fegyelem) és szervező oldala (a magas fejlettségű technikán alapuló termelés feltételei által egyesített közös munkán alapuló fegyelem) között. A fegyelmet és szervezetet, amelyet a polgári intellektuel olyan nehezen tud magáévá tenni, a proletariátus éppen e gyári „iskola" révén különösen könnyen sajátítja el. A halálos félelem ettől az iskolától, szervező jelentőségének teljes meg nem értése éppen arra a gondolkodásmódra jellemző, amely a kispolgári életkörülményeket tükrözi vissza és az anarchizmusnak azt a válfaját szüli, amelyet a német szociáldemokraták Edelanarchismusnak neveznek, azaz a „nemes" úr anarchizmusát, mondhatnám, az úri anarchizmust. Az orosz nihilistákra ez az úri anarchizmus különösen jellemző. A pártszervezetben szörnyű „gyárat" lát, azt pedig, hogy a részt alárendelik az egésznek, a kisebbséget a többségnek, „jobbágyságnak" tekinti (lásd Akszelrod cikkeit), a központ vezetése alatt végbemenő munkamegosztás tragikomikus jajszóra fakasztja, mert csak azt látja benne, hogy az emberek kis „kerekekké és csavarokká" változnak (és ennek az átváltozásnak különösen gyilkos formáját látja abban, hogy szerkesztőkből munkatársak lesznek), a párt szervezeti szabályzatának említésére megvetően ajkát bigygyeszti és lenézően kijelenti (a „formalistáknak"), hogy jól megvolnánk szervezeti szabályzat nélkül is.

Hihetetlen, de tény: éppen így oktat ki engem Martov elvtárs az „Iszkra" 58. számában, s emellett – hogy meggyőzőbb legyen – „Levél egy elvtárshoz" című írá-

somban mondott tulajdon szavaimra hivatkozik. Hát nem „úri anarchizmus", nem uszálypolitika-e az, amikor a pártszerűség korszakában a zűrzavar, a körösdi korszakából vett példákkal *igyekeznek igazolni* a körösdi és az anarchia fenntartását és dicsőítését?

Miért nem volt szükségünk azelőtt szervezeti szabályzatokra? Mert a párt egyes körökből állott, amelyek semmiféle szervezeti kapcsolatban nem voltak egymással. Az egyik körből a másikba való átlépés csak az egyén „szabad akaratától" függött, az egyén pedig nem látta maga előtt az összesség akaratának semmiféle kialakult formájú kifejezését. A körökben a vitás kérdéseket nem a szervezeti szabályzat alapján döntötték el, hanem *„harccal és kiválással való fenyegetőzéssel"* – így fejeztem ki magam „Levél egy elvtárshoz" című írásomban*, általában több ilyen körben és különösen a mi saját hattagú szerkesztőségi bizottságunkban szerzett tapasztalataim alapján. A körök időszakában az ilyen jelenség természetes és elkerülhetetlen volt, de senkinek sem jutott eszébe, hogy ezt a jelenséget magasztalja, eszménynek tartsa, mindenki panaszkodott e miatt a szétforgácsoltság miatt, mindenki terhesnek érezte és epedve várta, hogy a szétszórt körök megformált pártszervezetté olvadjanak egybe. És most, amikor ez az egybeolvadás megtörtént, visszarángatnak bennünket, s a legmagasabb színvonalú szervezeti szempontokként anarchista frázist tálalnak fel nekünk! Azok, akik megszokták a családias körösdi kényelmes oblomovi[38] hálóköntösét és papucsát, a formális szervezeti szabályzatot szűknek, szorosnak, terhesnek, alantasnak, bürokratikusnak, jobbágyinak és az eszmei harc szabad „folyamatát" korlátozónak tekintik. Az úri anarchizmus nem érti, hogy a formális

* Lásd *Lenin* Összes Művei. 7. köt. Budapest 1965 23. old *Szerk.*

szervezeti szabályzat éppen azért szükséges, hogy'a szűk körösdi kapcsolatokat széles körű pártkapcsolatokkal helyettesítse. A körön belüli vagy a körök közötti kapcsolatnak nem kellett és nem lehetett formát adni, mert ez a kapcsolat barátságon vagy ösztönös, megokolatlan „bizalmon" alapult. A pártkapcsolatnak nem lehet és nem szabad sem ezen, sem azon alapulnia, ezt a kapcsolatot éppen a *formális*, „bürokratikusan" (a fegyelmezetlen intellektuel szempontjából bürokratikusan) megfogalmazott szervezeti szabályzat alapjára kell helyezni, s csak az ilyen szervezeti szabályzatnak a szigorú betartása nyújt biztosítékot a körösdi önkénnyel, a körösdi szeszélyeskedéssel, az eszmei harc szabad „folyamatának" nevezett civakodás körösdi módszereivel szemben.

Az új „Iszkra" szerkesztősége azt a tromfot játssza ki Alekszandrov ellen, hogy kioktatja: „a bizalom kényes dolog, nem lehet senkinek a szívébe, senkinek a fejébe beleverni" (56. sz., melléklet). A szerkesztőség nem érti, hogy éppen a bizalom, a *puszta* bizalom fogalmának ez a hangsúlyozása újra meg újra elárulja a szerkesztőség úri anarchizmusát és szervezeti uszálypolitikáját. Amikor csak egy körnek – a hattagú szerkesztő bizottságnak vagy az „Iszkra" szervezetnek voltam tagja, jogom volt annak indoklásául, hogy – teszem azt – nem óhajtok X-szel együtt dolgozni, csupán ösztönös bizalmatlanságomra hivatkozni anélkül, hogy azt megokoltam volna. Amióta párttag vagyok, *nincs jogom* csupán ilyen határozatlan bizalmatlanságra hivatkozni, mert az ilyen hivatkozás sarkig tárná a kaput a régi körösdi mindenféle szeszélye és önkényeskedése előtt; *köteles vagyok* „bizalmamat" vagy „bizalmatlanságomat" formális érvvel, azaz programunknak, taktikánknak, szervezeti szabályzatunknak erre vagy arra a formálisan meghatározott tételére való hivatkozással megindokolni; köteles-

ségem, hogy ne szorítkozzam az ösztönös „bizalomra" vagy „bizalmatlanságra", hanem el kell ismernem, hogy elhatározásaimról és általában a párt minden részének minden határozatáról *számot kell adni* az egész pártnak; a *formálisan előírt* úton kell „bizalmatlanságomat" kifejeznem; valamint az ebből a bizalmatlanságból eredő nézeteket és kívánságokat érvényesítenem. Az ösztönös „bizalom" *körösdi* álláspontjáról már felemelkedtünk a *párt*álláspontra, amely megköveteli, hogy a bizalom kifejezésének és *ellenőrzésének* kötelező és formálisan előírt módszereit betartsuk, a szerkesztőség viszont visszafelé rángat bennünket és uszálypolitikáját új szervezeti nézetnek nevezi!

Nézzük csak, hogyan vélekedik úgynevezett pártszerkesztőségünk azokról az irodalmi csoportokról, melyek a szerkesztőségben képviseletet követelhetnének. „Nem fogunk felháborodni, nem fogunk a fegyelemről kiabálni" – így oktatnak bennünket az úri anarchisták, akik mindenféle fegyelmet mindig és mindenütt lenéztek. Mi, úgymond, vagy „megállapodunk" (sic!) a csoporttal ha okosan viselkedik, vagy pedig kinevetjük követeléseit.

No lám, milyen fennkölt nemeslelkűség kerül itt szembe a vulgáris „gyári" formalizmussal! Valójában azonban a körösdi felújított frazeológiájával van dolgunk, amelyet a szerkesztőség tálal fel a pártnak, érezve, hogy nem pártszerv, hanem egy régi kör roncsa. Ennek az álláspontnak belső fonáksága elkerülhetetlenül ahhoz az *anarchista* bölcsességhez vezet, amely a képmutatóan már túlhaladottnak nyilvánított szétforgácsoltságot a szociáldemokrata szervezet *elvévé* emeli. Nincs szükség az alsóbb és felsőbb párttestületeknek és pártszerveknek semmiféle hierarchiájára – az úri anarchizmus ebben a hierarchiában csak a hivatalok, ügyosztályok stb. bürokratikus kiagyalását látja (lásd Akszelrod cikkét), – nincs semmi szükség arra, hogy a rész alávesse magát

az egésznek, nincs semmi szükség arra, hogy „formális-bürokratikus" módon leszögezzük a „megállapodás" vagy elhatárolás *pártszerű* módszereit, hadd szentesítse a szervezés „igazi szociáldemokrata" módszereire vonatkozó fecsegés a régi körösdi civakodásokat.

Itt adhat leckét – és adjon is – a „gyár" iskoláját kijárt proletár az anarchista individualizmusnak. Az öntudatos munkás már régen túl van a csecsemőkoron, amikor még idegenkedett az értelmiségitől mint olyantól. Az öntudatos munkás meg tudja becsülni a szociáldemokrata intellektuelek gazdagabb tudását, szélesebb politikai látókörét. De amilyen mértékben kialakul nálunk az *igazi* párt, az öntudatos munkásnak meg kell tanulnia megkülönböztetni a proletárhadsereg harcosának gondolkodásmódját az anarchista frázisokkal kérkedő burzsoá intellektuel gondolkodásmódjától, meg kell tanulnia, hogy a párttag kötelességeinek teljesítését ne csak az egyszerű tagoktól, hanem a „vezető emberektől" is *megkövetelje*, meg kell tanulnia, hogy a szervezeti kérdésekben jelentkező uszálypolitikát ugyanolyan megvetéssel sújtsa, mint annak idején a taktikai kérdésekben jelentkező uszálypolitikát!

A girondizmussal és az úri anarchizmussal van a legszorosabb összefüggésben az új „Iszkra" szervezeti kérdésekben elfoglalt álláspontjának utolsó jellegzetes sajátossága: az *autonomizmus* védelme a centralizmussal szemben. Éppen ez az elvi értelme (ha egyáltalán van értelme*) a bürokratizmus és egyeduralom miatt csapott jajveszékelésnek, „a nem iszkrások" (akik a kongresszuson az autonomizmust védték) „indokolatlan mellőzése feletti" sajnálkozásnak, a „feltétlen engedelmesség" követelése miatt csapott komikus lármának, a „pompa-

* Mint ebben a paragrafusban általában, itt is mellőzöm ezeknek a jajveszékeléseknek a „kooptációs" értelmét.

durság" miatti keserves panaszoknak stb. stb. Minden párt opportunista szárnya mindig védelmez és igazol mindenfajta elmaradottságot, programbelit, taktikait, szervezetit egyaránt. Az új „Iszkra" szervezeti elmaradottságának (uszálypolitikájának) védelme szoros kapcsolatban van az *autonomizmus* védelmével. Igaz, hogy az autonómizmus a régi „Iszkra" hároméves propagandája folytán általában szólva annyira lejáratta magát, hogy az új „Iszkra" *még* szégyelli nyíltan védelmébe venni; még biztosít bennünket a centralizmus iránti rokonszenvéről, de ezt csak azzal bizonyítja, hogy dőlt betűkkel írja a centralizmus szót. A valóságban az új „Iszkra" „igazi szociáldemokrata" (és nem anarchista?) quasi-centralizmusának „elvei" a bírálat legenyhébb érintésére lépten-nyomon elárulják az autonomizmus álláspontját. Vajon nem világos-e most mindenki előtt, hogy Akszelrod és Martov szervezeti kérdésekben Akimov felé fordultak? Vajon nem ismerték-e be ezt ők maguk ünnepélyesen a „nem iszkrások indokolatlan mellőzéséről" mondott nevezetes szavaikkal? És vajon Akimov és barátai pártkongresszusunkon nem az autonomizmust védelmezték-e?

Éppen az autonomizmust (ha ugyan nem az anarchizmust) védelmezték Martov és Akszelrod a Liga kongresszusán, amikor mulatságos buzgalommal bizonygatták, hogy a rész nem köteles alávetni magát az egésznek, hogy a rész az egészhez való viszonyának meghatározásában autonóm, hogy a Külföldi Liga szervezeti szabályzata, amely ezt a viszonyt megformulázza, a párt többségének akarata ellenére, a párt központi szervének akarata ellenére van érvényben. Éppen az autonomizmust védelmezi most nyíltan Martov elvtárs az új „Iszkra" hasábjain is (60. sz.) azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy a Központi Bizottság kiküldhet-e tagokat a helyi bizottságokba. Nem térek ki azokra a gyerekes

szofizmákra, melyekkel Martov elvtárs a Liga kongresszusán védelmezte és most az új „Iszkrá"-ban védelmezi az autonomizmust*, – számomra itt az a fontos, hogy a szervezeti kérdésekben megnyilvánuló opportunizmus jellegzetes elvi vonásaként megállapítsam azt a kétségtelen tendenciát, hogy *a centralizmussal szemben az autonomizmust védelmezzék.*

Alighanem az egyetlen próbálkozás a bürokratizmus fogalmának *elemzésére* a „formális *demokratikus*" elv szembeállítása a „formális *bürokratikus*" elvvel (a szerző kiemelése) az új „Iszkrá"-ban (53. sz.). Ebben a szembeállításban (melyet sajnos éppúgy nem fejtettek ki és nem magyaráztak meg, mint a nem iszkrásokra való utalást) van egy szemernyi igazság. Bürokratizmus versus** demokratizmus ugyanaz, mint centralizmus versus autonomizmus, ugyanaz, mint a forradalmi szociáldemokrácia szervezeti elve a szociáldemokrácia opportunistáinak szervezeti elvével szemben. Az utóbbi arra törekszik, hogy alulról felfelé haladjon és ezért mindenütt, ahol csak lehetséges és amennyire csak lehetséges, védelmezi az autonomizmust, a „demokratizmust", amely (azoknál, akikben több a buzgóság, mint a józan ész) egészen az anarchizmusig megy. Az előbbi felülről igyekszik kiindulni és a központi szervnek a résszel szemben való jogai és teljhatalma kibővítéséért száll síkra. A szétforgácsoltság és körösdi időszakában ez a legfelsőbb testület, amelyből a forradalmi szociáldemokrácia szervezetileg kiindulni igyekezett, szükségképpen az egyik – műkö-

* Amikor Martov elvtárs sorra vette a szervezeti szabályzat egyes pontjait, éppen azt a pontot *hagyta ki*, amely az egésznek a részhez való viszonyát tárgyalja: a Központi Bizottság „elosztja a párt erőit" (6. pont). Vajon lehet-e az erőket elosztani anélkül, hogy pártmunkásokat az egyik bizottságból a másikba helyezzenek át? Csakugyan, szinte kínos ilyen elemi dologgal foglalkozni.

** – szemben. – *Szerk.*

dése és forradalmi következetessége révén – legbefolyásosabb kör volt (a mi esetünkben az „Iszkra" szervezet). Abban az időszakban, amikor a párt tényleges egysége helyreállt, s az elavult körök ebben az egységben feloldódtak, ez a legfelsőbb testület szükségképpen a *pártkongresszus* mint a párt legfelsőbb szerve; a kongresszus az aktív szervezeteknek lehetőleg valamennyi képviselőjét egyesíti és, kinevezve a központi intézményeket (gyakran olyan összetételben, amely inkább kielégíti a párt haladottabb, mint elmaradott elemeit, jobban tetszik a párt forradalmi, mint opportunista szárnyának), a következő kongresszusig ezeket teszi meg a legmagasabb testületeknek. Legalábbis így szokott ez lenni az európai szociáldemokráciánál, bár ez a szokás, melyet az anarchisták elvből gyűlölnek, ha csak lassan is, ha nem is minden nehézség nélkül, ha nem is harc és marakodás nélkül, az ázsiai szociáldemokráciára is kezd kiterjedni.

Rendkívül érdekes, hogy a szervezeti kérdésekben jelentkező opportunizmus fentebb említett elvi vonásai (autonomizmus, úri vagy intellektuel anarchizmus, uszálypolitika és girondizmus), mutatis mutandis (a megfelelő változtatásokkal) fellelhetők a világ minden szociáldemokrata pártjában, mindenütt, ahol csak megvan a kettéoszlás forradalmi és opportunista szárnyra (és hol nincs ez meg?). Különösen világosan mutatkozott ez meg a legutóbbi időkben a németországi szociáldemokrata pártban, amikor a 20. szász választókerületben elszenvedett választási vereség (az úgynevezett Göhre-eset*) napirendre tűzte a párt szervezeti *elveinek*

* Göhre, akit 1903. június 16-án a 15. szász választókerület megválasztott a Reichstagba, a drezdai kongresszus[39] után lemondott mandátumáról; a 20. választókerület választói a Rosenow képviselő halálával megüresedett helyre újra Göhrét akarták jelölni. A párt

kérdését. A német opportunisták buzgalma különösen hozzájárult ahhoz, hogy az említett esettel kapcsolatban elvi síkon vetették fel a kérdést. Göhre (volt lelkész, a „Drei Monate Fabrikarbeiter" című meglehetősen ismert könyv szerzője és a drezdai kongresszus egyik „hőse") maga is dühödt opportunista, és a következetes német opportunisták folyóirata, a „Sozialistische Monatshefte"[40] azonnal „védelmére kelt".

A programbeli opportunizmus természetszerűen kapcsolatban van a taktikai opportunizmussal és a szervezeti kérdésekben jelentkező opportunizmussal. Wolfgang Heine elvtárs vállalkozott az „új" szempont kifejtésére. Hogy jellemezzem olvasóink előtt ezt a tipikus intellektuelt, aki csatlakozott a szociáldemokráciához és magával hozta az opportunista észjárást, elegendő lesz annyit mondanom, hogy Wolfgang Heine elvtárs valamivel kevesebb, mint egy német Akimov elvtárs, és valamicskével több, mint egy német Jegorov elvtárs.

Wolfgang Heine elvtárs a „Sozialistische Monatshefté"-ben ugyanolyan nagy garral vonult hadba, mint Akszelrod elvtárs az új „Iszkrá"-ban. Remek már maga a cikk címe: „Demokratikus széljegyzetek a Göhre-esethez" („Sozialistische Monatshefte", 4. sz., április). És a tartalom nem kevésbé hangzatos. W. Heine elvtárs tiltakozik a „választókerület autonómiájának megsértése" ellen, védelmezi a „demokratikus elvet", tiltakozik azellen, hogy a „kinevezett vezetőség" (azaz a párt központi vezetősége) beavatkozzon a nép szabad képviselőválasztásába. Nem véletlen incidensről van itt szó – oktat ki bennünket W. Heine elvtárs –, hanem

központi vezetősége és a szász kozponti agitációs bizottság szembeszállt ezzel, és bár formálisan nem volt joguk Gohre jelölésének megtiltására, mégis elérték azt, hogy Göhre lemondott a jelöltségről. A választásokon a szociáldemokraták vereséget szenvedtek.

„a párt bürokratizálási és centralizálási tendenciájáról" általában, egy olyan tendenciáról, amely – úgymond – már korábban is megfigyelhető volt, de most különösen veszedelmessé válik. „Elvileg el kell ismerni, hogy a párt helyi szervei a pártélet hordozói" (plágium Martov elvtársnak „Még egyszer kisebbségben" című brosúrájából). Ne „szokjunk hozzá ahhoz, hogy minden fontos politikai határozat egy központból indul ki", óvjuk a pártot olyan „doktrinér politikától, mely elveszíti kapcsolatát az élettel" (ez Martov elvtársnak a pártkongresszuson mondott beszédéből származik, amelyben Martov elvtárs azon az álláspontón volt, hogy „az élet megköveteli majd a magáét"). „...Ha a dolgok gyökeréig hatolunk – mélyíti el érvelését W. Heine –, ha eltekintünk a személyes összeütközésektől, amelyeknek, mint mindig, itt is jelentős szerepük volt, akkor ebben a *revizionistákkal* szemben mutatkozó ingerültségben" (a szerző kiemelése, aki feltehetőleg – a revizionizmus elleni harc és a revizionisták elleni harc fogalma – közti különbségre utal) „főleg a pártbeli hivatalos személyeknek az »*outsider elemekkel*« szemben tanúsított bizalmatlanságát látjuk" (W. Heine nyilván nem olvasta még az ostromállapot elleni harcról szóló brosúrát és ezért folyamodik ehhez az anglicizmushoz: Outsidertum), „a hagyomány bizalmatlanságát a szokatlannal szemben, a személytelen intézmény bizalmatlanságát az egyénivel szemben" (lásd Akszelrodnak a Liga kongresszusán az egyéni kezdeményezés elfojtására vonatkozólag előterjesztett határozati javaslatát), „egyszóval ugyanazt a tendenciát, amelyet már fentebb, mint a párt bürokratizálására és centralizálására irányuló tendenciát jellemeztünk."

A „fegyelem" fogalma W. Heine elvtársban nem kevésbé nemes felháborodást kelt, mint Akszelrod elvtársban. „...A revizionistákat – írja – a fegyelem hiányával vádolták, mert a »Sozialistische Monatshefté«-

be írtak, olyan lapba, amelyet nem is akartak szociáldemokrata folyóiratnak elismerni, mert nem áll *a párt ellenőrzése alatt*. Már maga az a kísérlet, hogy a »szociáldemokrata« fogalmat szűkítsék, már a *fegyelemnek* ilyen megkövetelése a szellemi alkotás terén, ahol feltétlen szabadságnak kell uralkodnia" (emlékezzünk csak vissza: az ideológiai harc folyamat, a szervezeti formák meg csak formák), „a bürokratizálásra és az egyéniség elnyomására irányuló tendenciáról tanúskodik." És még hosszan, hosszan, mindenféle hangnemben támadja W. Heine azt a gyűlöletes tendenciát, amely „*egy* nagy, mindent átfogó, a lehető legteljesebben centralizált szervezet megteremtésére, *egy* taktika, *egy* elmélet" kialakítására irányul; támadja a „feltétlen alárendelés", a „vak engedelmesség" követelését, támadja a „leegyszerűsített központosítást" stb. stb., pontosan „Akszelrod mintájára".

A W. Heine által megindított vita lángra kapott, és minthogy a német pártban ezt a vitát semmiféle kooptációs marakodás nem homályosította el, minthogy a német Akimovok nemcsak kongresszusokon, hanem állandóan külön sajtószervben is megmutatják igazi arculatukat, a vita hamarosan az ortodoxia és a revizionizmus szervezeti kérdésekben megnyilvánuló elvi tendenciáinak elemzésében csúcsosodott ki. A forradalmi irányzat (amelyet persze, akárcsak nálunk is, „diktátorsággal", „inkvizítorsággal" és egyéb szörnyű dolgokkal vádolnak) egyik képviselőjeként K. Kautsky lépett fel („Neue Zeit", 1904. 28. sz., „Wahlkreis und Partei" című cikk). W. Heine cikke – mondja Kautsky – „rávilágít az egész revizionista irányzat gondolatmenetére". Az opportunisták nemcsak Németországban, hanem Franciaországban is, Olaszországban is minden erejükkel küzdenek az autonomizmusért, a pártfegyelem gyengítéséért, teljes megszüntetéséért, tendenciáik mindenütt

dezorganizációhoz, a „demokratikus elvnek" *anarchizmussá* való elfajulásához vezetnek. „A demokrácia semmiképpen sem hatalomnélküliség – oktatja ki Kautsky azokat, akik a szervezeti kérdésben opportunisták –, a demokrácia nem anarchia, hanem a tömeg uralma megbízottjai felett, ellentétben a hatalom egyéb formáival, amelyeknél a nép állítólagos szolgái a valóságban a nép urai." K. Kautsky tüzetesen vizsgálja az opportunista autonomizmus bomlasztó szerepét a különböző országokban, kimutatja, hogy éppen „*a burzsoá elemek tömegének*" a szociáldemokráciához való csatlakozása* erősíti az opportunizmust, az autonomizmust és a fegyelem megsértésére irányuló tendenciákat; újra meg újra emlékeztet arra, hogy éppen „a szervezet az a fegyver, amellyel a proletariátus fel fogja szabadítani magát", hogy éppen „a szervezet a proletariátus sajátos fegyvere az osztályharcban".

Németországban, ahol az opportunizmus gyengébb, mint Franciaországban és Olaszországban, „az autonomista tendenciák egyelőre csak a diktátorok és főinkvizítorok, a kiátkozások** és eretnekszimatolások elleni, többé-kevésbé patetikus szónoklatokra, vég nélküli gáncsoskodásokra és marakodásokra vezettek, amelyeknek a megvitatása csak vég nélküli viszálykodást idézne elő".

Nem csoda, hogy Oroszországban, ahol az opportunizmus a pártban még gyengébb, mint Németországban,

* K. Kautsky példaképpen *Jaurèst* említi. Minél inkább hajlanak az ilyen emberek az opportunizmusra, „annál inkább saját szabad egyéniségük megengedhetetlen korlátozását kellett látniuk a pártfegyelemben".

** *Bannstrahl* – egyházi átok. Ez felel meg a németben az orosz „ostromállapotnak" és a „kivételes törvényeknek". Ez a német opportunisták „szörnyű szava".

az autonomista tendenciák kevesebb eszmét és több „patetikus szónoklatot" és civakodást eredményeztek.

Nem csoda, hogy Kautsky erre a következtetésre jut: „Valamennyi ország revizionizmusa talán egyetlen más kérdésben sem olyan egységes, minden változatossága és tarkasága mellett, mint éppen a szervezeti kérdésben." Az ortodoxia és a revizionizmus alapvető tendenciáit e téren Kautsky is ezekkel a „szörnyű szavakkal" formulázza meg: bürokratizmus versus (szemben) demokratizmus. Azt mondják– írja Kautsky–, hogy jogot adni a párt vezetőségének arra, hogy befolyást gyakoroljon a helyi választókerület (parlamenti) képviselőjelöltjének megválasztására – „aljas merénylet a demokratikus elv ellen, amely azt követeli, hogy minden politikai tevékenység alulról felfelé, a tömegek öntevékenysége útján bontakozzon ki, ne pedig felülről lefelé, bürokratikus úton... De ha egyáltalán van valamilyen demokratikus elv, akkor ez az, hogy a többségnek nagyobb súlya legyen, mint a kisebbségnek, nem pedig megfordítva..." Bármely választókerület parlamenti képviselőinek megválasztása az egész párt fontos ügye, és a pártnak legalábbis bizalmi emberei (Vertrauensmänner) útján befolyásolnia kell a jelölt kiválasztását. „Aki úgy véli, hogy mindez túlságosan bürokratikus vagy centralisztikus, az tegyen olyan javaslatot, hogy a jelölések valamennyi párttag (sämtliche Parteigenossen) közvetlen szavazása alapján történjenek. Aki ezt lehetetlennek tartja, az ne panaszkodjon a demokratizmus hiányára, amikor ezt a funkciót, akárcsak az egész párttal kapcsolatos több más funkciót is, egy vagy több pártfórum tölti be." A német pártban uralkodó „szokásjog" szerint az egyes választókerületek azelőtt is „elvtársiasan megegyeztek" a pártvezetőséggel az egyik vagy másik jelölt személyét illetően. „De a párt már túlságosan megnőtt ahhoz, hogy ez a hallgatólagos szokásjog

elegendő legyen. A szokásjog mint jog megszűnik, ha nem ismerik el többé magától értetődőnek, ha meghatározásainak tartalma, sőt maga a léte is vitássá válik. Ilyenkor elengedhetetlenné válik e jog pontos megformulázása, kodifikálása...", e jognak „pontos szabályzatbeli rögzítésére* (statutarische Festlegung) s egyúttal a fokozottabb szervezeti szigorra (grössere Staffheit) való áttérés".

Itt is tehát, más körülmények között, ugyancsak azt látjuk, hogy harc folyik a párt opportunista és forradalmi szárnya között a szervezeti kérdésben, hogy konfliktusba kerül egymással az autonomizmus és a centralizmus, a demokratizmus és a „bürokratizmus", a szervezettség és a fegyelem szigorának lazítására és fokozására irányuló tendencia, az állhatatlan intellektuel és a következetes proletár gondolkodásmódja, az intellektuel individualizmus és a proletár összetartás. Felmerül a kérdés, vajon milyen álláspontot foglalt el e konfliktus tekintetében a *polgári demokrácia* – nem az, amelyet az imposztor történelemnek titokban fel kellett volna tárnia Akszelrod elvtárs előtt, hanem a valódi, reális polgári demokrácia, amelynek Németországban ugyanolyan okos és éles szemű képviselői vannak, amilyenek nálunk az oszvobozsgyenyista urak. A német polgári demokrácia azonnal felfigyelt az új vitára és – mint az orosz is, mint mindig, mint mindenütt – azonnal szívvel-lélekkel a szociáldemokrata párt opportunista szárnya mellé állt. A német tőzsdetőke vezető

* K. Kautskynak ezeket a megjegyzéseit, amelyek szerint a hallgatólag elismert szokásjogot szervezeti szabályban rögzített jognak kell felváltania, rendkívül tanulságos összevetni azzal a „váltással", amely most a pártkongresszus óta végbemegy pártunkban és különösen a szerkesztőségben. Vö. Vera Zaszulics beszédével (lásd a Liga kongresszusa, 66. és köv. old.), aki aligha van tudatában a végbemenő váltás egész jelentőségének.

lapja, a „*Frankfurter Zeitung*" dörgedelmes vezércikkel lépett a porondra („Frankfurter Zeitung", 1904. április 7-i, 97. sz., Abendblatt*), amely azt mutatja, hogy Akszelrod szemérmetlen plagizálása valósággal betegséggé válik a német sajtóban. A frankfurti tőzsde szigorú demokratái ostorozzák a szociáldemokrata pártban uralkodó „önkényuralmat", a „pártdiktatúrát", a „pártvezetőség autokratikus uralmát", ezeket a „kiátkozásokat", melyekkel „mintha az egész revizionizmust akarnák büntetni" (emlékezzünk „az opportunizmus hamis vádjára"), a „vak engedelmességnek", a „merev fegyelemnek" ezt a követelését, „a szolgai engedelmesség" követelését, a párttagok „politikai hullákká" való változtatását (ez még sokkal erősebb, mint a kis csavarok és kerekek!). „Láthatjuk, hogy minden egyéni sajátosságot, minden egyéniséget üldöznek – méltatlankodnak a tőzsdelovagok a szociáldemokráciában uralkodó antidemokratikus viszonyok láttán –, mert attól félnek, hogy ezek a francia állapotokhoz, jaurèsizmusra és millerandizmusra vezetnek, mint ahogy azt Sindermann, ennek a kérdésnek előadója" a szászországi szociáldemokraták kongresszusán „nyíltan megmondotta".

Ha tehát az új „Iszkrá"-ban a szervezeti kérdésről elhangzott új szavaknak egyáltalán van elvi értelme, nem fér hozzá kétség, hogy ez opportunista értelem. Ezt a következtetést megerősíti forradalmi és opportunista szárnyra szakadt pártkongresszusunk egész elemzése, valamint az *összes* európai szociáldemokrata pártok példája, amelyekben a szervezeti kérdésekben jelentkező opportunizmus ugyanazokban a tendenciákban, ugyanazokban a vádaskodásokban, sőt igen gyak-

* – esti kiadás. – *Szerk.*

ran ugyanazokban a szavakban jut kifejezésre. A különböző pártok nemzeti sajátosságai és az egyes országok különböző politikai viszonyai persze rányomják erre bélyegüket, s ennélfogva a német opportunizmus egyáltalán nem hasonlít a franciára, a francia az olaszra, az olasz az oroszra. De a viszonyok említett különbözősége ellenére mindezeknek a pártoknak forradalmi és opportunista szárnyra való azonos alapmegoszlása, az opportunizmusnak a szervezeti kérdésben tapasztalható azonos gondolatmenete és tendenciái világosan kitűnnek.* A radikális értelmiség számos képviselője van marxistáink és szociáldemokratáink soraiban, s ez elkerülhetetlenné tette és teszi a radikális intellektuel gondolkodásmódjából fakadó opportunizmus elterjedését a legkülönfélébb területeken és a legkülönfélébb formákban. Mi harcoltunk az opportunizmus ellen világnézetünk fő kérdéseiben, a program kérdéseiben, és az a körülmény, hogy céljaink teljesen eltérők, elkerülhetetlenül oda vezetett, hogy a szociáldemokraták visszavonhatatlanul elhatárolták magukat a legális marxizmusunkat megrontó liberálisoktól. Mi harcoltunk az opportunizmus ellen a taktika kérdéseiben, és Kricsevszkij és Akimov

* Manapság senki sem fog kételkedni abban, hogy az orosz szociáldemokratáknak ökonomistákra és politikusokra való régi megoszlása taktikai kérdésekben ugyanaz a fajta megoszlás volt, mint az egész nemzetközi szociáldemokrácia opportunistákra és forradalmárokra való megoszlása, bár igen nagy különbség van egyfelől Martinov és Akimov elvtárs, másfelől von Vollmar és von Elm vagy Jaurès és Millerand elvtárs között. Ugyanígy kétségtelen a szervezeti kérdésekben mutatkozó alapvető megoszlás hasonlósága is, bár roppant különbségek vannak a politikailag jogfosztott és politikailag szabad országok viszonyai között. Rendkívül jellemző, hogy az új „Iszkra" elvhű szerkesztősége futólag érintette ugyan a Kautsky és Heine között folyó vitát (64. sz.), de félénken *megkerülte* a szervezeti kérdésekben megnyilvánuló *minden* opportunizmus és minden ortodoxia *elvi* tendenciáinak kérdését.

elvtársakkal való nézeteltérésünk ezekben a kevésbé fontos kérdésekben természetesen csak időleges volt, és semmiféle külön párt alakulása nem kísérte. Most Martovnak és Akszelrodnak a szervezeti kérdésben jelentkező opportunizmusát kell leküzdenünk; ezek a kérdések természetesen még kevésbé jelentősek, mint a program és a taktika kérdései, de most ezek kerültek pártéletünk előterébe.

Az opportunizmus elleni harcról szólva sohasem szabad megfeledkeznünk az egész mai opportunizmus jellegzetes, minden elképzelhető téren megnyilvánuló vonásairól: határozatlanságáról, elmosódottságáról, megfoghatatlanságáról. Az opportunista alaptermészeténél fogva mindig kitér a határozott és végleges kérdésfeltevés elől, középutat keres, kígyóként tekeredzik egymást kizáró szempontok között, igyekszik „egyetérteni" ezzel is, azzal is, s nézeteltéréseit apró javításokra, kételyekre, szerény és ártatlan kívánságokra stb. stb. redukálja. Eduard Bernstein elvtárs, a programkérdések opportunistája, „egyetért" a párt forradalmi programjával, és bár bizonyára e program „gyökeres reformját" kívánja, azt mégis időszerűtlennek, célszerűtlennek, kevésbé fontosnak tartja, mint a „kritika" „általános elveinek" tisztázását (amelyek legfőképpen a polgári demokrácia elveinek és kifejezéseinek kritikátlan átvételében állnak). Von Vollmar elvtárs, a taktikai kérdések opportunistája, szintén egyetért a forradalmi szociáldemokrácia régi taktikájával és szintén inkább szavalásokra, apró javításokra, kis gúnyolódásokra szorítkozik, anélkül, hogy bárminemű határozott „miniszterialista" taktikával[41] lépne fel. Martov és Akszelrod elvtársak, a szervezeti kérdések opportunistái, a nyílt kihívások ellenére mindeddig szintén nem léptek porondra semmiféle határozott elvi tétellel, amelyet „szervezeti szabályzatban rögzíteni lehetne"; ők is kívánatosnak tartják,

feltétlenül kívánatosnak tartják szervezeti szabályzatunk „gyökeres reformját" („Iszkra", 58. sz. 2. old. 3. hasáb), de jobbnak látják először „az általános szervezeti kérdésekkel" foglalkozni (mert az 1. pont ellenére is centralisztikus szervezeti szabályzatunknak ténylegesen gyökeres reformja, ha az új „Iszkra" szellemében vinnék keresztül, elkerülhetetlenül autonomizmushoz vezetne, Martov elvtárs viszont természetesen még maga előtt sem akarja beismerni, hogy megvan benne az *elvi* tendencia az autonomizmus irányában). Ezért a szervezeti kérdésben elfoglalt „elvi" álláspontjuk a szivárvány minden színében játszik: túlnyomórészt jámbor, patetikus szavalatok az önkényuralomról és a bürokratizmusról, a vak engedelmességről, a kis kerekekről és csavarokról – annyira jámborak, hogy egyelőre roppant nehéz különválasztani bennük a valóban elvi értelmet a valóban kooptációs értelemtől. De – minél mélyebbre megyünk az erdőbe, annál több a fa: a gyűlölt „bürokratizmus" elemzésére és pontos meghatározására irányuló kísérletek óhatatlanul az autonomizmushoz, az „elmélyítésre" és megindoklásra irányuló kísérletek elkerülhetetlenül az elmaradottság igazolásához, uszálypolitikához, girondista frázisokhoz vezetnek. Végül megjelenik a színen, mint az egyetlen igazán meghatározott és ezért a gyakorlatban (a gyakorlat mindig megelőzi az elméletet) különösen világosan mutatkozó elv, az *anarchizmus* elve. A fegyelem kigúnyolása, autonomizmus, anarchizmus – ez az a létra, amelyen hol leereszkedik, hol felkapaszkodik a mi szervezeti opportunizmusunk, fokról fokra ugrándozva és ügyesen kibújva elveinek határozott megfogalmazása alól*.

* Aki emlékszik az 1. pont körüli vitára, az most világosan látni fogja, hogy Martov elvtársnak és Akszelrod elvtársnak az 1. ponttal kapcsolatban elkövetett hibája, ha tovább fejlesztik és elmélyítik,

Pontosan ugyanez a fokozatosság figyelhető meg mind a programmal, mind a taktikával kapcsolatban megnyilvánuló opportunizmusnál is: az „ortodoxia", az igazhitűség, a korlátoltság és a merevség kigúnyolása – revizionista „kritika" és kormányszocializmus – polgári demokrácia.

A fegyelem gyűlöletével szoros pszichológiai kapcsolatban van a *sértődöttségnek* az a szűnni nem akaró, elnyújtott hangja, amely általában az összes mai opportunisták és különösen kisebbségünk minden írásából kicsendül. Üldözik, szorongatják, kiebrudalják, ostromolják, agyongyötrik őket. Ezek a kifejezések sokkal több pszichológiai és politikai igazságot tartalmaznak,

elkerülhetetlenül szervezeti opportunizmushoz vezet. Martov elvtárs alapgondolata – hogy bárki tetszése szerint párttagnak tekintheti magát – éppen a hazug „demokratizmus", a párt alulról felfelé való építésének eszméje. Az én eszmém viszont „bürokratikus" abban az értelemben, hogy a pártot felülről lefelé kell építeni, a pártkongresszustól az egyes pártszervezetekig. Mind a polgári intellektuel gondolkodásmódja, mind az anarchista frázisok, mind az opportunista, uszálypolitikus éleselmejűség – mindez már az 1. pontról folytatott vita során felszínre került. Martov elvtárs az „Ostromállapot"-ban (20. old.) az új „Iszkrá-"ban „megkezdett gondolati munkáról" beszél. Ez annyiban igaz, hogy Martov és Akszelrod az 1. ponttól kezdve csakugyan új irányba terelik a gondolkodást. Csak az a baj, hogy ez az opportunista irány. Minél tovább „dolgoznak" majd *ebben* az irányban, minél jobban megtisztul ez a munka a kooptációs marakodástól, annál mélyebben süllyednek majd a mocsárba. Plehanov elvtárs ezt már a pártkongresszuson világosan látta és a „Mit ne tegyünk" c. cikkben ismételten figyelmeztette őket: hajlandó vagyok még kooptálni is benneteket, csak ne menjetek ezen az úton, amely kizárólag opportunizmushoz és anarchizmushoz vezet. – Martov és Akszelrod nem hallgattak a jó tanácsra: hogyan? ne menjünk? egyetértsünk Leninnel abban, hogy a kooptálás csak marakodás? Soha! Megmutatjuk neki, hogy elvhű emberek vagyunk! – És megmutatták. Mindenkinek szemléltetően megmutatták, hogy amennyiben vannak új elveik ezek – opportunista elvek.

mint ahogy ezt alkalmasint a gyötörtekről és gyötrőkről szóló kedves és szellemes tréfa szerzője maga gyanította[42]. Valóban, vegyük csak elő pártkongresszusunk jegyzőkönyvét, és meglátjuk, hogy a kisebbség csupa megbántottból áll, mindazokból, akiket a forradalmi szociáldemokrácia valamikor valamiért megbántott. Itt vannak a bundisták és a rabocsejegyelősök, akiket annyira „megbántottunk", hogy eltávoztak a kongresszusról, itt vannak a juzsnijrabocsijisták, akik halálosan megsértődtek általában a szervezetek és különösen az ő szervezetük feloszlatása miatt, itt van Mahov elvtárs, akit megbántottak, valahányszor felszólalt (mert minden alkalommal jól felsült), itt van végül Martov elvtárs és Akszelrod elvtárs, akiket azzal bántottak meg, hogy a szervezeti szabályzat 1. pontjának kérdésében „az opportunizmus hamis vádjával" illették őket, és hogy a választásoknál vereséget szenvedtek. És mindezek a keserű sérelmek nem a megengedhetetlen élcelődéseknek, éles kirohanásoknak, bőszült polémiának, ajtócsapkodásnak és ökölrázásnak a véletlen eredményei voltak, ahogy azt igen sok nyárspolgár ma is gondolja, hanem az „Iszkra" egész háromesztendős ideológiai munkájának elkerülhetetlen politikai eredményei. Ha mi e három év folyamán nemcsak szánkat jártattuk, hanem kifejeztük azt a meggyőződésünket, amelynek tetté kell válnia, akkor a kongresszuson mindenképpen harcolnunk kellet az iszkraellenesek és a „mocsár" ellen. És amikor az első sorokban nyílt sisakkal küzdő Martov elvtárssal együtt ilyen tömérdek sok embert megbántottunk, akkor már csak az kellett, hogy egy kicsit, egy icipicit megbántsuk Akszelrod elvtársat és Martov elvtársat – és csordultig telt a pohár. A mennyiség átcsapott minőségbe. Megtörtént a tagadás tagadása. A megbántottak elfelejtették kölcsönös sérelmeiket, zokogva egymás

nyakába borultak és magasra emelték a „leninizmus elleni felkelés" * zászlaját.

A felkelés — remek dolog, amikor az élenjáró elemek kelnek fel a reakciós elemek ellen. Amikor a forradalmi szárny kel fel az opportunista szárny ellen — ez jó. De amikor az opportunista szárny kel fel a forradalmi szárny ellen — ez rossz.

Plehanov elvtárs úgyszólván mint hadifogoly kénytelen ebben a csúnya dologban részt venni. Ő úgy igyekszik „a szívén könnyíteni", hogy a „többség" javát szolgáló egyik vagy másik határozat szerzőjének egy-egy ügyetlen mondását kihalássza és így kiált fel: „Szegény Lenin elvtárs! Mondhatom, kitűnőek az ő ortodox hívei!" („Iszkra", 63. sz., melléklet).

Nos, Plehanov elvtárs, ha én szegény vagyok, akkor az új „Iszkra" szerkesztősége már igazán koldusbotra jutott. Akármilyen szegény vagyok is, olyan abszolút nyomorba mégsem jutottam még, hogy kénytelen volnék figyelmen kívül hagyni a pártkongresszust, s hogy a bizottsági tagok határozataiban keressek anyagot elmésségem gyakorlására. Akármilyen szegény vagyok is, még mindig ezerszerte gazdagabb vagyok azoknál, akiknek a hívei nem véletlenül ejtenek el egy-egy ügyetlen mondatot, hanem minden kérdésben, a szervezeti kérdésekben is, a taktikai kérdésekben is, a programkérdésekben is makacsul és kitartóan ragaszkodnak olyan elvekhez, melyek ellenkeznek a forradalmi szociáldemokrácia elveivel. Akármilyen szegény vagyok is, odáig még nem jutottam, hogy kénytelen volnék a

* Ez a csodálatra méltó kifejezés Martov elvtárstól származik („Ostromállapot", 68. old.). Martov elvtárs kivárta azt az időt, amikor otödmagával lesz, hogy „felkelést" szítson egyedül ellenem. Ügyetlenül polemizál Martov elvtárs: azzal akarja megsemmisíteni ellenfelét, hogy túlzott bókokat mond neki.

nyilvánosság előtt eltitkolni ilyen hívek dicséretét. Az új „Iszkra" szerkesztősége pedig kénytelen ezt tenni.

Tudják-e önök, olvasóim, mi az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt Voronyezsi Bizottsága? Ha nem tudnák, olvassák el a pártkongresszus jegyzőkönyvét. Abból meg fogják tudni, hogy ennek a bizottságnak az irányát teljes egészében kifejezésre juttatja Akimov elvtárs és Bruker elvtárs, akik a kongresszuson minden vonalon a párt forradalmi szárnya ellen harcoltak, és akiket Plehanov elvtárstól kezdve egészen Popov elvtársig mindenki számtalanszor sorolt az opportunistákhoz. Nos, ez a Voronyezsi Bizottság januári röplapjában (12. sz., 1904. január) kijelenti:

„Szüntelenül növekvő pártunkban a múlt évben nagy és fontos esemény zajlott le: az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártnak –szervezete képviselőinek–II. kongresszusa. A pártkongresszus egybehívása igen bonyolult és a monarchikus rendszer viszonyai között igen kockázatos, nehéz dolog, és ezért nem csoda, ha a kongresszus összehívásának lebonyolítása *korántsem volt tökéletes*, és maga a kongresszus, bár teljesen zavartalanul folyt le, nem elégítette ki mindazokat a követelményeket, amelyeket a párt vele szemben támasztott. Azokat az elvtársakat, akiket 1902-ben a konferencia (tanácskozás) megbízott a kongresszus összehívásával, letartóztatták, és a *kongresszust olyan személyek szervezték, akiket az oroszországi szociáldemokráciának csupán egyetlen irányzata – az iszkrás irányzat – küldött ki. Sok* szociáldemokrata, de nem iszkrás szervezetet nem vontak be a kongresszus munkájába: *részben ez az oka annak*, hogy a kongresszus a párt *programjának és szervezeti szabályzatának* kidolgozásával kapcsolatos feladatát *rendkívül hiányosan* teljesítette; a kongresszus résztvevői maguk is beismerik, hogy a szervezeti szabályzatnak komoly hiányai vannak, melyek »veszélyes félreértésekhez vezethetnek«. A kongresszuson maguk az iszkrások két részre szakadtak és az OSZDMP sok vezető funkcionáriusa, aki azelőtt, úgy látszott, teljes egészében elfogadta az »Iszkra« akcióprogramját, felismerte, hogy az »Iszkra« számos nézete, amelyeket *főképp Lenin és Plehanov* képvisel, életképtelen. Bár a kongresszuson ez utóbbiak kerekedtek felül, a gyakorlati élet ereje, a reális munkának a követelményei, amelyben valamennyi nem iszkrás is részt vesz, gyorsan kijavítják a teoretikusok hibáit, és a kongresz-

szus után máris komoly javulásokat eredményeztek. *Az »Iszkra« erősen megváltozott és igéri*, hogy nagymértékben figyelembe veszi általában a szociáldemokrácia vezető embereinek követeléseit. Ily módon, ha a *kongresszus munkáját* a következő kongresszusnak *revideálnia kell is*, és ha az elvégzett munka, amint az a kongresszus résztvevői előtt is nyilvánvaló, nem kielégítő, és *ezért az ott született határozatokat a párt nem is teheti magáévá mint megmásíthatatlan határozatokat*, a kongresszus tisztázta a helyzetet a pártban, gazdag anyagot nyújtott a párt további elméleti és szervezeti tevékenysége számára és óriási, tanulságos tapasztalatot jelentett az általános pártmunka számára. A kongresszus határozatait és az általa kidolgozott szervezeti szabályzatot az összes szervezetek *figyelembe fogják venni*, de nyilvánvaló fogyatékosságaikra való *tekintettel*, sok szervezet *tartózkodni fog attól, hogy kizárólag ezeket tekintse zsinórmértéknek.*

A Voronyezsi Bizottság, amely megértette az általános pártmunka egész fontosságát, élénken *reagált* a kongresszus szervezésével kapcsolatos valamennyi kérdésre. A bizottság tudatában van a kongresszusi események egész fontosságának, *üdvözli* a Központi Lappá (vezető sajtószervvé) lett *»Iszkrá«-ban bekövetkezett fordulatot.*

Bár a pártban és a Központi Bizottságban kialakult helyzet *még* nem elégít ki bennünket, azt hisszük, hogy közös erőfeszítéssel tökéletesíteni fogjuk a pártszervezés nehéz munkáját. A hazug híresztelésekre való tekintettel a Voronyezsi Bizottság kijelenti az elvtársaknak, hogy a Voronyezsi Bizottságnak a pártból való kilépéséről szó sem lehet. A Voronyezsi Bizottság igen jól tudja, milyen veszedelmes precedens (példa) lenne egy olyan munkásszervezetnek az OSZDMP-ből való kilépése, amilyen a Voronyezsi Bizottság, *milyen szemrehányásként nehezedne ez a pártra*, és mennyire hátrányos volna azokra a munkásszervezetekre nézve, amelyek ezt a példát esetleg követnék. Nem szabad új szakadásokat előidéznünk, hanem állhatatosan törekednünk kell arra, hogy az összes öntudatos munkásokat és szocialistákat egyetlen pártban egyesítsük. Ezenkívül a II. kongresszus rendes, nem pedig alakuló kongresszus volt. A pártból csakis pártbíróság zárhat ki, és semmiféle szervezetnek, még magának a Központi Bizottságnak sincs joga

valamely szociáldemokrata szervezetet kizárni a pártból. Sőt, a II. kongresszuson elfogadott szervezeti szabályzat 8. pontja szerint minden szervezet helyi ügyei intézésében autonóm (önálló), és ezért a *Voronyezsi Bizottságnak teljes mértékben jogában áll, hogy az életben és a pártban érvényesítse saját szervezeti nézeteit.*"

Az új „Iszkra" szerkesztősége, amely a 61. számban hivatkozik erre a röplapra, közölte az idézett tiráda második, nagyobb betűvel szedett részét. Az apróbb betűvel szedett első részt a szerkesztőség *jobbnak látta elhagyni.*

Elszégyellte magát.

s) EGY ÉS MÁS A DIALEKTIKÁRÓL. KÉT FORDULAT

Ha egy pillantást vetünk pártválságunk fejlődésére általában, könnyen megállapíthatjuk, hogy alapjában mindkét harcoló fél összetétele egész idő alatt kevés kivétellel egy és ugyanaz volt. Ez a harc pártunk forradalmi és opportunista szárnyának harca volt. De ez a harc a legkülönbözőbb szakaszokon ment keresztül, és mindenkinek pontosan ismernie kell mindegyik szakasz sajátosságait, ha a már felgyülemlett óriási irodalomban, a töredékes utalások, az összefüggésükből kiragadott idézetek, egyes vádak stb. stb. tömkelegében el akar igazodni.

Felsoroljuk az egymástól világosan megkülönböztethető fő szakaszokat: 1) Vita a szervezeti szabályzat 1. pontjáról. Merőben eszmei harc a szervezet alapelveiről. Plehanov meg én kisebbségben vagyunk. Martov meg Akszelrod opportunista szövegezést ajánlanak, és kiderül, hogy az opportunisták befolyása alá kerültek.

2) Az „Iszkra" szervezet szakadása a központi bizottsági jelöltek névsorával kapcsolatban: Fomin vagy Vasziljev az ötösbizottságban, Trockij vagy Travinszkij a hármasbizottságban. Plehanov meg én megszerezzük a többséget (kilenc hét ellen), — ami részben éppen annak köszönhető, hogy az 1. pont kérdésében kisebbségben voltunk. Martov koalíciója az opportunistákkal a valóságban igazolta mindazon aggályokat, amelyeket a szervező bizottsági incidens keltett bennem. 3) A szervezeti szabályzat egyes részleteire vonatkozó viták folytatása. Martovot megint az opportunisták mentik meg. Mi megint kisebbségben vagyunk és síkraszállunk a kisebbség jogaiért a központi szervekben. 4) Hét szélsőopportunista elhagyja a kongresszust. Mi kerülünk többségbe és a választásokon legyőzzük a koalíciót (az iszkrás kisebbség, a „mocsár" és az iszkraellenesek koalícióját). Martov és Popov visszautasítják a hármasbizottságainkban felajánlott helyeket. 5) A kongresszus utáni marakodás a kooptálás miatt. Az anarchista magatartás és az anarchista frázis tobzódása. A „kisebbségben" a legkevésbé következetes és legkevésbé állhatatos elemek kerekednek felül. 6) Plehanov, hogy elkerülje a szakadást, áttér a „kill with kindness" politikájára. A „kisebbség" elfoglalja a Központi Lap szerkesztőségét és a Párttanácsot, s teljes erővel támadja a Központi Bizottságot. Továbbra is minden visszhangzik a marakodástól. 7) A Központi Bizottság ellen irányuló első támadást visszavertük. Mintha a marakodás valamelyest elcsendesednék. Lehetővé válik két merőben eszmei, a pártot nagyon nyugtalanító kérdés aránylag nyugodt megvitatása: a) mi a politikai jelentősége és magyarázata pártunk „többségre" és „kisebbségre" oszlásának, amely a II. kongresszuson alakult ki és valamennyi régi megoszlásnak a helyébe lépett? b) mi az elvi jelentősége az új „Iszkra" új álláspontjának a szervezeti kérdésben?

Mindegyik szakaszt a harc lényegesen különböző állása és a támadás más-más közvetlen célja jellemzi; mindegyik szakasz úgyszólván egy általános hadjáratnak egy-egy külön ütközete. Semmit sem érthetünk meg harcunkból, ha nem tanulmányozzuk minden egyes ütközet konkrét körülményeit. Ezek megvizsgálása után viszont világosan látni fogjuk, hogy a fejlődés valóban dialektikus úton, ellentmondásokon keresztül halad: a kisebbségből többség lesz, a többségből kisebbség; mindkét fél védelemből támadásba és támadásból védelembe megy át; az eszmei harc kiindulópontjának (az 1. pontnak) „tagadása" átadja helyét a mindent betöltő marakodásnak*, de ezután megkezdődik a „tagadás tagadása", és miután a különféle központi szervekben istenadta feleségünkkel jól-rosszul „összeszoktunk", visszatérünk a kiindulóponthoz, a merőben eszmei harchoz, de ez a „tézis" immár az „antitézis" összes eredményeivel gazdagodott és magasabb szintézissé lett, amikor az 1. ponttal kapcsolatban elkövetett elszigetelt, véletlenszerű hiba a szervezeti kérdésben jelentkező opportunista nézeteknek a quasi-rendszerévé nőtt, amikor ennek a jelenségnek kapcsolata pártunk forradalmi és opportunista szárnyra való alapvető megoszlásával mindenki előtt egyre világosabbá válik. Egyszóval, nemcsak a zab nő Hegel szerint, hanem az orosz szociáldemokraták is Hegel szerint hadakoznak egymással.

De a nagy hegeli dialektikát, amelyet a marxizmus átvett és talpára állított, sohasem szabad összetéveszteni azzal a vulgáris módszerrel, amely a párt forradalmi szárnyától az opportunista szárnyhoz átpártolt politiku-

* A marakodás és az elvi ellentétek elhatárolásának nehéz kérdése most önmagától megoldódik: mindaz, ami a kooptálásra vonatkozik, marakodás; minden, ami a kongresszusi harc elemzésére, az 1. pont körüli vitákra és az opportunizmus meg az anarchizmus felé történt fordulatra vonatkozik, elvi nézeteltérés.

sok cikcakkjait igyekszik igazolni, azzal a vulgáris eljárással, amely az egyes kijelentéseket, az egységes folyamat különböző szakaszainak egyes fejlődési mozzanatait egy kalap alá veszi. A valódi dialektika nem egyéni hibákat igazol, hanem az elkerülhetetlen fordulatokat tanulmányozza, és a fejlődés legrészletesebb, legkonkrétabb tanulmányozása alapján bebizonyítja elkerülhetetlenségüket. A dialektika alaptétele: nincs absztrakt igazság, az igazság mindig konkrét... Továbbá nem szabad összetéveszteni ezt a nagy hegeli dialektikát azzal a sekélyes életbölcsességgel sem, amelyet ez az olasz közmondás fejez ki: mettere la coda, dove non va il capo (ahol nem fér át a fejed, dugd át a farkad).

Pártharcunk dialektikus fejlődésének eredményét két fordulat fejezi ki. A pártkongresszus, amint azt Martov elvtárs „Még egyszer kisebbségben" című brosúrájában helyesen megállapította, valóságos fordulat volt. Éppígy igazuk van a kisebbség azon tréfacsinálóinak is, akik azt mondják: a világot a forradalmak viszik előre, nos hát csináltunk egy forradalmat! A kongresszus után csakugyan csináltak forradalmat; az is igaz, hogy a világot, általában, a forradalmak viszik előre. De ezzel az általános megállapítással még nem határozzuk meg minden konkrét forradalom konkrét jelentőségét: a felejthetetlen Mahov elvtárs felejthetetlen mondását parafrazálva, vannak reakció jellegű forradalmak. Annak megállapítására, vajon ez vagy az a konkrét forradalom előre vagy hátra vitte-e a „világot" (pártunkat), tudnunk kell, hogy a párt forradalmi vagy opportunista szárnya volt-e az a reális erő, amely a fordulatot véghezvitte, tudnunk kell, hogy forradalmi vagy opportunista elvek lelkesítették-e a harcosokat.

Pártkongresszusunk az orosz forradalmi mozgalom történetében a maga nemében egyetlen, soha nem tapasztalt jelenség volt. Először sikerült egy konspiratív

forradalmi pártnak az illegalitás sötétjéből kilépni a napvilágra, s mindenkinek megmutatni belső pártharcunk egész menetét és kimenetelét, egész pártunknak, valamint a párt minden valamelyest jelentékeny részének arculatát a program, a taktika és a szervezés kérdéseiben. Először sikerült megszabadulnunk a körösdi lazaság és a forradalmi nyárspolgáriasság hagyományaitól, először sikerült összehozni tucatnyi igen különböző, egymással szemben gyakran elkeseredetten ellenséges magatartást tanúsító és kizárólag az eszme erejével egymáshoz kapcsolt csoportot, amelyek készek voltak (elvben) arra, hogy feláldozzanak minden csoportsajátosságot és csoportönállóságot a hatalmas, a valóságban most általunk először megteremtett egész: *a párt* javára. De a politikában önként nem hoznak áldozatokat, ki kell harcolni őket. A szervezetek feloszlatása körüli harc szükségképpen szörnyen elkeseredett harc volt. A nyílt, szabad harc friss fuvallata viharrá nőtt. Ez a vihar elsöpörte — és nagyszerű, hogy elsöpörte! — a körösdi érdekeknek, érzéseknek és hagyományoknak kivétel nélkül minden maradványát és először teremtett igazi pártfunkcionárius testületeket.

De hogy minek nevezem magam és mi vagyok, az nem egy és ugyanaz. Más elvben feláldozni a körösdit a párt javára és megint más a saját körünkről lemondani. A friss fuvallat túlságosan frissnek bizonyult azok számára, akik megszokták a nyárspolgáriasság fülledt levegőjét. „A párt nem viselte el első kongresszusát" — ahogy ezt Martov elvtárs „Még egyszer kisebbségben" című brosúrájában (véletlenül) helyesen megjegyezte. Túlságosan nagy volt a sértődöttség a szervezetek feloszlatása miatt. A tomboló vihar felkavarta pártfolyamunk fenekének egész iszapját, s az iszap bosszút állt. A régi, begyepesedett körösdi legyűrte a még fiatal pártelvet. A párt szétvert opportunista szárnya a véletlen

akimovi zsákmányon erőre kapva — persze ideiglenesen — fölülkerekedett a forradalmi szárnyon.

Az eredmény az új „Iszkra", mely kénytelen tovább fejleszteni és elmélyíteni szerkesztőinek a pártkongresszuson elkövetett hibáját. A régi „Iszkra" a forradalmi harc igazságait tanította. Az új „Iszkra" életbölcsességre tanít: engedékenységre és megférésre. A régi „Iszkra" a harcos ortodoxia lapja volt. Az új „Iszkra" az opportunizmus felújításával ajándékoz meg minket — főképpen szervezeti kérdésekben. A régi „Iszkra" kiérdemelte mind az orosz, mind a nyugat-európai opportunisták megtisztelő ellenszenvét. Az új „Iszkra" „megokosodott" és hamarosan már nem is fogja szégyelleni azt a sok dicséretet, melyet a szélsőopportunistáktól kap. A régi „Iszkra" tántoríthatatlanul haladt célja felé, nála a szó és a tett egy volt. Az új „Iszkrá"-ban álláspontjának belső visszássága elkerülhetetlenül — bárki akaratától és tudatától függetlenül — politikai képmutatást szül. Az új „Iszkra" a körösdi ellen ágál, hogy a körösdinek a pártelven aratott győzelmét leplezze. Farizeus módjára kárhoztatja a szakadást, mintha olyan pártban, amely csak valamennyire is párt és csak valamennyire is szervezett, el lehetne képzelni a szakadás ellen más eszközt, mint azt, hogy a kisebbség aláveti magát a többségnek. Kijelenti, hogy számolni kell a forradalmi közvéleménnyel, és az Akimovok dicshimnuszait eltitkolva kicsinyes pletykákat terjeszt a párt forradalmi szárnyához tartozó bizottságokról*. Milyen szégyen! Hogy megcsúfolták régi „Iszkrá"-nkat!

Egy lépés előre, két lépés hátra... Megesik ez az egyén életében is, nemzetek történetében is, pártok fejlődésé-

* Ennek a kellemes foglalkozásnak már sztereotíp formája is kialakult: saját tudósítónk, X, közli Y többségi bizottságról, hogy csúnyán bánt a kisebbséghez tartozó Z elvtárssal.

ben is. Bűnös kishitűség volna, ha csak egy percig is kételkednénk a forradalmi szociáldemokrácia, a proletárszervezet és a pártfegyelem elveinek elkerülhetetlen, teljes diadalában. Már nagyon sok mindent kivívtunk, harcolnunk kell továbbra is, nem szabad a balsikerek miatt elcsüggednünk, kitartóan kell harcolnunk, megvetve a körösdi marakodás nyárspolgári módszereit, a végsőkig védenünk kell Oroszország összes szociáldemokratáinak olyan nagy erőfeszítés árán megteremtett egységes pártkapcsolatát, szívós és rendszeres munkával el kell érnünk, hogy az összes párttagok, különösen pedig a munkások, teljesen és tudatosan megismerjék pártkötelességeiket, a II. pártkongresszuson lefolyt harcot, viszálykodásunk minden okát és körülményét, megismerjék, milyen végzetes hibákat követett el az opportunizmus, mely szervezeti téren is éppoly tehetetlenül behódol a burzsoá pszichológiának, ugyanolyan kritikátlanul átveszi a polgári demokrácia álláspontját, ugyanúgy eltompítja a proletár osztályharc fegyverét, mint programunk és taktikánk terén.

A proletariátusnak a hatalomért vívott harcban nincs más fegyvere, mint a szervezet. A proletariátus, amelyet széttagol a burzsoá világban uralkodó anarchikus verseny, amelyet elnyom a tőke számára végzett kényszermunka, amelyet állandóan a teljes nyomorúság, elvadulás és züllés „legmélyére" taszítanak — ez a proletariátus csak akkor lehet és lesz is elkerülhetetlenül legyőzhetetlen erővé, ha a marxizmus elvei alapján történő eszmei egyesítését annak a szervezetnek anyagi egysége biztosítja, amely a dolgozók millióit a munkásosztály hadseregében tömöríti. Ennek a hadseregnek nem tud majd ellenállni sem az orosz önkényuralom elkorhadt hatalma, sem a nemzetközi tőke korhadozó hatalma. Ez a hadsereg egyre szorosabbra fogja tömöríteni sorait — minden cikcakk és minden hátra-

felé tett lépés ellenére, a mai szociáldemokrácia girondistáinak opportunista frázisai ellenére, az elavult körösdi önelégült dicsekvése ellenére, az *intellektuel* anarchizmus talmi csillogása és hűhója ellenére.

1904. február–május.

JEGYZETEK

NÉVMUTATÓ

[1] *„Iszkra"* („Szikra") – az első országos illegális marxista újság Oroszországban; Lenin alapította 1900-ban. Döntő szerepet játszott az orosz munkásosztály forradalmi marxista pártjának létrehozásában. A lap a rendőri üldözés miatt külföldön jelent meg. Főszerkesztője és vezetője gyakorlatilag Lenin volt.

A lap megalakulása után egyre erősödtek az „Iszkra" körül tömörülő szervezetek, 1902 januárjában megalakult az „Iszkra" oroszországi szervezete.

Az „Iszkra" szerkesztősége kidolgozta a párt programjának tervezetét és előkészítette a kongresszust. A II. pártkongresszus után azonban az „Iszkra" a mensevikek lapja lett. – 7

[2] *Az OSZDMP II. kongresszusa* – 1903. július 17-től (30-tól) augusztus 10-ig (23-ig) folyt le Brüsszelben, majd Londonban. A kongresszus legfontosabb feladata a párt programjának és szervezeti szabályzatának megerősítése és a vezető pártközpontok megválasztása volt. Lenin és követői a kongresszuson elszánt harcot vívtak az opportunistákkal. A kongresszus véget vetett a szociáldemokrata mozgalomban uralkodó kisipari módszereknek meg a körösdinek és lerakta az alapját az oroszországi marxista forradalmi pártnak, a bolsevik pártnak, megteremtette az új típusú proletár pártot. – 12

[3] *Az 1902. évi konferencia* – az OSZDMP bizottságai és szervezetei képviselőinek konferenciája; 1902. március 23. és 28. (április 5. és 10.) között tartották Belosztokban. Az „ökonomisták" – pozícióik megerősítése végett – a konferenciát az OSZDMP II. kongresszusává akarták változtatni, ez a kísérletük azonban nem sikerült. Végül a konferencia megválasztotta a II. kongresszus előkészítésével megbízott Szervező Bizottságot. – 13

[4] *Bund* („Litvániai, Lengyelországi és Oroszországi Általános Zsidó Munkásszövetség") – 1897-ben szervezték meg főleg Oroszország nyugati részén élő zsidó iparosok félproletár elemeiből. – 15

[5] „*Rabocseje Gyelo*" („Munkásügy") – az „ökonomisták" folyóirata, az „Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetségé"-nek nem rendszeresen megjelenő sajtószerve. A lap szerkesztősége az „ökonomisták" („rabocsejegyelósok") külföldi központja volt, bernsteinista, opportunista álláspontra helyezkedett. A II. pártkongresszuson a „rabocsejegyelósok" a párt szélsőjobboldali, opportunista szárnyát alkották. – 15

[6] „*Juzsnij Rabocsij*" csoport – szociáldemokrata csoport, amely 1900 őszén Dél-Oroszországban az ugyanilyen című illegális lap körül alakult. Az OSZDMP II. kongresszusa határozatot hozott a „Juzsnij Rabocsij" csoport feloszlatásáról, valamennyi többi szociáldemokrata csoporthoz és szervezethez hasonlóan. – 15

[7] Az „*Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Ligája*" – Lenin kezdeményezésére 1901 októberében alakult. A Liga az „Iszkra" szervezet külföldi szekciója volt; a II. kongresszus után a mensevizmus védőbástyája lett; 1905-ig állt fenn. – 16

[8] A „*Borba*" csoport 1900-ban alakult Párizsban. Az orosz szociáldemokrácia forradalmi és opportunista szárnyának kibékítésére törekedett. Kiadványaiban eltorzította a marxizmus forradalmi elméletét, szembeszegült a párt felépítésének lenini szervezeti elveivel. A II. kongresszus határozata alapján a „Borba" csoportot feloszlatták. – 22

[9] „*Rabocsaja Miszl*" („Munkásgondolat") – „ökonomista" csoport; lapot adott ki ugyanezzel a címmel 1897 októberétől 1902 decemberéig; a csoport nyíltan opportunista nézeteket terjesztett. – 33

[10] A mensevik „Iszkra" szerkesztősége a lap 1904. január 15-i, 57. számának mellékletében közzétette A. Martinov volt „ökonomista" cikkét, amelyben az szembeszállt a bolsevizmus szervezeti elveivel és élesen támadta Lenint. Az „Iszkra" szerkesztősége Martinov cikkéhez fűzött megjegyzésében formális fenntartással élt, megállapítva, hogy a szerző néhány gondolatával nem ért egyet, de egészében véve helyeselte a cikket és elfogadta fő tételeit. – 35

[11] Lásd „Az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és kozponti bizottsági plénumainak határozatai". I. rész. Budapest 1954. 46. old. – 51

[12] „*Zemlja i Volja*" („Fold és Szabadság") – a forradalmi narodnyikok 1876 oszén, Pétervárott alakult szervezete. – 73

[13] „*Narodnaja Volja*" („Népakarat") – a terrorista narodnyikok titkos politikai szervezete, amely 1879-ben, a „Zemlja i Volja" szakadása után jott létre. – 73

[14] *Manyilovizmus* – ez a kifejezés a „széplelku" és szentimentális foldbirtokosnak, Gogol „Holt lelkek" c. regénye egyik hosének, a semmittevo és tehetetlen álmodozónak alakjához fűzodik. A Manyilov név az ures fecsegés és álmodozás; a valósághoz való jomdulatú, passzív viszony szinonimája. – 76

[15] Arrol az incidensrol van szó, amely 1900-ban Hamburgban a „Komúvesek Szabad Szakszervezete" 122 tagjának magatartásával kapcsolatban játszódott le. Ezek sztrájk idején akkordmunkát vállaltak a szervezet központjának tilalma ellenére. A kómúvesek hamburgi szervezete a helyi pártszervezetekben felvetette a csoport szociáldemokrata tagjai sztrájktoró magatartásának kérdését. A párt elítélte a sztrájktorók magatartását, de elvetette a pártból való kizárásukra vonatkozó javaslatot. – 81

[16] Sz. Zborovszkijnak (Kosztyicsnak) a kongresszus által elvetett határozati javaslata a párt szervezeti szabályzata 1. pontjának kovetkezó fogalmazását ajánlotta: „Mindenki, aki elismeri a párt programját és anyagi eszkozokkel támogatja a pártot, személyesen rendszeres pártmunkát végez valamelyik pártszervezet irányítása alatt, a párt tagjanak tekintendő." – 86

[17] Az „Iszkra" tagjainak száma az OSZDMP II. kongresszusán 16 volt, ebból a Lenin vezette tobbség – 9 (Lenin, G. V. Plehanov, N. K. Krupszkaja, R. Sz. Zemljacska, L. M. Knyipovics, N. E. Bauman, D. I. Uljanov, P. A. Kraszikov, V. A. Noszkov) és a Martov vezette kisebbség – 7 (L. Martov, P. B. Akszelrod, A. N. Potreszov, Vera Zaszulics, L. G. Deutsch, L. D. Trockij, V. N. Krohmal). – 100

[18] *A német szociáldemokrácia 1895. évi kongresszusát* Breslauban tartották. A kongresszus figyelmének kozéppontjában az agrárprogram tervezetének megvitatása állt. – 109

[19] Margit szavai Goethe „Faust"-jából (Margit szemére veti Faustnak Mefisztóval való barátságát). Clara Zetkin emlékezetből idézte ezeket a szavakat a német szociáldemokrácia kongresszusán mondott felszólalásában. – 110

[20] P. Akszelrodnak „Az oroszországi szociáldemokrácia egyesülése és feladatai" c. cikkéről van szó („Iszkra", 1903. december 15., 55. sz.), amely a bolsevizmus szervezeti elvei ellen irányul. – 118

[21] G. M. Krzsizsanovszkijról van szó. – 140

[22] *„Munka Felszabadítása"* csoport – az első orosz marxista csoport, amelyet G. V. Plehanov alapított meg 1883-ban. – 152

[23] *„Oszvobozsgyenyije"* („Felszabadulás") – kéthetenként megjelenő folyóirat, amelyet külföldön adtak ki 1902–1905-ben P. B. Sztruve szerkesztésében. A folyóirat az orosz liberális burzsoázia lapja volt. Az „oszvobozsgyenyisták" az alkotmánypárti zemsztvósokkal együtt Oroszország vezető burzsoá pártjának, az 1905 októberében megalakult alkotmányos demokrata (kadet) pártnak a magvát alkották. – 166

[24] Lenin V. P. Akimov „ökonomistának" az OSZDMP II. kongresszusán mondott beszédére céloz, amelyben az, bírálva az „Iszkra" által előterjesztett pártprogram-tervezetet, tiltakozott azellen, hogy a „proletariátus" szó nem mint alany, hanem mint tárgy szerepel a program szövegében. Ebben, Akimov véleménye szerint, az a tendencia nyilvánult meg, hogy a pártot elhatárolják a proletariátus érdekeitől. – 171

[25] *Hegypárt és Gironde* – a burzsoázia két csoportosulásának neve a XVIII. század végi francia polgári forradalom időszakában. – 183

[26] *Pétervári „Munkás Szervezet"* – az „ökonomisták" 1900 nyarán alakult szervezete. 1904 elején, a II. pártkongresszus után megszűnt és beolvadt az általános pártszervezetbe. – 186

[27] A Központi Bizottság új tagja F. V. Lengnyik, aki 1903 szeptemberében érkezett Oroszországból Genfbe. – 196

[28] *Pompadur* – szatirikus alak Szaltikov-Scsedrin „Pompadurok és Pompadurnők" c. művéből, melyben az író megbélyegezte a

felsőbb cári hivatalnokréteget, a minisztereket és kormányzókat. Szaltikov-Scsedrin találó meghatározása a közigazgatási önkény, a zsarnokság kifejezőjeként mély gyökereket vert az orosz nyelvben. – 212

[29] Genfnek ez a két külvárosa valószínűleg Carouge és Cluse, ahol a többség és a kisebbség hívei laktak. – 217

[30] *Bazarov* – Turgenyev „Apák és fiúk" c. regényének főhőse. – 222

[31] F. V. Lengnyikről van szó. – 223

[32] Az „Iszkra" 1903. november 25-i, 53. számában Lenin „Levél az »Iszkra« szerkesztőségéhez" c. írásával (lásd Lenin Összes Művei. 8. köt. Budapest 1965. 90–93. old.) egyidejűleg közölte a szerkesztőség válaszát, amelyet Plehanov írt. Lenin levelében azt javasolta, hogy a lapban vitassák meg a bolsevikok és a mensevikek elvi nézeteltéréseit. Plehanov válaszában elvetette ezt, s ezeket a nézeteltéréseket „a körösdi élet marakodásainak" nevezte. – 223

[33] G. V. Plehanov „Mulatságos félreértés" („Iszkra", 1903. december 15., 55. sz.) és „Sajnálatos félreértés" („Iszkra", 1904. január 15., 57. sz.) c. cikkeiről van szó. – 223

[34] A „legális marxizmus" kiemelkedő képviselőjének, P. B. Sztruvénak a nézeteiről van szó. – 232

[35] Lenin L. Martovnak az „Iszkrá"-ban megjelent „Hát így készülünk?" c. cikkére gondol, amelyben a szerző az egész Oroszországra kiterjedő fegyveres felkelés előkészítése ellen lépett fel, s a felkelés ilyen előkészítését utópiának és összeesküvésnek tekintette. – 235

[36] Lenin ezeket a szavakat Lermontov „A zsurnaliszta, az olvasó és az író" c. költeményéből idézi. (Lásd M. J. Lermontov: Válogatott költemények. Budapest 1957. 165. old.) – 236

[37] Lenin ezeket a szavakat „A mai orosz szocialista himnusza" c. szatirikus költeményből idézi, amelyet „Narcisz Tuporilov" aláírással a „Zarja" 1901. áprilisi, 1. száma közölt. A „himnusz" kigúnyolja a spontán mozgalomhoz alkalmazkodó „ökonomistákat". A verset L. Martov írta. – 244

[38] *Oblomov* – Goncsarov azonos című regényének fő alakja; a restség, cselekvésképtelen álmodozás, határozatlanság, tunya passzivitás megszemélyesítője. – 246

[39] *A német szociáldemokrácia drezdai kongresszusát* 1903 szeptemberében tartották meg. A kongresszus figyelmének középpontjában a párt taktikájának és a revizionizmus elleni harcnak a kérdése állt. – 252

[40] „*Sozialistische Monatshefte*" („Szocialista Havi Füzetek") – folyóirat, a német opportunisták vezető lapja és a nemzetközi revizionizmus egyik sajtószerve; Berlinben jelent meg 1897-től 1933-ig. – 253

[41] „*Miniszterialista*" *taktika*, miniszterializmus (vagy „kormányszocializmus", „millerand-izmus" is) – a szocialistáknak a reakciós burzsoá kormányokban való részvételét helyeslő opportunista taktika. A kifejezés Millerand francia szocialistának Waldeck-Rousseau burzsoá kormányába való belépésével (1899) kapcsolatban keletkezett. – 261

[42] L. Martov „Az OSZDMP rövid alkotmánya" c. tréfás írásáról van szó, amely „Napirenden" c. cikkének („Iszkra", 1904. január 25., 58. sz.) mellékleteként jelent meg. A bolsevizmus szervezeti elveit gúnyolva és a mensevikekhez való állítólagos igazságtalan viszonyukon sajnálkozva Martov alkotmányában „győtrőkről" és „gyötörtekről" írt, a bolsevikokat és a mensevikeket értve ezen. – 264

Abramszon – *lásd* Portnoj, K.

Akimov (Mahnovec), V. P.* (1872–1921) – szociáldemokrata, az „ökonomizmus" képviselője, opportunista. – 17 18 20 21 23 24 27 35 44 47 66–68 77–79 84–86 92 95–98 100 108 112 113 115–119 123–125 132–137 142 154 157 160 163–165 177 180–184 186 188 189 191 205 215 219 225 232 233 236 237 242 250 253 260 266 273

Akszelrod, L. I. (1868–1946) – filozófus és irodalomtörténész, szociáldemokrata, mensevik. – 219

Akszelrod, P. B. (1850–1928) – a mensevikek egyik vezetője, az Októberi Forradalom után fehéremigráns. – 8 26 52–54 62 67 70–77 79 81 85 87 90–92 97 98 109 116 118 119 147 151 169 180 185 186 188 189 198 199 207 208 214 215 219 220 230–238 244 245 248 250 253–255 258 259 261–264 269

Alekszandrov – a „Szervezeti kérdések (Levél a szerkesztőséghez)" c. cikk szerzője; a cikk az „Iszkra" 1904. január 1-i, 56. számának mellékletében jelent meg. – 238 240 247

Alekszandrova, J. M. (1864–1943) – narodnyik, majd szociáldemokrata, mensevik. – 101 102

Alekszejev, N. A. (szül. 1873) – szociáldemokrata, bolsevik. – 79

Bauman, N. E. (1873–1905) – hivatásos forradalmár, bolsevik. – 23 104 147 148

Bebel, August (1840–1913) – a német szociáldemokrácia és a II. Internacionálé egyik legjelentősebb alakja. – 109 110 192 218

Beer, Max (szül. 1864) – német történész. – 219

Belov – *lásd* Cejtlin, L. Sz.

* Zárójelben a dőlt betűkkel a valódi nevek szerepelnek.

Bernstein, Eduard(1850–1932) – a német szociáldemokrácia és a II. Internacionálé opportunista szárnyának vezére, a revizionizmus és a reformizmus teoretikusa. – 218 235 261

Braun – *lásd* Sztyepanov, Sz. I.

Bruker – *lásd* Mahnovec, L. P.

Carjov – *lásd* Lokerman, A. Sz.

Cejtlin, L. Sz. (szül. 1877) – szociáldemokrata, mensevik. – 32 43

Chamberlain, Joseph (1836–1914) – angol államférfi. – 221

Deutsch, L. G. (1855–1941) – narodnyik, majd szociáldemokrata. – 31 33 43 107 125 148 203 205 213

Elm, Adolf (1857–1916) – német szociáldemokrata. – 260

Fomin – *lásd* Krohmal, V. N.

Glebov – *lásd* Noszkov, V. A.

Goldblat – *lásd* Megyem, V. D.

Gorin (Galkin), V. F. (1863–1925) – hivatásos forradalmár, bolsevik. – 32 50

Gorszkij – *lásd* Schotman, A. V.

Göhre, Paul (1864–1928) – német politikus és publicista, opportunista. – 252 253

Guszev, Sz. I. (Drabkin, J. D.) (1874–1933) – hivatásos forradalmár, bolsevik. – 31–34 49 107 119

Halturin, Sz. N. (1857–1882) – az egyik első orosz munkásforradalmár. – 79

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770–1831) – német filozófus. – 270

Heine, Wolfgang (szül. 1861) – német szociáldemokrata politikus. – 253–255 260

Herz – *lásd* Uljanov, D. I.

Hyndman, Henry Mayers (1842–1921) – angol reakciós politikus. – 219

Ibsen, Henrik (1828–1906) – norvég drámaíró. – 160

Ivanov – *lásd* Levina, J. Sz.

Jaurès, Jean (1859–1914) – a francia és a nemzetközi szocialista mozgalom kiemelkedő alakja. – 256 260

Jegorov – *lásd* Levin, J. J.

Kalafati, D. P. (1871–1940) – szociáldemokrata, mensevik. – 21 22 26 29 32 34 43–53 161 162 177 178 180 186 191 205 264 271

Karszkij – *lásd* Topuridze, D. A.

Kautsky, Karl (1854–1938) – a német szociáldemokrácia és a II. Internacionálé egyik vezetője; kezdetben marxista, később a marxizmus renegátja, a centrizmus (kautskyzmus) atyja. – 87 100 158 159 161 255–258 260

Knunjanc, B. M. (1878–1911) – hivatásos forradalmár, bolsevik. – 31 32 33 97 101 108 113 114 134 135 142 145 146

Kolcov, D. (Ginzburg, B. A.) (1863–1920) – szociáldemokrata, mensevik. – 27 29 142 143 198

Kosztrov – *lásd* Zsordanija, N. N.

Kosztyics – *lásd* Zborovszkij, M. Sz.

Kraszikov, P. A. (1870–1939) – hivatásos forradalmár, bolsevik. – 23–26 29 30 32 39 94–96 100 110 117–118 123 125 136 140 142 154

Kricsevszkij, B. N. (1866–1919) – szociáldemokrata, az „ökonomizmus" egyik vezetője. – 238 239 241 260

Krohmal, V. N. (1873–1933) – szociáldemokrata, mensevik. – 131 181 205 207 269

Krupszkaja, N. K. (1869–1939) – hivatásos forradalmár, a kommunista párt és a szovjet állam kimagasló személyisége, Lenin felesége. – 104

Krzsizsanovszkij, G. M. (1872–1959) – a kommunista párt egyik legrégibb tagja, tudós, energetikus. – 111 154 207 269

Lange – *lásd* Sztopanyi, A. M.

Lengnyik, F. V. (1873–1936) – hivatásos forradalmár, bolsevik. – 111 196 207 223 269

Lenin (Uljanov), V. I. (1870–1924). – 11 20 56 59 75 79 85 88 89 90–92 94 101 120 129 130 170 199 208 211 226 263 265 266

Lenszkij – *lásd* Vilenszkij, L. Sz.

Levin, J. J. (szül. 1873) – szociáldemokrata, a „Juzsnij Rabocsij" csoport tagja. – 23–27 30 32 33 36 37 39 41–47 49–51 53 66 67 72 97 115 119 120 121 126 127 134–136 161–163 172 180 186 191 205 233 253

Levina, J. Sz. (1874–1905) – szociáldemokrata, a „Juzsnij Rabocsij" csoport tagja. – 43 146

Liber (Goldman), M. I. (1880–1937) – a Bund egyik vezetője. – 41 42 44 45 49 51–53 65–68 86 87 89 93–95 112 123–125 134 157 163 180 181 234

Liebknecht, Wilhelm (1826–1900) – a német és a nemzetközi munkásmozgalom kiemelkedő alakja. – 109 110 160

Ljadov (Mandelstam), M. N. (1872–1947) – hivatásos forradalmár, bolsevik. – 32 165

Lokerman, A. Sz. (1880–1937) – szociáldemokrata, mensevik. – 43 97 113 145

Lvov – *lásd* Mosinszkij, I. N.

Mahlin, L. D. (1880–1925) – szociáldemokrata, mensevik. – 32–34 148 166

Mahnovec, L. P. (szül. 1877) – szociáldemokrata, „ökonomista". – 17 18 21 23 35 84 85 88 89 96 97 134 161–163 177 180 182 186 205 219 266

Mahov – *lásd* Kalafati, D. P.

Makadzjub, M. Sz. (szül. 1876) – szociáldemokrata, mensevik. – 12 113 114 119 242 244

Mandelberg, V. J. (szül. 1870) – szociáldemokrata, mensevik. – 36 37 43 79 143–145 151 233

Martinov, A. (Piker, A. Sz.) (1865–1935) – mensevik, „ökonomista", később a kommunista párt tagja. – 17 21 23 26 35 44 45 47 49 51–53 85–87 134–137 143 163 164 177 178 180 182 186 188 189 191 219 232 237 260

Martov, L. (Cederbaum, J. O.) (1873–1923) – mensevik, az Októberi Forradalom után fehéremigráns. – 8 9 16–20 23 26–30 35 37–41 44 47 53 54 56–61 65–71 74 77–80 82–107 109–110 114–137 142 146–158 161–165 169–171 178 180–182 184–186 188 189 191–195 198–202 204 205 211–215 219 221 226–228 235 237 245 250 251 254 261–265 268 269 271 272

Marx, Karl (1818–1883). – 49 160

Medvegyev – *lásd* Nyikolajev, L. V.

Megyem, V. D. (1879–1923) – a Bund egyik vezetője. – 37 66 67 112 233

Millerand, Alexandre-Étienne (1859–1943) – francia politikus. – 260

Misenyev, G. M. (meghalt 1906) – szociáldemokrata, bolsevik. – 32 126 127 142 144 147 151

Miskin, I. N. (1848–1885) – narodnyik. – 79

Mosinszkij, I. N. (1875–1954) – szociáldemokrata, mensevik. – 42 43

Muravjov – *lásd* Misenyev, G. M.

Nagyezsgyin, L. (Zelenszkij, J. O.) (1877–1905) – narodnyik, majd szociáldemokrata, mensevik. – 77

Nietzsche, Friedrich (1844–1900) – német filozófus. – 160

Noszkov, V. A. (1878–1913) – szociáldemokrata, a mensevikekkel szemben békülékeny álláspontra helyezkedett. – 32 105 111 120 121 154 191 192 196 207

Nyikityin, I. K. (1877–1944) – szociáldemokrata, bolsevik. – 43

Nyikolajev, L. V. – szociáldemokrata, mensevik. – 43 97

Orlov – *lásd* Mahlin, L. D.

Ortodox – *lásd* Akszelrod, L. I.

Oszipov – *lásd* Zemljacska, Rozalija

Panyin – *lásd* Makadzjub, M. Sz.

Parvus (Gelfand), A. L. (1869–1924) – mensevik. – 219

Pavlovics – *lásd* Kraszikov, P. A.

Plehanov, G. V. (1856–1918) – az orosz és a nemzetközi munkásmozgalom kiemelkedő alakja, az OSZDMP II. kongresszusa után mensevik. – 18 20 24 25 35–38 48 49 52 57 71 73 85 96 107 108 110 137 147 150 151 166 169–171 187 191 192 194 196–198 200 201 203 204 206 208–214 216–228 233 237 263 265 266 268 269

Popov – *lásd* Rozanov, V. N.

Portnoj, K. (1872–1941) – a Bund egyik vezetője. – 25–26 113

Poszadovszkij – *lásd* Mandelberg, V. J.

Potreszov, A. N. (1869–1934) – szociáldemokrata, mensevik. – 52 105 106 113 117 147 151 165–169 172 186 198 199 219

Praktyik – *lásd* Makadzjub, M. Sz.

Rjazanov (Goldendach) D. B. (1870–1938) – szociáldemokrata, a „Borba" csoport egyik szervezője. – 24 27 152 219

Rosenow, Emil (1871–1904) – német szociáldemokrata. – 252

Rozanov, V. N. (1876–1939) – szociáldemokrata, mensevik. – 24 27 33 43 54 59 66 67 87 88 105 111 116 117 119 120 121 143 147 154 164 188 191 206 207 266 269

Ruszov – *lásd* Knunjanc, B. M.

Schotman, A. V. (1880–1939) – hivatásos forradalmár, bolsevik. – 43

Stein – *lásd* Alekszandrova, J. M.

Szablina – *lásd* Krupszkaja, N. K.

Szorokin – *lásd* Bauman, N. E.

Sztarover – *lásd* Potreszov, A. N.

Sztopanyi, A. M. (1871–1932) – hivatásos forradalmár, bolsevik. – 23 32 50 145 149

Sztrahov – *lásd* Tahtarev, K. M.

Sztruve, P. B. (1870–1944) – polgári közgazdász és publicista, a „legális marxizmus" képviselője. – 170 171 223 224

Sztyepanov – *lásd* Nyikityin, I. K.

Sztyepanov, Sz. I. (1876–1935) – hivatásos forradalmár, bolsevik. – 166

Tahtarev, K. M. (1871–1925) – szociáldemokrata, mensevik. – 92

Travinszkij – *lásd* Krzsizsanovszkij, G. M.

Topuridze, D. A. (1871–1942) – szociáldemokrata, mensevik. – 50 97 136

Trockij (Bronstein), L. D. (1879–1940) – szociáldemokrata, kisebbségi iszkrás, a leninizmus ellensége. – 20 23 50 52 68 93 94 105 108 122 136 137 142 145 154 188 197 198 205 207 269

Uljanov, D. I. (1874–1943) – hivatásos forradalmár, bolsevik, Lenin öccse. – 113 114

Vasziljev – *lásd* Lengnyik, F. V.

Vilenszkij, L. Sz. (1880–1950) – szociáldemokrata, bolsevik. – 43 97

Vollmar, Georg Heinrich (1850–1922) – német szociáldemokrata, opportunista. – 109 110 192 260 261

Zaszulics, Vera (1849–1919) – narodnyik, majd szociáldemokrata. – 115 147 198 199 258

Zborovszkij, M. Sz. (1879–1935) – szociáldemokrata, mensevik. – 43 50 51 86

Zemljacska, Rozalija (1876–1947) – hivatásos forradalmár, bolsevik. – 166

Zetkin, Clara (1857–1933) – a német és a nemzetközi munkásmozgalom kiemelkedő alakja. – 110

Zseljabov, A. I. (1850–1881) – orosz forradalmár, narodnyik. – 79

Zsordanija, N. N. (1870–1953) – szociáldemokrata, mensevik. – 49 171

TARTALOM

Előszó 7

a) A kongresszus előkészítése 12
b) A kongresszuson kialakult csoportosulások jelentősége 14
c) A kongresszus kezdete. – Incidens a szervező bizottsággal .. 19
d) A „Juzsnij Rabocsij" csoport feloszlatása 31
e) A nyelvek egyenjogúsága körül lezajlott incidens 34
f) Az agrárprogram 44
g) A párt szervezeti szabályzata. Martov elvtárs tervezete 54
h) Vita a centralizmusról az iszkrások szakadása *előtt* 65
i) A szervezeti szabályzat első pontja 69
j) Akik ártatlanul szenvedtek az opportunizmus hamis vádja miatt 98
k) A szervezeti szabályzat vitájának folytatása. A párttanács összetétele 112
l) A szervezeti szabályzat körüli vita vége. Kooptálás a központi szervekbe. A „Rabocseje Gyelo" küldötteinek távozása .. 120
m) A választások. A kongresszus vége 137
n) A kongresszusi harc általános képe. A párt forradalmi és opportunista szárnya 172
o) A kongresszus után. Két harci módszer 191
p) Kis kellemetlenségek nem zavarhatnak meg nagy örömet .. 215
r) Az új „Iszkra". Opportunizmus szervezeti kérdésekben 230
s) Egy és más a dialektikáról. Két fordulat 268

Jegyzetek 279

Névmutató 285

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
A MARXIZMUS–LENINIZMUS KLASSZIKUSAINAK
SZERKESZTŐSÉGE

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztette Recski Ágnes
A borító Erdélyi János munkája
Műszaki vezető Mózes Tibor
Műszaki szerkesztő Székffy Gyula
A szedést 1977. XI. 30-án kezdték meg
Megjelent 1978. IV. 30-án, 8000 példányban
Terjedelme 14,8 (A/5) ív
77.1397/1 Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Bolgár Imre vezérigazgató

A MARXIZMUS–LENINIZMUS KLASSZIKUSAINAK KISKÖNYVTÁRA

Az eddig megjelent kötetek:

1. sz. *Marx–Engels:* A Kommunista Párt kiáltványa
2. sz. *Lenin:* „Baloldaliság", a kommunizmus gyermekbetegsége
3. sz. Lenin utolsó írásai
4. sz. *Marx:* A gothai program kritikája
5. sz. *Marx–Engels:* Az I. Internacionáléról
6. sz. *Engels:* A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig
7. sz. *Lenin:* Magyarországról
8. sz. *Lenin:* A szocialista gazdálkodásról
9. sz. *Lenin:* A szocialista és tőkésállamok békés egymás mellett éléséről
10. sz. *Lenin:* Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka
11. sz. *Lenin:* Mi a teendő?
12. sz. *Engels:* Ludwig Feuerbach és a klasszikus német filozófia vége
13. sz. *Marx–Engels:* Technika és társadalom
14. sz. *Lenin:* A proletárforradalom és a renegát Kautsky
15. sz. *Engels:* Az erőszak szerepe a történelemben
16. sz. *Lenin:* Állam és forradalom
17. sz. *Lenin:* A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban
18. sz. *Lenin:* A szovjethatalom soron levő feladatai
19. sz. *Marx–Engels:* Feuerbach. A materialista és az idealista szemlélet ellentéte („A német ideológia" 1. fejezete)
20. sz. *Lenin:* Marx, Engels, marxizmus
21. sz. *Marx–Engels:* Levelek a történelmi materializmusról
22. sz. *Marx:* Osztályharcok Franciaországban 1848–1850-ig
23. sz. *Marx:* Louis Bonaparte brumaire 18-ája
24. sz. *Engels:* A család, a magántulajdon és az állam eredete
25. sz. *Marx:* Bérmunka és tőke
26. sz. *Engels:* A német parasztháború
27. sz. *Marx:* Gazdasági-filozófiai kéziratok 1844-ből
28. sz. *Marx–Engels–Lenin:* A proletár nemzetköziségről
29. sz. *Lenin:* A nacionalizmus elleni harcról
30. sz. *Lenin:* A párt vezető szerepe a szocialista építésben